Editura SAECULUM I. O.

Centenar Ovidiu Papadima

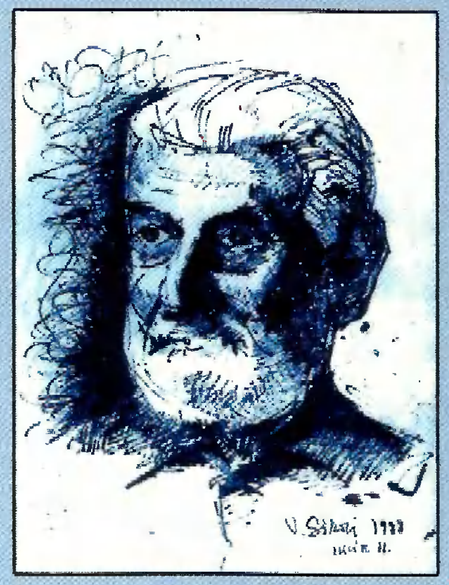

Ovidiu Papadima a elaborat, în urmă cu cca 4 decenii, un studiu fundamental asupra originilor, semnificaţiilor şi structurii artistice a ghicitorii româneşti în context universal, deschizând nebănuite perspetive asupra speciei în discuţie şi a raporturilor ei cu ansamblul creaţiei noastre populare.

Îl republicăm, cu prilejul aniversării unui secol de la naşterea autorului, însoţindu-l de o amplă antologie de texte, pentru ca volumul să se închege într-un necesar instrument de lucru pentru toţi cei interesaţi de spiritualitatea naţională.

I. Oprişan

BIBLIOTECA ALEPH

Colecţia MYTHOS

9 789736 421693

OVIDIU PAPADIMA

GHICITOAREA
Formele ei de artă

COLECŢIA
MYTHOS

BILE

- *Ovidiu Drimba,* **Istoria culturii și civilizației,** vol. I–III, 464+384+416 p.; vol. IV–V, 560+448 p.; vol. VI–VIII, 400+368+352p.; vol. IX–X, 416+416 p.; vol. XI, 464 p.
- *Ovidiu Drimba,* **Istoria literaturii universale,** I–II, 352+448p.
- *Ovidiu Drimba,* **Istoria teatrului universal,** 352 p.
- *Ovidiu Drimba,* **Ovidiu. Marele exilat de la Tomis,** 224 p.
- *Ovidiu Drimba,* **Rabelais și Renașterea europeană,** 224 p.
- *I. Oprișan,* **B. P. Hasdeu sau Setea de absolut. Tumultul și misterul vieții,** 592 p.
- *B. P. Hasdeu,* **România, Foaea de storiă română, Foița de istorie și literatură,** reviste hasdeene reeditate, 152+144+240 p. (legat–catonat)
- *Gh. Bulgăr, Gh. Constantinescu–Dobridor,* **Dicționar de arhaisme și regionalisme,** vol. I–II, 368+448 p.
- *Hans Biedermann,* **Dicționar de simboluri,** I–II, 304+272 p.
- *Al. Ciorănescu,* **Dicționarul etimologic al limbii române,** format 17 x 24cm, 1056p.
- *B. P. Hasdeu,* **Arhiva spiritistă,** vol. I–II, 416+464 p.; III, 320 p.; IV, 368 p.; V, 272 p.
- *Paul Ștefănescu,* **„Nebunii" istoriei,** 352 p.
- **Dicționar de cuvinte, expresii, citate celebre,** 368 p.
- *Florin Marcu,* **Dicționar uzual de neologisme,** 432 p.;
- *Florin Marcu,* **Marele dicționar de neologisme,** legat, cartonat, celofanat, format 17 x 27 cm, 1040 p.
- *Marcel Olinescu,* **Mitologie românească,** 400 p.
- *M. Eminescu,* **Viața culturală românească. 1870–1889,** 304 p.
- *Leo P. Kendall,* **Diamante faimoase și fatale,** 240 p.
- *Fosco Maraini,* **Tibetul secret,** 416 p.
- *Maria Păun,* **Dicționar integral de sinonime,** 512 p.
- *Nicolae Petrescu,* **Memorii,** I–II, 448+352 p.
- *Paul Ștefănescu,* **Enigme și mistere din toate timpurile,** I + II, 192 + 208 p.
- *B. P. Hasdeu,* **Publicistica politică. 1869–1902,** 2 vol., 496+480p.
- *C. Manolache,* **Scânteietoarea viață a Iuliei Hasdeu,** 320 p.
- *Iulia Hasdeu,* **Oeuvre poétique/Opera poetică,** 784 p.
- *Leon Casso,* **Rusia și Bazinul Dunărean,** 240 p.
- *Nic. Densușianu,* **Istoria militară a poporului român,** 464 p.
- *Dan Oltean,* **Religia dacilor,** 480 p.
- *Florin Marcu,* **Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române,** 800 p.
- *Clayton – Price,* **Cele 7 minuni ale lumii antice,** 192 p.
- *Paul Ștefănescu,* **Enigme ale istoriei române,** I–II, 304+272 p.
- *Paul Ștefănescu,* **Enigme ale istoriei universale,** I–II, 352+320 p.
- *Paul Ștefănescu,* **Enigme și mistere din toate timpurile,** I–II, 192+208 p.
- *Philipp Vandenberg,* **Blestemul faraonilor,** 192 p.
- **Edda,** 448 p.
- *Maria Păun,* **Dicționar esențial al limbii române,** I–II, 432+368 p.
- *Victoria le Page,* **Shambhala,** 304 p.
- *A. Schopenhauer,* **Aforisme,** 176 p.
- *Marc Aureliu,* **Către sine însuși,** 160 p.
- *Os. Kuhlen,* **Sistemul ocult de dominare a lumii,** 304 p.
- **Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu, sec. XIX,** vol. I–III, 400+432+448p.
- **Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc,** II, 704 p.; *I. Mușlea,* **Bibliografia folclorului românesc. 1930–1955,** 288 p.; **Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc. 1956–1964,** 720p;
- **Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc. 1970–1995,** 800 p.

Ovidiu Papadima

GHICITOAREA
Formele ei de artă

Coperta de I. OPRIŞAN

Coperta I: Sfinxul din Bucegi în dialog cu el însuşi. Două ipostaze fotografice. Detalii.

Coperta IV: Ovidiu Papadima, portret de V. Săroci (11 iulie 1988).

Editura SAECULUM I.O.
ISBN: 978–973–642–169–3

© Toate drepturile sunt rezervate Editurii SAECULUM I.O.

Lucrarea a apărut cu sprijinul Autorității Naționale pentru Cercetarea Științifică.

Ovidiu Papadima

GHICITOAREA

Formele ei de artă

Ediţie îngrijită şi
antologie de ghicitori de
I. OPRIŞAN

Editura SAECULUM I.O.

Bucureşti – 2009

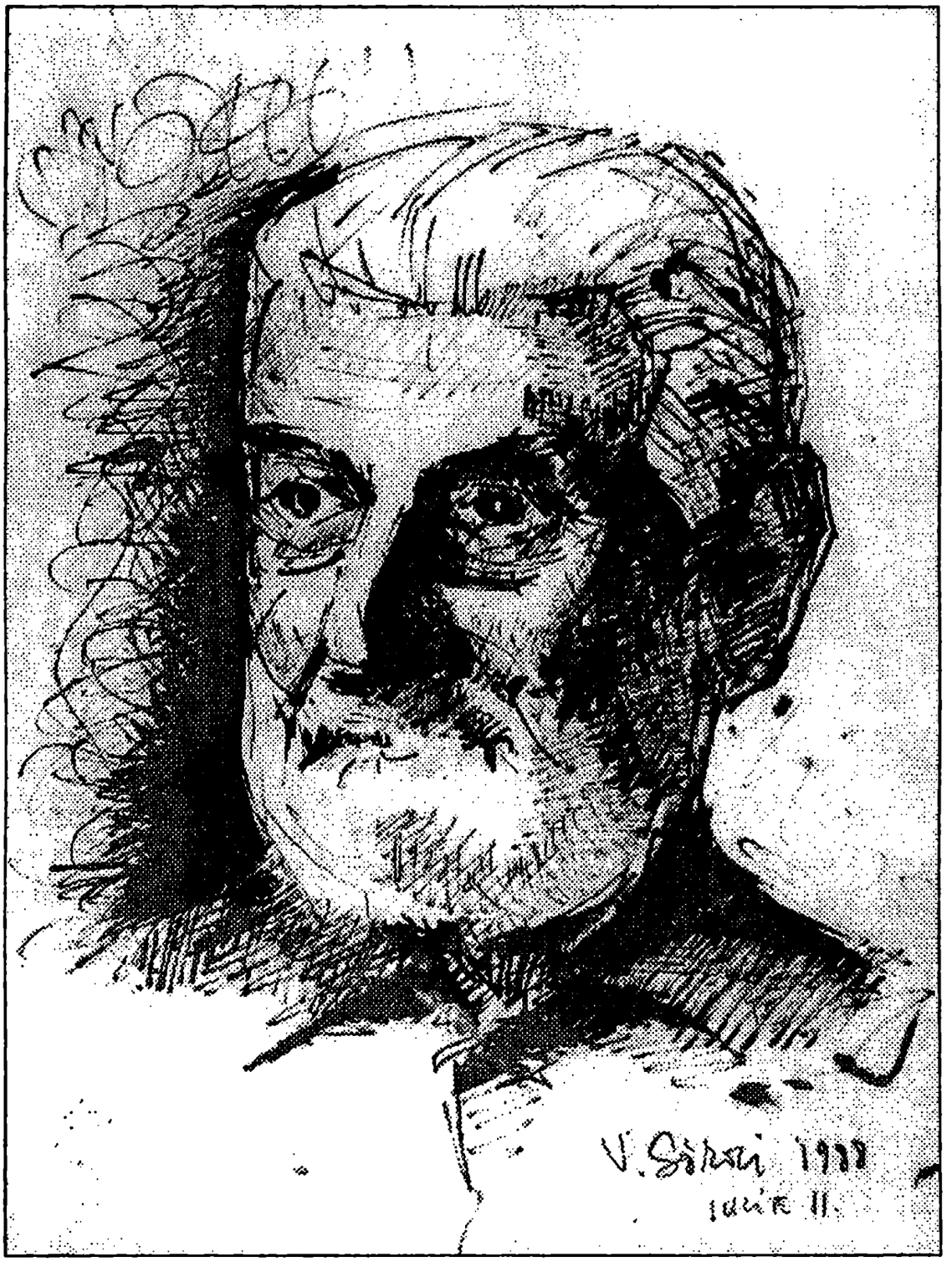

Ovidiu Papadima,
portret de V. Săroci (11 iulie 1988).

I
Definiția și tipurile ghicitorii

1. Generalități

În folcloristica europeană, ca și în cea românească, ghicitoarea s-a bucurat de o surprinzătoare atenție, atât în ceea ce privește editarea de adevărate *corpus*-uri ale ghicitorii la diferite popoare, cât și în ceea ce privește publicarea de studii sintetice cu caracter monografic, asupra aspectelor ghicitorii în folclorul unui popor. S-au încercat sinteze în care s-a urmărit nu numai istoria ghicitorii în cadrul folclorului fiecărui popor, ci și istoria universală a speciei.

Această predilecție – similară, întrucâtva, cu aceea îndreptată asupra basmelor, în cercetarea științifică – nu se poate explica numai prin dimensiunile mici ale ghicitorii ca formă literară, nici numai prin substratul ei universal și prin similitudinile de forme pe care le atestă ea la cele mai diferite popoare. Proverbul înfățișează toate aceste caracteristici, fără ca să se fi bucurat de un tratament egal în folcloristica europeană.

La crearea acestei situații privilegiate a ghicitorii au mai concurat și alți factori, istorici și mai ales sociali. Istoricește, interesul pentru ghicitoare – ca și pentru basm – a fost stimulat puternic de romantism, care a căutat în ghicitoare, ca și în poveste, sensuri de cele mai multe ori inexistente, care conveneau atmosferei de taine și penumbre în care se complăceau romanticii paseiști. Caracterul enigmatic prin excelență al ghicitorii părea că răspunde acestei apetiții spre visare.

După cum romanticii vedeau în cântec primul limbaj al omenirii, tot așa căutau să explice vechimea ca gen și structură aparte a ghicitorii prin ipoteze tot atât de enigmatice, pe care le vom urmări sumar, la locul cuvenit.

Socialmente, interesul științific pentru ghicitoare se explică

prin faptul că – cu toată vechimea ei impresionantă, ca specie literară – ghicitoarea manifestă şi în zilele noastre o surprinzătoare putere de viaţă. În al doilea rând, ghicitoarea – specie folclorică prin excelenţă – se întâlneşte, de la primele mărturii literare scrise şi până astăzi, între preocupările timpului liber la cele mai diferite categorii sociale. Paralel cu formele orale, create de popor, s-au dezvoltat, încă de la apariţia literaturilor culte – pe lângă similii literari ai ghicitorii propriu-zise, populare, şi pe lângă întrebările cu caracter enigmatic, multe de sursă cărturărească – o sumă întreagă de forme ale enigmei, a căror existenţă nici nu se poate concepe fără de inventarea scrisului, precum: rebusul, anagrama, şarada, logogriful etc., până la cuvintele încrucişate. Departe de a fi moderne, cum ar putea să ne apară astăzi, cele mai multe dintre ele atestă o mare vechime, care poate fi uneori pusă în legătură chiar cu începuturile scrierii.

Toate acestea au menţinut interesul pentru ghicitoare, atât al publicului cât şi al cercetătorilor, şi au concurat ca publicarea culegerilor de ghicitori populare să înceapă şi la noi foarte timpuriu[1], aproape concomitent cu aceea a poeziilor populare, şi s-a dezvoltat şi pe calea publicaţiilor cu caracter folcloric, dar mai ales pe aceea a literaturii de colportaj, cu obiective pur comerciale[2].

Această diversitate şi incertitudine a întârziat întrucâtva apariţia culegerilor fundamentale, care şi-a aflat condiţiile prielnice de înfăptuire de-abia la sfârşitul secolului trecut. Într-adevăr, volumul publicat de A. Gorovei în 1898, *Cimiliturile Românilor*, e o operă fundamentală pentru cercetarea ghicitorii româneşti, cuprinzând toate textele de ghicitori (tip şi variante) publicate în broşuri, până la 1897, anul încheierii lucrării; în plus, o sumă apreciabilă de ghicitori culese personal de autor sau comunicate de folclorişti cunoscuţi, ca S. Fl. Marian, Pericle Papahagi, I. A. Zanne, I. Teodorescu-Kirileanu, V. Sala, precum şi de modeşti culegători amatori.

În secolul XX, sinteza lui A. Gorovei a fost completată cu o serie de culegeri mai mici, care ne dau posibilitatea să urmărim evoluţia ghicitorii până în zilele noastre: În 1939, Gh. I. Neagu publică o broşură cu 327 ghicitori comunicate de elevi, foarte interesantă, pentru că unele dintre ele sunt alcătuite de ei. Cu ceva mai înainte, la 1930, Leca Morariu adunase 250 ghicitori din

Bucovina[3]. În 1949, M. Sadoveanu dă la lumină o broşură cu ghicitori, dintre care multe cu totul noi, precedate de un cuvânt plin de înţelegere pentru arta poetică a acestei specii folclorice[4]; ghicitori noi cuprind şi culegerile recente ale lui T. Balş[5] şi Cicerone Theodorescu[6].

În ceea ce priveşte cercetările ştiinţifice, primul studiu, apărut în scurt timp după colecţia lui A. Gorovei, nu e decât o încercare de diletant[7]. Studiile publicate de G. Pascu[8], constituind un ansamblu omogen, au la bază o muncă de investigaţie extrem de minuţioasă. Din păcate însă, cercetarea literară întreprinsă aici e pur formalistă, structura metaforică a ghicitorii fiind mărunţită în reci categorii, de tipul celor gramaticale. Osatura filologică a lucrării însă rămâne până astăzi solidă, mai ales în ceea ce priveşte explicările etimologice şi stilistice ale aspectelor de invenţie verbală, caracteristice ghicitorii, care, după descântec, e specia folclorică cea mai bogată în surprize lexicale şi fonetice.

Cea mai substanţială scriere asupra ghicitorii româneşti până acum rămâne cea a lui G. Coşbuc: *Ghicitorile poporale*, articol mai amplu, publicat în *Albina*[9] şi reprodus în *Telegraful român*, în acelaşi an. Fără a-şi fi propus un studiu savant, poetul năsăudean, ajutat de profunda cunoaştere a folclorului nostru, a izbutit să formuleze şi asupra ghicitorii româneşti o serie de observaţii fundamentale.

2. Denumiri. Arii de răspândire

Denumirea speciei ridică o seamă de interesante probleme istorice şi filologice. În concurenţă stau două familii de cuvinte: *a cimili* şi *a ghici*. Cea dintâi e mult mai răspândită, cuprinzând Moldova, Transilvania de nord şi Banatul; ce-a de-a doua acoperă Muntenia, Moldova de jos, Transilvania de sud şi Macedonia. Observaţia aceasta l-a făcut pe A. Gorovei să considere că ambele familii de cuvinte ar reprezenta noţiuni deosebite, termenul de *ghicitoare* având o sferă mult mai restrânsă decât cel de *cimilitură*.

Prin urmare, ghicitoarea ar constitui o subspecie a cimiliturii. În realitate însă, aşa cum observă pe dreptate T. Pamfile, avem de-a face cu familiile a două sinonime. În zona nordică a ţării noastre

aflăm familia verbului *a cimili*, cu nuanțele locale: *șimili, ciumuli, ciumeli* etc. și cu formele substantivale corespunzătoare: *cimilitură* și variantele: *cinilitură, ciumelitură, cinghilitură* etc. Banatul intră și el, în mod surprinzător – fiind legat folcloric în multe privințe cu zona sudică – în aria *cimiliturii*. În zona de sud întâlnim familia verbului *a gâci*, cu nuanța literară *a ghici*, cu forma mai îndepărtată din dialectul aromân: *a anguți* și cu formele substantivale: *gâcitoare, ghicitoare* (resp. *anguțitori, înguțitori, îngălțitori* etc. în aromână).

E de subliniat că, deși sinonime, cele două familii de cuvinte au totuși unele funcțiuni diferențiate. Verbul *a cimili* – pe lângă înțelesul de *a ghici*, prezent în formulele inițiale: *Cinel-cinel, ciumelei, ce-i? ciniliga-liga* etc. – are și un al doilea sens: acela de a cimili un lucru sau o ființă, adică a face din acestea subiectul unei ghicitori, a face o cimilitură despre ele. Verbul *a ghici* are numai sensul de a dezlega ascunzișurile unei enigme – dar acest sens e mult mai larg, depășind cu mult rosturile ghicitorii. La fel, și sfera de înțeles a formei substantivale. *Ghicitoare* nu însemnează numai forma de artă denumită prin cimilitură, ci – mai ales prin femininul foarte arare uzitat: *ghicitoreasă* și prin masculinul *ghicitor* – indică persoana care se ocupă cu ghicitul, așa cum apar în basme „ghicitori în stele", alături de „vraci" și alte profesii asemănătoare. Diferențele de sensuri se ivesc și în formula inițială a ghicitorilor din zona sudică: „Ghici chicitoarea mea"[10].

Diferențele acestea de sens sunt impuse de etimologia diferită a celor două familii de cuvinte. Imperfect clarificată încă, originea lor pare a sta în legătură cu vechi termeni înrudiți între ei, dar totuși cu sensuri nuanțate diferit. *Cimilitura* are mai mult sensul de „meșteșug", de „fabricat", pe când *ghicitoarea* apasă mai mult pe înțelesul de „efort pentru a lămuri o enigmă, gândul cuiva, probabilitatea unor întâmplări viitoare". Într-adevăr, ipoteza etimologică cea mai probabilă pentru *a cimili* este aceea care indică la origini relația cu vechiul slavon *ciniti* – a „compune, a meșteșugi" – de unde *cinlica*, „vrăjitoare, fermecătoare". De notat și sensurile dialectale: arom. *ciumulesc* cu înțelesul: „mestec, molfăiesc" și de aici figurat: „a spune prostii", ceea ce concordă cu meglenorom. *a ciumili*, pentru „a glumi, a înșela". Dimpotrivă, pentru *a gâci*, presupunerea cea mai probabilă e cea a unui vechi cuvânt românesc

dispărut, *a gâdci*, derivat dintr-un slav *gadaci* – „ghicitor, profet" (cf. şi *gadati* – „a ghici, a prooroci"). Esențială e deci prezența în subsidiar a sensului de „prevestire". Aceeaşi relație o aflăm şi în numirile ghicitorii la popoarele germanice: *Rätsel* stă în legătură cu *raten*, care originar avea sensul de „a citi, a interpreta runele, a prevesti"; la fel şi engl. *riddle* şi *to read*[11]. De fapt, sub influența cărții şi a şcoalei, familia de cuvinte a lui *a ghici – ghicitoare* se răspândeşte din ce în ce mai mult, în dauna lui *a cimili – cimilitură.*

Cât priveşte ariile de răspândire a ghicitorii înseşi, ca fenomen, nu avem încă nici un studiu asupra lor. Tot ceea ce se poate spune e că ghicitoarea se înfățişează ca una dintre speciile folclorice care la noi cuprinde foarte puține particularități locale în evoluția ei, exceptându-le bineînțeles pe cele ale graiului în care e învestmântată.

Structura ghicitorii e aceeaşi pretutindeni la noi, fiind însăşi forma universală de artă a ghicitorii.

Tematic, metaforic, se observă însă diferențieri vizibile la ghicitorile aromânilor. Până unde merge această diferențiere, e greu de stabilit, deoarece multe dintre ghicitorile în dialect aromân publicate la noi sunt transpuneri certe ale ghicitorilor daco-române, în scop didactic (Taşcu Iliescu, A al Bagav). Culegerea destul de importantă a lui Taşcu Iliescu Cruşovanul prezintă adeseori asemănări morfologice atât de mari cu ghicitorile date la lumină de Anton Pann şi P. Ispirescu, încât ridică aceeaşi bănuială[12].

În orice caz, există şi numeroase ghicitori aromâne a căror metaforizare e deosebită de cea tipică pentru ghicitorile dacoromâne. Vom aminti aici doar câteva dintre ghicitorile aromâne, al căror metaforism nu-şi are corespondent în folclorul dacoromân: *'Nă biseărcă cu caĭ algĭ* (dinții) e mai aproape de ghicitorile similare din sudul Europei: *Un convent de monjas blancas* (Catalonia); *Mi gó un convento* (...) *Pien de frati drento. Tuti vestiti d'un color...* (Italia), în timp ce ghicitorile dacoromâne pe această temă folosesc metafore laice: poețică, grajd, țărcuşor, căsuță, cuptoraş etc. La fel:

Una niilĭ di cîlugrĭ
Tu un cufal adunaț

(stupul cu albinele), varianta dacoromână fiind construită pe altă

idee poetică:

Butucaş de tei,
Limbă de cotei
Pe la Blagoveştenie,
Pornesc oamenii în bejenie.

Cea mai mare parte dintre ghicitorile aromâne despre ac stau pe ideea, mai prozaică, a uneltei de căpetenie în confecţionarea îmbrăcămintii:

Niĭc tşuflic escu
Tută oastea o nvescu,

– pe când în similarele dacoromâne întâlnim metafora cu un element mai accentuat de surpriză în asociere:

Moşneguţul mititel
Face gardul frumuşel.

Hornul e văzut metaforic, în ghicitorile dacoromâne, într-o imagine complexă, împreună cu vatra:

Tata grosul,
Mama lata...;

în similul aromân e înfăţişat printr-o imagine frumoasă, dar diferită: *Un auş cu nărli lăĭ* – un moş cu nările negre.

În universul poetic al ghicitorii aromâne intră apoi unele realităţi care n-au pătruns în lumea ghicitorii dacoromâne:

Vidută ghighiftească
Namea amirĕască (cafeaua);
Stranĭlu nĭ-ĕasti laĭŭ,
Cămĕaşa nĭ-ĕasti aroşi,
Truplu nĭ-ĕasti albu (castana);
Ună cutiĭ cutică cu mîrdzeali aroşi mplină (rodia).

În general, ca şi în lirică, în ghicitoarea aromână predomină trăsăturile sobru-descriptive, elementul raţional, în timp ce fantezia metaforei e mult mai limitată. În ceea ce priveşte însă tematica şi structura artistică – în afară de cele câteva trăsături diferenţiale schiţate mai sus – ghicitoriĺe aromânilor se alătură firesc celor dacoromâne, constituind o lume poetică unitară.

3. Definiție. Tipologie

Ca să obținem o definiție clară şi curpinzătoare a ghicitorii, trebuie să diferențiem net ghicitoarea propiu-zisă, cea *descriptivă*, de numeroasele forme înrudite cu ea: *întrebările* cu răspunsuri şi *ghicitoarea numerică*, de multe ori de origine cărturărească, menite să verifice, sub forma amabilă a jocului de societate, cunoştințele participanților, în anumite domenii; ghicitoarea ca simplu *joc de cuvinte* sau în care accentul cade pe frământarea de limbă; apoi o serie de *ghicitori – păcăleli*, fie că ele conțin dezlegarea, fie se bazează pe alte trucuri, neurmărind decât să stârnească hazul în societate; în fine, un grup de forme aparte ale ghicitorii, care n-au existență şi claritate în sine, ci numai în legătură cu anumite dezvoltări de povestire, precum: *ghicitoarea* asupra relațiilor *de rudenie* (înrudire), *ghicitoarea-anecdotă, povestea-ghicitoare*, terminându-se cu o întrebare.

La toate aceste forme, care au cea mai diversă arie de circulație, fiind însă mai cu seamă acasă în viața populației rurale, forme orale prin excelență – se adaugă o serie întreagă de forme ale ghicitorii întemeiate pe tehnica grafică, transmițându-se, deci, prin scris sau tipar, şi ca atare circulând numai între ştiutorii de carte, îndeosebi în populația oraşelor: *rebusul, şarada, anagrama, logogriful, cuvintele încrucişate* etc.

Deosebindu-se profund de toate aceste specii – care urmăresc simplul amuzament, cel mult o verificare şi o îmbogățire a cunoştințelor căpătate prin şcoală sau prin lectură – ghicitoarea propriu-zisă e un mod poetic aparte, liric prin excelență, întemeindu-se pe metaforă, şi care, asemenea poeziei, contribuie la înțelegerea mai adâncă şi mai clară a lumii însăşi, în toată complexitatea ei. Ea se autodefineşte admirabil într-una din ghicitorile mai recente, care sună astfel:

Lumea o face,
Lumea o desface
(ghicitoarea)[13].

Sensul direct al acestei ghicitori despre ghicitoare e acela că este creație a colectivității, iar dezlegarea ei e încredințată tot

colectivității, adică e o formă de artă ce nu poate trăi decât în viața de societate.

Al doilea sens, cel latent, e mai cuprinzător; ghicitoarea *face* și *desface* lumea, adică descifrează, luminează și stabilește raporturi până acum neobservate sau puțin remarcate, între obiectele, fenomenele și aspectele universului. *Desface*, adică descompune în imagini, lumea, – și prin *lume* poporul nostru înțelege deopotrivă și universul și viața dintr-însul – și *o face*, adică o recreează în forma de artă.

Surpriza pe care se întemeiază și pe care o produce ghicitoarea constă tocmai în faptul că ea stabilește corespondențe și similitudini între aspectele profund deosebite ale vieții, iar între fenomenele de aceeași esență iscodește diferențieri neașteptate. Dar ghicitoarea nu numai că îmbogățește spiritul în ceea ce privește înțelegerea lumii, dar îl și mlădiază, prin exercițiul la care îl supune, în efortul de a o dezlega. Aceasta o subliniază încă de mult Aristotel, în *Retorica* sa. (III, 11, 06). El rânduiește ghicitoarea printre speciile glumelor spirituale (αγτετα) bazate pe o „metaforă", ce aduce o „întorsătură surprinzătoare" în înțelegerea lucrurilor, încât cel care le înțelege „a dobândit o nouă reprezentare" ceea ce îl face să exclame: „Cât de adevărat, și totuși nu mi-a trecut prin minte!"

Pentru Aristotel, ghicitoarea este „învățătură despre ceva, ce tot odată e conținută într-o expresie metaforică".

Orizontul ghicitorii e astfel, teoretic, nelimitat. Orice poate intra în câmpul lui: fenomene naturale ca și abstracțiuni sau trăsături morale, animale ca și lucruri, aspecte ale cosmosului ca și produse ale mâinilor omului. Pe toate acestea, ghicitoarea nu le indică direct, prin numele pe care îl au în limba pe care o vorbim, – ci indirect, printr-o scurtă descriere, care de cele mai multe ori e concentrată în metaforă, și care cuprinde câteva note caracteristice. Aceste trăsături specifice sunt astfel selectate încât ele să descopere și să acopere totodată subiectul, să-l pună pe drumul cel bun pe acela care ghicește și totodată să-l facă să întrevadă – să-l ispitească – drumuri care l-ar depărta de reușită, căi înșelătoare.

Această pendulare între lumină și obscuritate, această încordare subtilă nu numai a logicii ci și a fanteziei asociative mai ales, constituie farmecul ghicitorii.

Oricât ar fi de dificilă însă, ea trebuie să fie descifrabilă, să poată fi dezlegată. Aceasta o deosebeşte de formele înrudite ale ghicitorii orale, indicate mai sus, care nu pot fi dezlegate decât cu concursul celui care le propune, fie ele simple întrebări înşelătoare, fie ele înrămate în forme mai complexe de povestire. Propunerea aceasta din urmă nu are alt scop decât acela de a trezi hazul ascultătorilor, prin încurcătura inextricabilă în care sunt puşi cei care ar ambiţiona să le dezlege, şi de a le satisface apoi curiozitatea, prin expunerea pe larg a răspunsului.

În timp ce ghicitoarea propriu-zisă constă dintr-o metaforă sau un mic mănunchi de metafore, cel mult o scurtă alegorie, întruchipată din câteva trăsături, formele înrudite ale ghicitorii orale de multe ori capătă o desfăşurare epică largă.

Bineînţeles, că nu toate ghicitorile sunt reuşite. Ca şi în celelalte genuri folclorice, nu tot ceea ce produce poporul e aur. Marii cunoscători ai folclorului nostru, precum G. Coşbuc şi M. Sadoveanu, în scrierile despre ghicitoare pe care le-am citat, au arătat pe larg condiţiile pe care trebuie să le întrunească o ghicitoare, pentru a răspunde scopului, funcţiunii sociale şi artistice însăşi a genului.

Ghicitorile descriptive alcătuiesc absoluta majoritate în genul enigmistic, dovadă că poporul le preţuieşte mai mult decât pe toate celelalte, înţelegând superioritatea lor, atât ca forme de cunoaştere cât şi ca forme artistice. Interesul culegătorilor moderni s-a concentrat aproape cu deosebire asupra lor, cei mai mulţi declarându-le ca singurele autentice.

Numărul lor mare – volumul din 1898 al lui A. Gorovei cuprinde 2716 ghicitori – impune o anumită grupare a lor în interiorul speciei. Majoritatea folcloriştilor care au alcătuit culegeri de ghicitori au urmat tradiţia publicaţiilor de colportaj ale genului, prin care se urmărea scopul practic de a îmbogăţi tezaurul de cunoştinţe al amatorilor de petreceri în materie de ghicitori.

De aceea, ele au fost grupate după obiectul cimilit. Tot subiectul a oferit şi ordinea grupelor, cea mai îndemânatică: ordinea alfabetică. Însăşi culegerea cea mai valoroasă, aceea a lui A. Gorovei, începe cu *Acoperământul casei* şi se încheie cu *Zmeul* cu care se joacă copiii.

Ştiinţificeşte, această organizare extrem de elementară nu

poate prezenta interes decât pentru studiul felului cum se nasc ghicitorile despre un obiect şi variantele lor.

Pentru mai buna lămurire a funcţiunii sociale a ghicitorii, ar fi fost mai utilă o ordonare asemănătoare cu aceea – şi ea încă destul de elementară – a genului înrudit al proverbelor, în culegerea fundamentală făcută de I. A. Zanne. Într-însa, proverbele şi zicătorile sunt grupate în capitole care, în alcătuirea lor, reconstituie imaginea despre universul fizic şi moral, pe care o oferă aforismele noastre populare. Cam aşa ceva au încercat şi alcătuitorii celor mai recente culegeri de ghicitori – de astă dată numai cu caracter antologic – căutând să reconstituie, printr-o grupare adecvată, ceea ce spune specia ghicitorii descriptive româneşti, în totalitatea ei, despre omul fizic, despre omul moral şi despre natura înconjurătoare[14].

În ghicitoare ca formă de artă însă, elementul cel mai important nu e subiectul, cât nucleul artistic al ghicitorii însăşi: metafora în cele mai frecvente cazuri, rareori alte figuri stilistice – ca metonimia, sinecdoca etc. – şi destul de des, perifraza.

Cu alte cuvinte, foarte grăitor nu e numai *ceea ce* se cimileşte ci mai ales imaginea prin care se luminează şi se ascunde totodată subiectul. Archer Taylor – unul dintre cei mai de seamă cunoscători de astăzi ai tezaurului universal al ghicitorii – în colecţia de *ghicitori irlandeze* publicată nu de mult, în colaborare cu Vernam Hull – a grupat materialul după nucleul artistic al textelor[15].

O încercare similară a fost întreprinsă în studiul citat al lui G. Pascu, *Despre cimilituri*, în 1911. Acolo se stabilesc mai întâi patru mari categorii ale ghicitorilor propriu-zise, după figura stilistică de bază: *metaforice, perifrastice, metonimice* şi *sinecdoctice* – şi două categorii mixte: *metaforico-perifrastice* şi *metonimico-perifrastice*.

În interiorul acestor categorii, ordonarea se efectuează, fie după punctele de vedere din care se face asemănarea, fie după natura elementelor între care se face comparaţia. În categoria ghicitorilor metaforice se deosebesc astfel nu mai puţin de 32 grupe, după punctul de vedere, intitulate astfel: Formă, Formă + întrebuinţare, Formă + poziţie, Formă + mişcare, Formă + cuprins, Formă + sunet, Formă + preţ, Mişcare, Mişcare + poziţie ş.a.m.d. Tot după acelaşi criteriu sunt ordonate ghicitorile perifrastice, în 38 grupe similare şi ghicitorile metaforico-perifrastice, în 18 grupe. O

astfel de ordonare dă într-adevăr iluzia unui travaliu precis ştiinţific, însă în realitate nu spune mai nimic despre fiinţa artistică a ghicitorii, despre farmecul ei, despre reuşitele şi nereuşitele ei. Prin aceste categorii abstracte, ghicitoarea se desprinde cu totul de mediul ei de viaţă şi finalitatea ei artistică se pierde cu totul.

Cu mult mai înţeleaptă ni se pare poziţia pe care s-a aşezat cunoscutul folclorist italian din secolul al XIX-lea, Giuseppe Pitré, în compactul studiu introductiv la volumul său de ghicitori siciliene[16]. El se ţine departe de orice fel de atare neogramaticism în tratarea ghicitorii şi e atent numai la descifrarea formelor ei de artă, în raport cu împrejurarea din viaţa poporului care îi dau naştere.

II
Originile. Substratul universal

1. Ghicitoarea la popoarele antice

În privința originilor ghicitorii, folcloriştii români care s-au ocupat cu studiul acestei specii au păstrat în general o atitudine foarte precaută. După ce constatase şi documentase, în culegerea sa, evidente similitudini între anumite ghicitori româneşti şi ghicitori din tezaurul folcloric al altor popoare europene şi în deosebi al celor romanice, A. Gorovei lasă pe seama viitorului rezolvarea „unor probleme aşa de grele", ca acelea legate de originea şi răspândirea universală a acestui gen.

G. Coşbuc afirmă, de asemenea, că „nu se poate spune nimic hotărât", totuşi înclină a vedea „originea mitică, atât prin fondul cât şi prin forma lor".

Savantul M. Gaster – care s-a ocupat mai ales de ghicitorile de proveniență cărturărească, în legătură cu cele cuprinse în cărțile populare – ferindu-se de „a intra în comparațiunea ghicitorilor" din tezaurul folcloric universal, tinde, totuşi, a explica similitudinile prin substratul identic: „activitatea mitofăcătoare a spiritului poporului"[17].

Cât priveşte începuturile documentate ale ghicitorii ca gen literar şi evoluția ei istorică în cadrul tezaurului folcloric universal, Ing. Weber-Kellermann – într-un substanțial studiu monografic apărut într-una din publicațiile Academiei de Ştiințe din R. D. Germană – emite, de asemenea, o opinie foarte ponderată. Amintind că istoria ghicitorii ca gen e străveche – pornind de la formele aforistice cu funcțiune rituală păstrate în *Rigveda* indiană, jocurile şi poeziile cu caracter enigmistic ale arabilor şi evreilor, precum duelul grațios de ghicitori între regele Solomon şi regina din Saba, şi până la unele poveşti din *1001 de nopți*, de la numeroasele

poveşti-ghicitori atribuite lui Esop, în literatura greacă veche, şi până la mărturiile despre lupta pe viaţă şi pe moarte, prin ghicitori, păstrate în *Edda*, la popoarele scandinave, şi în vechile *Saga* ale islandezilor, – istoria ghicitorii e bogată. I. Weber-Kellermann observă, însă, pe bună dreptate, că „totuşi nu se poate stabili o continuitate istorică, în sensul propriu al cuvântului", între aceste forme ale enigmei. Nici din cele câteva cazuri de ghicitori izolate, la care se poate constata precis această continuitate – cele despre *an, vacă, cal şi călăreţ* etc. – nu se poate trage concluzia existenţei clare a unui larg proces istoric de transmitere a materialului acestui gen folcloric. Poate mai târziu cercetări comparative foarte extinse, asupra folclorului diferitelor popoare, vor putea da o soluţie acestei probleme[18]

Substratul universal al ghicitorii – fie că el ar fi explicabil prin similitudinile de manifestare ale minţii omeneşti în anumite stadii de dezvoltare economico-socială, ceea ce e mai mult decât probabil în general, fie că el se datoreşte în anumite cazuri şi unui proces istoric de transmitere în cadrul schimburilor de cultură între popoare – poate fi în orice caz constatat şi cercetat, chiar cu mijloacele pe care le avem acum la îndemână.

În afară de sursele amintite mai sus, pentru ghicitorile vechilor greci avem un izvor de prim ordin în *Deipnosophistorum, liber X*, opera retorului Athenäus din Egipt (200 în.e.n.), de fapt din scrierea sa *Deipnosophistei* (Ospăţul învăţaţilor), din ale cărei 30 de cărţi s-au păstrat doar vreo 15.

Un filolog german din secolul al XIX-lea a consacrat mult timp cercetării minuţioase a vieţii ghicitorii la grecii antici[19], în comparaţie cu formele enigmistice cunoscute la popoarele de cultură care i-au precedat, – şi astfel ne-a pus la îndemână o cercetare temeinică asupra începuturilor acestui gen.

Din documentaţia înfăţişată aici, reiese că la vechii greci ghicitoarea a cunoscut o existenţă foarte înfloritoare, nu numai prin multitudinea speciilor pe care le-a produs şi care acoperă aproape cu totul diversitatea în acest sens a evoluţiei ghicitorii până în zilele noastre, ci şi prin diversitatea categoriilor sociale care o gustau şi o cultivau.

Antiphanes, în comedia *Ghicitoarea*, ironizează femeile din Atena, care îşi pierdeau vremea spunând ghicitori. Din titlurile unor

comedii care s-au pierdut, ale altor autori, se vede că ele satirizau acelaşi obicei, dovadă că era foarte răspândit, în însăşi cetatea de cultură a Aticei. Eubulus, un contemporan mai tânăr al lui Demosthenes, în comedia sa *Sphingokarion*, centrează acţiunea în jurul unui sclav doldora de enigme, ca şi Sphinxul. Tot Antiphanes, în piesa lui intitulată *Sappho*, citează o ghicitoare despre *scrisoare*, iar o altă comedie a lui se intitula *Problema*, adică ghicitoarea. Bineînţeles, aici avem de-a face cu forme dezvoltate ale ghicitorii, integrate în stilul literaturii culte, [cu] adevărate poezii. Totuşi, se poate presupune fără prea mult dubiu că ele au la temelie tezaurul popular al ghicitorii, fiind numai stilizări ale acestuia (Ohlert, p. 95–97, 99). Astfel enigma din *Sappho*, care sună astfel în traducere:

Cunoşti tu fiinţa femeiască ce îşi ascunde copiii în sân?
Ei strigă fără glas, cu o voce tunând departe,
Peste marea cu valuri şi peste toate ţările pământului,
Vorbindu-i cui vor. Ceilalţi oricât ar fi de aproape,
Nu pot să înţeleagă şi sunt surzi faţă de această voce...,

se păstrează până astăzi în folclorul aromân în următoarea formă simplă: *Boaţi nu ari ş multi greaşti* (Gorovei, p. 45).

E adevărat că prezenţa numeroasă a ghicitorii e legată şi de o împrejurare specifică vieţii publice ateniene de atunci. Nefiind îngăduit să fie ironizaţi direct cetăţenii de vază ai Atenei, scriitorii recurgeau la enigmă ca la un mijloc de satiră indirectă. Astfel *Sphingokarion* al lui Eubulus era o caricatură a oratorului Kallistratos, iar ghicitoarea citată din *Sappho* îi viza maliţios pe oratorii publici maloneşti (Ohlert, p. 99–102).

La romani, ghicitoarea se pare că s-a bucurat de aceeaşi consideraţie. Apuleius a scris un *Liber ludricorum et gryphorum*, care s-a pierdut, dar titlul ne arată că putea cuprinde o culegere de enigme latine. După cum semnalează mai departe Pitré (op. cit., p. XLIX–L), într-un paragraf din *Noctium atticarum libri*, ca şi în *Ecloga a III-a* de Virgiliu, sunt citate mai multe ghicitori; dar izvorul cel mai important pentru enigmistica latină rămâne *Symposionul* lui Celius Firmianus (secolul al IV-lea e.n.), conţinând 100 enigme în hexametri latini. Manuscrisul acestuia a fost tipărit prima oară în 1533 şi a înregistrat numeroase reeditări până la sfârşitul secolului

al XVIII-lea, putând contribui astfel la dezvoltarea tradiției enigmistice la cărturarii popoarelor europene de astăzi.

Cât s-a transmis scriitorilor latini din tezaurul enigmisticei elene nu putem şti precis. O indicație palidă ne oferă Ohlert, menționând că ghicitoarea greacă despre zarurile făcute din oase de aminale:

Am doi fraţi gemeni, de aceeaşi făptură,
Dar ei nu văd soarele cât timp trăiesc.
Totuşi dacă au murit şi-i iau mâini muritoare,
Privesc soarele şi se luptă unul cu altul...

o aflăm şi în Tryphon, *De figuris*, cu acelaşi subiect:

Sex sumus, quae ludimus,
Quae nunquam lucem vidimus,
Nunc mortuae agimus
Quod vivae non potuimus.

Însă faptul că jocul de zaruri era extrem de iubit de poporul roman, precum şi diferenţele între cele două versiuni, ne pot face să credem că avem de-a face la romani cu o ghicitoare asemănătoare doar, cu cea greacă.

La rândul ei, enigmistica latină a constituit o tradiție pentru literatura similară medievală, în limba latină. Aceasta însă s-a încărcat cu un conținut nou, depărtându-se de ghicitoarea populară şi îndreptându-se mai mult în sensul întrebării cărturăreşti asupra citatelor din scrierile creştine şi îndeosebi din *Biblie*, adesea turnate în forma dialogului: *Elucidaria, Interrogationes, Joca monocorum* etc., exerciții glumețe de memorie asupra numelor, cifrelor, întâmplărilor din legendele biblice. Tradiția aceasta medievală – prin filieră greacă şi slavonă – a continuat palid şi în literatura noastră enigmistică, reflectându-se în *întrebările* cu iz cărturăresc din *Povestea lui Moş Albu* de Anton Pann, ca şi în culegerea lui G. Dem. Teodorescu. Față de această literatură pe care n-o prea înțelegea şi nici nu prea o prețuia, poporul a luat adesea o atitudine parodistică.

Ing. Weber-Kellermann, care urmăreşte sumar acest proces istoric, dă un exemplu german intraductibil, pentru că se întemeiază pe înțelesurile multiple ale verbului *fahren* (*op. cit.*, pe 108).

Această atitudine parodiatoare o întâlnim şi în enigmistica poporului nostru, în *ghicitorile anectode*, despre care vom vorbi la locul cuvenit.

Tradiţia medievală a ghicitorii pentru eruditi e continuată şi în limbile materne ale popoarelor europene. În Germania, pe linia faimoasei *Schlettstäder Gesprächsbüchlein* (secolul VII), se tipăreşte în 1595 *Das Strassburger Rätselbuch*, prima culegere imprimată de ghicitori germane; alături de tradiţia erudită, apar şi elemente din şuvoiul subteran bogat al ghicitorii populare. Acelaşi fenomen se întâmplă şi în Franţa. În secolele XVII–XVIII asistăm la o înflorire a enigmei culte, ilustrată de nume celebre, ca Boileau, J. J. Rousseau, Voltaire etc. P. Ménétier tipăreşte chiar *Philosophie des énigmes*. Alături, se dezvoltă de asemenea literatura de colportaj a ghicitorilor folclorice: *Adevineaux amoureaux* (sec. XV, Bruges), *Les motz dorez* de P. Grognet (Paris, f.a.), *Polissoniana ou Recueil de turlupinades, quolibets etc.* (Amsterdam, 1722) etc. (G. Pitré, *op. cit.*, p. LI–LII). Culegerile sistematice de ghicitori populare nu încep să apară, la toate popoarele europene, decât din preajma mijlocului secolului XIX, o dată cu dezvoltarea folcloristicii.

2. „Ghicitorile cosmice“ Presupusele legături cu miturile

Am văzut că atât G. Coşbuc cât şi M. Gaster înclinau să considere ghicitorile, la originea lor, drept forme de artă produse de imaginaţia mitică a popoarelor, în vârstele lor de copilărie.

Faptul nu e de mirare, deoarece în cugetarea acestor doi mari iubitori ai folclorului nostru se menţinea încă puternic prestigiul teoriei mitologice asupra originii poveştilor, – sugerată la începutul secolului trecut* de W. Grimm şi impusă apoi pe planul mondial al folcloristicii de Max Müller, către sfârşitul acestui secol. Nu e mai puţin adevărat că – deşi aceia care, ca M. Strajanu, vedeau în lupta lui Făt-Frumos cu zmeoaica „viscolele din zilele babelor“ au căzut de multe ori în ridicol – totuşi, în teoriile asupra originii ghicitorii formulate între cele două războaie mondiale de către unii folclorişti

* Sec. XIX (*n. ed.*).

occidentali precum André Jolles, persistă încă părerea că aceste origini s-ar afla în mit şi că ghicitorile ar fi rămăşiţe dintr-un străvechi limbaj al „iniţiaţilor" în dogmele vreunei religii.

La rădăcina unor astfel de teorii fără bază în realitate, stau unele confuzii evidente. Întâia confuzie e aceea între ghicitorile propriu-zise şi întrebările cărturăreşti. Aşa cum, în cultura orânduirii feudale s-au produs şi circulau acele colecţii de întrebări cu caracter enigmatic, menite să verifice şi să multiplice cunoştinţele teologice ale învăţăceilor, sau ale acelora care se pretindeau „din tagmă" – e foarte probabil ca şi în orânduirea sclavagistă să fi existat asemenea forme de iniţiere. La ele trebuie să se refere menţiunea din străvechile *Veda* indiene – pe care o aminteşte P. Sebillot (*Le Folklore*, p. 55) – că, în perioada „sacrificării calului", preoţii îşi „propuneau mutual enigme". La fel se poate presupune şi despre obiceiul unui trib din insulele Celebe, consemnat în secolul al XIX-lea, de a nu spune ghicitori decât după ce ogoarele au fost semănate, iar dezlegarea unei astfel de enigme să fie însoţită de urări de prosperitate.

Drept astfel de întrebări enigmatice pentru iniţiaţi trebuiesc considerate cele incluse în vorbirea lui Agur, din *Proverbele lui Solomon* (cap. 30): *„N-am învăţat înţelepciunea şi nu cunosc ştiinţa sfinţilor. Cine s-a suit la ceruri şi cine s-a pogorât din ele? Cine a adunat vântul în pumnii lui? Cine a strâns apele în haina lui? Cine a hotărât toate marginile pământului? Cum se numeşte el şi cum cheamă pe fiul său? Ştii tu lucrul acesta?"*

Dar aceste întrebări-enigme, care ar fi putut să aibă un caracter esoteric, sunt cu totul altceva decât ghicitorile propriu-zise, care au şi ele o străveche origine populară.

Coşbuc avea impresia că poate identifica şi în folclorul nostru o sumă de ghicitori mitice cu forma lor proprie de artă „epică-narativă", în care obiectul ghicitorii e tratat ca o fiinţă: i se face „genealogia", i se indică „părinţii şi fraţii, ursita lui, luptele". El citează, ca demonstraţie, următoarea ghicitoare de la noi:

Apa mă naşte,
Soarele mă creşte,
Toată lumea mă iubeşte
Şi când pe mama întâlnesc,
Eu cad şi mă topesc (sarea).

Iată însă că – făcând abstracție de faptul că această ghicitoare sună întrucâtva cărturăreşte şi că în volumul lui A. Gorovei nu se află decât într-o singură variantă, reprodusă din colecția lui Bulgărescu, în care se află destule ghicitori de sursă cultă – tot la Bulgărescu aflăm şi următoarea:

Apa mă naşte,
Soarele mă creşte
Şi când nu văd pe mama, mor (peştele).

Avem, deci, de-a face nu cu o formă specifică, a aşa-zisei „ghicitori cosmice", ci cu una dintre acele numeroase *forme călătoare* – le-am putea spune şi „piese prefabricate" – caracteristice ghicitorii în general, după cum există astfel de piese călătoare specifice liricii populare, descântecului, basmului, cântecului bătrânesc etc. Un indiciu în acest sens este existența unei forme călătoare foarte apropiată de aceea a ghicitorii amintite de Coşbuc, – forma care începe astfel:

În pădure născui,
În pădure crescui
Acasă dacă m-aduseră..

şi cu care se cimileşte o serie foarte numeroasă de obiecte în lemn: masa, mătura, melița, puntea, icoana, maiul, gardul, stativele, sita, uşa etc. etc. Bineînțeles că toate aceste obiecte ale industriei țărăneşti nu pot avea nimic de-a face cu presupusa „ghicitoare cosmică".

Aceasta nu înseamnă că în ghicitoarea obişnuită nu se incifrează metaforic şi elemente şi puteri ale cosmosului. Unele dintre ghicitorile având asemenea subiect sunt într-adevăr legate de un vechi fond de superstiții, dintre care câteva au persistat până aproape de zilele noastre. Unele par frânturi de mituri:

Bulbuc în genune,
Trosc peste pădure (curcubeul)

Am un bou de aur,
Joacă pe piele de taur (soarele).

Într-altele răsună ecouri ale străvechii spaime a omului neluminat

de știință, în fața forțelor naturii:

Huhurezul huhurează,
Peste munți înalți nechează
Și nimeni nu cutează (tunetul).

Altele cuprind vechi eresuri și superstiții:

Săgeata-mpăratului
Sparge casa dracului (fulgerul);

Strigă noaptea
Că vine moartea (cucuveaua)

etc.

Dar toate aceste ghicitori nu comunică nici o taină, nimănui, – așa cum credeau teoreticienii romantici ai secolului al XIX-lea că ar împărtăși ghicitorile mitice. Ele nu fac deloc excepție de la formula de artă specifică ghicitorii propriu-zise – celei descriptive – al cărei farmec se întemeiază tocmai că propune spre ghicire, într-o expresie cu întorsături de sens dificile, subiecte unanim cunoscute, îndeosebi de cei prezenți la petrecerea cu ghicitori. Tunetul, fulgerul, soarele, curcubeul, cucuveaua, – toate sunt cunoscute în mediul în care au înflorit ghicitorile respective; de asemenea, și credințele legate de ele.

A doua confuzie, pe care se sprijină teoria originii mitice, esoterice, a ghicitorii, este și aceea între enigma ca specie literară, și vorbirea enigmatică, specifică anumitor categorii sociale, în anumite împrejurări istorice.

Astfel, e un fapt istoric știut, că diferitele colegii și instituții sacerdotale au cultivat, în toate timpurile, expresia enigmatică, până la stilul sibilinic. Rosturile acestui stil erau multiple. El dădea o falsă impresie de profunditate – faimosul „E scris adânc" al lui jupân Dumitrache din *O noapte furtunoasă* – iar în cazurile când era pândit de o verificare mai târzie și severă a afirmațiilor, echivocul îl salva pe cel ce le făcuse, de o dezmințire.

În acest sens, răspunsurile date de oracolele elinilor antici, ca și ale sibilelor italice, erau adevărate ghicitori. Tradițiile istorice ale antichității au păstrat numeroase mărturii în acest sens: răspunsul dat de Sibila din Cumae lui Aeneas în *Eneida* lui Virgiliu; răspunsul dat de oracolul din Delphi lacedemonienilor cu privire la

locul din cetatea Tegea, unde se aflau oasele lui Oreste, într-o povestire a lui Herodot etc. De aici, până la poezia gnomică – ilustrată de poeți elini celebri ca: Theogonis, Solon, Archilochus, Mimnermus, cultivând observația morală în expresie criptică – nu e decât un pas. Multe dintre versurile acestor poeți constituie adevărate ghicitori, şi K. Ohlert citează suficiente exemple (p. 80–83). Tradiția acestei poezii, în sensul unei imagistici criptice, a fost continuată, în arta Barocului, prin poezia de tipul lui Gongora şi al cavalerului Marino.

Pe de altă parte însă, oamenii din popor au practicat şi ei din totdeauna o vorbire criptică, din care s-a născut în mod firesc şi o literatură în forme gnomice, enigmistice.

Omul apăsat necontenit – amenințat în bunurile şi chiar în existența lui, înşelat, brutalizat, ironizat, de stăpânitorii lui şi de uneltele lor – şi-a făurit un mijloc de apărare precaută, adesea şi de ripostă ascuns batjocoritoare, în vorbirea „în doi peri", „în pilde", în care, alături de zicale şi proverbe, intră multe expresii cu caracter enigmatic.

Sclavul Sphingokarion din comedia lui Eubulus era constrâns de însăşi condiția lui de rob, să vorbească adesea în enigme.

Față de străini, față de orăşeni îndeosebi, omul din popor devenea în mod firesc mefiant şi atitudinea lui se traducea, între altele, şi prin vorbirea enigmatică. În idilele lui Theokrit, întâlnim următoarea scenă semnificativă:

Gorgo (unei babe): Vii de la curte, mătuşă?
Baba: De-acolo, nepoatelor.
Gorgo: Lesne-i oare-a intra?
Baba: Încercând, au intrat şi aheii în Troia,
Fată frumoasă! Căci toate se fac dacă-ncerci a le face.
Gorgo: Baba ne-a spus ghicitoarea şi-a şters-o[20].

Multe dintre aceste expresii „în doi peri", de probabilă invenție personală şi ad-hoc la origini, s-au răspândit în spațiu şi în timp, încetățenindu-se în imensul depozit de expresii figurate ale limbii vorbite. Cantitatea expresiilor figurate echivoce din limbă a fost mărită şi prin cenzura pe care morala a operat-o pe drept asupra a tot ceea ce se referă direct şi brutal la viața sexuală. Dar, încă o dată, toate aceste cauze şi forme ale vorbirii enigmatice pot pregăti, pot genera în mod firesc ghicitoarea, dar nu se identifică cu ea.

În strânsă legătură cu vorbirea „în doi peri" în domeniul erotic – admirabil ilustrată de Ion Creangă în nuvela *Moş Nichifor Coţcariul* – este de lămurit şi dezvoltarea prodigioasă, la toate popoarele, a ghicitorii stând pe o expresie figurată violent erotică, dar având ca dezlegare numele celor mai inofensive lucruri şi fiinţe. Hazul produs de ele este enorm în mediile în care se cultivă ghicitoarea, – şi el nu se poate produce fără de obişnuinţa opusă: aceea de a învălui realităţile sexuale sub expresii figurate acoperitoare. Astfel se şi explică faptul că, la mai toate popoarele, ghicitorile ce se întemeiază psihologiceşte pe acest text sunt într-un număr extrem de mare, care nu se oglindeşte fidel în colecţiile tipărite, aici exercitându-se iarăşi în mod firesc cenzura morală.

3. Lupta prin ghicitori. Reminiscenţe legendare

În discuţia originilor ghicitorii se mai ridică tulburătoarea problemă a ghicitorilor legate de o înfruntare între două fiinţe – amândouă omeneşti, sau una dintre ele supranaturală, produs al imaginaţiei primitive – dintre care una propune ghicitori, iar alta trebuie să le dezlege. Aceste ghicitori s-au păstrat încrustate în alte forme de artă din folclorul popoarelor, îndeosebi în tradiţiile istorice, în legendele fabuloase şi în basme.

De cele mai multe ori, această înfruntare e teribilă, având drept gaj însăşi viaţa celui care trebuie să dezlege. Cel întrebat e omorât de cel care a propus ghicitorile sau – mai arareori – moare de supărare, în urma eşecului.

Foarte frecvent, cel care a propus ghicitoarea – de regulă un monstru fabulos – se sinucide sau moare de mâhnire, când omul i-a dezlegat enigma.

Creaţia epică în proză a antichităţii păstrează astfel de cazuri. Cel mai celebru e în legenda Sfinxului, monstrul ce stătea pe muntele Phikion sau Sphingion, lângă Teba, şi propunea ghicitoarea despre om, mâncându-l pe cel care nu o dezlega: „*Cine e cel ce are un singur nume şi ajunge pe rând să meargă în patru, în două şi în trei picioare?*"

Prima ei menţiune se află în opera lui Hesiod, şi numeroase variante sunt cuprinse în tragediile legate de soarta lui Oedip,

dezlegătorul enigmei, care provoacă şi moartea Sfinxului, ce se azvârle în prăpastie.

După tradiţii păstrate de Strabo, Seneca şi alţii, între proorocii Kalchas – despre care vorbeşte Homer în *Iliada* – şi Mopsus ar fi avut loc un duel de ghicitori, amintindu-se cea despre câte fructe are smochinul şi despre scroafa cu purcei în pântece; neghicind, Kalchas moare.

O tradiţie asemănătoare se păstrează şi despre Homer însuşi – fiind menţionată de Heraclid din Ephes – potrivit căreia rapsodul ar fi murit de amărăciune, dând un răspuns greşit (peştii) la ghicitoarea despre purcei: *„Ceea ce am văzut şi am prins, am azvârlit; ceea ce nu vedem nici nu prindem, păstrăm cu noi"*. Ghicitoarea a fost aflată printre inscripţiile din Pompei şi reapare în secolul al V-lea e.n., la scriitorul latin Symphosius (Ohlert, p. 40–41).

Episoade de acest fel se păstrează şi în legendele popoarelor nordice. În *Edda*, în cântecul *Walfthrundismal*[21], zeul Odin se dispută în ghicitori cu uriaşul Waftbrudhnir.

Tradiţia acestui gen de episoade a fost continuată şi în literatura germanică a orânduirii feudale. În *Wartburgkrieg*, creaţia unui autor necunoscut din secolul al XIII-lea, având în centru întrecerea unor barzi de la curţile feudalilor, unul dintre ei, Wolfram, îl învinge pe vrăjitorul Klingsor, dezlegându-i enigmele[22].

O dispută asemănătoare e cea dintre regele Solomon şi demonul Aşmedai, din legendele vechii literaturi ebraice[23].

Episodul se întâlneşte frecvent în poveştile tuturor popoarelor europene – cu deosebire în basmele de tipul „Oedip", care şi-a primit denumirea tocmai de la legenda greacă. K. Ohlert indică vreo câteva dintre poveştile neo-greceşti: un basm din insula Naxos, în care zmeul propune 12 ghicitori oamenilor şi în caz că nu ghicesc, îi mănâncă; fiind învins de un om, se sinucide aruncându-se din turn. Într-altul, cunoscut în Lesbos, un monstru propune trei ghicitori, dintre care ultima e a Sfinxului. Într-altul, din Tinos, zmeul promite un castel şi moşiile lui aceluia care îi va dezlega 10 ghicitori; de nu, îl va mânca (Ohlert, p. 35–36). Într-o poveste gasconă, un monstru păzeşte o peşteră cu comori şi promite jumătate din ele aceluia care îi va dezlega ghicitorile; a treia e cea a Sfinxului.

În snoave, în povestirile realiste şi în „întrebările cu poveşti" –

cum le denumeşte Anton Pann, prin gura lui moş Neagu, în *O şezătaore la ţară* – din folclorul contemporan, se păstrează menţiuni despre o specie de ghicitori înrudită cu acelea de mai sus: ghicitorile prin propunerea cărora un condamnat scapă de la moarte. Folcloriştii germani le integrează şi pe acestea în categoria ghicitorilor de tipul Sfinxului, numindu-le *Halslöserätsel*, adică ghicitori „prin care se dezleagă grumajii". Ei citează ca exemplu clasic, ghicitoarea:

Auf Ilo geh'ich,
Auf Ilo steh' ich,
Auf Ilo bin ich hübsch und fein.

Enigma aceasta ar fi fost propusă judecătorilor ei de către o femeie ce comisese o infracţiune gravă. Judecătorii n-au putut-o tălmăci – deoarece acest enigmatic *Ilo* nu era decât câinele femeii, din a cărui piele tăbăcită îşi făcuse o pereche de pantofi frumoşi, pe care îi avea în picioare – şi au achitat-o.

Între „întrebările cu poveşti" ale lui moş Neagu, găsim o ghicitoare de acest tip:

Prea slăvite împărate, cel ce şezi pe nenăscut,
Şi te porţi pe a sa maică, care nu şi l-a crescut,
Ori îmi dezleagă cuvântul, ori iartă pe fiul meu,
Pe băiatul maicii mele carele îl doicesc eu.

Ghicitoarea, după cum explică povestea, a fost propusă de o tânără femeie unui împărat care îl condamnase pe tatăl ei să moară de foame închis în beciul închisorii. Fata lui, care tocmai născuse, obţinând voia de a-şi vedea zilnic tatăl, prin zăbrelele unei ferestre, îl hrănea cu o parte a laptelui din sânul ei. La aceasta se referă ultimele versuri[24]. Primele versuri au o explicaţie foarte asemănătoare aceleia despre Ilo: Împăratul, când l-a întâmpinat fata, mergea călare pe o iapă al cărei mânz se născuse mort şi pielea lui fusese folosită pentru a se confecţiona şaua pe care călărea împăratul. Firește că acesta n-a putut dezlega ghicitoarea şi a trebuit să-l ierte pe condamnat[25].

Întrucât toate aceste episoade literare şi-ar avea o bază în anumite moravuri ale trecutului îndepărtat e greu de lămurit. P. Sébillot citează o tradiţie estoniană, potrivit căreia condamnaţii la

moarte îşi puteau răscumpăra viaţa, dezlegând enigme dificile (*Le Folk-lore*, p. 52–53). Dar cu o atât de nesigură documentare nu se poate susţine o afirmaţie.

O categorie de asemenea foarte strâns înrudită este cea a ghicitorilor cuprinse în tradiţiile, legendele şi basmele care au ca episod competiţia mai multor tineri pentru mâna unei fete, cu probele la care peţitorii erau supuşi de către tatăl fetei, sau de către fată însăşi. Această tradiţie a generat în literatură, încă din vechime, câteva episoade celebre, precum cel al peţitorilor Penelopei, din *Odiseea* lui Homer, al competiţiei pentru Brunhilde din *Nibelungii*. Episodul apare şi în cântecele noastre bătrâneşti, cu deosebire în cele de tipul *Letinului* (Nunul mare), în care naşul se substituie la probe tânărului, mai puţin experimentat. În basme, nereuşita probelor aduce pierderea capului.

Într-unele episoade similare, alături de probele fizice apar şi cele intelectuale – ghicitorile; uneori tinerii sunt puşi numai la astfel de încercări. În tradiţiile istorice ale antichităţii, nedezlegarea ghicitorilor de către peţitori le aducea de asemenea pierderea vieţii. K. Ohlert citează astfel – după Diodor şi Pausanias – tradiţia după care Onomaus din Pisa punea întrebări peţitorilor fiicei sale Hippodamia, iar pe cei care nu ghiceau, îi ucidea. Situaţii similare aflăm şi în basmele de tipul *Turandot*, cunoscut din comedia lui Carlo Gozzi, prelucrată de Schiller, şi care îşi are izvorul într-un basm din *1001 de nopţi*; aici însăşi prinţesa Turanducht ucide peţitorii care nu-i puteau dezlega ghicitorile. În povestea rusească *Orbul şi schilodul*[26], domniţa Ana pune să li se taie capul celor care nu ghiceau. Mai adesea însă, neizbânda peţitorilor nu are acest final tragic. În episodul *Alvismal* din *Edda*, zeul Thor îşi dă fata piticului Alvis, văzând că i-a răspuns la toate întrebările. E interesantă ghicitoarea pe care o propunea peţitorilor, pentru fata lui, regele Antiochus din Siria – în *Historia Apollonii Regis Tyri*, roman din secolul al VI-lea e.n. după un vechi original grec: o enigmă referindu-se la faptul că propunătorul însuşi făcuse un copil cu propria lui fiică. Ceva mai departe de aceste istorii cu peţitori, stă episodul din *Biblie* (*Judecătorii*, XIV), citat de L. Şăineanu: Samson, peţind pe una dintre fetele filistinilor, dă un ospăţ în care propune următoarea ghicitoare, având ca gaj 30 schimburi de haine: „*Din cel ce mănâncă a ieşit mâncare şi din cel tare a ieşit*

dulceață". Oaspeții nu au putut dezlega enigma, deoarece ea se referea la un fapt cunoscut doar de Samson. Pe când călătorea spre cetatea lor, Timna, el văzuse un roi de albine ce-şi făcuseră stup în hârca unui leu, pe care-l ucisese mai înainte Samson însuşi.

Menționăm toate acestea, pentru că – după cum vom vedea până la urmă – mai toate enigmele din astfel de episoade au un caracter aparte, deosebindu-se de ghicitoarea propriu-zisă.

Episodul acesta se întâlneşte şi în creațiile epice din folclorul popoarelor europene de astăzi, fie în centrul lor, fie având doar rostul de a le îmbogăți peripețiile.

În capitolul consacrat „tipului Oedip", L. Şăineanu, în studiul citat, analizează o serie întreagă de basme ale diferitelor popoare, între care şi româneşti, cu această temă. Dintre basmele româneşti, alege ca tip *Ciobănaşul cel isteț*, de P. Ispirescu, indicându-i variantele[27]. În varianta lui Stăncescu, fata de împărat trebuie să ghicească enigma propusă de petitor. În basme în care episodul ghicirii nu constituie tema centrală, ci doar o peripeție, precum e *Făt-Frumos cel rătăcit* de Ispirescu, tânărul se face remarcat de împărat – tatăl fetei pe care avea până la urmă să o ia de soție pe temeiul isprăvilor sale vitejeşti – prin prezentarea unor daruri cu caracter enigmatic. În balada *Vintilă-Vodă*, din colecția Ath. M. Marienescu, domnitorul îi propune polcovnicului Şuicu să-i răspundă la două întrebări cu caracter de ghicitoare:

Ghicitoarea mea
De n-o vei ghici,
Bine nu-ți va fi...

Şuicu le dezleagă şi propune şi el una, referitoare la el însuşi. Neprimind răspunsul potrivit, Şoicu îl omoară pe Vintilă-vodă, pe soția şi copiii lui.

Întrucât şi această temă literară şi-ar avea izvorul în moravuri dispărute din viața popoarelor, iarăşi e greu de răspuns. P. Sébillot citează o tradiție istorică dintr-una din insulele arhipelagului Malaez, despre o prințesă care, petită de 100 regi, le-a propus ghicitori pentru a-i alege; tradiția seamănă mai mult a poveste. Nici afirmația folcloristului francez, că – iarăşi – fetele estoniene ar fi cerut odinioară petitorilor să le dezlege ghicitorile, nu poate îndreptăți concluzii de ordin istoric. Scena ghicitorilor, din comedia

cu cântece a lui V. Alecsandri, *Cinel-cinel*, e de asemenea prea puțin pentru a le îndreptăți.

În sensul acesta avem însă două mărturii interesante, din păcate mărginite numai la Bihor. În *Monografia comunei Seghişte*, publicată de Moise Popoviciu în *Transilvania* (XLII, 1911, p. 205–231) se consemnează următorul obicei la nunți: nuntaşii miresei nu lasă mirele să-şi ia mireasa până când nuntaşii lui nu răspund la întrebările glumețe spuse de păzitorii miresei şi cuprinse într-o *Horă a miresei*, care se cântă atunci. În broşura *Starostii la nunțile țărăneşti*, după o culegere de Miron Pompiliu, aflăm în textul acestor starostii înseşi ghicitorile propuse de nuntaşii miresei.

Mire prea iubit,
Bine ne-ai vorbit,
Dat tot nu ți-om da
Nevăstuța ta,
Până nu vei spune
Că pe astă lume,
Pe deasupra noastră,
Ce umbră e mai groasă?

Ceea ce nu trebuie să uităm e faptul, pe care l-am subliniat în treacăt, că majoritatea ghicitorilor din aceste episoade – fie referitoare la salvarea de monştri sau de condamnare, fie în pețit – nu sunt ghicitori propriu-zise. La acestea, obiectul e cunoscut unanim, numai circumscrierea lui prin forma literară a ghicitorii e voit obscură. Aici însă avem de-a face cu pseudoghicitori, în majoritatea cazurilor, ghicitori în care obiectul e cunoscut numai de către propunător, e strâns legat de experiența lui intimă, personală. În *Wafthrundismal*, Odin nu îl poate răpune pe uriaş prin întrebări de tipul enigmatic obişnuit. El trebuie să recurgă la o pseudoghicitoare, întrebându-l pe uriaş, ce i-a şoptit Odin la ureche fiului său Baldr, înainte ca acesta să păşească pe rugul care-l va arde? Prin aceasta, uriaşul îl recunoaşte pe Odin în pretinsul său oaspete şi se dă răpus. Ghicitoarea propusă de Solomon filistenilor, cea despre câinele Ilo, cea a regelui Antiochus, cea din povestea fiicei-doică, de Anton Pann, cea propusă în basmele de tipul *Ciobănaşul cel isteț* care se referă la semne pe corpul fetei de împărat, ştiute numai de ea şi de părinții ei, – toate se întemeiază pe experiența strict personală a propunătorului.

Nici pe această cale, deci, – ca şi pe cea a vorbirii criptice – nu putem ajunge la explicarea clară a originilor ghicitorii ca formă de artă, în legătură cu viaţa poporului însuşi.

4. Ghicitoarea ca formă de petrecere şi de manifestare a inteligenţei

Cea mai bună perspectivă în problema originilor ghicitorii o obţinem dacă nu o izolăm de acele specii ale literaturii populare care îi sunt mai aproape: lirica – mai ales în ceea ce priveşte ghicitoarea descriptivă – şi proverbul şi zicătoarea, atât pentru ghicitorile propriu-zise cât şi pentru întrebările ca probe ale spiritului.

Ca şi lirica, ghicitoarea descriptivă e metaforică prin excelenţă, în sensul larg al cuvântului, adică există artisticeşte în primul rând prin imagini. E un poem concentrat la maximum, foarte apropiat în acest sens de epigrama antică, adică de inscripţia poetică lapidară. Rostul ei în viaţă e acelaşi ca şi al întregii arte: de a oglindi lumea sub un unghi nou, făcând să se lumineze deodată, ca într-o descoperire, raporturi între fenomene, lucruri şi fiinţe. Prin aceasta, ghicitoarea contribuie atât la îmbogăţirea şi adâncirea înţelegerii lumii, cât şi la şlefuirea şi mlădierea inteligenţei omeneşti, atât pe planul cunoaşterii, cât şi pe cel al creaţiei. Pe de altă parte, ghicitoarea e una dintre expresiile prin artă ale bucuriei de a trăi, a optimismului robust al poporului. De aceea, e legată în mod firesc de acele momente ale vieţii în care se manifestă mai din plin această trăsătură sufletească a poporului: munca în comun şi petrecerile.

Astfel se pare că înflorirea excepţională a genului enigmantic la vechii greci a fost strâns legată de momentele festive ale vieţii lor: petrecerile ce aveau loc cu prilejul ceremoniilor religioase, la care se adunau adesea oameni din cele mai diferite părţi ale Eladei, sau pur şi simplu la ospeţe. De aceea, în mod firesc, foarte multe dintre ghicitori ni s-au păstrat în scrieri având ca temă ospăţul: *Banchetul celor şapte înţelepţi*, de Plutarh; *Symposionul* lui Celius; *Ospăţul (Convivium)*, de Xenofon; *Ospăţul înţelepţilor*, de Athenäus.

La ospeţele celor mai avuţi – care aveau şi un fel de regizor, symposiarhul, ales de comeseni prin sorţii zarurilor – între formele

de petrecere care urmau mesei propriu-zise, erau şi ghicitorile, după cum relatează Aristofan, în *Viespile*, şi alţii. Rostul enigmelor la petreceri e urmărit de K. Ohlert cu minuţiozitate.

Petrecerea cu ghicitori la mese nu e însă numai un obicei al celor cu dare de mână. Plutarh vorbeşte de acelaşi fel de petrecere la oamenii din popor. În *Banchetul* lui Plutarh, medicul Kleodonus îi judecă totuşi aspru pe bărbaţii care pierdeau timp cu ghicitorile şi socoteşte această plăcere potrivită pentru femei, mai ales când se ocupau cu lucrul de mână. Pe de altă parte, tot Plutarh vorbeşte de dueluri prin ghicitori la ospeţe, între personaje celebre, precum duelul legendar între Homer şi Hesiod.

La petrecerile prilejuite de marile ceremonii religioase, se răspândeau ghicitorile de la o cetate la alta. Plutarh povesteşte că la serbările agrionice, în cinstea lui Dyonisos, în Boeţia, femeile spuneau ghicitori când se sfârşea ospăţul. Poetul Diphilus, în comedia *Theseus*, povesteşte că, la serbările lui Adonis, în insula Samos, trei fete îşi spuneau enigme (Ohlert, p. 46–47).

Ghicitorile se mai răspândeau şi prin profesionişti asemenea lăutarilor. În *Istoria lui Apollonius*, e înfăţişată o sclavă ce stătea în piaţa publică, povestea, cânta din lăută şi dezlega ghicitori. Existau şi oameni care-şi câştigau într-un fel existenţa distrând cu glume comesenii, aşa cum e acel Philippus, de care vorbeşte Xenophon în *Ospăţul*. Adesea aceştia călătoreau din cetate în cetate, ca acel Till Buhoglindă al grecilor, Kephisodorus, pe care îl descrie Athenäus (Ohlert, p. 205–208).

Tradiţia aceasta, a ghicitorii legată de petreceri, continuă până în zilele noastre. G. Pitré citează o culegere italiană cu semnificativul stubtitlu: *Cosa molto ridicolosa per far piacere a ogni convito*. Într-o stampă populară italiană din secolul XVI, ghicitoarea e însemnată „da dire per la veglie al tempo di carnevale"; însă titlul tipic al cărţilor italiene de ghicitori, din secolul XVI până azi, cuprinde şi formula: „...da far ridere nelle veglie per passarsi tempo".

Studiile cu privire la viaţa ghicitorii în popor, la împrejurările în care se spune, ca să nu mai vorbim de cele în care se nasc ghicitorile noi sau variantele noi, lipsesc cu desăvârşire, sau sunt cu totul elementare[28], aşa că, pentru a lumina această viaţă, trebuie să adunăm mărturii disparate şi insuficiente.

După cum subliniază şi G. Coşbuc[29], ghicitorile şi-au pierdut mult, în zilele noastre, din vechile lor rosturi, de a amplifica şi mlădia viziunea despre lume a oamenilor şi scopul lor este din ce în ce mai mult acela de a produce ilaritate, atât prin formularea lor, cât şi prin încurcătura în care sunt puşi, cu dibăcie, cei pe care îi tentează dezlegarea.

Ele au nevoie neapărat, ca să trăiască, de o colectivitate umană în clipele ei de destindere după munca zilei, sau adunată pentru o muncă uşoară, care nu cere o prea mare încordare fizică sau morală, precum sunt clăcile pentru tors, pentru desfoiatul porumbului şi altele.

Timpul lor prielnic sunt lungile nopţi de iarnă, lângă căldura vetrei, sau nopţile de vară, când somnul întârzie şi oamenii adastă bucuros sub cerul liber, în jurul unui foc înveselitor. Aici ghicitoarea înfloreşte împreună cu gluma, snoava, povestirea de amintiri, cântecul şi basmul.

Condiţiile acestea sunt pretutindeni aceleaşi. P. Trilles, care a cercetat în amănunţime viaţa negrililor – populaţie africană cunoscută mai mult sub numele de pigmei[30], în mijlocul căreia a trăit timp îndelungat – descrie aceste petreceri de noapte, în care alternau serile când se dansa, cu cele consacrate povestirii şi ghicitorilor.

P. Sébillot citează o serie întreagă de popoare mai mult sau mai puţin îndepărtate de civilizaţia europeană, la care petrecerile de seară se desfăşurau aproape în acelaşi fel.

Nu diferă de acestea nici descrierea pe care o face A. Pann, în *Şezătoarea la ţară:*

Şi alături un foc mare, de fete înconjurat,
Care din sat se strânsese, la şezătoare cu furci
Şi de glume, basme, râsuri, hohotea ca nişte cruci (...)
Aşa-nţelesei că ele au fost spunând ghicitori,
Cum obişnuiesc prin sate, să spuie la şezători (ed. 1880, p. 18).

Natural, toate aceste împrejurări sunt legate de forme primitive de muncă manuală, la lumina vetrei sau a focului de vară. O dată cu pătrunderea civilizaţiei, prin schimbarea relaţiilor şi formelor de producţie, multe dintre aceste împrejurări dispar. O dată cu ele, se restrânge şi viaţa ghicitorii. Ea totuşi nu piere cu totul. Mai cu osebire cu rostul de a produce râsul, în împrejurări în care un grup

de oameni aştepată, călătoresc, se odihnesc pe câmp sau în pădure, ghicitoarea poate renaşte oricând, surprinzătoare. Dar chiar formele noi de cultură la sate o ajută să trăiască mai departe.

M. Sadoveanu, în cărticica pe care am pomenit-o[31], evocă o seară într-un cămin cultural, din satul Costeşti, în Moldova: „Tineretul se strânsese la cămin. Femeile erau în frunte, doritoare să adune iscusinţă pentru şezătorile de iarnă". Trebuia să vorbească, despre ghicitori, învăţătorul pensionar Vichentie Livadaru, – „decât care nu-i în toată ţara om mai priceput în cimilituri".

Tot aici, M. Sadoveanu spune câteva cuvinte foarte înţelepte despre procesul de reînnoire a ghicitorii: „Schimbându-se împrejurările în ţară, se schimbă şi viaţa. Ies la iveală maşinării, unelte, născociri pe care părinţii noştri nu le-au cunoscut: de pildă trenul, aeroplanul, tractorul, moara cu aburi sau benzină. Oamenii isteţi de care vorbesc încearcă să alcătuiască ghicitori şi pentru aceste scornituri nouă. Nu le nimeresc totdeauna, dar câteodată le potrivesc. Cele bune rămân şi-şi fac drum în lume"...

O dată cu răspândirea presei şi cărţii la sate, se răspândesc şi speciile de enigme legate de dezvoltarea scrierii şi mai ales a tiparului: rebusul, cuvintele încrucişate etc. Ele se amestecă cu vechea ghicitoare populară, în formele noi de viaţă în societate, precum ceasurile de călătorie în tren, autobuz sau cu vaporul. Ghicitoarea în forme rurale se amestecă cu cea cultivată de către orăşeni.

Fenomenul nu e nou. În toată istoria ei, aşa cum am urmărit-o, ghicitoarea – sub diferitele ei specii – a trăit aproape tot atât de înfloritoare în cele mai diverse medii sociale. Aşa apare ea şi în primele noastre culegeri, de la cele cu caracter de colportaj ale lui A. Pann, până la cele ştiinţifice, precum a lui G. Dem. Teodorescu.

5. Raporturile dintre ghicitoarea populară şi cea cultă

După toate cele spuse până acum cu privire la origini şi la circulaţia ghicitorii, atât în lăuntrul aceluiaşi popor, cât şi pe plan universal, se ivesc şi o sumă de întrebări cu privire la raporturile, în trecut şi în contemporaneitate, dintre ghicitoarea populară şi cea cultă.

Trebuie să subliniem de la început că unele sunt raporturile dintre ghicitoarea propriu-zisă, descriptivă, ca bun folcloric, şi formele ei culte, – şi altele sunt aceste relaţii când e vorba de celelalte specii ale ghicitorii.

În ceea ce priveşte întrebările cu caracter didactic – fie serioase, fie glumeţe – ele sunt în cea mai mare parte de origine cărturărească, hrănindu-se îndeosebi din textele sacre ale diferitelor religii: *Biblia, Coranul, Vedele* indiene, *Eddele* scandinave etc. Această specie are, în mod firesc, aria cea mai redusă de circulaţie, atât în spaţiu, cât şi în timp. Întrebările au fost cultivate în cercuri relativ restrânse, iar durata lor e limitată de evoluţia istorică, de schimbările sociale.

Acelea care figurează între spusele lui moş Neagu, din scrierea lui Anton Pann, şi au pătruns în colecţia lui G. Dem. Teodorescu, astăzi au dispărut cu totul din circulaţia folclorică. Chiar în *O şezătoare la ţară*, moş Neagu face o distincţie netă între ghicitorile populare şi cele cărturăreşti:

Şi o să încep a spune la altfel de ghicitori
Care numai popa poate să le ghicească frumos
Şi ghicitorile care sunt din carte mai vârtos.

La alte specii laterale ale ghicitorii, situaţia e aproape similară. Ghicitorile numerice, de rudenie, cele bazate pe jocurile de cuvinte etc. sunt alimentate şi ele de literatura tipărită, mai ales cea de colportaj, şi apar şi dispar o dată cu moda, care e în funcţie de schimbările petrecute în viaţa socială. Să nu mai vorbim de speciile ghicitorii a căror existenţă e condiţionată de scriere şi tipar, precum rebusurile, cuvintele încrucişate ş.a., a căror viaţă e şi mai strâns determinată de manifestările publicistice.

În ceea ce priveşte însă ghicitoarea descriptivă – care nu numai că constituie majoritatea covârşitoare a creaţiilor genului enigmistic, dar este pe departe specia cea mai valoroasă artisticeşte, singura care se apropie de marea poezie – relaţiile sunt cu totul altele.

Cu toată înrâurirea incontestabilă pe care au avut-o, încă în antichitate, anume opere culte de circulaţie universală, care cuprindeau ghicitori, totuşi o cât de sumară analiză a stadiului actual al ghicitorii ne arată că raportul dintre ghicitoarea descriptivă popu-

lară şi cea cultă e cu totul altul decât apare în speculaţiile pe tema influenţelor cărturăreşti.

E adevărat că şi în folcloristica românească culegerile lui A. Pann, P. Ispirescu, G. Dem. Teodorescu, Bulgărescu, precum şi cele din *Românul gulmeţ,* din *Braşoave* etc., cuprind şi numeroase ghicitori, care prin limbaj şi prin forma lor artistică atestă o certă origine din literatura cultă. Din aceste colecţii, ele au trecut în culegerea sintetizatoare a lui A. Gorovei. La fel stau lucrurile şi în folclorul celorlalte popoare.

G. Dem. Teodorescu semnalează o sumă de publicaţii de colportaj, în care ghicitoarea populară franceză şi germană s-a amestecat cu cea cultă[32].

Acelaşi fenomen a fost observat la noi până de curând. În interesanta prefaţă a culegerii de *Ghicitori din Ialomiţa şi Teleorman* (1939), Gh. I. Neagu menţionează că – printre aceste ghicitori strânse de elevi, cu prilejul lucrărilor de aplicaţie în clasă – „multe dintre ghicitori coborau direct din culegeri mai vechi, fără ca aceste culegeri să fi trecut în popor". Acestea au fost eliminate din volumul tipărit. Dintre ele, autorul dă un singur exemplu, dar acela extrem de interesant. Un elev i-a prezentat, ca ghicitoare, despre greier, următoarele versuri:

Cri, cri,
Toamnă gri,
Tare-s mic şi negăjit.

Precum subliniază şi culegătorul, versurile fac parte din cunoscuta *Baladă a unui greier mic*, de G. Topîrceanu.

După opinia noastră, însă, elevul n-a făcut un simplu plagiat. El a ales acest fragment fiind conştient că el constituie o unitate în sine şi corespunde cu totul legislaţiei artistice a ghicitorii. Primele două versuri evocă, prin imagini acustice, cântecul greierului, iar ultimul adaugă o trăsătură fizică, dacă nu caracteristică, dar care întregeşte schiţa. E mai mult decât probabil că cineva, care nu cunoaşte balada lui Topîrceanu, poate ghici numai din acest fragment, că e vorba de greiere. Fără a modifica nimic, elevul a realizat, totuşi, numai prin algerea potrivită a fragmentului, o creaţie reuşită în domeniul ghicitorii. În paragraful în care ne vom ocupa de procedeele de evocare prin descrierea acustică –

Lautmalerei, cum o numesc muzicienii germani – vom întâlni numeroase creații folclorice similare.

Din acest exemplu nu trebuie să se tragă însă concluzia că s-au eliminat consecvent ghicitorile de sursă cărturărească din culegerile făcute la noi. Dimpotrivă, o cercetare sub acest aspect al colecției lui A. Gorovei ne arată realități absolut contrarii. Aici aflăm ghicitoarea populară despre strugure, prezentă în numeroase variante:

Am o fată buboasă,
Şade cu vodă la masă.

Efectul ei artistic constă în contrastul, desenat cu o extremă conciziune, între aspectul ciorchinelui – văzut ca o fabuloasă excrescență de tumori pe un chip omenesc – şi unanima prețuire de care se bucură, ca aliment. Alături, aflăm următoarea ghicitoare din scrierea lui A. Pann:

Chipul meu e tot bubos
Şi nu-s la nimeni scârbos,
Chiar de-mpărați sunt cinstit
Şi la masă primit (p. 358–359).

Este evident că ghicitoarea lui A. Pann nu e decât o dezvoltare stângace, un comentariu prozaic, al alegoriei atât de precis desenate, din ghicitoarea populară.

Într-unele ghicitori din folclorul nostru, uşa – în mişcarea ei necontenită şi în scârțâitul clanței şi al balamalelor – este evocată în imagini burleşti, de o mare îndrăzneală artistică, dar de un efect concis şi sigur:

Hâța la deal, Hâța la vale,
Hâța pe vreme de seară. (...)
Am o babă
Hăt de treabă;
Când o trag de buric,
Face: țuvlic!

În ghicitoarea lui A. Pann, totul se transformă într-o imagine ştearsă, de interior mic burghez, cu pretenții de aristocrație:

Eu la orice casă
Sunt slugă aleasă;
Eu pe orişicine
Întâmpin când vine;
Când pleacă afară,
Eu îl petrec iară.

Unele ghicitori populare despre somn desenează ideea plăcerii pe care o produce el, cu precizarea că nu e de ordinul gastronomiei:

Ce e dulce, şi mai dulce,
Şi pe tăier nu poţi duce? (...)
Ce e dulce, foarte dulce,
Şi poate să se-mbuce?

Variantele culte nu fac decât să adauge textului popular ideea de universalitate a plăcerii somnului, caracteristică ghicitorii despre strugure:

Ce e dulce şi mai dulce
Şi nu poate să se-mbuce,
Dar din el gustă tot omul,
Şi argatul ca şi domnul? (A. Pann);

Ce e dulce şi mai dulce
Şi pe taler nu se taie,
Dar din el gustă şi bogatul
Şi săracul? (Ispirescu)

Dintre numeroasele ghicitori populare despre plug, unele zugrăvesc plastic, din câteva trăsături extrem de sobre, tabloul aratului – boii, oamenii – adăugându-i şi imaginea acustică a şuierului fierului de plug despicând pământul:

Doi trag,
Doi mână,
Doi împing
Coţofling (...)

Mă suii în scai
Să văd de cai;
Văzui vântul
Răsturnând pământul.

Altele desenează plugul ca pe un animal fabulos: *Am un bou; când merge de-acasă, iese cu capul înainte şi cu coarnele-napoi.* Prelucrarea publicată de A. Pann încarcă inutil şi inexpresiv imaginea:

Ce hiară cornurată
Umblă cu gura căscată
Şi numai cu limba râmă,
Tot răstoarnă şi dărâmă?

Despre condei, există ghicitori metaforizând mânuirea lui la scris, printr-o imagine venită din cântecul haiducesc[33]:

Trei mă prind, trei mă ţin,
Trei mă leagă şi mă dezleagă.
Iar eu vărs din limbă foc şi venin;

altele stau pe ideea comunicării la distanţă:

Când eu strig,
S-aude la marginea mării.

A. Pann dezvoltă, cu trăsături moralizatoare, aceste două teme:

De iute ce sunt, trei abia mă ţin,
Din nasul meu curge miere şi venin;
Glas nu am, dară să strig când voi fi pus,
M-aude răsărit şi apus;
Toată lumea o-mpăciuiesc şi o-nvrăjbez,
Eu pe toţi îi bucur şi îi întristez.

Adesea însă se petrece un fenomen complex. Ghicitoarea cultă, dezvoltând o temă populară, intră în circuitul folcloric, generând noi ghicitori populare. Astfel, fiindcă suntem la ghicitorile în legătură cu scrierea, formele autentic populare dezvoltă metafora aratului, ca în următoarea ghicitoare românească, cu variante numeroase la alte popoare:

Gâsca ară, omul mână;
Câmpul alb, sămânţa neagră.

Uneori se adaugă şi ideea că scrierea e stăpânită doar de acela care o învaţă:

Arătură albă,
Sămânță neagră;
Cine poate,
Acela seamănă.

Ghicitoarea cunoscută din publicațiile lui Ispirescu, Bulgărescu și *Românul glumeț*, transpune amândouă temele în domeniul pastoralei:

Câmpul alb,
Oile negre;
Cine le vede,
Nu le crede;
Cine le paşte
Le cunoaşte.

Prima ghicitoare populară e mai veche. Imaginea gâștii evocă un timp în care nu era cunoscut decât scrisul cu pana. Din ghicitoarea publicată de Ispirescu derivă o variantă populară mai nouă, produsă prin contragere:

Câmpul e alb,
Oile-s negre;
Cine le paşte,
Le cunoaşte.

Şi mai clar apare procesul, la ghicitorile despre varză. Cele populare înfățișează, în 16 variante la A. Gorovei, imaginea şederii într-un picior, comună cu cea a ciupercii: *Titigior într-un picior;* mai puține, două variante, adaugă imaginea îmbrăcămintei:

Henghereasă-ntr-un picior,
Haine verzi până-n pământ;

alte patru variante se limitează la ultima imagine: *Am un cojoc plin de petice.* Ghicitoarea datorită lui A. Pann e o dezvoltare pletorică a ambelor imagini:

Trupul, capul mi-e tot una,
Pe-un picior stau totdeauna.
Am cămăşi nenumărate
Şi le port toate-mbrăcate.

Intrând în circuitul folcloric, ghicitoarea lui A. Pann – prea lungă şi prea complicată, faţă de forma artistică atât de concisă a ghicitorii populare, – s-a împărţit în fragmente:

Capul, trupul mi-e tot una,
Pe-un picior stau totdeauna
Şi-am cămăşi nenumărate (Muntenia);

Am cămăşi nenumărate
Şi le port toate în spate (Bucovina).

De fapt ghicitoarea a ajuns astfel la o formă degenerată, singură imaginea cămăşilor suprapuse nefiind definitorie, ea putându-se referi şi la ceapă. Ghicitorile populare despre sobă evocă sentimentul de gratitudine faţă de căldura ei, iarna:

Mama titieana,
Drăgălaşă-i iarna (...)
Cum intru în casă,
Dau mâna cu mutul.

Ghicitoarea lui A. Pann dezvoltă în stilul lui specific – cu predilecţii pentru contrastele morale, ca şi în ghicitorile despre condei, strugure etc. – această idee:

Sunt albă, suliminită,
Şi urâtă şi iubită,
Vara nu vor să mă vază,
Iarna toţi mă-mbrăţişează.

Următoarea ghicitoare, comunicată de I. A. Zanne lui A. Gorovei, este evident tributară celei a lui Pann:

Albă şi spoită,
Şi frumoasă şi urâtă,
Vara nu vor... etc.

Uneori însăşi forma ghicitorii culte e cu totul deosebită de cea populară, prin versul regulat şi rimele încrucişate şi îmbrăţişate, ca ghicitoarea lui A. Pann despre ulcior, care, firește, n-a putut produce nici o variantă folclorică, fiind numai reprodusă neschimbat, în diverse culegeri de colportaj:

Din pământ, ca Adam, sunt zidit;

Pe roată, ca sfântul Gheorghe, tras;
În cuptor, ca cei trei coconi, ars;
Când trăiam, de toţi eram cinstit,
Mă lua în mâini şi mă pupa;
Iar când, ca toţi, şi eu am murit,
Nu s-a găsit cine a mă îngropa.

Următoarea ghicitoare despre melc, deşi e dată ca fiind culeasă din Movilița – Putna, e vizibil din sursă cultă, probabil vreun abecedar:

Cunoşti o vietate
Cu coarne mici şi moi,
Ce-şi poartă casa-n spate
Prin iarbă şi prin foi?

Stilul şi versificaţia se deosebesc radical de ghicitoarea populară. În consecinţă, nu atestă nici o variantă populară.

Exemplele se pot înmulţi. Din ele reiese clar că, de cele mai multe ori, ghicitoarea descriptivă cultă nu e decât o amplificare a celei populare, mai în toate cazurile inferioară. Ghicitoarea populară demonstrează o inegalabilă siguranţă artistică, prin precizia cu care e decupată imaginea, prin concizia desenului verbal. Conştiinţa acestei superiorităţi o au mulţi dintre acei oameni din popor, care cunosc bine tezaurul folcloric. Poezie prin imaginile şi forma ei, apropiată de aceea a versului liric, ghicitoarea descriptivă de tip folcloric constituie – alături de proverb şi zicătoare – o formă gnomică, de cunoştere a lumii. Ea nu mărturiseşte sentimente, ca lirica populară, ci defineşte: obiecte, raporturi, idei. De aici, preţuirea deosebită pe care i-o dădea ghicitorii omul din popor, constrâns de întunericul analfabetismului să se îmbogăţească sufleteşte numai din tezaurul culturii sale.

La fel ca eroii simbolici pe care i-a creat proza epică populară în acest sens: Esop, Bertholdo, Stan Păţitul, – omul din popor îi vorbea adesea stăpânului „în pilde", cu un sentiment de superioritate, filtrat discret prin ironia lor.

O scenă caracteristică în acest sens aflăm în celebrul *Satyrikon*. La ospăţul lui Trimalchio, sclav eliberat care se îmbogăţise apoi fabulos, unul dintre comeseni, Hermeros, de asemenea liber, se supără pe Ascyltus, care – fiind cavaler roman – asista la petrecere

cu zâmbete de ironie. Hermeros îl probozeşte astfel: „Scurt. Dacă voieşti să faci o mică prinsoare, dă-te încoace, eu pui metalul aici. Ai să vezi că tatăl tău şi-a pierdut banii ce i-a cheltuit cu tine, oricâtă retorică ştii tu. Iată: Ce parte din noi? vin lung, vin lat; ghiceşte! Ţi-oi mai spune: Ce parte din noi aleargă şi totuşi nu se mişcă? Ce parte din noi creşte şi totuşi se micşorează? Dai din colţ în colţ, cauţi spre mine încremenit şi te zbaţi ca un şoarece într-o oală de noapte. Aşadar, sau taci din gură, sau nu te mai lega de cei care sunt mai buni ca tine şi care nu vor să ştie nici măcar că te-ai născut“[34].

6. Substratul universal

Speciile secundare ale ghicitorii, în care elementele cărturăreşti predomină, au avut în mod natural o mai mare putere de circulaţie, aşa încât e de aşteptat ca ele să constituie un bun universal în tezaurul enigmei.

Într-adevăr, întrebările cu substrat biblic, ca şi ghicitorile-poveşti, ghicitorile-snoave şi în bună parte cele numerice, se întâlnesc aproape aidoma la foarte multe popoare.

Întrebările cărturăreşti circulă, după cum era de aşteptat, în lumea creştină, în timpul orânduirii feudale; celelalte specii stau mai adesea în legătură cu înflorirea mai veche a literaturii popoarelor Orientului Apropiat. Enigmele întemeiate pe tehnica scrisului şi a tiparului cunosc în zilele noastre o răspândire prodigioasă, universală.

În ceea ce priveşte ghicitoarea descriptivă, situaţie e mai complicată. Creaţie prin excelenţă populară, ea e legată intim de felul de viaţă al fiecărui popor, de condiţiile lui de muncă, de flora şi fauna pământului pe care trăieşte. Am văzut cum la aromâni apar în universul ghicitorii cafeaua şi castana, care n-au pătruns adânc în viaţa poporului din spaţiul dacoromân.

Dacă cercetăm ghicitorile menţionate de R. P. Trilles, în cartea sa despre pigmeii din pădurile ecuatoriale ale Africii, aflăm între ele întrebări şi ghicitori referitoare la condiţiile lor specifice de viaţă: *Ce e planta pe al cărei trunchi nu poţi să te urci?* (O specie de trestie flexibilă); *Îl prinzi de labă; ţi-o dă şi pleacă mai departe*

(o specie de țânțar); *Înainte de a-l vedea, îl miroşi; mirosindu-l, te-a şi pişcat* (negrii din tribul Fang, care au un miros aparte şi atacă prin surprindere, cu săgeți). În folclorul pigmeilor se află însă şi ghicitori referitoare la elemente universale ale vieții popoarelor. Chiar dacă ele nu au exact aceeaşi formă artistică – pentru a le putea considera ca venite prin circulația universală a genului enigmei – imaginea fundamentală e aceeaşi, fiind extrem de caracteristică pentru subiectul incifrat: *Casa e ascunsă; ea n-are nici uşă, nici fereastră; copilul e înăuntru* (oul în pântecele găinii). *Care e hrana ce n-are decât un picior?* (ciuperca). *Trei amici călătoresc împreună, purtându-se unul pe altul; primul mergând, al doilea murind, al treilea scăpând* (pipa, tutunul, fumul). Imaginea oului ca o casă ermetic închisă, a ciupercii ce stă într-un picior, a fumului ce trăieşte din moartea combustibilului său, sunt comune tezaurului folcloric al popoarelor europene, aflându-se şi în cel românesc, – ca un rezultat firesc al însăşi naturii acestor subiecte.

O explicație a asemănărilor prin fenomenul poligenezei, în condiții sociale asemănătoare, se impune în mod firesc. Cercetările comparative, oricâte similitudini ar afla[35], nu pot să ignoreze această realitate.

Ea a fost semnalată, încă din sec. XIX, de G. Pitré, G. Dem. Teodorescu, A. Gorovei şi alții. În expunerea noastră, ne vom folosi de exemplele date de aceştia trei.

Există însă şi un bun comun al ghicitorii popoarelor europene, care într-unele cazuri – ce e drept, nu prea numeroase – înfățişează nu numai similitudini de imagini, ci însăşi forme de artă aproape identice, din antichitatea elină şi până astăzi. Aici explicația poligenetică nu mai e suficientă şi trebuie să admitem uneori şi procese de răspândire de la o sursă comună. Astfel e celebra ghicitoare a Sfinxului despre om, care însă în folclorul românesc n-a fructificat, apărând doar rareori, şi atunci sub aspecte culte. Diogenes citează – din opera pierdută a lui Kleobulos din Lindos – o ghicitoare despre an:

Unul e tatăl, are 12 fii, iar fiecare dintre fii
Are de două ori 30 copii diferiți la înfățişare.
Aceştia sunt albi la culoare, când îi vezi, ceilalți însă negri.
Ei trăiesc veşnic şi totuşi dispar cu toții.

O formă asemănătoare o are ghicitoarea cu acelaşi subiect, din *O mie şi una de nopţi: Un meşter a clădit un palat din 8760 pietre şi a plantat în el 12 arbori, fiecare cu câte 30 ramuri, iar pe fiecare ramură, un porumbel negru şi unul alb.* În vechile literaturi persane, anul e incifrat tot în imaginea arborelui: *Sunt 12 chiparoşi, în cerc, şi înverzesc cu totul, 30 ramuri cresc la fiecare...*

În *Vita Aesopii*, regele Egiptului, Nectabo, propune o ghicitoare despre an, în care imaginea centrală e cea a coloanei – corespondentul arhitectural al trunchiului de arbore – cu 12 ornamente susţinute de 30 grinzi (Ohlert, p. 122–125).

Evident, toate acestea sunt speculaţii de literatură cultă, care pot avea la origini ghicitori populare mai simple. Ghicitorile despre an din folclorul popoarelor europene se întemeiază în general tot pe imaginea arborelui, dar cuprind şi noţiunea de săptămână, – ceea ce se explică prin faptul că săptămâna de 7 zile e o creaţie a calendarului latin. Ghicitoarea românească, cu numeroase variante – sună astfel:

Am un copaci cu 12 ramuri,
În fiecare ramură câte 4 cuiburi
Şi în fiecare cuib câte 7 ouă.

La popoarele romanice întâlnim forme cu totul asemănătoare:

Un arbre que te dotze brancas,
Cada branca quatre branquillons,
Cada branquillo set brotets... (catalană);
Mi gó un piter de rovere,
Che buta rame dodese:
Ogni rama ch'el butava,
Quatro pomi el me donava (veneţiană);

la fel, la germani:

Ein Baum hat zwölf Äst,
jeder Ast vier Nest,
Im jeglichen Nest siben Jungen,
Und deren jeder sein Nahm besonder (în dialect).

Interesant e că o formă germanică medievală din poeziile lui Reinmar von Zweter (sec. XIII) se apropie mai mult de ghicitoarea despre an din vechile scrieri religioase indiene, ambele având în

centru imaginea carului – cu 12 roți la poetul german, cu roți a câte 12 spițe în ghicitoarea indiană – în care stau 52 femei, respectiv 720 copii (anul lunar, la indieni – Ohlert, p. 122–125).

În ghicitoarea despre fum se observă foarte bine cele două linii paralele: cea populară şi cea cultă. Cea din urmă se poate urmări de la un vechi text grec:

Copil negru al unui tată lucitor, fără pene,
Mă grăbesc în zbor plutind spre nori.
Se apropie fetele de mine, plâng fără să jelească.
M-am născut şi de îndată mă dizolv în aer

– la o versiune latină la Symphosius, mult mai târzie:

Sunt mihi lacrimae, sed non est causa doloris,
Est iter ad caelum, sed me gravis impedit aër,
Et qui me genuit, sine me non nascitur ipse

– până la versiunea dintr-o carte germană de ghicitori din sec. XVI:

Ich vergiesse oftmals viel threnen
Da doch kein ursach ist zu weinen,
Ich fahr gen himmel, aber balt
Verhindert mich der luft gewalt.
Mein vater der mich geborn
Bekam sein leben bei mich zuvorm
(Ohlert, p. 138–139)

Ghicitoarea populară însă nu cuprinde decât imaginea fumului ce se înalță de la prima flacără:

Până tata încă nu s-a născut,
Fiul îmblă pe vârful casei
(Bihor).

Avant que la père soit né,
Sa fille est dessus la maison
(franceză);

El patre non è nato,
El fijo sta sul tetto
(italiană)l

Tatăl nu s-a născut încă, fiul se urcă spre cer
(lituană, traducere, Gorovei, p. 159–160);

Fiul său stătea la uşă, când tatăl său se născuse
(veche suedeză, traducere Ohlert, p. 138–139).

Ghicitoarea cu subiectul apa şi gheaţa e notată de gramaticul latin Pompeius, între jocurile copiilor: *E fiica mamei, iar mama e fiica fiicei sale, cine poate să o priceapă...* În vechea literatură a popoarelor nordice, se află în codicele *Exeter*, ca ghicitoarea lui Cynewulf (Ohlert, p. 30–31); în folclorul românesc apare izolată:

Mama naşte fata
Şi fata pe mamă.

Ghicitoarea despre zăpadă şi soare –

Volavit volucer sine plumis,
sedit in arbore sine follis.
Venit homo sine manibus,
Conscendit illam sine pedibus,
Assavit illum sine igne,
Comedit illum sine ore

– aflată în această versiune într-un manuscris german din sec. X, circulă într-o formă apropiată de folclorul nou german. Între ghicitorile româneşti, o întâlnim izolată:

Mii de păsărele zbor,
Vine un om fără picioare
Şi le mănâncă fără gură
(Bucovina).

Primul vers sună a literatură cultă. Mult mai productivă e această imagine de descântece. Ghicitoarea pe tema ziua şi noaptea, în versiunea pe care Athenäus o atribuie poetului Theodoktes din Phaselis, e construită pe schema celei despre apă şi gheaţă:

Sunt două surori, una îşi datorează celeilalte viaţa.
Odată născută, mama va fi născută însăşi de copilul ei.

În vechea literatură indiană aflăm aceeaşi construcţie. În vechea poezie persană apare imaginea urmăririi reciproce şi a neputinţei de a se ajunge, figurată prin doi cai, unul alb şi unul negru; la germanii de azi, construcţia e de obicei aceeaşi, figurată

prin doi fraţi (Ohlert, p. 127–128). Ghicitorile româneşti în stil cult (A. Pann, Ispirescu, Bulgărescu, Baronzi, Fundescu, *Românul glumeţ*) au o construcţie absolut similară, figurată prin două femei:

Sunt două surori în lume...

sau:

Două fete ce port salbă,
Una neagră şi-alta albă,
Ne-ncetat se tot gonesc
Şi în veci nu se găsesc.

În schimb, cele opt variante populare, dintre care trei aromâne, cu concizia caracteristică stilului ghicitorii populare, stau pe imaginea găinilor care scurmă:

Am două găini: una albă, una neagră;
Cea neagră adună, cea albă împrăştie.

O imagine de ordin secundar: acea a somnului care adună fiinţele la culcuş, înlocuieşte pe aceea a eternei rotaţii.

Ghicitoarea populară românească merge, deci, pe o linie poetică deosebită. În schimb, ideea alungării fără posibilitatea de întâlnire a trecut în ghicitoarea românească – atât în stilul cult cât şi în cel popular – având ca subiect roţile carului:

Am patru surori:
Una pe-alta se alungă
Şi nu pot să se ajungă.

A. Gorovei înfăţişează o bogată documentare cu privire la formele absolut similare pe care le ia ghicitoarea despre roţi, la popoarele europene de astăzi.

Ghicitoarea despre limbă, se întâlneşte în *Convivium*-ul lui Plutarh: *Care e cea mai bună şi mai rea carne?* (limba animalului jertfit), iar cu dublu sens, referindu-se la „limbă“ ca grai omenesc, o aflăm ca povestire, printre snoavele din *Vita Aesopii* (Ohlert, p. 11-12). Forma plutarhiană o reaflăm la ghicitoarea franceză: *Quelle est la meilleure et la pire des choses?* Cu înţelesul complex, o găsim la noi în forme literare: *Ce este mai dulce decât toate-n lume? – Limba când vorbeşte vorbe dulci. – Ce este mai amar*

decât toate? – Iarăşi limba, când vorbeşte vorbe amare (G. Dem Teodorescu); dar şi în forme proprii ghicitorii populare:

Ce-i mai rău şi ce-i mai bun
Pentru omul cel nebun?

De fapt însă cele mai multe ghicitori despre limbă, atât la români cât şi la celelalte popoare, sunt construite pe alte imagini: *Ce stă în apă şi nu putrezeşte?* (Transilvania); *Oase n-are, dar oase sfărâmă* (Muntenia);

Am o căţeluşe roşie
Care bate tot una,
Printr-un gard alb (Bucovina).

Fără a li se fi descoperit primele forme în antichitatea greco-latină, mai există, totuşi, ghicitori de circulaţie europeană, a căror vechime e atestată prin prezenţa lor în literatura medievală a popoarelor nordice. În *Saga* islandeză despre Hervarar, zeul Odin cu înfăţişare muritoare îi propune regelui Heidrek ghicitoarea despre vacă, în aceeaşi formă în care o întâlnim până azi în Suabia, ca şi în Elveţia germanică:

Viere ganget
Und viere hanget,
Zwei spitzige,
Zwei glitzige,
Und einer zottelt hinternach.

Varianta italiană e foarte apropiată:

Dui lucenti,
Dui pungenti,
Quatro zocculi
E'na scupa.

Cea franceză include în plus un mic joc de cuvinte:

Quatre allants,
Quatre à lait,
Deux voyants,
Deux fichets,
La queue fait comme un balai.

Bineînțeles, am selectat variantele cele mai apropiate de forma cea mai veche atestată. Ghicitoarea românească corespunzătoare e foarte concisă:

Patru împlântate,
Patru spânzurate
Și o pleftură.

Ținem să subliniem că imaginea a devenit în ghicitoarea românească o schemă – o piesă prefabricată – cu ajutorul căreia se construiesc și alte ghicitori:

Patru-nfipte,
Două ciulite
Și-o fâșâită (iepurele)

Patru proptite
Și două ciufulite,
Un opintitor
Și-un făşcălitor (porcul);

Patru bat laturile,
Opt se opintesc,
Miile clătesc (berbecii când se bat).

Tot în islandezele *Saga*, în legătură tot cu zeul Odin, aflăm ghicitoarea despre cal și călăreț, care atestă de asemenea o răspândire europeană. În Franța:

Six pieds, quatre oreilles,
Deux bouches, deux fronts,
Quelle bête est-ce donc?

În Germania:

Zwei Köpfe,
Zwei Arme,
Sechs Füsse,
Zehn Zehen,
Wie soll ich das verstehen?

Forma românească populară –

Cine are șase picioare,
Dar numai în patru umblă?

– cunoaşte şi o amplificare în stilizare cultă, semnată de folcloristul bihorean V. Sala:

Pe drum merge şi grăbeşte,
Unde-ncet, unde mai iute:
Urechi patru şi ochi patru,
Iară unghii douăzeci şi patru.

În fine, în *Saga* despre regele Keidrek, mai întâlnim o ghicitoare stilizată în spiritul literaturii feudale. O reproducem în traducerea germană:

Ich seh in Sommer bei Sonnenneige,
Die Hofmannschaft wachen wunschlos froh.
Es tranken die Iarbe schweigend das Bier,
Aber schreiend stand das Biergefäss (scroafa cu purcei).

Surprinzător e faptul că această idee poetică, despre care nu se poate spune că stă la îndemâna oricărei imaginaţii, apare într-o formă legată în modul cel mai firesc de realităţile sociale ale trecutului nostru, în ghicitoarea românească cu acelaşi subiect: *Boierii beau şi butea geme.*

În colecţiile amintite ale lui G. Dem Teodorescu şi A. Gorovei, mai sunt însemnate, cu toată migala, o sumă de paralele între ghicitorile române şi cele ale popoarelor europene de astăzi, fără ca să avem atestări ale lor din antichitate. Unele dintre ele înfăţişează nu numai imagini asemănătoare, ci şi structuri artistice aproape identice. De exemplu, ghicitoarea:

Cine-l face, nu-i trebuie,
Cine-l cumpără nu-i pentru el,
Şi cui îi trebuie nu-l ştie şi nu-l vede (coşciugul).

Dintre versiunile franceze, italiene, germane[36], alegem una italiană, din care se observă perfecta coincidenţă:

Chi la fa la fa per vende,
Chi la compra non l-adopra,
Chi l-adopra non la vede.

Ghicitoarea despre morar:

Am apă, beau vin;
Apă n-am, beau apă

se întâlneşte în aceeaşi formă şi în folclorul german şi în cel francez. Citǎm o variantă germană:

Hab ich kein Wasser,
So trink ich Wasser;
Hab ich Wasser,
So trink ich Wein
Wer mag ich sein?

Ghicitoarea despre nuc prezintă de asemenea o formă comună europeană, cu mici variaţiuni:

Nalt cât casa,
Verde ca mătasa,
Dulce ca mierea,
Amar ca fierea (Muntenia);

Vert comme pré,
Blanc comme neige,
Amer comme fiel,
Doux comme miel (Franţa);

Hoch wie e hüss,
Chlei wie e müs,
Bitter wie galle,
Süesz wie hunnigh (Alsacia)

imaginea colorii fiind înlocuită cu cea a mărunţimii: „mic ca un şoarece". Forma universală a ghicitorii despre peşti şi plasa pescarului capătă la noi o interesantă localizare istorică:

S-au dus turci
Să prindă prunci;
Prunci n-au găsit
Şi casele pruncilor
Au ieşit pe fereastră.

Dintre variantele aflate la alte popoare – francez, german, englez – o reproducem pe cea franceză:

Quelle chose est-ce quand les ennmis
Entrent en une maison pour prendre l'oste,
La maison est hors par les fenestres?

Ghicitoarea având ca subiect ghinda şi porcul înfăţişează unul dintre fenomenele cele mai izbitoare şi mai complexe, în ceea ce priveşte corespondenţele ei europene. Ghicitoarea se caracterizează prin faptul că se bazează aproape în întregime pe procedee de evocare acustică:

Picuruşul picură,
Trepăduşul treapădă,
Mongea şade-n dosul tufei (Oltenia).

Toate ghicitorile similare la alte popoare sunt construite aproape la fel şi uzează de aceleaşi efecte acustice:

Pendil pendillavo,
Roudil roudillavo,
Pendil toumbè,
Roudil lou levé (franceză);

Pendolì che pendolava,
Rosichì che rosicava;
Scri non era'l pendoli,
Se morìa rosichì (italiană);

En Penjim Penjoy penjava,
Lo Pelut se la mirava,
En Penjim Penjoy caiguè
Y'l Pelut se la enduguè (catalană);

Hucke-pucke henk,
Hucke-pucke fel,
Kwaemen fäir rinfaüte,
Wollen Kucke-pucke häimsäuken (germană);

Visì, visì visatec.
Pod nim leži chlupatec;
Když visatec upadne,
Chlupatec ho popadne (moravă).

Ghicitoarea românească stă oarecum izolată de restul variantelor. Ea se rezumă, pe de o parte, numai la evocarea căderii ghindei şi a mişcării porcului; pe de altă parte însă, ea se complică cu imaginea lupului la plândă, ce nu apare în nici una dintre variantele străine semnalate de A. Gorovei. Tulburător însă e faptul că – la toate creaţiile amintite, pe această temă, la diferite popoare

– primele două versuri au absolut aceeaşi structură artistică, fiecare variantă rezolvând efectele sonore în spiritul limbii respective. E fără dubiu că, în toate aceste aspecte examinate până acum şi cu deosebire în ultimul, este exclusă ipoteza unei simple coincidenţe, ceea ce ar fi egal cu explicaţia prin poligeneză. Avem de-a face, în aceste cazuri, cu anumite forme artistice, şlefuite de fiecare popor în felul său propriu, printr-un proces de adaptare creatoare a unei teme de circulaţie cel puţin europeană.

Nu e mai puţin adevărat că – în numeroasele paralele străine semnalate de A. Gorovei la multe dintre ghicitorile româneşti ale culegerii sale – există şi cazul, mult mai fecvent, când creaţii pe aceeaşi temă, la diferite popoare europene, apelează la aceeaşi imagini. Astfel sunt unele variante ale ghicitorilor româneşti despre ou, nucă, pieptene, scriere, groapă, lumânare, ac, încălţăminte, vătraiul şi cărbunii.

Nemaiîntâlnind certe identităţi de structură artistică, întrebarea rămâne deschisă, dacă avem aici de-a face cu fenomene de circulaţie a bunurilor folclorice între popoare, sau cu procese de poligeneză. Astfel, între numeroasele ghicitori despre ou ale fiecărui popor, aflăm şi unele care stau pe imaginea unei încăperi fără comunicaţie cu lumea exterioară:

J'ai une chambrette blanche
Qui n'a ni porte, ni fenêtre...

Altele, pe imaginea unui butoi fără doage: *Welches Faśz hat keine Spunden?* Altele, pe imaginea unui vas în care stau două conţinuturi diferite, ce nu se amestecă: *Haju'n carratiduzu c'é binu ri ru'sorti en un si misca* (siciliană); *Butoiaş fără doage şi cercuri; înăuntru, două feluri de bere* (lituaniană – traducere de Gorovei). Altele, în fine, stau pe deosebirea de culoare între oul intact şi cel spart: *Qu'est-ce qu'on lance en l'air blanc et qui retombe jaune?* Toate aceste imagini se regăsesc aidoma şi în ghicitorile româneşti despre ou, însă în nuanţe deosebite, în legătură cu viaţa locului; în loc de bere, e vorba de vin şi rachiu. Structura artistică diferă, iarăşi în nuanţe, de la popor la popor.

La fel se întâmplă cu ghicitorile despre miezul nucii. La mai fiecare popor se află ghicitori stând pe imaginea a patru fiinţe – fraţi sau surori – sortite să stea mereu în aceeaşi încăpere. În ghicitorile româneşti „fraţii" sau „surorile gemene" stau „într-un

cojoc" sau „într-o cămaşă", mai rar „într-o casă"; în cele franceze, apar patru „petites sœurs" sau „demoiselles"; în cele spaniole, „quatre doumaiseletas"; în cele germane, „vier Brüder in einem Kämmerlein". Unele ghicitori despre pieptene îl văd ca pe o ființă care alungă vietățile neplăcute din părul capului. La popoarele romanice, ideea se insinuează discret, prin imagini pastorale:

Tel n'a chair, ni os, ni vèture,
Et met cent bètes hors de pâture (franceză);

Qu'es una pota de mula,
Que tren totas les bestias de la pastura? (catalană).

Ghicitorile româneşti, în numeroase variante, folosesc o imagine mai drastică, mai apropiată de realitate;

Bârnuță de os,
Duce porcii-n jos.

În ghicitorile despre lumânare (opaiț, lampă) ideea centrală e cea a difuzării rapide a luminii. Metaforele însă sunt luate, la fiecare popor, din realitățile locale:

Mică mititeaua,
Umple argeaua (Muntenia);

Petit com una oliva,
Y ompla tota la botiga (catalană);

Larga come una amandola,
Che rischiar tutta la cambora (italiană);

Qu'est-ce qui n'étant pas plus qu'une amande peut cependant remplir tout un appartement? (franceză). Aceeaşi observație se poate face şi asupra ghicitorii despre vătrai şi cărbuni, în similitudinile europene: *Am un ocol cu vaci roşii şi vine una neagră şi pe toate le buşeşte* (Bucovina); *Une écurie pleine de vaches rouges; une noire vient qui les sort toutes* (franceză);

Un corral de vacas rossas
Quan arriba la moscarda
Las ne tren totas (catalană).

Ghicitorile despre încălțăminte (saboți, opinci), la popoarele occidentale exprimă doar ideea abstractă a alternării de plin şi vid,

după cum sunt sau nu sunt întrebuințate: *Plein de jour, vide de nuit* (franceză); *'Ujuornu cini e a notti vacanti* (siciliană);

Was ist des tags voll,
Und des nachts holl? (alsaciană).

Cea românească adaugă o trăsătură concretă: *Am două covățele; ziua-s pline, noaptea-s goale.* Alteori, şi ghicitoarea românească rămâne la desenul abstract, precum în ghicitoarea pe tema groapei:

Qu'est-ce qui devient plus grand
A mesure qu'on en ôte? (franceză);

Wie mehr m'r d'rvon nimmt, wie gresser's wurd (alsaciană);

Când iei, creşte,
Când pui scade (Gorovei).

În folclorul european mai există apoi ghicitori care – după cât ne indică materialul comparativ ce îl avem la dispoziție – nu stau pe o idee sau o imagine de largă circulație, ci par a înfățişa simple coincidențe, destul de aproximative. Adică ceea ce coincide nu e atât complexul de imagini, cât schema artistică a ghicitorii. Astfel, o ghicitoare românească despre porc:

Unu ară,
Doi se miară,
Patru țepeneşte,
Unu zgâțâeşte

îşi află corespondentul doar într-o ghicitoare franceză:

Un à fouiller
Et deux à regarder fouiller
Et deux à entendre fouiller
Et deux à gratter
Et un à frapper sur le trou.

Una dintre ghicitorile noastre despre clopot îşi are corespondență în folclorul rusesc:

Sunai frâul din curte
Şi auzi murgul din munte (Muntenia);

Un cal nechează departe,
Glasul său răsună aproape (traducere – Gorovei).

Ghicitoarea românească despre călcâie:

Am doi cai,
Când mă duc la puţ,
Se uită acasă;
Iar când mă duc acasă,
Se uită la puţ

îşi află varianta în ghicitoarea catalană:

Quan va al camp,
Mira à casa;
Quan va à casa,
Mira al camp.

De asemenea, ghicitoarea românească despre hârtie:

Ce pică pe piatră
Şi nu se sparge,
Şi pică în apă
Şi se sparge?

îşi află ecoul între ghicitorile iberice:

No's trenca si can á terra
Y si can á l'agya's treanca.

Alte dintre ghicitorile noastre îşi află imagini similare între cele franceze:

Strigă liba de la gard:
Şi mă apără de găini,
Că de câni nu mă tem (râma)

şi *Tordu, retordu, je passe sous la porte, garantissez de vos poules, ne j-ai pas peur de votre chien;*

Ce trece peste apă
Şi nu face valuri? (chiotul)

şi *Qu'est-ce qui passe au-dessus de l'eau sans faire d'ombre?* (sunetul clopotului);

Sub două muchii de crâng,
Doi luceferi;
Sub doi luceferi,
O moară ferecată (capul)

şi

La bas, un taillis,
Dessous ce taillis il y a deux lumières,
Sous ces lumières il y a un conduit,
Sous ce conduit il y a un moulin;

Noaptea şopârlă şi ziua cerc (cureaua) şi *Qui est-ce qui est échelle le jour et serpent la nuit?*

Uneori, corespondenţele de imagini se referă la subiecte diferite: *Te trĕaţi prit-apă şi nu s-udă?* (umbra); *Qui est-ce qui court plus qu'un cheval, est en l'eau et ne se mouille point?* (soarele)

Qué cosa es cosa
Que entra su el rio, y no se moja?

(vaca pusă amanet – ghicitoare spaniolă din sec. XVI – G. Pitré, p. CXXV).

La încheierea acestei ultime treceri în revistă, trebuie să subliniem că astfel de coincidenţe nu sunt absolute, ci foarte relative. Dintr-un număr, adesea destul de mare, de variante româneşti şi dintr-un număr mare de ghicitori străine cu acelaşi subiect, sau cu dezlegări apropiate, am ales numai pe acelea care se asemănau mai mult. Altfel, când priveşti întregul câmp al ghicitorilor asupra unui subiect, la diferitele popoare, imaginea care rezultă nu e aceea de unitate, ci dimpotrivă, de mare diversitate.

Această diversitate se face şi mai vizibilă atunci când stabilim raportul dintre subiectele tratate în ghicitoarea românească în mod independent şi cele la care s-au constatat identităţi, similitudini şi corespondenţe cu ghicitorile altor popoare. Raportul e de 434 la 52, adică dintre 486 subiecte de ghicitori înregistrate de A. Gorovei numai 52 înfăţişează variante în tezaurul folcloric al altor popoare. Raportul devine şi mai inegal, dacă alăturăm pe de o parte totalul „ghicitorilor-tip", cum le numeşte A. Gorovei – adică acelea care stau pe o anumită imagine sau un anumit complex de imagini – în număr de 1960 în colecţia sa, şi pe de altă parte numărul „ghicitorilor-tip" româneşti cu corespondenţe străine.

Desigur, aceste raporturi, la fel cu cifrele pe care se întemeiază, nu au nicidecum o valoare absolută. Documentarea lui A. Gorovei

se bazează aproape exclusiv pe colecțiile de ghicitori ale popoarelor occidentale şi e extrem de deficitară în ceea ce priveşte referirile la culegerile de ghicitori ale popoarelor învecinate nouă: ruseşti, bulgare, sârbeşti, maghiare, cehoslovace, poloneze.

O investigare a ghicitorii noastre cu referire la folclorul acestor popoare se impune cu necesitate, dată fiind comunitatea lor de viață istorică, similitudinile în evoluția economică-socială şi strânsele legături culturale din trecut şi prezent. Pe acest tărâm, nu s-a întreprins încă nimic în folcloristica noastră. O cercetare în acest sens ar completa în chip fericit ceea ce ştim despre legăturile altor specii ale folclorului nostru – basmul, cântecul bătrânesc – cu creațiile similare ale popoarelor învecinate nouă. De asemenea, e necesară o cercetare comparativă cu ghicitoarea națiunilor conlocuitoare.

În orice caz – oricât s-ar modifica raportul stabilit până acum – adică oricât ar creşte cifra ghicitorilor noastre care înfățişează înrudiri cu cele ale popoarelor învecinate – nu credem că, totuşi, el se va modifica fundamental, adică se va răsturna. Ghicitoarea e o specie prea intim legată de viața de toate zilele a poporului, prea spontană în forma şi subiectele ei, ca să poată fi considerată ca un bun folcloric universal prin excelență.

În ceea ce priveşte structura artistică a ghicitorii, credem că o cercetare comparativă ar da rezultate certe şi prețioase. Există anumite tipare artistice în tezaurul ghicitorii noastre, care nu sunt numai ale ei. Această cercetare rămâne în sarcina viitorului.

III
Trecutul ghicitorii româneşti

Cu toată vechimea ei ca specie, în viața culturală a omenirii, ghicitoarea e în general o formă de artă al cărei conținut e accesibil inovației în cel mai înalt grad. Străveche şi totuşi permanent nouă, ghicitoarea nu oferă acele aspecte conservatoare, trăsăturile arhaice care disting, de la prima vedere, alte specii folclorice, precum descântecul, colinda, cântecul bătrânesc.

Acestea – şi îndeosebi descântecul – abundă în forme vechi de limbă românească, astăzi dispărute din vorbire. Cu ajutorul lor putem stabili, cu o mare aproximație desigur, epoca istorică în care ele s-au format ca specii de artă, sau în care au luat naştere unele dintre creațiile lor cele mai caracteristice. Astfel de elemente în lumea ghicitorilor sunt puține, deşi această specie înfățişează o intensă activitate creatoare în frământarea limbii ca expresie artistică.

B. P. Hasdeu a atras atenția[37] asupra câtorva expresii care ar atesta o mare vechime a ghicitorii româneşti. Astfel la cuvântul apă citează ghicitoarea aflată în *Tribuna* din Sibiu:

Dumbră
Sumbră
Fără umbră (apa),

– văzând în primele ei versuri o păstrare fidelă a unei cimilituri în „latina rustică"

De imbre
Exumbre...

pe care o tălmăceşte: *Ce vine din ploaie şi n-are umbră?* Ghicitoarea aceasta ar constitui, deci, după Hasdeu, o moştenire directă a unei enigme din latina vulgară, versul ultim iscându-se tocmai fiindcă sensul celor dintâi se pierduse. Această reconstrucție inge-

nioasă, în stilul specific hasdeian, ridică însă două semne de întrebare: întâi, că Hasdeu nu indică unde a găsit ghicitoarea latină citată; al doilea, că ghicitoarea din *Tribuna* rămâne oarecum izolată, neavând variante. Sub dubiul ştiinţific stau şi celelalte interpretări ale lui Hasdeu, în această privinţă. În ghicitorile

Ana grasa
Umple casa (lumina) şi

Merge Ana prin poiană
Şi se cată ca ş-o doamnă (vulpea),

Hasdeu identifică în *Ana* pe albanezul *Hanna*, care ca substantiv comun, *hanna*, înseamnă „lună, lumină". Atât cuvântul românesc, cât şi cel albanez ar fi reminiscenţele unei divinităţi comune tracilor şi latinilor: Anna, o divinitate a luminii, a lunii. În varianta

Dobra grasa
Umple casa,

în slavicul *Dobra* Hasdeu identifică un echivalent al *Annei* latino-trace. Dar nume ca Dobra apar frecvent în ghicitorile române cu subiecte care n-au nimic de-a face cu ideea de lumină:

Dobra subţirica
Umple putinica (braga);

Strigă Dobra
Din Moldova
Că de câni
Nu-i este frică... (râma) etc.

Pe de altă parte, în aceeaşi ghicitoare, numele propriu se schimbă mereu, ori de câte ori în auditoriu se află o persoană spre care cel ce propune ghicitoarea vrea să trimită o săgeată, mărind hazul; astfel, în ghicitoarea având ca temă lumina – în variantele ei: zi, lumânare, candelă, lampă – numele se schimbă; alături de Ana şi Dobra, apar Safta, Stanca ş.a.m.d.

Mai sigure sunt vechile cuvinte latine păstrate în forme româneşti arhaice, pe care le semnalează G. Pascu. În ghicitoarea *Alb înfemeiat, ce-i?* (usturoiul), cuvântul *înfemeiat* – sugerând imaginea „fraţilor într-o cămaşă", căţeii albi de usturoi – păstrează vechiul sens latin pierdut al cuvântului *femeie*, derivat din lat. *familia*. În ghicitoarea:

Grec îngrecat,
Cu nouă haine îmbrăcat (păpuşoiul),

cuvântul *îngrecat*, cu sensul de „însărcinat", purtător de copil, e o rămăşiţă a limbii din secolul XVI (lat[38] *ingrevico-are*).

În ghicitoarea despre porc şi cioară: *Mic murdar se suie pe picitarcă...* cuvântul *murdar*, pare o rămăşiţă a lexicului latin, de mult dispărută din limba noastră, avându-şi probabil originea în derivatul latin *mundulus*, din *mundus*, cu sensul de „modern, elegant". În fine, cuvântul *priiană* – din ghicitoarea despre lună;

Am o vacă priiană
Toată vara paşte-n poiană

– e iarăşi un vechi termen latin dispărut, care s-a păstrat până deunăzi* în *prier*, numele arhaic al lunii aprilie.

Alte cuvinte arhaice păstrate în ghicitori ne duc spre un trecut mai apropiat. Ghicitoarea despre oglindă –

Lichie
Poliachie
Foaie varvarichie

– ne aminteşte arhaicul *varvaric*, păstrat în cântecul nostru bătrânesc, în portretele fizice ale eroilor. Cuvântul *baibarac*, din ghicitoarea despre bostan –

Pe valea lui Baibarac
Se dă dracul peste cap

– e un vechi termen, de origine tătărească, indicând o stofă orientală, adusă din Crimeea de comercianţii genovezi, în secolul XV. Într-o variantă recentă[39], în care aceeaşi schemă poetică primeşte alt înţeles –

Pe valea lui Maimarac
Se dau turcii peste cap (brazdele)

– cuvântul, pierzându-şi sensul, s-a metamorfozat. În schimb, se păstrează amintirea istorică dureroasă a năvălirilor turceşti.

---

* Se regăseşte şi astăzi în denumirea vitelor (Prian/Priană) în zona Bistriţa Năsăud – Mureş. A se vedea seria noastră *Basme fantastice româneşti*, vol. XI, Editura Vestala, 2009, p. 302 (*n. ed.*).

Aceste câteva elemente ne pot îngădui totuşi să tragem concluzia că – în forma ei cunoscută astăzi – ghicitoarea românească există cel puțin din perioada constituirii limbii noastre literare.

2. Reminiscențe istorice. Elemente geografice

În lumea ghicitorii noastre sunt încrustate şi câteva reminiscențe ale trecutului nu prea îndepărtat. Astfel, din vremea incursiunilor turceşti şi tătăreşti de pradă, sunt păstrate câteva imagini. Fuga disperată în păduri a femeilor, robirea bărbaților:

Mireasa-n pădure,
Ginerele-n Țarigrad
Şi muma-n gârlă (iasca, amnarul, cremenea).

Spaima pe care o produceau semnalele acustice şi optice de pe înălțimi, care chemau gloatele la luptă, în anii de mare cumpănă:

În vârfu muntelui
Crainicu-mpăratului
Strigă lumea la război,
C-a venit vremea de-apoi (tunetul).

În ghicitorile despre clopot, se păstrează de asemenea uneori amintirea vremurilor când el suna des şi într-o dungă, anunțând război şi primejdie:

Într-un copac găunos,
Urlă un lup bătăios.

Într-unele ghicitori – precum cea despre corabie – a rămas amintirea timpului îndelungat, până la 1829, când Dunărea, pe cursul ei inferior, era un fluviu aproape turcesc şi principalul port de comerț pentru țările noastre era Constantinopolul:

Țăndărică, lemn uscat,
Venită din Țarigrad.

Multe dintre ghicitorile pe tema scrierii arată că au fost create încă pe vremea când se scria cu pană de gâscă: *Gâsca ară, omul mână* (scrierea). Una dintre ele se referă la faptul că prea puțini

ştiau carte în trecut: *Popa mână, gâsca trage şi fac brazde negre pe pământul alb* (scrisoarea). Alta mimează pregătirea penei de gâscă, pentru a servi la scris, sunând cărturăreşte:

Taie-mi capul,
Scoate-mi limba,
Dă-mi să beau.
Şi îţi vorbesc.

Unele ghicitori despre butoi păstrează reminiscenţe din vremea când nu se foloseau cercuri de fier, ci de alun:

Alunul
Ţine gorunul,
Gorunul ţine balta
Şi balta ţine gloata.

Ghicitoarea e una dintre speciile literaturii noastre populare mai puţin localizate în spaţiu. Câteva nume de ape se întâlnesc în ghicitorile despre curcubeu, ca imagini ale distanţelor mari:

Un ştergar învărgat,
Peste Dunăre aruncat (Bucovina);

Şearpe învărgat,
Peste Prut aruncat (Moldova).

Cu acelaşi rost poetic, imaginea se află şi în ghicitori despre şarpe:

Resteu rece,
Dunărea o trece (Oltenia);

Resteu rece,
Marea Neagră trece (Muntenia).

Tot cu funcţiunea de a sugera hiperbolic mari depărtări aflăm în ghicitorile despre furnicare unele nume de locuri:

De aici şi pân' la Beci[39]
Sunt tot capuri de berbeci (Bucovina);

De-aici până la Bihare,
Tot funduri de căldare[40] (Transilvania).

Într-o ghicitoare despre clopot, apare numele unui sat:

Rage buha în cetate
Şi s-aude-n nouă sate
Şi Cordunu jumătate.

E numele satului evocat într-unul dintre romanele lui Eusebiu Camilar.

3. Ecourile vieţii

Fiind în primul rând poezie, ghicitoarea transfigurează, ca orice formă de artă, aspecte ale vieţii în decursul timpurilor. Aceste aspecte apar, fie în tematica, fie în imaginile ghicitorii. Astfel ghicitoarea atât de concisă despre bir evocă o sumă întreagă de aspecte sumbre de viaţă ale poporului în trecut, locuind în bordeie şi apăsat mereu de impozitele percepute de tot felul de stăpâni mari şi mici: *Ce e greu peste bordei?* Chiar când apare uneori, mai târziu, casa în locul bordeiului, realitatea rămânea aceeaşi, în trecutul întunecos:

Ce e greu pe casă
Şi cu mâna nu se ia?

De altfel, bordeiul apare frecvent. În ghicitoarea despre nucă, încăperea vitelor nu e grajd, ci tot un bordei:

Am un bordei
Cu patru viţei;
Până nu spargi bordeiul,
Nu vezi viţeii.

Huzurul clasei dominante, prin stoarcerea ţării, e creionat incisiv în ghicitoarea despre scroafa cu purcei, pe care am mai amintit-o, având un corespondent în ghicitoarea germană din orânduirea feudală: *Boierii beau şi butea geme.*

O ghicitoare despre moară pare a-şi avea originea în vremile când proprietatea morilor era un privilegiu exclusiv al moşierilor feudali:

Baltă lată,
Mazăre vărsată,
Muncă de om,
Poruncă de domn.

În ghicitori despre crâng – pădurice prin definiție rară, săracă – se păstrează amintirea fugii țăranilor de pe moșiile boierești, lăsând satele pustii:

Se vaită ciocoiu Radu,
Că i-a fugit satu (Muntenia);

Se vaită Coconatu,[41]
Că i-a pierit satu.

Într-o ghicitoare culeasă în 1937 despre frunza codrului – imaginată în timp de toamnă, când cade – sensul cuvântului *coconatul* pierzându-se cu timpul, a fost înlocuit printr-un cuvânt cu aceeași sonoritate:

S-a speriat cocoșatul,
Că i-a fugit satul;
Are bucurie,
C-așteaptă să vie.

Ghicitoarea e interesantă și în ceea ce privește dezvoltarea prin imaginea frunzei care va renaște primăvara, expresie a optimismului popular, la fel ca în doina haiducească, în care se da glas sentimentului de așteptare a primăverii.

Într-o variantă a ghicitorii despre pieptene – care în forma ei obișnuită sună astfel:

Bârnuță de os,
Duce porcii în jos

– se strecoară o anumită ironie la adresa boierilor, care sunt văzuți ca niște paraziți lacomi:

Bârnuță de os,
Duce boierii în jos.

Varianta va fi fost produsă într-un sat de pe moșia unui boier vestit de hrăpăreț. Într-o altă localitate, din Transilvania de astă dată, obiectul ironiei e cineva din sat, vestit de leneș:

Petrea felegos
Mână porcii în jos;

într-alta, din Bucovina, popa e eroul ghicitorii:

Popa felegos
Mână porcii în jos.

De altfel, biserica nu prea este văzută cu respect în ghicitoare, al cărei joc spiritual, între presupunere şi surpriză nu se prea împacă cu tonurile grave:

Tună-n văgăună,
Ciorile s-adună (biserica şi slujba religioasă);

Am un tufan scorburos,
Urlă un lup bătăios (biserica şi popa).

Imaginea caricaturală a preotului apare şi în ghicitorile echivoce, cu aparenţa unei dezlegări obscene:

Coţofană taură,
Intră noaprea-n gaură (popa când intră seara în biserică).

Într-altă ghicitoare, popa e caracterizat prin lăcomica cu care cerea plată pentru oficiile sale:

Cântăreţul Domnului,
Sărăcia omului;

ghicitoarea e din Transilvania, unde spiritul protestant era mai puternic.

Pe aceeaşi schemă e creionat şi primarul, în ghicitoarea transilvăneană:

Şlepţul datului,
Necazul săracului.

Pe o schemă de imagini înrudite, e sugerată primăria, ca o instituţie apăsătoare:

Inima dracului,
În mijlocul satului.

Alături de ea, nu putea să lipsească crâşma, cu flagelul alcoolismului:

Casa dracului,
În mijlocul satului;

şi nu departe, puşcăria, inevitabilă:

Cerga dracului,
În mijlocul satului.

Această serie de ghicitori e interesantă şi pentru faptul că ne introduce în mecanismul de creare a ghicitorii. Ca şi în atâtea alte specii folclorice, şi aici o imagine izbutită sau un complex de imagini de mare expresivitate sunt folosite şi pentru idei înrudite, devin un fel de forme fixe călătorind de la o creaţie la alta, un fel de piese prefabricate stând gata la îndemâna purtătorului creaţiei populare. Astfel, productivitatea schemei poetice de mai sus nu se opreşte la expunerea ideilor despre care am vorbit. Cu schimbările necesare de nuanţe, ea a slujit ca să concretizeze, în poetica ghicitorii româneşti, şi alte idei şi sentimente. Ghicitorile despre dimerlie (baniţă) exprimă când încrederea că – cu ajutorul ei – ţăranul nu va fi înşelat de negustor:

Aşchia bradului,
Dreptatea satului,

când, dimpotrivă, bănuiala că şi ea era un instrument al înşelăciunii şi speculei, în mâinile negustorului:

Ţandura bradului,
Curva satului.

Acelaşi sentiment de neîncredere se reflectă şi în ghicitorile despre cântar:

Se lasă şi se ridică,
Şi tot te înşală.

E atitudinea omului sărac şi pătit:

Găinuşă ciuşă,
Cu mânciunile în guşă
Şi dreptatea pe spinare.

În ghicitoarea despre tutun, apare nu numai starea sufletească, ci însăşi silueta omului sărman, împletită cu remarcabile efecte acustice, evocând pufăitul lulelii:

Pac, pac, pac,
Om sărac!
De ce păcăneşte,
D-aia sărăceşte.

De ideea de sărăcie era legată şi ghicitoarea despre tren, cu un vag fior al spaimei pe care a produs-o, oriunde în lume, apariţia dintâi a maşinii:

Pe drum drept şi-nălţat,
Trece dracul înfocat;
După dânsul sărăcii,
Sărăcii şi bogăţii.

Ghicitorile mai noi au dat atenţia cuvenită şi chiaburululi. Într-unele apare ca un hrăpăreţ:

Şade uliul sus pe-o cracă
Şi nu ştie ce să facă:
Să coboare în grădină,
Să mai umfle o găină (Muntenia)[42];

într-altele, ca un zgârcit neomenos:

Socotişi că vrea să-ţi dea,
Dar Curgros se scărpina[43],

după toate probabilităţile, o glumă a lui Mihail Sadoveanu în veştmântul ghicitorii.

IV
Universul poetic al ghicitorii româneşti

1. Caracteristicile universului poetic: teme şi metafore

Consideraţiile făcute asupra ecourilor trecutului în ghicitorile noastre ne-au adus la problema centrală, a universului poetic al acestei specii.

Cu toată structura sa de poem de o concizie epigramatică – în sensul antic al cuvântului – ghicitoarea nu dezminte, aşa cum am subliniat de atâtea ori, funcţiunea esenţială a poeziei, aceea de a oglindi şi interpreta lumea, felul cum o înţelege omul, sentimentele cu care participă la viaţa ei. Întemeindu-şi atât funcţia de cunoaştere cât şi efectul ei artistic în primul rând pe imaginea frapantă care desenează – dintr-o simplă trăsătură caracteristică, conturată cu o mână sigură – noţiunea pe care vrea s-o exprime, ghicitoarea acoperă în mod firesc un larg şi divers univers poetic.

Ea ne vorbeşte despre fenomene naturale în cosmos văzute de pe pământ, despre flora şi fauna locului, despre oameni. Obligată de însăşi finalitatea ei artistică, ghicitoarea stabileşte relaţii neaşteptate între toate acestea, asociaţii sclipitoare prin inteligenţa cu care e pregătită surpriza dezlegării şi profunde prin observaţia realistă, cu care sunt alese trăsăturile caracteristice ale lumii observate.

De aceea, universul ghicitorii nu e interesant şi bogat numai prin tematica lui, adică prin subiectele micilor ei poeme, ci şi prin imaginile de care se foloseşte ca să circumscrie aceste subiecte, să apropie şi în acelaşi timp să depărteze dezlegarea. Aceste două elemente deosebite sunt atât de strâns îmbinate, încât ar fi o gre-

şeală să le separăm în tratarea universului ghicitorii. De obicei, aşa cum am mai arătat, atât în culegerile de ghicitori, cât şi în studiile despre ele, accentul s-a pus mai mult pe tematică decât pe recuzita de imagini a ghicitorii.

Am arătat că principala sinteză a tezaurului ghicitorii noastre – cea întreprinsă de A. Gorovei – continuă de fapt modul de organizare al colecţiilor de colportaj, prin gruparea ghicitorilor după dezlegarea lor, în ordine alfabetică. Cele mai recente antologii ale ghicitorii noastre – cele întocmite de M. Rahmil, C. Bărbulescu, Gh. Ghiţă şi C. Mohanu, – aduc o corectură esenţială sistemului de ordonare, grupând materialul astfel încât să proiecteze cititorului universul acestei specii poetice, de la aştri până la uneltele făcute de om[44]. Dar la baza acestei ordini e tot numai tematica ghicitorilor. Fireşte că principala bază de ordonare tot aceasta rămâne. Dar perspectiva universului ghicitorii s-ar îmbogăţi enorm, dacă am avea culegeri în care materialul ar fi grupat pe baza imaginilor din care sunt construite ghicitorile. De asemenea, şi dacă am avea studii ştiinţifice în care să fie cercetată ghicitoarea sub acest punct de vedere[45].

Iată bunăoară, hoţul nu e cimilit, nu constituie un subiect de ghicitoare; în schimb, apare ca metaforă, acolo unde te-ai aştepta mai puţin, şi într-o situaţie absolut contradictorie cu tehnica lui – ca să zicem aşa „profesională" – dar perfect logică în raport cu tema ghicitorii:

Hoţul intră în casă
Şi capul afară îşi lasă (cuiul).

Busuiocul şi siminocul – flori care apar atât de frecvent în lirica de dragoste, ca şi în descântece, ca simbol al iubirii feciorelnice – nu figurează în indicele tematic. În schmb, sunt desenate graţios în ghicitoarea despre strugure, spre a-i evoca aroma:

Dimirlie
Cu dimirlie,
Mare veselie;
Siminoc
Cu siminoc,
Crenguţă de busuioc.

Lumea domestică şi a gospodăriei nu numai că apare în

amănunțimi în tematica ghicitorii, dar îi furnizează şi o bogată imagistică: cântarul e o „găinuşă ciuşă" sau o „capră găgăuță, cu ghiarele ca de mâță"; ferestrele sunt „puicuțe cucuete"; oalele sunt „găini boghete"; oglinda e o „găină boghetă"; furnicarele sunt „puici pupuiete"; casa e „o cloşcă" ce „noaptea strânge puii şi ziua-i risipeşte"; desagii sunt metaforizați ca „un curcan cu două guşi"; acul e un purceluş care „cu botul râmă şi cu picioarele îngrădeşte"; plosca e „o vacă de lemn" al cărei viței e omul; traista e o iapă care când pleacă „la câmp" este „sătulă şi grasă", iar când se întoarce de la câmp – seara, cu oamenii veniți de la muncă – vine „flămândă acasă", adică golită de merinde.

Frecvența acestor imagini domestice ar fi un indiciu – care corespunde şi cu observațiile asupra vieții ghicitorii din antichitate până astăzi – că purtătorii şi creatorii ei sunt îndeosebi ființele care stau pe lângă casă: femeile şi bătrânii. Aceasta nu înseamnă că universul imaginilor ghicitorii se limitează la ograda casei. Lupul apare nu numai ca subiect, ci şi ca metaforă terifiantă pentru o realitate cât se poate de inofensivă:

Lupu intră în moară
Şi coada îi rămâne afară (lingura şi strachina).

Imagini de viață pastorală vin să metaforizeze fenomene din natură:

Vin oițele din munte,
Cu steluțe albe-n frunte (fulgii de zăpadă),

sau materiale pentru meşteşugurile omului:

Multe
De la munte,
Țintate la frunte (nuielele).

Imagini din munca agricolă circumscriu un instrument muzical bucolic: *Am un plug cu şase boi; dacă-i lua doi, nu merge* (fluierul); sau capul omenesc, cu toate trăsăturile lui:

Am o claie:
Sub o claie, o poieniță;
Sub o poieniță, două arături;
Sub două arături, o mocirlă;

Sub o mocirlă, o moară;
Sub moară, o bardă.

Imagini din apicultură sugerează lucrul cizmarului:

Am două ştiubeieşe;
Ziua-s pline,
Naoptea-s goale (ciubotele).

Imaginile produselor omului se definesc una pe alta:

Roată rotită,
De om muncită,
De lume înghiţită (pâinea).

2. Abstracţiuni; trăsături morale şi profesionale

Universul ghicitorii româneşti e în mod covârşitor rural. Era şi natural să fie aşa, date fiind stările economice în trecut, în patria noastră, şi felul cum s-a constituit cultura noastră populară. Aceasta nu însemnează însă că universul ei poetic este elementar şi simplist. Cu recuzita de imagini familiară omului de la ţară, ghicitoarea noastră e capabilă să definească chiar şi abstracţiunile. Astfel gândul e definit cu o mare complexitate – iuţeala mersului său, eficienţa concretă a puterii lui, legătura lui inseparabilă cu creierul care l-a produs – toate prin elemente poetice foarte simple:

Nuia vânjoia,
Coprinsei lumea cu ea
Şi-o pusei tot acolea.

Minciuna e definită cu un umor nelipsit de concreteţă:

Pe un vârf de deal,
A ouat o prepeliţă,
A clocit o bivoliţă
Şi-a scos pui de mangaliţă.

Cercul este evocat prin aceeaşi imagine ca şi inelul:

Ce-i rotund
Şi fără fund?

Definiția vieții e rezolvată în stil de paradox:

Cinel, cinel,
De ce o lungești,
De ce mai scurtă o faci.

Trăsăturile morale apar și ca teme de ghicitoare:

Fumul dracului
În capul omului (beția).

Dar foarte frecvent ele apar ca elemente definitorii ale unor teme uneori foarte concrete:

Ochii dracului,
Moartea omului (banii)

– ghicitoare aproape proverb:

Goronul ține nebunul,
Nebunul nebunește oamenii

(polobocul, văzut în funcție de efectele alcoolului pe care îl conține);

Pe bătrâni sprijinesc,
Pe călători însoțesc,
Pe cei răi pedepsesc (bastonul)

– interesantă prin contrastul dintre noțiunea modernă de *baston* și ideea feudală de a corija răul prin bătaia cu toiagul.

Ghicitori profesionale, creații ale meșterilor, meseriașilor, izvorâte din viața lor de muncă, nu avem înregistrate. Cu siguranță că au existat, dar folcloriștii noștri, obsedați doar de folclorul țărănesc, probabil că nu le-au dat atenție. Singurul cimilit e morarul, în ghicitoarea amintită, de circulație europeană. Ca imagine definitorie, întâlnim pescarul:

Nici nu urnește,
Numai cât îmi blorcotește,
Pe pescar mi-l zăbăvește (apa).

În schimb e cimilit instrumentul de lucru:

O mie-nnodate,
O mie desnodate.

O mie să fiți,
O mie nu ghiciți

(năvodul, – dar în cele mai multe variante dezlegarea e: ghemul).

3. Imagini ale vieții noi

În cercetarea asupra trecutului ghicitorii noastre, am văzut că – cu toată antichitatea respectabilă a genului ghicitorii – universul ei poetic nu cuprinde elemente de prea mare vechime. În timp ce alte specii ale folclorului românesc – precum cântecul bătrânesc, colinda, descântecul, povestea – abundă în imagini din viața unor epoci mult mai vechi: balauri, pajere, săgeți, ordalii, buzdugane, – acestea sunt ca și inexistente în universul ghicitorii. Cele mai vechi imagini sunt din lumea orânduirii feudale prelungite, din țările noastre. În schimb, orizontul ghicitorii e larg deschis spre elementele de viață nouă, care intră în lumea ei de artă aproape imediat.

Putem verifica aceasta examinând vastul capitol al metaforizării muncii omului și a uneltelor create de mâna lui, în ghicitorile noastre. Între uneltele care fac parte din alcătuirea casei sunt cimilite: clanța, broasca ușii, cheia, lacătul; între obiectele casnice: vătraiul, sita, oglinda, lampa alături de opaiț; între uneltele muncii femeii: acul – care constituie una dintre ghicitorile cele mai bogate în variante – degetarul, foarfecile, furca de tors și fusul, pieptenii de lână, vârtelnița, războiul de țesut, cu toate piesele sale; dintre uneltele muncii bărbatului: plugul, grapa, grebla, îmblăciul, ferestrăul; dintre uneletele meseriașilor: rândeaua, sfredelul, tocila, cântarul, undița, năvodul, moara etc.

Culegerile mai recente[46] cuprind numeroase ghicitori având ca subiect mecanismele perfecționate, care acum pătrund masiv în viața și munca satelor noastre. Ceasul e cimilit în numeroase variante, indiciu că nu mai e o raritate printre oropsiții de altădată. Universul poetic al ghicitorii noastre îl încorporează firesc, raportându-l – cu o subtilă pedagogie artistică – la elementele mai vechi și mai cunoscute ale vieții. Temeiul metaforei ceasului poate fi una dintre mașinăriile iscodite mai de mult:

Am o moară fărâmată,
Ce merge zi şi noapte;

sau animizarea, prin imaginea unui meşter neobosit:

Ce vorbeşte,
Ciocăneşte
Şi sporeşte?;

sau însufleţirea prin alăturarea de fiinţa măruntă şi harnică a furnicii:

Mică
Şi dumică,
Umblă fără frică.

Batoza e integrată printr-o metaforă din orizontul domestic:

Am o vacă hămesită,
Vrea tot câmpul să-l înghită;
De-ţi pui mintea s-o îndopi,
Îţi mănâncă-un lan de snopi.

Tractorul e văzut ca fiara puternică şi blândă, venită din stăpânirea pădurilor:

Ursu mormăie pe vale
Şi ursaru şade-n şale;
Şi-l struneşte de urechi,
Să scurme răzoare vechi.

Trenul apare ca o căruţă gălăgioasă:

Din deal pornesc,
Ca ciorile gârăiesc,
Pe la cârciumi mă opresc,
Pe unii primesc,
Pe alţii gonesc.

Locomotiva aleargă ca o maică grijulie:

A plecat mama departe
C-un butoi de apă-n spate
Şi-o văzui cum alerga
Cu copiii după ea.

Avionul nu putea deveni, în ghicitoare, decât un fel de pajură:

Păsărică vâjâioasă,
Zboară pe sus curajoasă.

Ghicitorile acestea noi sunt în fond destul de timide, deoarece elementul surprizei, tipic genului, lipseşte, metafora fiind prea apropiată de subiect şi mai mult descriptivă în sensul poeziei obişnuite. La fel e şi ghicitoarea despre becul electric, foarte uşoară de descifrat, deşi personificarea pare la început foarte îndrăzneaţă:

L-am legat pe nea Ilie
C-un curmei de bagdadie
Şi-l hrănesc printr-o frânghie,
De ia foc la scăfârlie.

Pe aceeaşi idee poetică e construită şi ghicitoarea despre uzina electrică:

Am o cloşcă grijulie
Ce-şi hrăneşte pe frânghie
Numai după ce-a-noptat
Puii risipiţi prin sat.

Asupra felului cum se face integrarea elementelor noi de viaţă în universul ghicitorii s-ar putea nota chiar o constatare cu caracter de lege a creaţiei artistice în acest domeniu. Cu cât obiectul ghicitorii e mai cunoscut şi mai de mult integrat universului ei, cu atâta noile forme în care este cimilit sunt mai îndrăzneţe, arcul asociaţiei de imagini e cu atât mai mare. În următoarea ghicitoare despre fasole –

Lelea Palaghia,
Dacă ar avea scări,
S-ar sui la cer

– trăsătura definitorie e oarecum secundară, neaşteptată: tendinţa de ascensiune a tulpinei. Înlăturându-se amănuntul că înălţarea tulpinei se produce prin înfăşurarea pe un suport mai solid, se face asocierea surprinzătoare cu o femeie ce ar vrea să urce pe o scară fără sfârşit.

Dimpotrivă, cu cât subiectul e mai nou intrat în viaţa colectivităţii, mai de curând cunoscut, cu atâta cimilitura lui e mai timidă.

Se dau cât mai multe şi mai apropiate elemente de identificare, chiar dacă schema poetică, în totalul ei, pare temerară. De multe ori, toate acestea indică într-un fel şi originea ei, părând a veni mai mult din lumea cărturarilor de la sate.

Această lege se verifică în mai toate ghicitorile cu subiecte noi din colecţia de folclor contemporan a lui T. Balş. Ghicitoarea despre combină e creată pe schema poetică a celei menţionate mai sus despre batoză, unealtă mai de mult cunoscută:

Cine-i oare, cine este
Flămânzilă din poveste?
De i-ai da un câmp de grâne,
Tot flămând, flămând rămâne.

În ghicitoarea despre furnal se dă indiciul sigur al producerii fontei prin topire şi, în plus, imaginea coşului care scoate fumul:

Am aici sub deal un zmeu
Care fumegă mereu
Şi cu limba opărită
Mestecă fontă topită.

La fel, telefonul e indicat clar, prin imaginea soneriei şi a apropierii lui de ureche:

Ce e mic şi ţăcăneşte,
La ureche ne şopteşte?

Ghicitoarea despre far e iarăşi uşor de dezlegat, datorită ideii de veghe asupra apelor:

Ce veghează peste mare
Şi nu-i stă nimic în cale?

Ceva mai puţin precisă e ghicitoarea despre radio, totuşi uşoară:

Vorbele care se plimbă
Le vorbeşte-n orice limbă.

Cea despre paratrăsnet cuprinde de asemenea toate elementele necesare identificării lesnicioase:

Bici de foc cumplit
Peste cer azvârlit
Dar tot focul lui
Îl prind într-un cui.

Prin indicarea locului unde se află uzina, şi prin imaginea răsucirii, ghicitoarea despre bormaşină e precisă ca o definiţie didactică:

Am aici în uzină
O sprinţară balerină
Ce dansează-ntr-un picior
Când îi cântă vrun motor.

Sursa cărturărească e aici absolut identificabilă.

O întrebare ridică ghicitorile mai vechi, despre instrumentele muzicale cunoscute mai de mult. Toate au o ţinută paradoxală – am putea spune, amuzicală – înfăţişându-le ca un fel de instrumente de tortură pentru urechi:

Frumuşel
Şi mititel
Şi ţipă de-ţi ia auzul (fluierul);

Cercelul doamnei
Urlă-n fundul oalei (clopotul);

Am o gâscă-ntr-un gâtlej (vioara).

S-ar putea să fie mai degrabă maniera evocării prin contrast, – unul dintre procedeele de metaforizare specifice ghicitorii. Dacă ar fi evocat dulceaţa, frumuseţea sunetelor pe care le emit aceste instrumente muzicale, dezlegarea acestor ghicitori, prin facilitatea ei, n-ar mai fi produs nici o plăcere artistică.

V
Forma de artă

1. Structură strofică. Versificație

Cine aruncă o privire superficială peste o culegere de ghicitori, poate avea impresia că are de-a face cu mici poeme – nu numai ca substanță – ci şi ca artă a versului. I se pare că întâlneşte distihuri, terține, catrene, chiar poezii ceva mai extinse. Să examinăm mai de aproape ghicitoarea sub acest aspect, să vedem care e realitatea.

Întâi trebuie să facem observația că există o sumă de ghicitori care nu au nici un fel de structură strofică. Am fi tentați să le numim monostihuri – poeme într-un vers, după formula ingenioasă, propusă de Ion Pillat – adică maxime concentrări de poezie, prin complexitatea de sensuri şi imagini, aşa cum e ghicitoarea următoare despre ciupercă, ce are într-adevăr structura unui vers trohaic de 8 şi 7 silabe: *Curte albă-ntr-un picior.*

Ghicitorile de acest fel sunt însă puține. Majoritatea ghicitorilor ce se pot transcrie într-un singur rând sunt proză, în sensul că nu au o structură ritmică aparte, chiar dacă substanța lor poate constitui poeme într-un vers: *În casă ninge şi afară nu* (sita); *Am o cătănuță tare; legea ține* (lacătul).

De cele mai multe ori însă, acest fel de ghicitori sunt întrebări, cu dezvoltarea în proză a unei singure metafore: *Ce trozneşte în inimă?* (lacătul); *ce apă este în lume fără năsip?* (lacrima); *Ce se suie-n pod fără scară?* (fumul).

Forma de întrebare nu e însă obligatorie pentru aceste ghicitori de maximă concizie. Ele pot lua înfățişarea unor simple declarații prozaice: *Am o vacă cu buricul în spate* (polobocul); *Am un ou roşu, ce creşte în pământ* (ceapa); *Am un bou: mănâncă o şiră de paie, şi nu se satură* (cârligul de tras paie).

Printre ghicitori, întâlnim multe care au aparența unor distihuri.

Unele dintre ele confirmă, la analiza prozodică, această aparență. Există astfel de distihuri trohaice, în versuri de 6 şi 5 silabe, precum în ghicitoarea despre lulea:

Am o căţeluşă
Scurmă prin cenuşe.

Altele, precum cea despre carul cu nuiele, sunt cristalizate în versuri trohaice de 8 şi 7 silabe:

Vin oile de la munte
Cu steluţe albe-n frunte.

De cele mai multe ori, însă, structura distihului e neregulată, aşa ca în această ghicitoare despre ceapă:

Am o copiliţă
Cu o roşie rochiţă.

Foarte adesea distihul n-are din vers decât rima, ritmul fiind cu totul neregulat:

Căciula mutului
În fundul pământului (găleata).

De asemenea, întâlnim terţine perfect constituite, în versul trohaic de 8 silabe:

Rage murga din cetate
Că nu i-s vacile toate
Şi viţeii jumătate (clopotul).

De cele mai multe ori, versul însă e neregulat. Mai rar se întâlnesc structurile poematice complet rimate, pe când amplitudinea versurilor e cu totul inegală:

Huh, huhurează
De pe deal nechează
Şi nimeni nu cutează (tunetul).

Mai frecventă e însă forma aceasta, cu două versuri mai scurte şi al treilea mai lung:

Sus stele,
Jos stele,
Vai de zilele mele (gerul).

De obicei, versul al treilea nu rimează:

Am un bordei
Plin cu viţei
Şi toţi stau cu coadele afară (lingurile în strachină).

Mai rar, versul nerimat se află la începutul poemului:

Dupa, dupa pe podele,
Tata ursu
După dânsu (calul şi căruţa).

Catrenele, care se întâlnesc şi ele destul de frecvent, au rimele îmbrăţişate şi o structură a versului mai mult neregulată:

Mă suii în scai,
Să văd de cai,
Şi văzui stâncile
Păscând luncile (coasa).

De la mine
Pân'la tine
Tot zale
Şi parale (furnicarul).

Din toate aceste structuri oarecum constituite, nu trebuie însă să tragem concluzia că – spre deosebire de aproape tot restul poeziei noastre populare – ghicitoarea ar înfăţişa o tendinţă aparte, spre forme strofice bine precizate. În realitate, şi această specie urmează cursul liber al prozodiei noastre populare. Acest curs liber se observă în ghicitorile compuse din mai mult de patru versuri:

De la noi,
Până la voi,
Tot mărgele
Mărunţele,
De fuge mâţa de ele (furnicarul).

De obicei ghicitorile mai lungi au şi o tematică mai complexă, adică mai multe subiecte, precum şi o construcţie-tip, deosebită de a celor cu dimensiuni mai mici:

Am un poloboc,
Peste poloboc un prosop,
Peste prosop măzărele,

Peste măzărele
Două tălgerele,
Ce s-aseamănă-ntre ele
(pământul, cerul, stelele, soarele şi luna);

Lată peste lată.
Peste lată
Îmbujorată.
Peste îmbujorată,
Crăcănată.
Peste crăcănată,
Măciucă.
Peste măciucă,
Limpezeală.
Peste limpezeală,
Gălbineală.
Peste gălbineală,
Hurdubeţ

(vatra, focul, pirostriile, ceaunul, apa din el, mălaiul, făcăleţul).

Extensiunea însă nu e obligatorie pentru ghicitorile de complexitate tematică. Iată una care ia forma tristihului:

Mama lata,
Tata lungul,
Nenea năbădăiosul (vatra, hornul, fumul).

Uneori creşterea formei ghicitorii nu se datoreşte complexităţii tematice, ci unei tendinţe surprinzătoare de a trece de la structura lirică spre cea epică, precum se întâmplă în următoarea ghicitoare despre cântar:

Mă dusei pe ici, colea,
După ciubuc de lulea;
Nu găsii ciubuc de lulea,
Dar găsii un cuib
Cu douăsprezece ouă.
Luai două
Şi lăsai nouă.
Helgea mă văzură,
Pe fugă mă luară,
Peste corn de casă mă petrecură.

– Bună seara, născălări!
– Mulţumim dumitale, ciotcă-botcă!

De fapt, ghicitorile prea lungi sunt de cele mai multe ori ghicitori nereuşite, create de cineva fără inteligenţă artistică şi care complică şi încarcă inutil metafora, ignorând că obscuritatea – deghizarea sensului – se realizează în ghicitoare prin alte procedee decât cele ale aglomerării şi încâlcirii detaliilor.

De fapt, în cazul ghicitorii de faţă, avem de-a face şi cu o aplicare a schemei poetice a ghicitorii despre cartofi, cu totul nepotrivită pentru figurarea cântarului.

2. Fluiditatea formelor strofice. Vers şi proză în ghicitoare

Revenind la formele strofice observate, trebuie să subliniem că ele nu sunt deloc stabil constituite. Limitele între ele sunt foarte fluide şi se confundă frecvent, în viaţa orală a ghicitorii.

Aceeaşi ghicitoare – bunăoară cea despre mac – poate lua pe rând forma de monostih, distih liber şi distih în versuri regulate, după cum îi simte ritmul acela care o spune: *Târg în vârful băţului* (Bucovina);

Târguţ
Într-un vârf de măcăuţ (Transilvania);

Într-un vârf de beţişor,
Am un frumos târguşor (Bucovina).

Adeseori, distihul se transformă în tristih şi invers, după cum se iau sau nu se iau în seamă rimele interioare:

Găinuşă ciuşă,
Strânge-n băţ cenuşă (luleaua);

Cimiliga
Liga,
În deal la Căprina... (moara);

Am o nuia
Vâjâia,
Ocolesc lumea cu ea (gândul);

Nuia încovoia,
Ocolii ţeara cu ea (gândul).

Uneori un distih, în versuri foarte neregulate de 8 silabe, e descompus în mai multe, tot prin reliefarea rimelor interioare. Astfel se întâmplă în ghicitoarea despre cal şi călăreţ:

Treapta leapa pe cărare,
Hingher mingher pe spinare.

În culegeri o găsim transcrisă în felul următor:

Treapta
Leapa
Pe cărare,
Hingher,
Mingher
Pe spinare.

La fel se întâmplă cu ghicitoarea despre ciobanul şi oile:

Ciugurele
Mugurele,
Merg pe drum înşirăţele;
Ciugur
Mugur
Cel bătrân,
Şeade jos şi bea tutun,

care e în realitate un catren perfect constituit:

Ciugurele mugurele
Merg pe drum înşirăţele;
Ciugur mugur cel bătrân
Şeade jos şi bea tutun.

Trebuie să precizăm că astfel de cazuri sunt totuşi excepţii în domeniul ghicitorii. Prozodia ei e foarte puţin severă şi adesea e neglijată cu totul, ghicitoarea luând forma prozei şi rămânând poezie numai prin substanţa ei. Rima – care şi în forma de artă a ghicitorii îşi păstrează întru totul specificul ei din poezia noastră populară, adică e foarte aproximativă, întemeindu-se îndeosebi pe asonanţă – e uneori singurul element de versificaţie în ghicitoare, ritmul dispărând cu desăvârşire:

Am o vacă albă,
O duc de coadă la apă (doniţa).

Dar nici rima nu e considerată absolut obligatorie. Într-o variantă, dispare şi rima:

Am o vacă pe care
De coadă o duc la apă.

În două variante ale ghicitorii despre cocoş situaţia e şi mai clară. Într-una rima e în fiinţă:

Trupu-i ca şi pepenele,
Coada ca şi secerele.

Simţind nota oarecum forţată a rimei celui de-al doilea vers – normal ar fi trebuit ca el să se încheie cu un singular: „ca şi secera" – cel care a creat varianta a renunţat la rimă:

La coadă ca şi secera,
La cap ca şi pieptenele.

De foarte multe ori, forma de vers la ghicitori e doar o aparenţă, ele fiind în realitate proză curată. Astfel, ghicitorile despre încălţăminte apar când sub forma de distih:

Am două covăţele:
Ziua-s pline, noaptea-s goale,

– când sub forma de tristih:

Am două ştiubeieşe.
Ziua-s pline,
Noaptea-s goale.

În realitate, sunt proză. De aceea, variantele aceleiaşi ghicitori apar când ca distihuri:

Ce şade în apă mereu
Şi nu putrezeşte?

– când ca proză: *Ce stă în apă şi nu putrezeşte?* (limba).

De fapt, aici nu mai e o problemă de structură, ci una de transcriere din partea culegătorului, de aranjare tipografică.

Ghicitoarea despre horn, vatră şi fum e transcrisă în formă strofică:

Mama lata,
Tata lungul,
Nenea năbădăiosul;

cea cu totul asemănătoare ca schemă poetică, despre vița de vie, e transcrisă prozaic, într-un singur rând: *Mama verde, tata uscat, pruncii dulci.*

Iată aici o serie întreagă de ghicitori care în aparență sunt poeme în 2, 3, 4 sau 5 versuri, dar în realitatea sunt simple fraze în proză, diferențiindu-se numai prin aranjarea tipografică:

Vine o capră de la munte
Și nimeni nu poate să-i aţie calea (glontele);

Apă de frunză,
Funie de lemn
Și puțul de pământ (luleaua);

Sunt patru frați: Unul roagă iarna,
Unul roagă vara,
Și unul: Fie cum va fi (carul, sania, jugul);

Moară ferecată,
Cioară spârcâitoare,
Doi luceferei,
Două brazde trase pe o poeniță
Și o claie dărâmată
(gura, nasul, ochii, sprincelene și fruntea, părul).

Oricare le-ar fi însă forma – vers deplin, aliniere grafică, sau fraza obișnuită a prozei – ghicitorile sunt poezie de tip liric prin substanța lor, care aduce un spor al cunoașterii prin imagini și prin unghiul lor, îndrăzneț și mereu reînnoit, de perspectivă. În acest sens, ghicitoarea se înrudește foarte strâns – din multe puncte de vedere – cu proverbul și zicătoarea.

3. Rama: forme inițiale și finale

Ca orice operă de artă, ghicitoarea are nevoie și ea nu numai de o arhitectură interioară – de o „tectonică", dacă vrem să întrebuințăm un termen care s-a încetățenit în analiza creațiilor plastice

– ci şi de o formă exterioară, care să o detaşeze de mişcarea, de cursul necontenit al vieţii, care să-i creeze izolarea şi mişcarea necesare contemplării şi înţelegerii ei ca operă de artă.

Astfel statuia se detaşează de mediul înconjurător prin soclu, tabloul prin ramă, iar poezia se detaşează de vorbirea obişnuită întâi de toate prin scris şi tipar, apoi nu mai puţin prin însăşi forma ei de artă, prin vers, strofă etc.

Ghicitoarea, având o formă de vers foarte puţin stabilă, aşa cum am văzut, iar în al doilea rând având o viaţă predominant orală, adică amestecată cu vorbirea obişnuită, are nevoie şi de alte elemente decât imaginile pentru a se diferenţia mai net de limbaj, care şi el a înmagazinat destule imagini poetice.

Aceste elemente le constituie, ca şi în basm, formulele iniţiale şi finale. Cu deosebire necesare sunt formulele iniţiale, pentru a atrage atenţia ascultătorilor.

În zona sudică, unde circulă denumirea de *ghicitoare*, formula iniţială aproape invariabilă e „Ghici ghicitoarea mea", cuprinzând, deci, o invitaţie firească la audiere şi dezlegare.

În zona cuvântului *cimilitură*, formula iniţială, legată de numele local al ghicitorii, nu mai are acea nuanţă de directitate. Cuvântul „a cimili" aşa cum am arătat, e mai complex, închizând şi sensul de a crea o ghicitoare şi acela de a o dezlega. În consecinţă şi aplicarea lui în formulele de început e şi ea mai complexă. Cea mai frecventă e: *Cinel, cinel*, produs mai recent al formei dialectale: *ciumel, ciumel*, prin asimilarea grupului *m-l* în *n-l* dar şi prin apropierea de pronumele *cine*, strâns legat de întrebare şi de aşteptarea răspunsului. De relativul *ce* se leagă o variantă destul de frecventă a formulei iniţiale: *Ciumelei, ce-i?* Tot un derivat al cuvântului e şi formula iniţială *Cimiliga*, care de obicei nu rămâne izolată, ci constituie începutul unui vers: *Cimiliga prin tufiş...*, ca în ghicitoarea despre iepure, sau: *Cimiligă laură...*, în cea despre şoarece. În alte cazuri, cuvântul e prelungit printr-un fel de ecou poetic mai scurt. Totul creează un vers cu sonuri variabile, după necesităţile rimei:

Cimiliga, liga,
Ciumelească-ţi-se limba... (piperul);

Cighilică,
Mititică... (scânteia);

Ciumilaş, laş,
De unde foc de luaşi... (mătura);

Ciumiliga cimilea,
Se leagă de om belea (scaunul);

Cimileaga grava,
Încunjură dumbrava (albina).

În culegerile de ghicitori însă, aceste formule iniţiale nu apar întotdeauna, – dimpotrivă, de cele mai multe ori lipsesc. Nu avem, aşa cum am spus, cercetări anume asupra felului cum trăieşte într-adevăr ghicitoarea în popor, că nu putem da o explicaţie precisă a acestui fenomen. Putem presupune însă, cu cea mai mare probabilitate, că în general culegătorii au renunţat la transcrierea lor, pentru a nu-şi încărca manuscrisele cu o repetiţie fastidioasă. Un caz similar avem în basmele lui Ispirescu. Autorul a însemnat formulele iniţiale în întregimea lor doar la câteva, iar în rest s-a mulţumit să noteze: „A fost odată ş.c.l."

Formulele finale nu sunt nici ele frecvente în materialul culegerilor cunoscute. Ele par mult mai diferenţiate între ele, nu numai ca variante, dar şi marcând atitudini diferite ale propunătorului faţă de ascultători. Unele sunt, ca şi cele iniţiale, simple invitaţii la dezlegare:

Am o raţă,
Dulubaţă,
Singură coada-şi negoaţă;
Pas, bădiţă, de-o gâceşte (coţofana);

Am o gâscă, cioaită, boaită,
C-un picior ţurlui, burlui,
Clonţul din pahar zmunceşte.
Pas, băiete, de ghiceşte (plosca).

Alteori se exprimă îndoiala în posibilitatea dezlegării, spre a se incita încordarea ascultătorilor. Astfel se întâmplă în finalul ghicitorii despre fântână, care e construită pe aceeaşi schemă poetică:

Am o raţă cioaică,
Boaică,
Cu grumazul cioi,
Bârloi,

Şi bea apă tulbureşte.
Rar voinic care-o gâceşte.

Finalul ghicitorii despre ghem e amplificat pe aceeaşi idee:

O mie înnodate,
O mie deznodate;
O mie să zici,
O mie nu ghiceşti.

Într-unele finaluri se strecoară un îndemn glumeţ la contrazicere, la discuţie asupra dezlegării. Astfel e finalul ghicitorii despre cântar:

Sus botă,
Jos botă
Şi la mijloc haţa aşa;
Ziceţi toţi că nu-i aşa!

– şi cel al ghicitorii despre moară:

...Pui de raţă motocea,
Voi ziceţi că nu-i aşa.

Alte dăţi se promite în glumă o răsplată dezlegătorului:

Am o pară nu prea mare,
Ea grăieşte, dar grai n-are;
Ce nu ştii, ea te învaţă;
De-i gâci, îţi dau o raţă (ceasul).

În finalul destul de multor ghicitori se include, dimpotrivă, o ameninţare glumeaţă la adresa acestuia. În ghicitoarea despre scripcă ameninţarea glumeaţă urmează iniţiativei:

Am o haită
Şoaită
Boiată,
Cu grumajii şovârnogi.
Pas, voinici, de mi-o gâciţi;
De-ţi greşi
Şi nu-ţi gâci,
Şapte maţe v-oi zgârci.

Finalul e aici tot atât de dezvoltat ca şi corpul propriu-zis al ghicitorii. Ca un „curiosum" notăm următoarea ingenioasă ghici-

toare despre şip (clondir), ce are aparenţa paradoxală de a consta numai din formula finală:

Cine n-a gâci,
Gâtul i-oi suci.

De fapt include însăşi imaginea ce înlesneşte dezlegarea, într-un dublu joc de sensuri: *Gâtul i-oi suci...* nu e numai o ameninţare glumeaţă, ci evocă ideea deschiderii clondirului, prin răsucirea dopului, spre a-l scoate. Un final similar înfăţişează şi următoarea ghicitoare despre luntre:

Am o cutiuţă
Şi-n cutiuţă o răţuşcă;
Răţuşca cu aripele felezuia,
Cu coada vânt trăgea
În nasul cui nu ghicea.

„Aripele" sugerează vâslele; iar mişcarea cozii, sugerează despicarea apei prin cârmă.

Formulele iniţiale şi finale constituie rama tabloului poetic al ghicitorii.

4. Forme interne ale ghicitorii: mimarea anumitor forme stilistice din recuzita generală a literaturii

Forma internă cea mai firească a ghicitorii ar fi aceea a *întrebării*, deoarece în fond propunătorul ei interoghează şi aşteaptă un răspuns, pe care îl constituie dezlegarea însăşi. Există într-adevăr numeroase ghicitori sub formă de întrebări – de la cele mai simple: *Cine se naşte cu barbă?* (capra); *Cine-i îmbrăcată în şapte haine?* (ceapa) – şi până la dezvoltări mai complicate:

Ce trece prin vamă
Şi câinii n-o bagă-n seamă? (ceaţa);

Ce nod cu gura se înnoadă
Şi cu gura nu se deznoadă? (cununia).

Totuşi cea mai mare parte a ghicitorilor nu au forma întrebării.

Uneori chiar variantele aceleiaşi ghicitori renunţă la forma iniţială, ca în ghicitoarea despre fum. Alături de formele interogative: *Ce se suie-n pod fără scară?* (Transilvania);

Ce se suie în pod,
Fără mâni, fără picioare?;

– întâlnim şi simpla formă constatativă:

Fără mâni, fără picioare
Şi făr' de scară,
Şi se suie-n pod (Bucovina).

În ultima variantă, întrebarea a fost înlocuită printr-o constatare definitorie. De fapt, e o pseudoformă, căci în realitate nu se face o constatare precisă, indubitabilă, ca într-un proces verbal, asupra unui obiect sau fenomen, – ci se mimează doar aceasta, propunându-se în fond o imagine poetică doar aproximativ echivalentă, uneori chiar foarte îndrăzneaţă în alăturarea a doi sau mai mulţi termeni foarte depărtaţi, care să sugereze realitatea cimilită astfel.

Procesul acesta de mimare aparent candidă, contrastul dintre exactitatea simulată a afirmaţiei şi realitatea ascunsă – aceea că ea nu e decât o metaforă – constituie unul dintre farmecele ghicitorii.

Uneori ghicitorile încep enunţarea chiar cu verbul *a fi* – cu sensul de „a exista" – cel mai obişnuit pentru astfel de afirmaţii indubitabile:

Sunt doi fraţi gemeni,
Vor să se vadă,
Dar un munte îi desparte (ochii).

Alteori verbul indică precis o acţiune, care în fond nu e nici ea decât tot o metaforă:

Într-un vârf de plop,
Alatră un câine orb (vântul).

Foarte adesea însă ghicitoarea se dispensează de verb, concentrând enunţarea la maximum: *Curte albă-ntr-un picior* (ciuperca); *Cloşca de lemn şi puii de carne* (casa şi oamenii);

Pe sub râpile râpite,
Ciute albe mohorâte (cuptorul şi oalele);

Rostogol într-un ocol,
Curte albă-ntr-un picior (curechiul).

Alături de forma „pseudo-constatării" – ca să-i zicem aşa – aflăm o formă înrudită. Propunătorul ghicitorii mimează o mărturisire, are aerul de a spune ceva la ureche, despre lucrurile pe care le posedă în gospodăria lui, pe când în realitate el ţinteşte mult mai departe:

Am o puică;
Amuş îi albă,
Amuş îi neagră (ziua şi noaptea);

Am un ciung
Cât ar fi lumea de lung (drumul);

Am un ceaun umflat,
Peste lume răsturnat (cerul).

Este evident că atât ziua şi noaptea, cât şi drumul şi cerul, nu pot fi posesiunea cuiva. „Pseudo-mărturisirea" face însă parte tocmai din jocul mimetic al ghicitorii, unul dintre modurile „de-a v-aţi ascuns", care-i constituie mecanismul gnoseologic. Uneori metafora cât şi dezlegarea coincid, în sensul că ambele nu exclud ideea de posesiune:

Am o vacă cu 12 coarne (grapa);

Am o poieţică
Plină cu găini albe (dinţii).

Foarte rar, însăşi enunţarea exclude această idee, prevenind auditorii că dezlegarea stă în alt sens:

Am două lumini, de ajung până la cer (ochii);

Am un munte
Cu pietrele negre
Şi cu apa roşie (harbuzul).

Alteori, „pseudo-mărturisirea" cuprinde o imposibilitate, un absurd: *Am o fată mare şi o atârn de plete în cui* (plosca); *Am o nevastă; toţi o prind de mână, la gură o sărută* (ulciorul); *Am un cal de fier, paşte pe un munte de os* (briciul).

Absurdul – cu trăsături uşor burleşti adesea – din aceste enun-

ţări, e menit să prevină auditorul că trebuie să caute dezlegarea cu foarte multă mefienţă în capcanele dibace ale ghicitorii.

Prin nuanţarea procesului de mimare, mărturisirea ia uneori forma unei „pseudo-autobiografii". Propunătorul se face că-şi lasă subiectul însuşi să vorbească despre viaţa lui, sugerând o existenţă omenească. Dezlegarea e însă din alt regn:

Cât am trăit,
Pe foc m-am fript;
După ce am murit,
Pe drum m-a azvârlit (ţestul);

În pădure născui,
În pădure crescui.
Acasă dacă m-aduseră,
Curva satului mă puseră (banița).

Alteori propunătorul ghicitorii adoptă alt mimetism epic. Se preface că ar povesti simple întâmplări personale, fără intenţia enigmei. Se creează astfel forma „pseudo-memorialului".

Mă dusei în pădure
Şi tăiei o scândurice, –
Şi la capăt cu un cucui,
Şi la mijloc măcui, măcui (vioara);

M-am dus la pădure
Şi mi-am tăiat o nuia lungă
Şi am venit acasă
Şi mi-am făcut o zăhată
Şi-o poiată
Şi mai am încă o bucată (opinca).

De aici, până la „pseudo-povestire", până la mimarea unei relatări epice obiective, nu e decât un pas:

A venit mimura
Şi-a luat pe pipura
Şi o duse în deal la vie
Şi a învăţat-o cojocărie (uliul şi găina);

Tandalica are mere,
Tandalic vine şi cere;

Tandalica nu se-ndură,
Tandalic vine şi fură (cloşca şi motanul).

Ca un perfect tehnician al povestirii, propunătorul afectează a folosi şi procedeul portretului. În acest „pseudo-portret", sub trăsături omeneşti sunt deghizate de fapt alte aspecte ale lumii:

Mihai sfanţoc
Şede lângă foc;
Îşi unge curelele
Şi-şi răsuceşte mustăţile (mâţa).

Alături de acest „pseudo-portret", ce pare al unui voinic de baladă, iată şi un „pseudo-portret" de babă certăreaţă:

Mătuşică chercheriţă,
Cu dinţii de veveriţă,
Cu mijlocu încovoiat,
Cu coada de lemn uscat (secerea).

Dacă mimează cu atâta diversitate formele epicei, creatorul de ghicitori nu se putea să nu fie tentat să utilizeze la fel şi unele dintre procedeele genului dramatic. Iată-l dând ordine – ca Irod în *Vicleim*, ca vrăjitoarea în descântece – şi creând forma de „pseudo-poruncă" a ghicitorii:

Ieşi, Angheluş,
Din lăcătuş,
Că te cheamă
Cinci afară (cuţitul şi teaca lui);

Ieşi, Ilie,
Din chilie,
Că te-aşteaptă
Cinci afară (mucii şi degetele).

Iată-l folosind „pseudo-dialogul" ca într-o creaţie scenică, dând posibilitatea subiectelor ghicitorii să se definească singure, prin conversaţia dintre ele. Această convorbire ia diferite nuanţe, ca şi cum ar zugrăvi temperamente omeneşti deosebite. Astfel întâlnim înfruntarea dintre două personaje combative, ambele caustice în expresii:

– *Dobro, graso, und' te duci?*
– *Arso-n burtă, la ce mă întrebi?* (fumul şi coşul).

Alte ori, cel de-al doilea personaj e înfăţişat ca un orgolios, care nici nu catadicseşte să răspundă direct la ironii, ci vorbeşte peste umăr:

– Scurtă, groasă, und' te duci?
– Mă-ntreabă ciobul,
Negru ca corbul! (căldarea şi fierosteile).

Iată, dimpotrivă, o „pseudo-polemică" în care cel de-al doilea personaj pare mai concesiv:

– Scurto, graso, und' te duci?
– Arsă-n fund, de ce mă-ntrebi?
Unde eu mă duc,
Tot ţie-ţi aduc (ceaunul şi cofa).

În acest fel, ghicitoarea îşi creează forme proprii, mimând cu o simulată ingenuitate forme şi procedee luate din vasta garderobă a artei literare.

5. Forme călătoare: imagini-tip, scheme poetice-tip

Departe de a fi o „relicvă" din timpuri uneori foarte îndepărtate, până la vârsta copilăriei omenirii, aşa cum o considerau teoreticienii romantici – departe de a fi doar o funcţiune a „mentalităţii primitive" a maselor, aşa cum insinuau atâţia folclorişti la începutul secolului nostru – creaţia populară se reînnoieşte necontenit în substanţa ei şi e necontenit actuală. E actuală nu în sensul că ar oglindi imediat „ultimele ştiri", fie ale zvonului public, fie ale gazetelor, fie ale undelor de radio. Ci în sensul că ea exprimă de îndată, prompt şi sincer, ceea ce gândeşte şi simte despre lume şi viaţă nu numai cel care o făureşte sau o înfăţişează colectivităţii, ci şi colectivitatea însăşi, în mijlocul căreia trăieşte şi căreia i se adresează. În acest sens, creaţia populară e o necontenită improvizaţie. Acest caracter de improvizaţie însă i-ar anula însăşi posibilitatea existenţei ei ca artă. Creaţia de artă presupune durabilitate – oricât ar fi de relativă această posibilitate de a dura – deoarece ea nu îşi îndeplineşte funcţiunea ei socială decât dacă se adresează la

cât mai mulți oameni. Creația de artă – oricare ar fi natura ei – are nevoie de o cât mai mare răspândire nu numai în spațiu, ci și în timp, pentru că ea nu poate să-și toarne conținutul sufletesc în forme cât mai universale, cât mai obișnuite, mai cunoscute și mai accesibile pentru cât mai mulți. Tocmai fiindcă ea, spre deosebire de știință și filosofie, vorbește prin imagini – în care intră atât de mult și coeficientul personal al autorului – creația de artă trebuie să găsească și forme de expresie, tipare, care să depășească acest coeficient personal, devenind cât mai universale.

Creația literară populară își rezolvă această necesitate, întemeindu-se nu numai pe imagini care să răspundă fiecare în parte, absolut spontan, sentimentului și ideii ce își caută expresia imediată, – ci și prin complexe de imagini, cristalizate într-o anume schemă poetică.

Aceste complexe au fost făurite și selecționate printr-un travaliu de creație artistică uneori multisecular. Ele sunt cunoscute nu numai de rapsozii populari, ci și de publicul lor, având pentru ambii factori sociali aceleași sensuri, stabilite printr-o îndelungată tradiție. Astfel sunt în cântecul bătrânesc acele „strofe călătoare" pe care le remarcase de mult Barbu Delavrancea; în basm, acele „șabloane" de care vorbește G. Călinescu; în lirică, de asemenea, seriile cunoscute de imagini, care călătoresc din poezie în poezie; în descântec, acele structuri formale tipice, pe care le vom înfățișa în capitolul respectiv. Acest bogat depozit de „piese prefabricate" – le-am putea zice – stă permanent la îndemâna autorului popular și îi permit să improvizeze rapid și totuși în forme dinainte știute de toți, așa cum astăzi o casă se poate înălța cu cea mai mare repeziciune, după concepția personală a fiecărui arhitect, dar din piese prefabricate.

Aceeași situație se prezintă și în domeniul ghicitorii, cu o surprinzătoare multitudine de aspecte. Sunt, pe de o parte, imagini care se pot referi tot atât de bine – cu nuanțările de rigoare și uneori chiar fără ele – la subiecte de aceeași categorie. Între ghicitorile despre soare și despre lună se petrece astfel un continuu schimb firesc de imagini:

Am o oaie brează,
De se uită seara prin leasă (luna);

Am o vacă roşie, de se uită seara prin leasă (soarele);

Bulgăre de aur,
Cu coarne de taur (luna);

Am un glob de aur,
Joacă pe-o piele de taur (soarele);

Ce-i mai mult verde prin ţări?
Dac-ar avea scări,
S-ar sui până la cer (hameiul);

Lelea Palaghia,
Dac-ar avea scări,
S-ar sui la cer (fasolea).

În toate aceste exemple, există diferenţieri în structura metaforică, nuanţe care precizează identificarea. Există însă foarte multe cazuri când aceste nuanţări lipsesc, întâlnindu-se cel mult mici diferenţe în expresie:

Am o căţeluşe albă,
Şi tot câmpul aleargă (coasa);

Am o capră albă,
Tot câmpul aleargă (secerea).

Sau:

Rage biga-ntre hotară
Şi s-aude-a şeptea ţară (clopotul);

Rage biga între hotară
Şi s-aude-a noua ţeară (tunetul).

S-ar putea crede că acest fenomen s-ar datora faptului că cele două ghicitori au apărut izolat, în provincii diferite, căpătând astfel în mod inevitabil accepţii diferite. Într-adevăr, aici prima e culeasă din Bucovina, a doua din Muntenia. Dar a treia ghicitoare:

Rage murga-ntre hotară
Şi s-aude-n ceea ţară (puşca)

e culeasă tot de pe aceleaşi meleaguri. Mai mult, ghicitorile despre ghem şi plasa de prins peşte se află în aceeaşi culegere a lui Bulgărescu, şi totuşi ele cuprind aceeaşi imagine în aceeaşi formă:

O mie înnodate,
O mie deznodate,
O mie să vorbeşti,
O mie să ghiceşti;

cea despre ghem înfăţişează o singură diferenţă, datorită unei mai mici atenţii faţă de rimă, în versul al treilea: *O mie să zici...*

S-a exprimat părerea că acest fel de ghicitori ar fi datorite unor oameni mai puţin talentaţi, mai puţin imaginativi, care au creat astfel variante nereuşite, deoarece produc confuzie. Dacă am vrea să curăţăm colecţia lui A. Gorovei de aceste aşa-zise „nereuşite", am avea surpriza ca, din cele 1960 ghicitori tip şi 756 variante, să rămână foarte puţine. Aceasta înseamnă că nu e vorba deloc de „nereuşite", ci de un anumit mod de a crea, pe care l-am înfăţişat mai sus. Iar ghicitorile cu subiecte diferite şi structuri imagistice identice îşi au şi ele rostul lor, îmbogăţind cunoaşterea prin dezvoltarea unor necontenite raporturi de similitudine în natură şi în viaţa omului. Mai mult: astfel de similitudini – în fond, relaţii neaşteptate între aspectele universului – sunt subliniate prin aceeaşi imagine, în ghicitori cu subiecte foarte depărtate între ele.

Ghicitoarea despre lună –

Resbei rece
Marea trece

– e folosită întocmai şi despre şarpe. Elementul comun e acela de strălucire rece, atât al luminii de lună, cât şi a pielii de şarpe. De notat că ghicitoarea cea mai productivă e cea despre şarpe – în 5 variante – astfel că cea despre lună, care nu are nici o variantă în colecţia lui A. Gorovei, pare o filiaţie a acelei dintâi.

Din ghicitoarea cu ciobanul, oile şi câinele –

Ciugurele, Mărunţele
Merg pe drum înşirăţele

etc. – s-au folosit aceste prime trei versuri drept ghicitoare despre cocori. S-au metaforizat astfel două realităţi profund deosebite, dar care au o trăsătură puternic similară: mersul oilor la păşune, zborul cocorilor pe cer.

Nu de puţine ori, asocierea e şi mai îndrăzneaţă. Între *opincă* şi

vioară se află ca element comun nojițele opincii şi corzile viorii, şi unele şi altele fire din materie animală:

Am o scroafă;
Ziua-i maţele pe spinare,
Iar noaptea pe pântece (opinca);

Am un frate
Şi-i curg maţele pe spate (vioara).

Şi exemplele s-ar putea multiplica enorm.

Ghicitoarea îmbogăţeşte, deci, cunoaşterea omului nu numai prin relațiile noi de viziune a universului, care se stabilesc în interiorul fiecărei ghicitori, prin raportul dintre subiect şi complexul poetic care-l sugerează, – ci şi prin relațiile surprinzătoare pe care le stabileşte între ghicitorile cu dezlegări diferite dar cu aceeaşi schemă de imagini.

Prin toate acestea nu vrem să afirmăm, însă, că nu există şi ghicitori nereuşite, în care acest procedeu e împins la absurd, prin nedibăcia improvizatorului. De exemplu, ghicitoarea despre sabie este extrem de expresivă, figurând teaca de lemn ca amănunt concret şi ideea setei de sânge ca meditație morală:

Într-o scorbură uscată,
Urlă o cățea turbată.

Nu este însă exclus ca cel care a scornit-o să fi fost tocmai un temperament muzical, chinuit în petrecerile satului de un lăutar lipsit de talent; apoi, prețul unei viori a reprezentat întotdeauna o mică avere, aşa că ne putem închipui de ce calitate erau viorile bieților lăutari de țară.

Între foarte numeroasele ghicitori pe schema poetică:

Țăndărică, lemn uscat,
Venită din Țarigrad...,

care se aplică la foarte multe obiecte procurate prin comerț – corabia, icoana, căldarea, cobza, vioara etc., posibil venite odinioară chiar prin comerțul cu Constantinopolul, – găsim două variante despre fulger.

Dintre acestea, una e frumoasă, iar cealaltă nereuşită, deosebindu-se numai printr-o infimă nuanță în folosirea schemei poetice. O variantă se întemeiază pe imaginea luminii pe care o produce până departe un foc de vreascuri uscate:

Țăndărică, lemn uscat,
Luminează-n Țarigrad.

Cealaltă e aproape absurdă, folosind aidoma pentru fulger textul ghicitorii despre corabie:

Țăndărică, lemn uscat,
Venită din Țarigrad

ceea ce e un nonsens.

Aceeaşi impresie o dă următoarea pereche de ghicitori. Cea dintâi e frumoasă, evocând imaginea lunii noi, ca o potcoavă, pe creasta unei coline:

Într-un deal,
Este o urmă de cal (luna);

însă cea de a doua foloseşte schema cu nedibăcie:

O urmă de cal
În vârf de deal (pălăria).

Cu privire la aceste observații se poate însă ridica obiecția că aici nu am avea de-a face cu fenomene identice cu formele călătoare din lirică, basm, cântec bătrânesc, descântec etc., ci cu simple relații de imagini, cel mult cu imagini călătoare.

Întâlnim însă în ghicitoare şi scheme poetice mai ample, absolut similare cu cele din speciile literare amintite, şi cu aceleaşi rosturi poetice. Chiar unele dintre aceste relații simple de imagini tind să se multiplice ca sensuri, devenind scheme călătoare:

Pana cocostârcului
Bate fața târgului (clopotul);

Pana cocostârcului
Luceşte-n faţa târgului (oglinda);

Bate-n poarta târgului
Pana cocostârcului (soarele);

Pana cocostârcului
Bate faţa târgului (varul pe pereţi).

Fiecare dintre aceste ghicitori îşi are logica ei poetică impecabilă, deşi diferită de la una la alta. Elementul constant e ideea de lumină strălucitoare, figurată prin imaginea penei de barză, care e de un alb lucitor. Nuanţele apar în a doua imagine: soarele trezeşte târgul dimineaţa, clopotul îl zguduie prin sunetul de alarmă, oglinda luminează chipul oamenilor, varul pe cel al caselor. Exemplele se pot înmulţi iarăşi, după voie.

Acesta e însă un fenomen de tranziţie şi nu vom insista asupra lui, ci vom trece la analiza formelor poetice călătoare propriu-zise.

Una dintre cele mai productive face parte din cateogira celor „pseudo-autobiografice“:

În pădure născui,
În pădure crescui.
Acasă de m-aduse,
Să joc în horă mă puse (bradul).

Această schemă poetică este extrem de productivă, aplicându-se la o sumă întreagă de obiecte fabricate din lemn. Aria ei de circulaţie e, de asemenea, foarte largă. O aflăm şi la aromâni:

M-pîĭduri-nĭ criscuĭ,
M-pînduri mi bilii,
Ş-acasă cum me-adurisă,
Zdracuzdruc mi fĕaţiră (stativele).

O întâlnim şi în Catalonia iberică:

Neix al bosch,
Creix al bosch,

Y segheix toto los recons de casa
(Gorovei, p. 223),

şi în ghicitorile ruseşti culese de Sadovnikov:

Am crescut în pădure,
M-au scos din pădure... (balalaica).

În această schemă poetică migrantă, primele trei versuri rămân invariabile, iar ultimul cuprinde nuanţa de imagine sugerând obiectul: masa e văzută ca „cinstea casei"; meliţa, ca „lătrătoarea satului"; băţul, la aromâni, ca „mai mar'e"; ciomagul, la daco-români, în trecut, ca „vătaf mare"; icoana, ca „doamna casei"; gardul, ca „păzitorul curţii"; pragul casei, ca „vătaf de picioare"; sulul războiului de ţesut, ca „pârcălab"; mătura, ca „ştergura casei"; puntea, drept „călcătoarea satului"; uşa, ca „izbirea casei".

De observat că schema poetică se bifurcă oarecum, imaginea din ultimul vers fiind pusă în legătură, [fie] cu satul, fie cu casa.

Când subiectul îi impune, imaginea se diversifică după natura lui: cobiliţei i se pun „cercei grei"; cociorva e o „ţigancă"; grinda cu straie poartă „cretinţă vărgată"; fedeleşul e „plin cu apă"; fluierul e pus „să tot cânte". Mai rar, se simte necesitatea unei variante care să cuprindă ultimele două versuri, ca în următoarea ghicitoare evocând sita, prin zgomotul pe care-l face când e mânuită:

În pădure născui,
În pădure crescui,
În poiană ihò, ihò,
Vin acasă, lipa, lipa.

Uneori schema poetică se mută din trecut la prezentul epic al verbului:

În pădure naşte,
În pădure creşte,
Vine la sate,
Şi sub mal răgneşte (maiul de bătut rufele).

În aceeaşi formă, melița „vine acasă şi gârbeşte", iar masa „vine acasă, şi ea e mai mare jupânească".

Schema poetică îşi lărgeşte suprafața de acoperire în unives, trecând în ghicitori care nu mai au ca subiect elemente din regnul vegetal:

Din pământ născui,
În pământ trăii,
Şi când murii,
În gunoi mă pomenii (oala).

Într-o formă apropiată, această schemă poetică migrantă întruneşte şi unele elemente ale naturii:

Apa mă naşte,
Soarele mă creşte,
Împărați şi domni mă iubesc,
Şi când pe mama întâlnesc,
Cad jos şi mă topesc (sarea).

Ghicitoarea pare a fi foarte veche şi venită la noi din altă parte, înțelesul ultimelor versuri nefiind clar decât dacă ne referim la procedeul extragerii sării din apa de mare[47]. Ghicitoarea se întâlneşte într-adevăr şi în antichitatea elină. Unii folclorişti străini o consideră între „ghicitorile cosmice" de care am vorbit, împreună cu aceea despre peşte, cristalizată în aceeaşi schemă poetică:

Apa mă naşte,
Soarele mă creşte
Şi când nu văd pe mama, mor.

Schemele poetice migrante de acest fel sunt extrem de numeroase în domeniul de artă al ghicitorii. A le analiza în felul cum am procedat, ar însemna să alcătuim numai cu acest aspect un volum. Ne vom mulțumi cu o indicare sumară a lor, fără a avea certitudinea că e absolut completă. Din însăşi această enumerare, se poate vedea marea bogăție şi diversitate a acestor forme poetice, deosebita lor productivitate şi rolul lor extrem de important în improvizarea ghicitorilor noi şi a variantelor la cele vechi.

Foarte productică e schema de povestire:

M-a trimes doamna de sus
La doamna de jos,
Să-i dea o pânză
Fără neam de tivitură (geamul).

Schema se aplică, cu nuanţele necesare, la ghicitorile despre subiectele asemănătoare geamului, prezentând o suprafaţă lucie: gheaţa, sticla, apa, – primele două versuri rămânând invariabile. Cu versul al treilea – sunând astfel: *Să-i dea carne fără os...* – se aplică la subiecte care indică o materie organică flască: râma, limba, brânza, lipitoarea şi chiar, prin exagerare, ridichea.

Având ca versuri ultime:

Să-i spăl iia în apă caldă,
S-o usuc în apă rece,

– ghicitoarea are ca dezlegare ceara.

Încheindu-se cu imaginea vinului şi rachiului într-un singur vas, însemnează oul. Nici primele două versuri nu rămân absolut invariabile. Schema poetică se păstrează însă, cu variaţiuni: *A trimes vodă la vodeasă...* (cartea); *S-a dus Ghica-Vodă la Vodean...* (neaua); *Mă dusei la Chiuleasa...* (păunul); *Mă suii în deal la Văduleasa...* (gheaţa) ş.a.m.d.

În categoria „pseudo-memorialelor“ intră schema:

Mă dusei în pădurice,
Aflai ouă de bobicel
Luai nouă,
Lăsai două,
Ca bobicea să mai ouă (cartofii).

În diferite variante, se referă la subiecte unde e vorba de cantităţi care scad sau cresc, după necesitate: cântarul (greutăţile), butucul de viţă (curăţirea lui). Într-o desfăşurare mai dezvoltată, sugerează şarpele, mai bine-zis, cuibul de şarpe cu ouăle lui. O schemă înrudită e aceea din ghicitorile despre scripcă:

Mă dusei în pădurițâ,
După ițe cotroițe;
N-am găsit ițe cotroițe,
Am găsit pasăre pestriță,
Pe la ii,
Cu măgălii,
Pe la coadă,
Cu iscoadă.

Cu nuanțele de rigoare, schema se aplică și la unele ghicitori despre cântar.

„Pseudo-memorialul":

Mă suii în scai,
Să văd de cai;
Dar nu văzui cai,
Ci văzui vântul,
Răsturnând pământul...

constituie o schemă poetică ce, în cazul de față, are ca dezlegare plugul; în variantă, porcul. Cu alt final, sugerează aspecte cosmice: noaptea, bruma, ceața.

„Pseudo-povestirea" –

Lica strigă de la gard,
S-o păzească de găini,
Că nu se teme de câni (vulpea).

– constituie o schemă poetică ale cărei variante se referă la nevăstuică, rac, râmă, albină.

Există și o sumă de scheme poetice descriptive. Foarte productivă e cea întemeiată pe alternanța sus-jos. În structura cea mai simplă:

Sus casă,
Jos casă,
La mijloc fereastră...

însemnează lampa.

Pe această schemă se creează variante:

Sus copaie,
Jos copaie,
La mijloc carne de oaie (scoica);

Sus bute,
Jos bute,
La mijloc coadă de vulpe (trestia);

Sus masă,
Jos masă,
La mijloc fasole aleasă (dinţii);

Sus botă,
Jos botă,
Şi la mijloc haţa aşa! (cântarul);

Sus chisc,
Jos chisc;
Printre chisc,
Motochisc,
Pui de raţă motocea... (moara).

Schema înrudită, cunoscută din ghicitoarea despre sită:

Sus bat dobele,
Jos cad negurile...,

dezvoltată, a dat ghicitori despre moară şi nor; iar în varianta:

Sus tună,
Jos răsună...

a produs ghicitori despre putinei, clopot şi altele.

Schema

De la noi,
Şi pân' la voi,
Tot fâşii de tei... (potecile)

cu versul ultim adaptat deosebitelor subiecte, e, de asemenea, una dintre cele mai folosite, slujind la evocarea lemnelor, pologului, urmelor coasei, furnicarului, porcului.

În varianta: *De aci pân' la voi...*, dă ghicitori despre: zăpadă, gard, furnică.

Variante secundare, de multe ori la aceleaşi subiecte, încep astfel: *De-aici pân' la munte...De aici până-n brazi* (păpuşoiul);

De la munte,
Pân' la munte... (râpile).

Schema

Hurduz
Burduz,
Din Ţarigrad adus...

facilitează crearea de numeroase ghicitori, cu privire la obiecte fabricate: căldarea, cântarul, plosca, clopotul, ceaunul şi, ca produs al muncii omului, vinul.

Ghicitoarea despre ac –

Vasilică mititel
Face gardul frumuşel

– a generat iarăşi o schemă poetică bogată în variante, despre păianjen, pieptene şi chiar despre soare.

Pentru ghicitorile cu trei subiecte stă la îndemâna propunătorilor următoarea schemă:

Am trei surori:
Una zice să se facă ziuă,
Alta ba, iar a treia
Că i-e tot una

(fereastra, patul şi uşa; grinda, hornul şi uşa; laiţa, uşa şi fereastra). Varianta ei, în care vorbesc fraţii, răspunde aceleiaşi realităţi în ghicitori: carul, sania şi jugul; carul, sania şi boii; patul, uşa şi poliţa.

Imaginea unor fraţi într-o singură învestmântare – cămaşe, brâu, cojoc, căciulă – a generat schema poetică ce se aplică în ghicitorile despre nucă, parii gardului, snop, usturoi, pătiacul cu făn.

Imaginea unui subiect lucitor în adâncul unui vas întunecos – cercel, inel, bumb – stă la baza schemei din ghicitorile despre fasole, găluşte, clopot, oglindă, peşti, rac.

Imaginea umplerii unui spaţiu cu o prezenţă difuză – de tipul:

Mititeaua
Umple argeaua...

sau

Totolina
Umple mâna

– creează scheme pentru ghicitorile despre albină, lumânare, candelă, bragă, mălai, perie. Imaginea unei prezenţe neobişnuite în mijlocul sau la marginea aşezărilor omeneşti – de tipul:

La marginea satului,
Căciula fârtatului (luna)

– a produs schema în care se află ghicitorile despre stog, biserică, primărie, puşcărie.

Foarte productivă e şi imaginea:

Pe valea lui Berbeleac,
Se dă dracul peste cap (moara);

pe firul ei se înşiră ghicitorile despre mătură, vălătuci, cerul şi stelele, iepure.

Vegetalele cu bulbi, rizoame – ceapa, morcovul, ridichea – sunt cimilite prin ghicitori de tipul:

Şade doamna în cămaşă,
Cu pletele afară (ceapa).

Uneltele – clanța, lingura şi strachina – sunt cimilite prin ghicitori de tipul:

Lupul în moară,
Capul afară.

Schema se întâlneşte şi în ghicitorile altor popoare: la ruşi, germani, estonieni ş.a.

Tot de circulaţie mai lrgă sunt şi schemele ilustrate prin ghicitorile despre cal şi călăreţ şi despre vacă, de care am vorbit în capitolul despre substratul universal.

VI
Mecanismul poetic

1. Specificul creaţiei în ghicitoare

Prin descoperirea şi inventarierea formelor de mimare a realităţii, ca şi a formelor migratorii, nu am lămurit deplin esenţa ghicitorii ca operă de artă. Mai mult chiar, am lăsat deschis riscul de a face să se creadă că ghicitoarea – mai mult ca oricare altă specie a literaturii populare – s-ar produce printr-un fel de artă mecanică, trecând de la clişeu la clişeu. Dacă acest procedeu în crearea ghicitorii ar constitui un fel de „genus proximum" al ei în raport cu literatura populară în general, dacă funcţia primordială a imaginii în ghicitoare ar însemna pentru ea integrarea în lirică, – trebuie să îi stabilim „diferenţa specifică", ceea ce îi e propriu.

Specificul ghicitorii se naşte din faptul că ea – ca şi proverbul şi zicătoarea – e o formă de artă gnomică, cu caracter aforistic, adică e menită să sporească cunoaşterea lumii în forme foarte concise. Tocmai prin această extremă concentrare, ghicitoarea – ca şi proverbul şi zicătoarea – oferă sinteze scăpărătoare ale experienţei de viaţă, aşa cum apare universul, noaptea, în lumina bruscă a unui fulger. Dar, spre deosebire de proverb şi zicătoare – care sunt simple comunicări ale înţelepciunii populare adunate din viaţă, comunicări intim legate de însăşi funcţiunea limbii vorbite, ca instrument de cunoaştere şi de expresie totodată – ghicitoarea mai are şi funcţiunea de a exercita necontenit mintea omenească, în forme de petrecere colectivă. Ea se alătură, fie formelor primitive de muncă în comun, care nu cer o prea mare încordare intelectuală nici prea multă mişcare, precum clăcile, fie mijloacelor de trecere plăcută a timpului, în lungile seri de iarnă la foc, la ospeţe.

Ghicitoarea propriu-zisă, cea descriptivă – care e şi specia majoră a genului – nu se rezumă la un simplu exerciţiu al me-

moriei, aşa ca întrebările cărturăreşti, problemele matematice ş.a. Ea tinde să desăvârşească însuşi procesul omenesc de înţelegere a lumii, descoperind mereu relaţii între elementele şi fenomenele vieţii în univers.

Aceste descoperiri, propunătorul ghicitorilor nu le comunică însă direct, ci criptic, nu din dorinţa de a vorbi esoteric, spre a nu fi înţeles decât de iniţiaţi – cum au încercat să demonstreze unii teoreticieni – ci pentru a face ca şi ascultătorii să refacă ei înşişi, în mintea lor, procesul de gândire logică şi fantezia poetică, prin care s-a ajuns la formularea acestor relaţii.

Dezlegând-o, ascultătorii săvârşesc şi ei un act aproape tot atât de creator ca şi alcătuitorul ghicitorii.

Dar pe când alcătuitorul – tocmai pentru a pune în mişcare inteligenţa auditorilor – caută să obscurizeze, să deghizeze nucleul ghicitorii, în înţelesul ei, cei care trebuie să răspundă caută dimpotrivă să îl lumineze. Ei nu-l pot lămuri decât refăcând în intelectul lor procesul mintal prin care s-a creat ghicitoarea.

De aceea subiectul ghicitorilor trebuie să fie unanim cunoscut, să facă parte din viaţa auditorilor. De asemenea, şi imaginile ghicitorii.

În plus, ghicitoarea îmbracă funcţiunea ei gnoseologică în forme agreabile de petrecere. Ea urmăreşte să stârnească şi hazul. Acesta e produs nu numai prin umorul – uneori chiar burlescul – cu care sunt formulate adesea ghicitorile, cât mai mult prin încurcătura în care o ghicitoare reuşită îi pune la început pe ascultători, prin dibuirile la care îi supune, până să o dezlege.

Hazul se măreşte şi mai mult atunci când – căzând în capcana pe care o întinde meşteşugit propunătorul prin ghicitoarea lui şi pornind pe un drum fals, indicat prin imagistica formulei propuse – ascultătorii dau dezlegări greşite.

Aceasta se întâmplă cu deosebire la ghicitorile-păcăleli şi la ghicitorile descriptive cu o imagistică frapant obscenă, dar cu dezlegări dintre cele mai nevinovate. Aceasta a făcut să crească atât de mult numărul ghicitorilor echivoce – obscene sau cel puţin licenţioase – la toate popoarele[48], ca şi la al nostru.

Folcloriştii care cunosc „terenul" – adică viaţa ghicitorii chiar pe locul unde se produce şi se dezleagă – ştiu că numărul acestor ghicitori echivoce e cu mult mai mare decât cum îl arată culegerile

tipărite. Din considerente morale uşor de înţeles, s-au ferit de lumina tiparului multe dintre aceste producţii.

În plus – spre deosebire de alte specii ale literaturii populare – ghicitoarea e supusă mai mult ca oricare dintre ele imperativului noutăţii, ineditului. Imperativul acesta acţionează şi asupra obiectului, dar cu mult mai mult asupra expresiei. Poporul are dezvoltat în cel mai înalt grad cultul frumosului durabil. De aceea ascultă cu plăcere, de nenumărate ori, o creaţie folclorică desăvârşită, – un cântec bătrânesc, un basm, o piesă de teatru popular.

Dar în ceea ce priveşte ghicitoarea – oricâtă încântare reală ar produce o repetare a unei reuşite în domeniul ei – intervine un factor specific. Ghicitorile se învaţă, de obicei, împreună cu dezlegarea lor. Ele fiind foarte concise, această memorare se face uşor. Dar ştiindu-se dezlegarea, farmecul specific al propunerii de ghicitori se pierde în bună parte. Din această cauză, ghicitoarea e obligată să se reînnoiască mai mult decât alte specii folclorice. Propunătorul de ghicitori trebuie să fie mereu inedit, în subiecte şi mai ales în criptografierea lor, pentru ca ghicitorile sale să nu apară dinainte cunoscute, ori să fie prea uşor de dezlegat. Astfel se explică marele număr de variante mai la fiecare *ghicitoare-tip*, adică acea ghicitoare care cimileşte un anume subiect într-un anumit fel.

2. Varierea unghiurilor de perspectivă

O dată ce un aspect al lumii a fost cimilit într-o ghicitoare – fie ea oricât de izbutită – procesul de creaţie nu se opreşte aci. Nu ne referim la faptul – comun în întreg folclorul – că o nouă realizare, o dată intrată în procesul circulaţiei în mase, e recreată necontenit, în noi şi noi variante. Ci la ceea ce am spus mai sus, referitor la situaţia specifică a ghicitorii.

Pentru a evita cunoaşterea dinainte a dezlegării, propunătorul de ghicitori e obligat să dea mereu şi mereu târcoale subiectului ei, aflând nu numai modalităţi noi de încifrare, de sugestie, ci şi unghiuri deosebite de perspectivă pentru acelaşi obiect.

Să analizăm, de exemplu, numeroasele ghicitori despre albină, din colecţia lui A. Gorovei (18 variante, p. 8–10). Cele mai multe

variante, opt la număr, stau pe ideea hărniciei în zbor a acestei minuscule vietăți:

Harnica draga
Încunjură dumbrava.

Albina e aici denumită tocmai prin adjectivul corespunzător: „harnica". În variante apare necesitatea unei evocări mai concrete. Subiectul e într-un loc umanizat şi în acelaşi timp ideea de grăbire în zbor e accentuată: *Măricuța graba... Mucinica graba...* Într-alte variante, subiectivul e văzut plastic, subliniindu-se conturul rotund al trupului albinei, prin compararea cu capătul unei măciuci: *Măciucuța grabnică...* Noțiunea de iuțeală apărând ca prea clar definitorie, alături de aceea a peregrinării prin dumbrăvi, unde sunt florile pentru miere, cuvântul *graba* e înlocuit printr-un echivalent sonor: *Măciuchița glava...* Acelaşi echivalent sonor apare şi în varianta în care ideea de rotunjire e sugerată prin comparația cu un vas de lut: *Ulcicuța grava...* Fireşte, aceste scheme ar putea fi interpretate şi ca rezultate ale unei audiții defectuoase în circulația orală, dar sunt prea frecvente ca să le putem considera numai ca atare. În fine, tot pentru a îngreuna dezlegarea, o variantă se complică prin folosirea unor elemente din ghicitorile despre noapte (ceață, negură), unde se sugerează neclaritatea în care se scufundă obiectele[49]:

Măricuța graba
Înconjură dumbrava,
Prăpădeşte cheile,
Înconjoară țerile.

De fapt, aici ideea iuțelii în zbor se complică cu aceea a marilor distanțe parcurse. Pe această idee se crează un alt tip de ghicitoare despre albină:

Găinuşă gălbinuşă
Trece marea-n picioruşe.

O altă idee legată de viața albinei e aceea a umplerii stupului cu miere. Pentru aceasta, n-a fost creată o nouă imagine, ci a fost

folosită *tale-quale* aceea din ghicitorile despre lumânare (lampă, opaiț):

Mititeaua
Umple argeaua.

Roirea stupului, la o anumită dată a anului, era iarăşi de natură a atrage atenția şi a constitui o trăsătură definitorie. Ştiubeiul este evocat prin imaginea buturugii scorburoase – adăpost natural al roiului – iar mulţimea albinelor e umanizată, forfota lot fiind văzută ca zăpăceala unor ființe în panică, aşa ca atunci când se vesteau tătarii în țară:

Butucaş de tei,
Limbă de cotei,
Pe la Blagoveştenie,
Pornesc oamenii în bejenie.

La aromâni, adăpostiți mai bine în munții lor, în varianta asemănătoare, imaginea e cu totul alta, monahală:

Ună niili di cîlugri
Tu un cufal adunaț'.

Adunarea mierii în stup e legată de acel du-te-vino gălăgios, specific: zumzetul urdinişului. Un alt tip de ghicitoare despre albină, în trei variante, evocă acest aspect, cu un umor stins:

Heligă,
Meligă,
Se duce la biserică,
Se închină şi se roagă,
Se-ntoarce şi se baligă.

Întrucât acest „meligă" ar fi o reminiscență a formei latine a cuvântului „miere", e o întrebare.

În fine, un alt tip de ghicitoare despre albină, fără variante în culegerea lui A. Gorovei, e caracterizat nu printr-o imagine îndrăzneață, ca celelalte, ci printr-un fel de circumscriere minuțioasă

– alternând afirmaţia cu negaţia – care face, de asemenea, parte dintre procedeele specifice genului:

N-are coarne şi tot împunge,
N-are pene şi tot zboară;
Mai mică decât boul
Şi mai mare decât purecele.

Dacă luăm sub analiză metaforizările unui subiect din lumea vegetală: bostanul – care e obiectul unui mare număr de variante (24 în colecţia lui A. Gorovei) – întâlnim aceeaşi variere a unghiurilor de perspectivă. Aspectul cel mai izbitor e cel al rotunjimii bostanului:

Pe dealul rotat,
Şade moşu bosumflat.

Ideea e sugerată triplu: rotunjimea obişnuită a dealului, atributul „rotat" şi imaginea umflării obrajilor, prin oftat şi supărare.

Pe ideea de rotunjime s-a creat şi un alt tip, utilizându-se imagini acustice care sugerează rostogolirea:

Hurduz
Burduz,
Din ţarină adus
Şi sub laiţă pus.

Aici s-a folosit, de fapt, schema poetică migrantă a ghicitorilor despre fabricate venite prin comerţ. Ea a fost adaptată prin precizarea aducerii de la câmp şi a păstrării în casă.

Aşezarea fructului pe pământ, în păienjenişul vrejurilor, constituie baza altui tip de ghicitori despre bostan:

Funie-ntinsă,
Gheme strânse,

– vrejurile fiind metaforizate ca „funii", iar fructul ca „ghem". Dimpotrivă, imaginea vrejurilor care se întind pe suport vertical, în timp ce fructul greu revine pe pământ, determină alt tip:

Tată-tău pe gard,
Maţele sub gard.

În fine, conţinutul bostanului – carnea lui şi sâmburii – dă putinţa unei animizări prin care se creează alt tip:

Am un bordei
Plin cu viţei.

Bineînţeles, toate aceste cinci ghicitori de tip diferit îşi au la rândul lor variantele, în a căror analiză nu mai intrăm, pentru a nu prelungi prea mult discuţia.

O încheiem alegând un exemplu din domeniul fabricatelor: ghicitorile despre puşcă, înfăţişând şi ele destule variante.

Prima idee asupra puştii e cea a zgomotului pe care-l produce descărcarea ei. El e comparat cu strigătul sinistru al păsărilor răpitoare de noapte:

Huhurează brează
Departe nechează.

Ideea aceasta e materializată şi într-altfel, folosindu-se schema poetică migratoare a ghicitorilor privitoare la fabricate din lemn:

Ţăndărică lemn uscat
Face larmă-n Ţarigrad,

metaforizând şi auzirea zgomotului la mari distanţe.

De impresia detunăturii se leagă firesc şi ideea focului. Ea se adaugă la cea a zgomotului, într-o ghicitoare de alt tip, având în centru o imagine din lumea animalelor gospodăriei:

Am o juncuţă
Zbârnăcuţă;
La mijloc,
Pară de foc.

De ideea focului e legată, în ultimă instanţă, aceea a uciderii:

Suflet n-are, suflet fură. Ideea e concretizată, în alt tip, tot prin schema poetică ce a mai fost folosită:

Țăndărică lemn uscat,
Face loc la Țarigrad.

„Face loc" are sensul de „pustieşte", prin ucidere sau prin înspăimântare.

3. Oscilația între claritate şi obscuritate

Imagistica unei ghicitori trebuie să fie – oricât de îndrăzneață în asociațiile ei – suficient de clară, ca ghicitoarea să poată fi dezlegată, şi suficient de obscură, ca această dezlegare „să dea bătaie de cap" cum zice G. Coşbuc, să nu se facă prea uşor.

Alternarea între aceste două necesități constituie o caracteristică permanentă în procesul de formare a tipurilor noi şi mai ales a variantelor, în domeniul ghicitorii. Bunăoară, ghicitoarea clasică despre cocoş –

La cap pieptene,
La spate secere,
La mijloc pepene

– a devenit prea cunoscută, cu toate variantele ei.

Atunci s-a simțit nevoia unei incifrări şi mai accentuate. Trupul e comparat cu o pară, creasta e sugerată doar prin coloarea ei, roşie ca focul, iar forma de secere a cozii e indicată printr-o derivație derutantă: „secerată", de la „secere", la fel cu „înfocată" de la „foc". Şi astfel ghicitoarea devine cu totul alta, fără să-şi fi schimbat mai deloc elementele de fond: *Am o pară frumoasă, la un capăt înfocată, la alta secerată...*

O ghicitoare despre bou îl evocă din trei trăsături, fiecare spunând despre un moment al vieții lui: în copilărie, ca animal de muncă, iar după moarte ca material de pielărie: *Când suge, când ară, când fac din el ciubote.* În forma aceasta, a ajuns probabil foarte uşor de ghicit.

Ca o consecință, întâlnim o variantă ce cuprinde exact aceeaşi schemă de idei, dar expresia e cu totul alta, mai sever incifrată. Copilăria e sugerată foarte îndrăzneț prin zburdălnicia vițelului, alergând pe cele patru picioare subțirele ca nişte fluiere: aratul e creionat mai vag, printr-un element împrumutat din ghicitoarea despre plug; folosirea industrială a pielii sale este incifrată prin imaginea sărbătorească a horei, unde nu putea veni nimenea desculț şi în care bătaia ritmică a cizmelor constituia unul dintre efectele principale. Acum, ghicitoarea sună astfel, spunând exact acelaşi lucru, în alte imagini:

Mic cât fusei,
Din patru fluiere zisei;
Dacă mare mă făcui,
Pământul răsturnai;
Dacă murii,
În hore jucai.

Ghicitoarea se mai poate complica şi prin înmulțirea subiectelor ei. Ghicitoarea despre horn stă pe ideea grosimii rotunde şi a deschiderii la ambele capete:

Am un sac rotund,
Fără nici un fund.

La imaginea scorburei se adaugă aceea a fuiorului despre fum, strâmbat de curenții de aer, şi avem ghicitoarea despre horn şi fum, în formă dialogată:

– Unde te duci, strâmbule?
– Ce mă-ntrebi, găunosule?

Dacă vatra este evocată prin lățimea ei, hornul se înfățişează prin contrast, iar vâlvătaia focului e sugerată printr-o imagine de mişcare şi acustică totodată:

Tata lung,
Mama lată,
Şi cumnata
Fâlfâiată.

Ajunsă la trei subiecte – hornul, vatra şi focul – ghicitoarea nu se opreşte aici. I se adaugă şi al patrulea: pâinea, – „maică milostivă". Cuptorul este evocat prin albul exteriorului său văruit; focul, prin furia cu care consumă lemnele:

Tata nalt,
Ginerele turbat,
Maica milostivă,
Surioara albă.

Toată această analiză nu trebuie interpretată *stricto sensu*. Nu am intenţionat să afirmăm că succesiunea variantelor a fost neapărat aceasta. Nimeni nu poate cunoaşte acum împrejurările exacte în care s-a născut fiecare variantă, nici nu le poate reconstitui cu precizie. Ceea ce se poate afirma cu certitudine e ceea ce am spus la începutul acestui paragraf: necesitatea ghicitorii de a oscila mereu între clarificarea şi obscurizarea înţelesului său.

4. Pendularea între abstract şi concret, organic şi mecanic

Un alt mod de incifrare a subiectului ghicitorii, de sporire a dificultăţii de a-l descifra, este căutarea îndrăzneaţă a celuilalt termen al metaforei într-un domeniu opus. Prin aceasta, sporeşte nu numai dificultatea dezlegării, dar şi cunoaşterea însăşi a lumii. Abstracţiunile sunt astfel metaforizate prin imagini din lumea vegetală sau animală.

Gândul e ramură de arbust:

Am o nuia,
Vâjâia,
Ocolesc lumea cu ea.

Scrisoarea e o pasăre domestică:

Am o găină pestriţă,
Duce vestea la Gheorghiţă.

Dimpotrivă, realități din lumea animală sunt metaforizate prin imagini din domeniul ideii. Coada păsării e o tipăritură ilustrată:

Am o carte:
Vântul o închide,
Vântul o deschide.

Produsul mâinilor omului, uneltele lui, sunt incifrate în imagini din regnul animal; mai puțin din cel vegetal, fiind mai apropiat de subiect.

Lingura e văzută ca „buturugută uscată", dar și ca zburătoare ce aduce hrană la cuib:

Vrăbiuță-ncărcățică,
Hai, seara la poetică.

Glontele e imaginat ca un animal urmărit de vânători:

Vine-o capră de la munte
Și nimeni nu poate să-i ație calea.

Cântarul e un fel de codobatură:

Nici moartă, nici vie,
Numai din coadă adie.

Ureia e o sperioasă vietate domestică:

Am o puicuță vânjoasă,
Când o prind de urechi,
Face fâști! în cotineață.

Lada cu haine e tot un animal al ogrăzii: *Am o vacă cu mațele de petică*. Lanțul, de asemenea:

Am o scroafă cu purcei:
De prind pe unul, toți țâțâiesc.

Realitățile din lumea mecanică sunt alteori umanizate. Lampa e o bătrână:

Am o babă buduhoasă,
Face casa luminoasă.

Lanțul e un copil:

Dacă-l iei de jos,
Plânge;
Dacă-l pui jos,
Tace.

Stâlpii hornului sunt moşnegi: *Am doi uncheşi şi stau cu spatele la foc amândoi.* Dimpotrivă, omul e văzut ca un vegetal, în centrul imaginii stând părul său: *Ce pom e cu rădăcina în sus?* Gura lui e o unealtă mecanică:

Am o râşnicioară,
Toată ziua râşneşte
Şi noaptea s-opreşte.

Subiectele din lumea animală îşi găsesc corespondențe în viața omului şi uneltele lui. Racul e văzut ca un oştean feudal:

Ungur înarmat
Trece apa fără vad.

Oaia e imaginată ca un car cu stâlpi mobili, în loc de roate:

Am un car cu fân,
Ce merge pe patru resteie.

5. Alternanța între afirmație şi negație

Majoritatea absolută a ghicitorilor descriptive au tonul sigur al afirmației:

Noaptea răcneşte,
Ziua s-odihneşte (buha);

Moşul Niculaie
Doarme pe casă-n paie.

Cu cât este mai enormă îndrăzneala metaforei, cu atât ghicitoarea trebuie să fie conturată cu tonul cel mai firesc, pentru a da falsa certitudine, necesară hazului dezlegării, că ceea ce se spune e realitatea, iar nu ceea ce se subînţelege.

Ghicitorile care au structură de negaţie sunt create de obicei sub formă de întrebare. Tonul dubitativ al întrebării e necesar, pentru că ghicitorile constituite numai din negaţie au expresia figurată, dar în acelaşi timp mai puţin precisă, putând fi referită la mai multe subiecte. Despre apă, se întreabă: *Ce nu arde în foc?* Cel întrebat se gândeşte la o mulţime de lucuri, numai la apă nu, ea fiind oponenta clasică a focului. Despre ceaţă se întreabă: *Ce nu răsună în pădure?* când negura e prin excelenţă tăcută. Despre umbră se întreabă: *Ce nu simţi pe tine?* când umbra se aşterne totdeauna pe pământ ş.a.m.d.

Ghicitorile construite numai pe negaţie nu sunt de fapt ghicitori descriptive – ghicitori propriu-zise – ci mai mult ghicitori-păcăleli, sub forma întrebării serioase, de verificare a cunoştinţelor despre lume.

În schimb, multe dintre ghicitorile descriptive constau dintr-o alternanţă de afirmaţii şi negaţii, alternanţă care permite definirea precisă, uneori chiar prea precisă, făcând dezlegarea uşoară:

Albă-i, albuie,
Dar caş nu e;
Frunze are
Dar pom nu e;
Limbă n-are,
Sare linge (ridichea).

E verde, şi nu e şopârlă;
Dinţi are, şi gură n-are (măceşul).

Una dintre ghicitorile despre melc cunoaşte în variante amândouă modalităţile, şi cea pur afirmativă şi cea alternantă:

Cu coarne ca boul,
Cu şea ca un cal,
Se suie pe copaci ca un şarpe... (...)
Are coarne şi bou nu e;
Samar are, măgar nu e;
Picioare n-are şi în copaci se suie.

E de remarcat că şi în modalitatea afirmativă ghicitoarea de mai sus e foarte puţin îndrăzneaţă, folosind cuminte limbajul comparaţiei şi nu al metaforei.

6. Imagini optice – imagini acustice

Ca şi în poezia lirică, în ghicitoare se lucrează şi cu efecte de culoare şi mai ales de sunet.

Astfel, trandafirul este evocat prin îndrăzneţe tonuri coloristice, dar nu în stilul pastelului, ci tot în acela specific ghicitorii, prin raportarea la regnuri diferite:

Am o mâţă verde,
Cu ghiarele roşii.

Oglinda e sugerată printr-un efect de lumină redat cu mijloace acustice:

Licie,
Policie,
Frunză vărvălicie.

Acul este incifrat tot într-un efect de lumină:

Luciu luceşte,
Luciu străluceşte,
La gard mereu împleteşte.

Foarte fin lucrate sunt ghicitorile în care subiectul e încifrat într-un peisaj. Ele constituie adevărate mici poeme cu caracter de pastel:

Am o vale adâncă
Şi cu puntea strâmbă (ceaunul);

Într-un vârf de arin,
Îi mândru şi senin (lampa);

Pe sub râpile râpite,
Ciute negre, mohorâte (cuptorul).

Ghicitoarea despre lubeniţă (pepenele verde) parcă e un pastel chinez:

Am o baltă
Cu malurile verzi,
Apa roşie
Şi peştii negri.

Cea despre „zorile, cocoşii, oamenii" e un peisaj apocaliptic:

Munţii se revarsă,
Diblele cântă,
Viermii se mişcă.

Domeniul în care, însă, ghicitoarea îşi vădeşte din plin originalitatea sa ca formă de artă este cel al imaginilor acustice.

Desigur, arta literară în genere – şi aici nu sunt deosebiri marcante între cea cultă şi cea populară – foloseşte adesea imagini din lumea sunetelor, şi mai ales poezia. Dar nici o specie literară nu cuprinde mai bogat, mai surprinzător şi mai creator, lumea sunetelor, ca ghicitoarea, – atunci când autorii ei se străduiesc să evoce subiectul sub aspectul sonor, părăsind imagistica vizuală.

Avem, deci, şi aici de-a face cu o alternare a unghiurilor de perspectivă, specifică tehnicii de artă a ghicitorii. Această alternanţă se vădeşte uneori între ghicitorile cu acelaşi subiect.

Furnica e definită vizual într-unele ghicitori, după forma corpului ei, cu mijlocul extrem de subţire:

La cap măciucă,

La coadă măciucă,
La mijloc nemică.

Tot pentru ea se caută însă echivalente pur acustice acestei picturi:

La cap dâc,
La dos dâc,
La mijloc fiu, fiu, fiu!

Unele variante sunt mixte, întrunind ambele categorii de imagini:

La cap nod,
Dinapoi nod,
La mijloc: şft!

Trecerea de la perspectiva optică la cea acustică poate fi impusă şi de o schimbare în situaţia subiectului.

Oalele, când stau goale pe polița din perete, sunt cimilite vizual:

La mama sub părete,
Tot găini boghete.

Dar oala la fiert, clocotind, impune zugrăvirea ei cu mijloace acustice:

Am o mătuşă
Cu guşă;
Toată ziua horcoteşte,
Iar noapte se odihneşte.

Alteori, multiplicarea subiectelor aduce şi trecerea de la un registru la altul:

Am o fată neagră;
Cine vine, dă cu palma în ea,
Şi ea plânge mereu (uşa).

Leica ţufudeica,
Nenea Stan fluierătorul (uşa şi vântul).

În ghicitorile care au ca subiect fiinţe caracteri[zate]* printr-un sunet cunoscut, sau obiecte a căror mişcare e însoţită de anumite efecte sonore, era firesc ca zugrăveala lor să se încerce şi prin mijloace acustice. Domeniul sunetului e prin urmare foarte larg în ghicitori.

Astfel, ghicitoarea despre căţea se întemeiază pe o metaforă îndrăzneaţă, fiindcă ar putea produce o confuzie care să împiedice dezlegarea; atunci i se adaugă amănuntul sonic caracteristic, care înlătură ambiguitatea iniţială:

Are tata o oaie laie
Şi-a fătat doi miei în paie;
Eu zic: bâr!
Ea face: hârr!
Eu zic: bârr, oaie, la stână!
Şi ea face: hap! de mână.

O ghicitoare despre albină stă pe imitarea zumzetului ei:

Bâz în sus şi bâz în jos,
Roade din rogoz.

Cea despre rândunică încearcă imitarea ciripitului argintiu: *Ţăl, ţăl, ţăl, fată frumoasă...* Varianta aromână e şi mai fidelă în imitaţie:

Ţiri-viri,
maţi-viri,
Primuvĕara la pîlthiri.

Tot imitativ-acustice sunt şi următoarele ghicitori despre obiecte:

Sfâr! în sus şi sfâr! în jos,
Vine seara burduhos (fusul);

* În text: „caracteristice“ (*n. ed.*).

Trupinică scorbură,
Şeade jos şi bolbură (putineiul);

Irşa, pârşa
Prin cenuşă
Până la mătuşa (mătura);

Două babe-ntr-un buric
Şi tot fac: ţuvic, ţuvic! (foarfecele);

Hoţ
Coţ
Când o scoţ,
Hâr
Bâr
Când o vâr (ciubota).

Ghicitoarea despre stativele războiului e tot onomatopeică:

Hâţa, bâţa,
Boca, boca,
Hodorog.

În ghicitoarea despre oile şi lupul, oile sunt evocate prin sunetul tălăngilor, armonie imitativă, iar lupul cu ajutorul picturii prin sunete, – adică se caută un echivalent sonic pentru mersul lui şoldiu, cu trupul în diagonală:

Ţinghi-linghi o iea pe vale,
Şoldu-boldu îi iese-n cale.

De fapt, aici e latura cea mai originală şi mai bogată a ghicitorii, nu numai a celei româneşti, ci a ghicitorii descriptive la mai toate popoarele europene. Efectele ei constau în echivalente sonore ale aspectului fizic, ale mişcării şi chiar ale naturii intime a subiectului cimilit:

Ciuşti! prin apă,
Zup! sub piatră (păstrăvul);

Ţup! ici,
Ţup! coleà,
Hihară (purecele);

Gâlgăuţ
În pârăuţ (ulciorul);

Hetica
Petica,
Sus ca bizuetica

(leagănul – prin analogie cu ghicitoarea despre albină, creaţie mai nouă)[50].

Ghicitoarea despre cumpăna fântânii e integral sonoră:

Hoha-n sus şi hoha-n jos,
Coada hohei cât hoha.

Interesantă e ghicitoarea despre drumul pietruit, în care însăşi structura lui e zugrăvită cu mijloace acustice:

Petricele
Mărunţele,
Cianga
Langa
După ele.

În căutarea acestor echivalenţe sonice, fantezia şi simţul de limbă al poporului demonstrează o forţă de invenţie extraordinară, folosind nu numai posibilităţile existente în limba vorbită, ci creind şi o sumă de cuvinte noi.

Ca şi la descântec, aceste creaţii noi şi îndrăzneţe în limbă nu trec de aici în limba vorbită, nici măcar în cea a întregii literaturi populare, ci rămân numai în cadrul creaţiilor pentru care au fost inventate, sau cel mult circulă numai în domeniul ghicitorii.

Această putere de invenţie nu caracterizează numai ghicitoarea românească, ci şi pe cea a multor popoare.

Un folclorist german a alcătuit un elocvent inventar al acestor creaţii în ghicitorile poporului său: câinele e *Wauwauwau*, imitân-

du-i-se lătratul; câinele, căldarea şi leagănul sunt *Wauwauwau, Klingklingkling, Rumrumrum;* şoarecele şi pisica sunt *Piepup* şi *Quaerrup;* vântul e *Hurrerburrer;* lanţul oiştii şi carul sunt *Klippermann* şi *Klappermann;* grapa e *Knickerdeknacker;* ploaia e *Plickerdeplacker* sau *Tripptrapp;* gâsca e *Wippelwappel;* mura e *Ringelrangel* etc.[51]

Descrierea prin echivalente sonore a oscilaţiei şi căderii ghindei din arbore şi a mersului greoi al porcului care vine şi o mănâncă – din ghicitoarea românească:

Picuruş picură,
Trepăduş treapădă...

are o structură similară la foarte multe popoare europene. La francezi, ghinda şi porcul, personificate, sunt *Pendillu* şi *Barbillu. Pendil şi Roudil, Penjourlin* şi *Pepelut;* la italieni, sunt *Pendoli* şi *Rosichi, Pendicolo* şi *Dormicolo;* la spanioli, *Penjim* şi *Penjoy, Pingo-pongo* şi *Mango-mango;* la germani, *Huckepucke* şi *Kweaemen;* la moravi, *Visatec* şi *Chlupatec*[52].

Ghicitoarea înfăţişând o scenă destul de rară, de prietenie între vieţuitoare diferite: coţofana pe porc, ciugulindu-i insectele, oferă o mare bogăţie de invenţie verbală. Schema ei e următoarea:

Mic-pestric
Se suie pe moc-mondoc,
Dar moc-mondoc
Nu se suie pe mic-pestric.

Aici raportul de mărime dintre cele două fiinţe e întregit prin efecte acustice definitorii: echivalente ale sprintenelii, în evocarea coţofenei; ale făpturii greoaie, în evocarea porcului. Ambele idei sunt potenţate în celelalte variante şi prin apelul la forme diminutivale, când e vorba de animale: *Ţaţa-maţa* şi *Ţăţoi-măţoi, Titirişca-frişca* şi *Ţânţoi-bânţoi, Angheluşca-mengheluşca* şi *Angheloi-mengheloi* ş.a.m.d.

O scenă absolut opusă – răpirea găinii de către uliu şi consumarea ei în cuibul răpitoarei, rămânând numai fulgii – este evocată în foarte multe variante, cu schema următoare:

A venit mimura
Şi-a luat-o pe pipura,
Şi o duse-n deal la vie,
S-o-nveţe cojocărie.

Echivalentele sonore ale celor două personaje sunt extrem de numeroase: *titără* şi *pipăra, ipura* şi *chipura, virvăra* şi *tudora, mirmindeaua* şi *titindeaua, pirpiriu* şi *pirpiria, igol* şi *pigol, fifu* şi *fifa.*

O scenă asemănătoarea este evocată cu mijloace similare, în ghicitoarea despre pisică şi şoarece, unde făptura fricoasă a şoarecelui şi cea înarmată cu gheare la pândă, a pisicii, sunt evocate prin echivalente sonice:

Iese ţimţurugul
Din halip cacancea
Şi întreabă de clopoţel:
Acasă e sgrepţoşel?

Făptura încovoiată şi tăietoare a secerii este evocată tot cu ajutorul picturii prin sunete:

Gârniţă
Povârniţă,
Cu dinţi ca de ceperiţă.

VII
Speciile ghicitorii

1. Generalități

Până acum ne-am ocupat aproape exclusiv de specia majoră a genului enigmistic, şi anume de ghicitoarea descriptivă, care e în fond ghicitoarea propriu-zisă.

Ea însă nu e singura, nici în viața universală a genului, nici la noi. Genul enigmei a cunoscut – după cum era şi de aşteptat, dată fiind vechimea lui – o înflorire bogată şi diversă, generând specii mai mult sau mai puțin apropiate între ele.

Folcloriştii noştri s-au mărginit la considerații cu caracter general asupra diverselor specii ale ghicitorii în folclorul românesc, dând aproape toată atenția ghicitorii descriptive[53].

În capitolul consacrat genului enigmei, în culegerea sa din 1885, G. Dem. Teodorescu stabileşte prin titlu trei grupe: *Ghicitori. Întrebări. Probleme numerice*, iar în scurta introducere vorbeşte de „enigmele de lucruri" (ghicitorile propriu-zise) şi „enigmele de cuvinte".

G. Coşbuc, în studiul său despre *Ghicitorile poporale*, deosebeşte la fel două categorii: Ghicitorile propriu-zise şi „întrebările glumețe", arătând că ultimele nu sporesc întru nimic cunoaşterea lumii, ci au ca unic scop petrecerea, hazul.

Ghicitoarea descriptivă, oricât ar fi de surprinzătoare şi dificilă, e făcută spre a fi dezlegată, ghicită până la urmă.

Toate celelalte specii ale ghicitorii stau însă pe un alt principiu. Ele sunt făcute spre a nu putea fi ghicite pe baza unui proces logic, a spiritului de observație, a fanteziei chiar. Cel mult, ele pot fi dezlegate prin nimereală, printr-un joc fericit de mici întâmplări ale minții ascultătorilor, ori pur şi simplu fiindcă dezlegarea lor mai era ştiută şi de alții, în afară de propunător. Imposibilitatea dezlegării

decurge din faptul fundamental că ele nu înfățișează un subiect, un fapt sau o realitate, care pot fi sesizate prin experiența omenească obișnuită. Dimpotrivă, propunătorul lor înfățișează o construcție artificială având aparențe de realitate, cu o soluție arbitrară. De aceea, dezlegarea lor nu poate fi dată numai prin indicarea numelui subiectului sau subiectelor ghicitorii, – fiindcă această dezlegare arbitrară trebuie totuşi motivată într-un fel. Răspunsul la ghicitorile din aceste specii e de proporții şi de naturi foarte diverse, mergând de la o simplă proporziție sau frază explicativă, până la o întreagă desfăşurare epică: povestire, snoavă, poveste. De fapt, o limită categorică între ghicitoarea descriptivă şi celelalte specii nu poate fi stabilită. Ca pretutindeni în viața folclorică, şi aici genurile şi speciile sunt vizibile dar fluide, cu necontenite tranziții şi întrepătrunderi de la una la alta.

Mai precis sunt diferențiate ghicitorile care se nasc şi trăiesc în oralitate, față de acelea care nici nu se pot crea, nici nu pot circula decât prin scris sau tipar. Întrebarea rămâne deschisă dacă totuşi rebusul, cuvintele încrucişate etc. sunt folclor sau numai literatură de mase?*

2. Ghicitorile-păcăleli

Chiar în domeniul ghicitorii descriptive există o categorie care face tranziția spre celelalte specii: categoria *ghicitorilor-păcăleli.* Acestea sunt constituite în modul clasic al ghicitorii propriu-zise, uzează de aceleaşi procedee de circumscriere metaforică şi îşi primesc dezlegarea tot prin indicarea numelui subiectelor. Ele urmăresc, însă, în primul rând, stârnirea hazului, nu atât prin încurcătura în care îi pun pe dezlegători, dar chiar prin modul în care sunt formulate de către propunător. Fiecare dintre ele are un anumit fel de mică deviere de la modul obişnuit al ghicitorii descriptive, – şi această deviere apare vizibilă şi stârneşte hazul.

Unele dintre acestea cuprind în formularea lor – mai vizibilă sau mai dibaci ascunsă – însăşi dezlegarea. Surpriza micii abateri

* Răspunsul firesc îl dă însuşi autorul, ceva mai departe (*n. ed.*).

de la regulă produce hazul. Dacă printre ascultători sunt şi de acei care nu sesizează că dezlegarea a fost astfel dată, hazul se măreşte şi mai mult. Subiectul poate fi indicat printr-un cuvânt de o mai redusă circulaţie, o expresie din vorbirea strict locală sau chiar din argot.

Astfel, într-o ghicitoare despre cartofi, numele acestora e cuprins chiar în formula ghicitorii, sub forma locală „bobice“:

Mă dusei în pădure
Şi săpai ouă de bobice.
Săpai nouă,
Lăsai două,
Ca bobicii iar să ouă (Pamfile, p. 19).

Local, iepurele mai e denumit „şuşoi“, cuvânt împrumutat din limba ţigănească; ghicitoarea despre iepure va suna, deci, astfel:

Şuşoi,
Mândroi,
Şede între doi başcalii (Pascu, p. 119).

Indicarea dezlegării poate fi amestecată, într-adins, între cuvinte sunând apropiat, ca în ghicitoarea despre şa:

Îi şea
Şi-i aşa
Şi ţi-oi spune: Şi n-ei ghici.

Ghicitoarea despre mâţă comunică dezlegarea prin obişnuita interjecţie cu care sunt alungate pisicile:

Şede lângă foc,
Îmbrăcată în cojoc.
Măi babă!
Cât! afară,
C-am să-ţi rup o labă!

Chiar când numele e comunicat direct, aceasta se întâmplă tot cu oarecare încâlceală calculată. În ghicitoarea despre cocoş, numele lui e încâlcit sub aparenţa unei apostrofe ofensatoare:

La trup pepene,
La cap pieptene,
Cucoş, măgarule,
Pricep-te, boule.

În cea despre ceapă, subiectul se ascunde într-un îndemn:

Sus pădure,
Jos prescure,
Zi-i ceapă,
Să înceapă.

Şi mai îndrăzneaţă este indicarea dezlegării sub forma însăşi a întrebării finale:

Mănăstire-ntr-un picior,
Ghici ciupercă ce e? (ciuperca);

Ghici mici: Ceapa ce e? (ceapa),

– sau sub forma afirmaţiei nude:

Sus covată,
Jos covată;
La mijloc,
Gura căscată (gura).

Un grup aparte de ghicitori-păcăleli îşi scot efectele din jocul de cuvinte. Uneori acest joc e menit să faciliteze dezlegarea, deşi aparent o încurcă. Ghicitoarea despre volbură – plantă agăţătoare cu flori albe, suav odorante – sună astfel:

Păsărică rue, rue,
Albă e,
Picioare n-are.

Ea ar fi aproape indescifrabilă, dacă planta nu a r fi cunoscută şi sub numele de „rochiţa rândunicii“ şi „cămaşa păsăricii“. La

aceste denumiri secundare se referă metafora inițială „păsărică rue".

Ghicitoarea: *Care vacă zboară-n aer?* are ca subiect insecta numită în Transilvania „rădaşcă". Pentru cei din părțile în care ea se numeşte şi „vaca", „boul" sau „cerbul" lui Dumnezeu – după mandibulele sale care seamănă cu nişte coarne rămuroase – dezlegarea devine, din imposibilă, aproape uşoară.

Alteori, jocul se desfăşoară pe mai multe sensuri ale aceluiaşi cuvânt: ghicitoarea merge pe un sens, dezlegarea pe altul. Astfel, despre pat există ghicitoarea: *Ce e gata şi tot trebuie făcut?* Textul înfățişează o aparentă absurditate, care nu se clarifică decât amintindu-ne că există expresia „a face patul", adică a pregăti aşternutul pentru dormit.

Acelaşi procedeu e utilizat în ghicitoarea despre piciorul drept, mai nouă: *Ce-i drept şi nu-i păcat?* Ea se întemeiază pe un dublu joc. Întâi, pe sensurile diferite ale cuvântului „drept": unul concret, fizic, iar celălalt moral; al doilea, pe faptul că ea nu-i decât o variantă la zicătoarea: *Ce-i drept, nu-i păcat.* O serie de ghicitori cu aceeaşi schemă poetică se întemeiază pe dublul sens al cuvântului a merge, după cum el se referă la ființe – indicând deambulația – sau la maşini, indicând funcționarea lor: *Cine merge şi totuşi stă pe loc?* (ceasul);

Ce merge zi şi noapte,
Şi drumul nu-l mai trece? (moara)[54].

Există şi ghicitori care se întemeiază pe sinonime: *Ce-i iarbă uscată într-un cuvânt?* (fânul).

3. Frământări de limbă

Frământările de limbă nu intră, propriu-zis, în genul ghicitorii, neavând o dezlegare. La toate popoarele însă, acolo unde apar ghicitorile, sunt prezente foarte adesea şi frământările de limbă. Ele constituie o probă – dacă nu a inteligenței şi atât de complexă, precum o realizează ghicitoarea – cel putin a cunoaşterii şi stăpânirii limbii materne. De aceea, G. Dem Teodorescu le-a grupat în

colecția sa imediat după ghicitori şi alături de glume, toate alcătuind principalul material de petrecere, toamna şi iarna la şezători.

Frământările de limbă nu sunt doar simple exerciții de pronunțare, aşa cum au aparența. E adevărat că ele constau din scurte texte, mai rar în versuri, mai adesea în proză, organizate astfel, în mod mai mult sau mai puțin artificios, pentru a produce dificultăți cât mai mari la pronunțarea lor integrală, care se cere a fi făcută cu mai multă repeziciune. Atât pentru cei care se supun probei, şi mai ales pentru acei care o propun, frământările de limbă reclamă o cunoaştere temeinică a limbii, în toată bogăția ei de sensuri şi sunete.

Cel care alcătuieşte astfel de texte trebuie să stăpânească magistral limba vorbită, pentru a îmbina vocabule dificile în serii dificile pentru pronunție, ca totul să aibă nu numai un ritm şi o sonoritate aparte, dar şi un sens, o structură logică inteligibilă. Cel care se supune probei, trebuie să aibă aceeaşi ureche muzicală şi aceeaşi stăpânire a limbii vorbite, pentru a distinge corect vocabulele izolate din țesătura întreagă, menită tocmai să producă o confuzie între ele. Dacă nu distinge clar, nu va putea reproduce clar, deci nu va izbuti în încercare.

Specia e universală. G. Pitré, în introducerea citată, înfățişează câteva specimene caracteristice din folclorul italian, francez şi german[55]. Textul italian citat se întemeiază pe asemănarea sonică dintre cuvintele *pozzo* (puț), *pazza* (nebună) şi *pezze* (scutece); numele proprietarului fântânii – care aruncă înlăuntrul ei şi nebuna şi scutecele – e o creație ad-hoc, cu aceeaşi structură sonoră ca şi cuvintele de bază ale formulei. În cel francez, jocul se petrece între cuvintele *puce* (purece), *piquer* (a împunge), *point* (împunsătura cu acul), *pourpoint* (pieptar de modă veche). Versiunea germană e mai simplă, fiind construită pe similitudinile sonore ale cuvântului *Fischer* (pescar), *fischen* (a pescui), *Fisch* (peşte), care în fond nu sunt decât derivate ale ultimului, cărora lis e adaugă diminutivul *Fritz* (de la Frederic), pentru fiul pescarului.

Dintre exemplele româneşti de frământări de limbă transcrise de G. Dem. Teodorescu, primul – care e şi cel mai răspândit ca circulație orală – exploatează doar asemănările de sunet ale unor cuvinte cunoscute: *Capra calcă piatra. Piatra crapă-n patru. Să crape ochii caprii în patru, cum a crăpat piatra-n patru.* Difi-

cultatea pronunțării constă în distingerea grupelor de sunete *cra, pra, tra şi tru.*

Al doilea exemplu – de asemenea destul de răspândit până astăzi – se deosebeşte structural. El stă numai pe cuvântul-temă: *breaz-brezi*, pe care îl complică într-o serie de compuse inventate ad-hoc: *Boul breaz bârlobreaz. Lesne a zice boul breaz bârlobreaz, dar anevoie a dezbârlobrezi dezbârlobrezitura din boii bârlobrezenilor.* Aici înțelesul propozițiilor e sacrificat în beneficiul invenției verbale, al complicării sunetului fundamental.

Ca gen, frământările de limbă se apropie astfel foarte mult de ghicitorile construite pe armonii imitative sau pe zugrăvirea prin sunete, care se reazimă şi ele în primul rând pe fantezia verbală, în domeniul asocierii şi disocierii sunetelor asemănătoare.

G. Pascu atrage atenția că unele dintre aceste ghicitori apar ca variante ale unor frământări de limbă.

Astfel, următoarei frământări de limbă transcrisă de G. Dem. Teodorescu: *Dârză, bârză, cocârză, darabaruc cu cibuc, tranca, fleanca mă duc* – îi corespinde ghicitoarea despre cioara pe porc: *Gârza bârza şeade pe gârzoi bârzoi; dar gârzoi bârzoi nu şeade pe gârza bârza* (Gorovei).

De asemenea, una dintre frământările de limbă publicate în *Şezătoarea* (XI, 31) îşi are similul într-una dintre ghicitorile despre rața cu rățuştele: *Am o puică lainică, balainică, chiscopainică şi face nişte puişori lainici, balainici, chiscopainici, ca şi mă-sa lainică, balainică, chiscopainică*[56].

Apropiate de frământarea de limbă: *Păsărică sură, pură, c-un maldăr de pur în gură, sări pura pe cuptor, na! pură pura-napoi* sunt ghicitorile:

Fuge purea pe cuptor,
De-a puri purea 'napoi (pisica);

Puri nainte, puri 'napoi,
Pupuri purea 'napoi (şoarecele);

Am o scroafă sură pură, cu purcei suri puri; pe sub tufă fug, sug şi fug, fug şi sug (iepuroaica cu pui).

4. Întrebări şi răspunsuri. Întrebări glumeţe. Păcăleli

Nu vom vorbi în acest paragraf despre ghicitorile descriptive în formă de întrebare – precum: *Ce şade pe apă şi nu se cufundă?* (umbra); *Ce apă este-n lume fără năsip?* (lacrima) – despre care am tratat în paragraful referitor la formele interne ale ghicitorii propriu-zise.

Specia pe care am denumit-o *întrebări şi răspunsuri* se deosebeşte de ghicitorile descriptive prin faptul că aceste răspunsuri, aşa cum am mai arătat, nu constau numai din indicarea nominală a subiectului ghicitorii. Dimpotrivă, răspunsurile sunt tot atât de extinse ca şi ghicitoarea însăşi, pentru că ele nu decurg din însăşi logica ei, ci reprezintă o rezolvare arbitrară, bazată exclusiv pe factorul surpriză, sau sunt manifestarea unei erudiţii câştigată prin lectura anumitor cărţi celebre.

La fel ca G. Pitré – care deosebeşte în aceste întrebări „domanda serie" şi „domanda facete" – G. Coşbuc distinge întrebările cu răspunsuri de întrebările glumeţe, subliniind că cele dintâi sunt la noi de multe ori de origine cărturărească.

În *O şezătoare la ţară*, Anton Pann transcrie o serie de astfel de „întrebări şi răspunsuri", punându-le în gura lui moş Neagu, dar făcându-l să precizeze că multe dintre ele sunt cărturăreşti:

Bucuros, moş Neagu zise, acum am tălmăcitori
Şi o să încep a spune la altfel de ghicitori,
Care numai popa poate să le ghicească frumos.
Şi ghicitorile care sunt din carte mai vârtos.

Într-adevăr, unele dintre întrebările pe care le pune moş Neagu se referă la povestirile *Bibliei: Cine nu s-a născut şi a murit?* (Adam); *Cine a fost corăbierul cel dintâi în lume?* (Noe). Ele s-au răspândit atât pe calea şcolii de tip feudal – în care instrucţiunea se făcea prin metoda chestionarelor cu întrebări şi răspunsuri (catehismele) – cât şi prin manuscrisele cu „întrebări şi răspunsuri", pe care le copiau necontenit, în orânduirea feudală prelungită atâta timp la noi, copişti anonimi şi harnici, în dorul cărţii tipărite.

Într-un manuscris din 1809, M. Gaster află o sumă de asemenea întrebări şi răspunsuri, dintre care spicuim: *Cine nu [se] născu şi muri? (Ilie şi Iona şi Enoh, şi Fecioara Maria); Cine au fost sol mut, trimes să aducă carte nescrisă, în cetate neîntemeiată? (Sol mut au fost porumbu, când l-au trimis Noie din corabie de au adus o stălpare din măslin, carte nescrisă; în cetate neîntemeiată, în corabia lui Noie)*[57]. Împreună cu alte manuscrise mai vechi de acest gen – unul de pe la 1750 şi altul de pe la 1800 – M. Gaster identifică în ele traduceri şi prelurări româneşti ale unui prototip slavon cunoscut încă din secolul al XV-lea, cu variante şi adausuri din secolele XVI şi XVII (*op. cit.*, p. 229).

Unele dintre aceste întrebări şi răspunsuri le aflăm între cele puse de moş Neagu: *Cine nu s-a născut şi a murit? (Adam strămoşul); Cine au fost corăbierul cel dintâi în lume? (Noe)*[58].

Altele dintre întrebările lui moş Neagu le aflăm într-alte surse. Astfel întrebarea: *Ce este: doă stau, doă aleargă, doă se schimbă şi doă se sfădesc? (Cerul şi pământul, soarele şi luna, zioa şi noaptea, viaţa şi moartea)* – reflectând idei din vechile cosmogonii – a fost identificată de M. Gaster în manuscrisul din preajma anului 1750. Întrebarea: *Ce este mai alb decât laptele? (Ziua, căci laptele nu luminează)* se află în *Bertoldo*, romanul popular al scriitorului italian Croce della Lira (sec. XVI), roman care a cunoscut la noi o largă răspândire, prin manuscrise şi tipărituri, începând cu jumătatea secolului al XVIII-lea[59].

M. Gaster bănuieşte o influenţă directă a acestor scrieri asupra speciei româneşti de întrebări şi răspunsuri. Incontestabil că ea există, cel puţin în ceea ce priveşte întrebările cu privire la textele religioase. Problema nu e atât de simplă. Pe de o parte aceste texte au avut o circulaţie destul de restrânsă, dată fiind puţina cunoştinţă de carte a maselor, până în trecutul apropiat. De aceea, întrebările şi răspunsurile bazate pe lectura lor constituie o infimă parte, nu numai din întregul ghicitorii româneşti, dar chiar din specia acestor întrebări. Pe de altă parte, chiar aceste texte s-au hrănit copios din folclorul popoarelor care le-au creat[60]. Nu mai vorbim de cărţi populare ca *Bertoldo*, care, prin însăşi originea lor şi publicul cărora li se adresau, erau stâns legate de viaţa folcorică.

În altă ordine de idei, ar fi greşit să se creadă că înseşi acele întrebări şi răspunsuri bazate pe textele religioase ar fi avut rol de

inițiere cărturărească, în circulația lor în mase. Funcțiunea lor se apropie, în general, mai mult de aceea a întrebărilor glumețe, adică aceea de simplă petrecere intelectuală.

Într-adevăr, o ghicitoare ca aceasta, din manuscrisul datat 1809: *De unde au luat lutul, care au zidit Dumnezeu pre Adam? – Din pământul Mădieanului*, – presupune că cel care cunoaşte bine textele putea da un răspuns precis.

Dar întrebările de genul acesta, referindu-se precis de la început la text, sunt foarte rare, chiar între cele cărturăreşti.

Majoritatea au caracterul de întrebări glumețe, adică urmăresc să producă nedumerirea auditorilor. Surpriza care produce încurcătura şi hazul constă din contrastul dintre vagul întrebării – care te poate îndrepta spre orice altă supoziție decât aceea pe care o pretinde propunătorul – şi răspunsul precis care trebuie dat. Când cineva e întrebat, fără nici o altă pregătire: *Când s-au bucurat toată lumea?* Nici prin gând nu-i trece că ea se referă la un pasaj din *Vechiul Testament*. Răspunsul însuşi: *Când au ieşit Noie din corabie*, – se bazează pe un trucaj logic, identificându-se „lumea" cu ființele aflate în corabia oprită pe muntele Ararat. Acelaşi proces psihologic se petrece şi față de întrebările: *Ce cocoş au cântat şi l-au auzit toată lumea? (Cocoşul cel din corabia lui Noie); Când au pierit a patra parte din lume?*[61]. Auditorii merg cu răspunsurlile în cu totul alte direcții şi atunci se naşte hazul.

O dovadă în acest sens o constituie faptul că multe dintre aceste întrebări-răspunsuri au fost parodiate – şi la noi şi la alte popoare europene[62] – şi au circulat astfel ca bun folcloric, stârnind voie bună.

Întrebarea din manuscrisul lui Gaster: *Cine s-au născut şi moarte n-au văzut?* – referindu-se la personaje biblice – o aflăm parodiată, cu o dezlegare cu totul laică şi surprinzătoare, în opera lui Anton Pann: *Cine s-a născut şi încă n-a murit? (Eu).* Într-o versiune mai nouă, ea a părăsit forma întrebării şi a devenit o ghicitoare-păcăleală, având dezlegarea în text:

Este,
Nu-i poveste,
Şi-a fi,
Cât oi trăi (Eu).

Şi în antichitatea elină întâlnim acelaşi fenomen. K. Ohlert citează numeroare întrebări-răspunsuri, pe care Diogene Laertius le atribuise lui Thales din Milet: *Ce e mai mare? (Spaţiul, căci cuprinde totul); Ce e mai repede? (Gândul, căci străbate lumea); Ce e mai înţelept? (Timpul, căci împlineşte totul); Ce a fost întâi: ziua sau noaptea? (Noaptea cu o zi mai nainte)* etc.

Alături de aceste întrebări-răspunsuri, întâlnim şi parodierea lor. Macrobius, descriind un ospăţ, citează următoarea întrebare-răspuns: *Ce odihnă e mai supărătoare? (Picioarele cuiva ce suferă de podagră).* Lui Esop i se atribuie o întrebare, care este evident o parodiere a exerciţiilor bazate pe texte eshatologice: *Când se va isca o mare încâlceală între oameni? (Când se vor scula morţii şi-şi vor cere înapoi averile)*[63].

Astfel, tranziţia de la „întrebările serioase" – cum le numeşte G. Pitré – la „întrebările glumeţe", se face în modul cel mai firesc în viaţa folclorică.

Întrebările glumeţe au şi ele rostul obişnuit, de a-i face pe auditori să apeleze la experienţa agonisită în viaţă, ca şi la fantezia şi logica cu care au fost dăruiţi de natură. Ei ajung să propună diferite răspunsuri, impuse de structura şi experienţa lor realistă.

Propunătorul însă vine la urmă cu o dezlegare cu totul neaşteptată, fiind pornită de la o ramură cu totul secundară a raţionamentelor posibile, de la un punct de vedere arbitrar, pe care trebuie să-l justifice lungind şi complicând răspunsul.

Astfel, între ghicitorile lui moş Neagu este şi aceasta, pe care o întâlnim şi în *Bertoldo*, venită desigur acolo din folclorul italian cristalizat în jurul ţăranului hâtru, care-şi bate joc de cei mari: *Unde e buricul pământului?* Dacă răspunsul ar fi fost numai: *Aici*, ar fi apărut neîntemeiat. El e însă complicat printr-o şiretenie: *Aici. De nu crezi, măsură şi vezi*[64].

Asemenea ghicitori-cursă cu răspunsuri-stratageme se găsesc în mare număr în povestirile şi tradiţiile antichităţii, ca şi în folclorul popoarelor de astăzi. G. Coşbuc citează următoarele exemple sugestive, din folclorul nostru: *Câte ouă putea să mănânce Goliat, uriaşul, pe nemâncate?* Dacă ne lăsăm înşelaţi de referinţa la dimensiunile lui gigantice, am fi înclinaţi să răspundem logic printr-o cirfră mare, corespunzătoare. Răspunsul este însă un

artificiu logic, întocmit pe un joc de cuvinte: *Numai un ou, căci al doilea şi celelalte erau pe mâncate.*

Pe acelaşi artificiu, pe jocul de cuvinte – referitor la oamenii care se apropie de împlinirea unei anumite vârste – se întemeiază şi al doilea exemplu: *Încotro merge iepurele când e de doi ani? (Merge pe trei ani).*

Astfel de întrebări glumeţe nu se reazimă, însă, în mod obligatoriu numai pe jocul de cuvinte. Surpriza pe care o aduc poate fi constituită şi printr-un răspuns logic şi direct, – atât de logic şi direct încât tocmai de aceea nu ne vine în minte.

Când li se propune o ghicitoare, ascultătorii sunt predispuşi să-şi bată capul, ştiu că dezlegarea – prin însăşi definiţia ghicitorii – nu poate fi cu totul uşoară şi la îndemână.

Însă întrebările glumeţe de acest soi se caracterizează tocmai prin faptul că acest răspuns e cel mai firesc şi mai apropiat posibil.

La ghicitoarea italiană: *Pentru ce mănâncă porcul tărâţele?* răspunsul precis e cel mai firesc posibil: *Pentru că făina o mănâncă stăpânul*[65].

Între ghicitorile propuse de moş Neagu, în scrierea lui A. Pann, se găsesc numeroase întrebări glumeţe, dintre care unele de circulaţie universală: *De ce se culcă boul? (Că nu poate să şeadă); De ce duce câinele osul la gură? (Că n-are traistă unde să-l pună); De ce latră câinele? (Că nu poate vorbi); Unde se bate cuiul? (În cap); Unde e dealul mai înalt? (Unde e valea mai adâncă); Care bucate sunt mai cu gust? (Care se mănâncă cu foame)...* Unele dintre acestea durează până astăzi, fiind menţionate de M. Sadoveanu.

Există însă şi întrebări glumeţe, cu un caracter net de păcăleală, adică cerând un răspuns care e perfect logic, dar nu mai e atât de firesc, de la îndemână. Dimpotrivă, acest răspuns e întemeiat pe un artificiu, pe o stratagemă. Similar cu răspunsul lui Bertoldo la întrebarea *Unde e buricul pământului?* e cel dat de filosoful cinic Demonax, după relatarea lui Lucian din Samosata, cuiva care-l întrebase în bătaie de joc: *Dacă ard 1 000 funţi lemn, câţi funţi de fum să iasă? (Cântăreşte cenuşa, restul va fi fumul)*, sau cel dat de Stratonikus, după Athenäus: *Care corăbii sunt mai sigure pe mare, cele scurte sau cele lungi? (Cele ancorate la ţărm,* – K. Ohlert, p. 203–204).

Între ghicitorile pigmeilor din Africa ecuatorială, întâlnim construcții asemănătoare: *Ce se ține în picioare și-l întrebi zadarnic? (Un băț înfipt în pământ)*[66]. Între cele siciliene adunate de G. Pitré, de asemenea: *Pentru ce cocoșul, când cântă, închide ochii? (Pentru că știe cântecul pe de rost).*

Printre întrebările șugubețe ale lui moș Neagu se află și asemenea întrebări-păcăleli: *Când vede calul tot așa bine înapoi ca și înainte? (Când e orb); Când dormi un an? (În noaptea dinspre sf. Vasile); Când e parul cu amândouă capetele în pământ? (Când oala e pe el); Când e ziua cu noaptea tot una? (Când se îmbată gazda împreună cu oaspeții).*

În culegerile mai recente, precum cea a lui T. Pamfile, din 1908, specia întrebărilor-păcălei e prezentă: *Ce trece prin vad și nu se udă? (Copilul mic, purtat în brațe); Când e sfârșitul lumii? (Când oi muri).* Ea se strecoară și în culegerea lui A. Gorovei, deși autorul ei își propune, în introducere, să nu o ia în considerație: *Cine-i mai milos pe lume? (somnul).*

5. Ghicitorile cu desfășurare epică

Toate speciile analizate până acum – de la ghicitoarea descriptivă la întrebările-păcăleli – constituiau unități în sine, în care întrebarea se cumpănea cu răspunsul, enigma cu dezlegarea. Oricare ar fi fost nuanțele acestui raport, el rămânea fundamental același, în sensul că dezlegarea – oricât ar fi fost de complicată sau de arbitrară – până la urmă întreaga ghicitoare propusă [rămânea]* o entitate ce nu mai avea nevoie de alte clarificări.

În afara lor, deși înrudite cu ele, există un grup aparte de specii, în care ghicitoarea nu are o existență de sine stătătoare. Forma lor de artă reclamă o ramă mult mai dezvoltată decât cea compusă din formulele inițiale și finale. Această ramă constă, fie dintr-o mică narațiune, fie dintr-o desfășurare epică mai largă, ce oscilează de la dimensiunile modeste ale snoavei, până la structura fastuoasă a poveștii. Acest grup de specii se caracterizează, deci, printr-o desfășurare epică, a cărei complexitate variază după modalitatea

* În text: „ făcând din ea" (*n. ed.*).

fiecăreia dintre ele: ghicitoarea numerică, ghicitorile cu privire la înrudiri, ghicitorile-snoave şi ghicitorile-poveşti.

Ghicitorile numerice sunt adevărate probleme de matematică, îmbrăcate, fie în veştmântul unei tradiţii istorice, fie în acela al ficţiunii epice, al povestirii.

În *O şezătoare la ţară*, Anton Pann inserează câteva ghicitori de acest fel. Rama lor epică e alcătuită din elemente ale vieţii contemporane de toate zilele: *Unul intrând într-o casă unde s-a întâmplat să fie o şezătoare de fete a zis: „Bună ziua, patruzeci de fete!" Îi răspunde una dintr-însele: „Nu suntem patruzeci; ci de am mai fi pe cât sântem şi pe jumătate, atunci am fi patruzeci"* (Răspunsul, calculat matematic, este: 16 fete). *Un copil îndrăzneţ, intrând într-o şcoală, întrebă pe profesorul: câţi şcolari are. Îi răspunse el: „De aş mai avea încă pe atâţi câţi am şi jumătate şi pe sfert şi cu dumniata, s-ar face o sută"* (Răspuns: 36 şcolari).

În ambele ghicitori, schema e aproape aceeaşi. De fapt, ea atestă o considerabilă vechime. O întâlnim într-o epigramă atribuită matematicianului din Alexandria:

Catârul mergea cu măgăriţa, încărcaţi cu vin.
Măgăriţa se împiedeca, apăsată de povara încărcăturii.
Catârul o văzu şi vorbi astfel celei ce suspina greu:
„Mamă, spune-mi de ce te plângi şi oftezi ca o fetiţă?
Îmi dai tu o măsură de vin, atunci eu duc dublu.
Îmi iei tu numai una, atunci ai avea atâtea cât mine".
Spune-mi deci măsura, tu excelent cunoscător al măsurii[67].

Foarte apropiate de ghicitorile numerice sunt cele care cuprind probleme de rudenie între oameni. Sub forma cea mai simplă – aceea de întrebare şi răspuns – M. Gaster le află într-un manuscris de pe la 1800, fără a insista asupra caracterului lor diferit de întrebările cu răspunsuri, de tipul cărturăresc obişnuit: *Tată-tău au fost tată şi mie, şi moşă-tău mi-e bărbat şi eu ţie sor', şi tu mie fecior (Vorba Evii cu fii-său Avel).* Toată complicaţia acestei ghicitori stă în faptul că Eva, fiind creată după legenda biblică dintr-o coastă a lui Adam, acesta îi era nu numai soţ ci şi un fel de tată; în

felul acesta, Abel îi era şi fiu şi nepot, iar Eva îi era acestuia totodată mamă şi soră.

Precum se vede, astfel de ghicitori pornesc de la o situaţie omenească neobişnuită, care de cele mai multe ori nu putea fi decât incestul, fără de ştire sau fără de voie. Originea lor se leagă istoriceşte de legenda lui Oedip, – ceea ce indică marea lor vechime, care se adânceşte probabil până la trecerea de la orânduirea gentilică.

Anton Pann, prin gura lui moş Neagu, numeşte astfel de enigme „întrebări cu poveşti". Într-adevăr, ele constau dintr-un text scurt, de regulă o imprecaţie sau o litanie, – aceasta e ghicitoarea. Dezlegarea ei se desfăşură în schimb ca o povestire, cu atât mai complicată epic cu cât mai de neînţeles era enigma. Fireşte că în acest caz nu mai poate fi vorba de o dezlegare din partea celorlalţi. Ei devin simpli ascultători, iar propunătorul înfăţişează şi dezlegarea imediat, transformându-se în povestitor. Şi pentru această specie, izvorul principal pentru noi e *Şezătoarea* lui Anton Pann.

Prima dintre întrebările cu poveşti de aici face oarecum excepţie, povestirea precedând ghicitoarea. Dimensiunile ei reduse sunt determinate de faptul că dezlegarea cuprinde o situaţie omenească absolută anormală: tatăl şi fiica. Povestitorul relatează că, văzând un om şi o femeie lucrând pe câmp, a crezut că sunt soţ şi soţie, dându-le bună ziua în termenii corespunzători. Răspunsul femeii constituie în fond ghicitoarea:

Nu e omul cu omoaia, cu ochii nu ne-ai pătruns,
Ci te uită şi ia seama că muma acestui om
Este soacra mamei mele (eu sunt vlăstar şi el pom).

Celelalte „întrebări cu poveşti" cuprind situaţii de incest şi de aceea nu pot fi explicate decât prin desfăşurări epice ample. Astfel ghicitoarea:

Tânărule, du-te spune miresei care o iei,
C-a venit la nunta mă-tii tatăl tău, bărbatul ei

se rezolvă printr-o povestire în care un negustor, revenind după 18 ani de lipsă acasă, provocată de un naufragiu, poate împiedica prin

aceste cuvinte căsătoria unui fiu al său pe care-l ținuse de mic în străinătate, cu maică-sa, soția negustorului, care se considera văduvă. Următoarea enigmă:

Nani, nani, puiul mamii; tatăl tău, tată și mie,
Eu sor' ție, el mie soție!

e constituită dintr-un cântec de leagăn făcut de o femeie care, fără să știe, fusese victima unui dublu incest: acela prin care se născuse și acela prin care își născuse copilul.

Altă enigmă închipuie cuvintele adresate de un soldat care, după ce fusese crezut mort în bătălie, revine acasă după ani îndelungați și se întâlnește cu un copil rezultat din căsătoria soției sale cu tatăl lui, pe care aceasta nu-l cunoscuse mai înainte:

Frate din tată, fiu nevestii mele, du-te spune
Tată-tău, că a venit fiul său, bărbatul nevestii lui.

Precum se poate vedea ușor, aceste povestiri ce înlocuiesc dezlegarea enigmelor sunt fabulații mai mult sau mai puțin fanteziste, în care o suită de combinații artificiale de episoade e menită să justifice complicația neobișnuită a situațiilor de rudenie la care se referă. Peripețiile lor sunt ale poveștilor cu caracter nuvelistic din *O mie și una de nopți:* călătorii pe mare spre țări depărtate, naufragii, reîntoarceri acasă după o lipsă îndelungată, recunoașterea familiei după complicate peripeții etc.[68]

De altfel, schema e și a romanului de aventuri antic, de la *Odiseea* lui Homer până la *Aethiopica* lui Heliodor. Caracterul romanesc și artificios al acestor „întrebări și povești" le așază în legătură cu latura cea mai puțin viabilă a cărților populare.

De aci și puțina lor răspândire, precum și dispariția lor din circulația folclorică, încă din secolul al XIX-lea.

Cel puțin după Anton Pann nu mai avem mărturii despre circulația acestor „întrebări cu povești". De altfel, asupra lor nu s-a întreprins până acum nici o cercetare sistematică, nici de teren, nici de bibliotecă.

Mult mai aproape de viața folclorică stau *ghicitorile-snoave.* Ele sunt, de fapt, mai mult parodii, cuprinzând nu atât enigme și

dezlegările lor, cât dialoguri în enigme, a căror lămurire se face printr-o snoavă, care vizează de obicei popii şi dascălii.

G. Dem. Teodorescu a consemnat, în colecţia sa, astfel de producţii, la capitolul glumelor şi al parodiilor. Două dintre aceste snoave, în versuri, parodiază oficiile religioase pe care le făceau, din casă în casă, preotul şi paracliserul, la diferite prilejuri: Bobotează, zi întâi a lunii etc. Totodată, ironizează moravurile unora dintre aceşti slujbaşi ai bisericii:

Popa *(cântând):*
Iordane, Iordane,
Ia şterge-l, măi Stane!
Stan *(cântând):*
*Îl şterse*i
Şi mă fripsei,
Ba m-ajunse-n vine,
Săracul de mine!

Dezlegarea – cu caracter de snoavă în proză – e următoarea. În timp ce popa oficia în casele oamenilor, paracliserul (dascălul) fura câte un obiect, pe care-l ascundea în sân; prada o împărţeau amândoi. Un ţăran, observând manevra, a pus la îndemână un fier de plug, pe care în prealabil îl încinsese la foc. Dialogul expune păţania dascălului, ars de fierul încins. A doua enigmă-snoavă e construită pe aceeaşi schemă:

Popa:
Dascăle
Pascăle,
Adus-ai pe behehea?
Dascălul:
Ba, dracul să te iea,
Că mi-a luat şi pe ihoho
Şi mi-a dat pe bubuho.

În anecdotă se explică, în proză, că popa se vorbise cu dascălul ca, în timp ce el slujea în casa unui om, ţârcovnicul să dea o fugă călare pe calul popii şi să fure un berbec din turma omului, ducându-l la casa parohială. Întorcându-se şi fiind întrebat de popă,

dascălul răspunde că ciobanii l-au prins, i-au luat calul şi l-au bătut[69].

Aceste enigme-snoave se apropie de ghicitorile descriptive întemeiate pe zugrăvirea prin sunete. În snoavele româneşti, berbecul e *behehea*, calul *ihoho*[70], bătaia *bubuho;* în cea italiană, berbecul e *memmè*.

Biserica ortodoxă privea, totuşi, cu indulgenţă asemenea manifestări satirice. Desigur, mai marii ei ştiau ce ştiau despre moravurile unor clerici. Variante ale acestor enigme-snoave le publică episcopul Melchisedec[71].

O enigmă-snoavă cu o structură şi mai apropiată de cea a ghicitorii propriu-zisă a fost culeasă din Bucovina, de Leca Morariu: *Un mort între doi vii trecea printr-un viu între doi morţi. Şi zice viul dintre cei doi morţi către mortul dintre cei doi vii: „Nu te vârî aşa de avan, că dacă s-or da la vii, rămân numai morţii"*. Enigma e construită cu un întreg limbaj cifrat, pe care nu îl poţi înţelege dacă nu ţi se comunică cifrul: „mortul între cei doi vii" este proţapul la care erau înjugaţi doi boi; „viul dintre cei doi morţi" e râul dintre cele două maluri ale sale; sensul avertismentului pe care-l dă „viul" e acesta: dacă boii se scufundă în apă, rămân afară numai proţapul şi malurile.

O povestire-enigmă asemănătoare se află şi în *Şezătoarea* lui Anton Pann: *Unul cu capul tăiat ţinea pe un mort în braţe, şi mortul striga către cel cu capul tăiat: „Vai de mine, mă tem c-o să mor!" iar cel cu capul tăiat zicea: „Nu te teme, că până sunt eu în viaţă tu nu mori!"* Dezlegarea este: *Pomul tăiat şi altoiul.*

Avem de-a face aici desigur cu creaţii populare ce nu pot fi suspectate de înrâuriri culte. Totuşi caracterul oarecum artificios al speciei persistă. De aceea, circulaţia lor folclorică e destul de limitată.

Între povestirile cu tâlc spuse la şezătoarea descrisă de Anton Pann, se află una cu structura basmului, dar care se termină cu o întrebare, la fec cu ghicitorile. Un împărat, având numai feciori, ia şi o fată de suflet. Crescând mari, feciorii se îndrăgostesc toţi trei de fată. Împăratul o promite aceluia care îi va aduce lucrul cel mai de preţ. Unul află un covor zburător; altul, în China, o oglindă magică; al treilea, un măr ce vindeca orice boală. Cel cu oglinda vede în ea fata pe moarte; cel cu covorul îi duce pe toţi la ea într-o

clipă; cel cu mărul o vindecă. Întrebarea finală este: „Cui i-a dat împăratul fata, cine a luat-o din trei?"

Specia poveştilor cu întrebări în stil de ghicitoare la sfârşit e foarte rară la noi, după cât se poate deduce din stadiul actual al cercetărilor folclorice, care nu i-au dat până acum nici o atenţie.

Totuşi se pare că ea a avut în trecut o răspândire universală. R. P. Trilles, în cartea sa despre populaţia negrilă [sic!] din centrul Africii, afirmă că acest gen de povestiri constituia, încă în primul pătrar al secolului nostru, unul dintre elementele predilecte ale petrecerilor de seară, la lumina focului. Aceste poveşti-enigme erau însoţite de cântece mai mult sau mai puţin legate de înseşi episoadele povestirii.

În afară de întrebarea finală, povestitorul punea auditorilor săi întrebări de judecată etică şi în cursul expunerii sale. Două dintre cele trei poveşti-enigme înregistrate în amănunţime de R. P. Trilles se aseamănă foarte mult cu basmul-enigmă al lui Anton Pann. Kukuku (turturica) era o fată frumoasă, ştia să pescuiască şi să gătească foarte bine. Trei tineri erau gata să o cumpere de la tatăl ei: Sekhü (Cimpanzeul), după care alergau toate femeile, „pentru că ştia să le bată bine"; Belebili (Săgeata pădurii), bun cântăreţ şi dansator vesel; Okhuata (Ciuperca veninoasă), temut de toţi pentru răutatea sa. Întrebarea era: „Pe cine îl va alege fata?" A doua poveste-enigmă e construită pe o schemă asemănătoare: Un tânăr are de ales între trei fete: Exhü, dibace la pescuit; Pâma, bună gospodină; Mô-to, leneşă, dar frumoasă şi pricepută la dragoste. Pe care o va alege de soţie? (*op. cit.*, p. 268–278). R. P. Triles notează că ascultătorii dădeau răspunsuri contradictorii, pe care şi le susţineau cu o argumentaţie vivace, ajungând uneori până la dispute violente între ei.

Între ghicitorile mai lungi, cu înfăţişarea de poezii epice, există un grup de ghicitori construite pe exact aceeaşi schemă poetică, dar cu dezlegări diferite: lupul şi oile, untişca, păianjenul, broasca, rândunica, vârtelniţa, biserica:

Am o oaie oacheşă
Şede jos şi deapănă
Şi se roagă robului
Şi se-nchină cucului:

Cucule, măria-ta,
Am venit la dumneata
Să-mi dai căruţa
Cu streşinuţa,
Să mă duc la soacră-mea,
C-am auzit c-a făcut
Doi feţi logofeţi
Cu părul de aur creţ:
Unul şede cu maţele-n pahar,
Altul cu sângele-n zahar[72].

G. Pascu atrage atenţia că această ghicitoare ciudată nu e decât o parafrazare a *Cântecului oii*, care în lirica noastră populară cunoaşte numeroase variante. Am putea considera, deci, această ghicitoare ca reprezentanta unei specii aparte: *cântecele-enigme*. De fapt ea constă până acum dintr-o singură reprezentantă. Variantele sunt produse numai prin nuanţările aceleiaşi scheme poetice şi prin atribuirea unor dezlegări diferite[73].

6. Ghicitori cu structură de poezie didactică. Povestea numerelor

G. Coşbuc le numeşte *cântece numerice*, distingând două tipuri: unul cărturăresc, religios-dogmatic, foarte răspândit în literatura veche a popoarelor Orientului Apropiat şi cu deosebire într-aceea a evreilor; altul laic, circulând la popoarele europene, cu un amestec bizar de tonuri glumeţe şi didactice, de satiră şi de povaţă.

În colecţia lui G. Dem. Teodorescu găsim un exemplu din primul tip şi mai multe variante ale cântecului-enigmă de acest gen*:

---

* Lipsa de explicaţii din partea culegătorului îl face pe autor să nu identifice aici *Povestea lui Ignat*, cu funcţii magico-mitice de stârpire a demonilor. Dialogul se poartă între Diavol (venit să-l ia pe Ignat) şi Dumnezeu, care răspunde în locul acestuia, salvându-l, şi ucigând pe Necuratul, întrucât ştie să dezlege toate întrebările. A se vedea textele incluse de noi în *Basme fantastice româneşti*, IV, tom 2, Editura Vestala, Bucureşti, 2009, p. 7–16.

– Ce e una?
– Luna.
Ce sunt două?
– Capul cu doi ochi bine vede.
– Ce sunt trei?
– Pirostria cu trei picioare
Bine şede.
– Ce sunt patru?
– Carul cu patru roate
Bine merge.
– Ce sunt cinci?
– Palma cu cinci degete
Bine te izbeşte.
– Ce sunt şase?
– Fluierul cu şase găuri
Bine zice.
– Ce sunt şapte?
– Unde sunt şapte surori,
Nici coji pe cârpitori,
Nici cârlţi pe-ncheietori.
– Ce sunt opt?
– Plugul cu opt boi
Bine ară.
– Ce sunt nouă?
– Unde sunt nouă fraţi,
Coada să nu-ţi bagi!
– Ce sunt zece?
– De zece nu mai trece!
– Tu eşti, Doamne?
– Crăpi, drace!

Finalul cântecului ne dă de gândit că totul ar putea fi o parodiere a cântecelor numerice cu caracter dogmatic religios. N-ar fi exclus să fie o creaţie a copiilor care trebuiau să înveţe pe de rost, în şcoala veche, asemenea catehisme în versuri[74].

Fragmente din aceste cântece numerice au rămas şi ca ghicitori izolate:

– Ce sunt trei pe lume?

– Scară la cer, punte peste mare
Şi fierul măduvă n-are.

Cu aceasta, am ajuns la capătul cercetărilor asupra ghicitorii şi speciilor ei. Cât priveşte ghicitorile întemeiate pe scris şi tipar: rebusul, şarada, anagrama, cuvintele încrucişate, – acestea prin însăşi structura lor ies din domeniul circulaţiei orale, de tip folcloric. Tratarea lor nu-şi are, deci, locul aici.

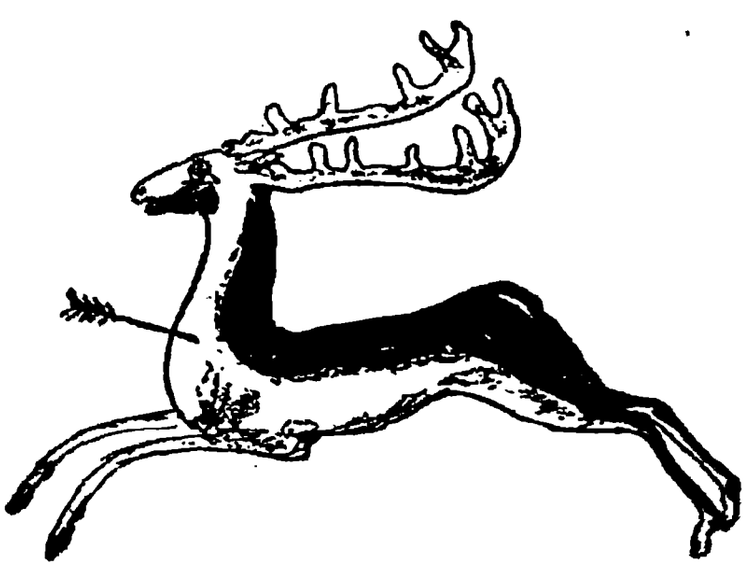

Note şi bibliografie

1. Definiţia tipurilor ghicitorii

1. T. Stamati, *Pepelea sau tradiciuni năciunare românesci.* Culese, înorânduire şi adăogite de..., Iaşi, 1851.
2. *Românul glumeţ. Partea I, Proverbe şi ghicitori*, Bucureşti, 1874; T. M. Arsenie, *Noua colecţiune de basme sau istorii populare.* Partea I, Bucureşti, partea II, Turnu Măgurele, 1874 (ed. II-a)... Bibliografia completă, până la 1897, în A. Gorovei, *Cimiliturile românilor*, Bucureşti, 1898.
3. Gh. I. Neagu, *Ghicitori din Ialomiţa şi Teleorman*, Roşiorii de Vede, 1939; Leca Morariu, *Cimilituri culese de...*, Suceava, 1930.
4. M. Sadoveanu, *Poezia cimiliturilor*, Bucureşti, 1949, „Cartea poporului", nr. 62.
5. Teodor Balş, *Pe-un picior de plai, Folclor contemporan*, Bucureşti, 1957, p. 245–255.
6. Cicerone Theodorescu, *Izvoare fermecate*, Bucureşti, 1958, p. 333–336.
7. Ioan A. C. Moruzi, *Genul enigmatic în literatura română. Studiu critic şi comparativ.* Ploieşti, 1896.
8. Giorge Pascu, *Despre Cimilituri. Studiu filologic şi folcloric.* Partea II, Iaşi, 1909; *Cimilituri româneşti*, Bucureşti, 1911; *Despre cimilituri, Studiu filologic şi folcloric*, Partea II, Bucureşti, 1910–1911.
9. Anul VI (1902–1903), nr. 42–43, p. 1104–1108 şi nr. 50, p. 1289–1290.
10. Pentru precizarea acestor sensuri diferite, *Dicţionarul limbii române* (tom II, p. I, p. 256) dă următoarele citate: „Şi ghicitoarea după ghicitor" (Zanne, *Proverbele...*, V, 309); „diavolul spăria oamenii cu gâcituri ce gâcia oamenilor" (N. Costin, *Letopiseţul...* I, 49); „a se slobozi la gâcituri înşelătoare" (D. Maior, *Istoria...*, 241); „fă-mă, mamă, ghicitor, să mă fac negustor" (Zanne, *Proverbele...* V, 44).

11. Cf. Ingeborg Weber-Kellermann, *Über das Wolksrätsel. ein monographischer Abriss*, în „Beiträde zur sprachlichen Volksüberlieferung", Berlin, 1953, p. 107.
12. Taşcu Iliescu, *Carte de lectură*, Partea I, Bucureşti, 1885; Andreul al Bagav, *Carte de alegere, scrisă în dialectul macedo-român*, Bucureşti, 1887; Taşcu Iliescu Cruşovanul, în „Ţara Nouă", V (1887), nr. 1. Autentice sunt cele publicate de G. Weigand (*Die Aromunen*, Leipzig 1894) şi Pericle Papahagi (*Zweiter Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache*, Leipzig, 1895).
13. Gh. I. Neagu, *op. cit.*, p. 35.
14. *Ghicitori şi proverbe*, Culegere alcătuită de Monica Rahmil, Bucureşti, 1957, vol. I: Ghicitori; *Cinel-cinel, Culegere de ghicitori*, Ediţie îngrijită de C. Mohanu, Prefaţă de I. C. Chiţimia, Bucureşti, 1964.
15. *A collection of Irish Riddles*, Los Angelos, 1955.
16. *Indovinelli, Dubbi, Scioglilingua del popolo siciliano*, Palermo-Torino, 1897, CCXI + 469 p.

2. Originile. Substratul universal

17. *Literatura populară română*, Bucureşti, 1883, p. 227–228.
18. Ingeborg Weber-Kellermann, *Über das Volksrätsel. Ein monographischer Abriss* – în „Beiträge sur sprachlichen Volksüberlieferung", Berlin, 1953.
19. Konrad Ohlert, *Rätsel und Gesellschaftspiele der alten Griechen*, Berlin, 1886.
20. *Idila XV: Siracuzenele sau Femeile la sărbătoarea lui Adonis*, în Theokrit, *Idilele*, trad. de Th. A. Naum, Bucureşti, 1927.
21. K. Simrock, *Die Edda, die ältere und jungere nebst den mythischen Erzählungen der Skalden...*, Stuttgart, 1882, ed. a 8-a.
22. K. Simrock, *Der Wartburgkrieg*, 1842.
23. N. Cartojan, *Cărţile populare în literatura românească*, Bucureşti, 1938, vol. II, p. 369–370.
24. O medalie germană din 1636 poartă pe avers chipul bătrânului Ghimon, „zvârlit în temniţă, cu lanţurile de gât şi hrănindu-se la pieptul fiicei sale Pero"... (*Muzeul Papazoglu*, Bucureşti, 1856, p. 8).
25. *O şezătoare la ţară*, Bucureşti, 1880, p. 27–29. Asemănătoare e şi

povestea din p. 44–49, despre boierul izgonit din slujbă de către un împărat şi apoi iertat, după dezlegarea aproximativă a unor enigme.
26. L. Şăineanu, *Basmele române*, Bucureşti, 1895, p. 765.
27. *Un mort a omorât doi*, de Stănescu; *Povestea unei fete de împărat*, de Gorovei; *Pielea de purice*, de Cosmescu.
28. Martin Wähler, *Das Leben des Volksrätseln im Volke*, în „Zeitschrift für Volkskunde", Neue Folge, vol. XI (1940), 29, *Op. cit.*, nr. 42–43, p. 1 105.
30. R. P. Trilles, *Les Pygmées de la forêt equatoriale*, Paris, 1932.
31. *Poezia cimiliturilor*, Bucureşti, 1949, p. 4.
32. Desciseaux, *Recueil des calembours*, Paris, f. a.; Hilaire le Gai, *Un million d'énigmes*, Paris, 1860; *Almanach des rieurs*, Nancy, 1850; *Veillées du village* şi *Soirées amusantes*, Ardennes, 1856; *Weimarisches Jahrbuch*, 1856; *Magazin für die Literature des Auslandes*, 1856.
33. „Doi mă leagă / Doi mă-ntreabă, ' Doi în temniţă mă bagă"...
34. Petronius, *Satyrikon*, Trad. I. M. Marinescu, Bucureşti, 1923, p. 52.
35. Antti Aarne, *Vergleichende Rätselforschung*, Helsinki, 1918, F. F. Communications, nr. 26–28.
36. O variantă germană e atestată încă din sec. XIII.

3. Trecutul ghicitorii româneşti

37. *Etymologicum magnum Romaniae*, tom. II, col. 1147–1149, 1263.
38. Cf. G. Pascu, *Despre cimilituri*, Iaşi, 1909, p. 107.
39. Gh. I. Neagu, *Ghicitori din Ialomiţa şi Teleorman*, Roşiorii de Vede, 1939, p. 13.
39'. Nume popular al Vienei.
40. Bihare – Bihor.
41. Probabil de la *cocon*, fiu de domn şi, prin extindere, de boier mare.
42. T. Balş, *Pe-un picior de plai*, Bucureşti, 1957, p. 253.
43. Mihail Sadoveanu, *Poezia cimiliturilor*, Bucureşti, 1949, p. 5.

4. Universul poetic al ghicitorii româneşti

44. Ca exemplu, citäm gruparea făcută de C. Bărbulescu şi Gh. Ghiţă: I. Pămîntul, văzduhul şi cerul; II. Anul, anotimpurile, lunile, săptă-

mânile, zilele şi nopţile; III. Fenomene şi stări ale naturii; IV. Fauna (animale domestice şi sălbatice, păsări, înotătoare, târâtoare, insecte); V. Flora (pomi, copaci, arbuşti, cereale, legume, zarzavaturi); VI. Omul (corpul omenesc – defecte şi vicii); VII. Aspecte din viaţa socială; VIII. Locuinţa şi gospodăria (obiecte casnice, unelte casnice, unelte gospodăreşti); IX. Îmbrăcămintea şi produsele; X. Alimentele; XI. Căi şi mijloace de comunicaţie; XII. Arme; XIII. Instrumentele muzicale; XIV. Scrierea, cartea. – O interesantă grupare – după acelaşi principiu – o înfăţişează recenta antologie alcătuită de C. Mohanu.

45. G. Pascu, în *Despre cimilituri*, cap. X: *Subiectul cimiliturilor* (p. 81–87), realizează un catalog complet – în raport cu publicaţiile de ghicitori până la anul lucrării, 1911 – al tematicii ghicitorilor daco-române, aromâne şi megleno-române. O întreprindere similară pentru imaginile folosite în ghicitori nu avem încă.

46. Gh. I. Neagu, *Ghicitori din Ialomiţa şi Teleorman*, Roşiorii de vede, 1939; Mihail Sadoveanu, *Poezia cimiliturilor*, Bucureşti, 1949; Teodor Balş, *Pe-un picior de plai*, Bucureşti, 1957; Cicerone Theodorescu, *Izvoare fermecate*, Bucureşti, 1958.

5. Forma de artă

47. Între ghicitorile ruseşti, culese de Sadovnikov, găsim: *Din apă se naşte, / E bună pentru apă. / Dacă-şi vede mama, moare* (sarea, nr. 519).

6. Mecanismul poetic

48. A se vedea consideraţiile făcute de C. Pitré asupra acestui aspect universal al ghicitorii, în paragraful pe care i l-a consacrat în ampla introducere la culegerea sa: *Indovinelli, dubbi, scioglilingua del popolo siciliano*, 1897.

49. „Scăpai cheile, / Se-ncurcară ţerile..."

50. Cicerone Theodorescu, *Izvoare fermecate*, Bucureşti, 1958, p. 334.

51. Fr. Panzer, *Das deutsche Volksrätsel*, – în *Die deutsche Volkskunde*, sub îngrijirea lui A. Spamer, Berlin, 1934, p. 268–269.

52. A se vedea ghicitorile străine cu acest subiect, din colecţia lui A. Gorovei, p. 175–178.

7. Speciile ghicitorii

53. Cercetătorii străini, mai bine zis unii dintre ei, au urmărit genul în toată complexitatea lui. Studiind ghicitoarea la vechii greci, K. Ohlert a descris minuţios toate speciile existente în cultura antică. G. Pitré şi Ingeborg Weber-Kellermann se opresc atent asupra speciilor produse în folclorul sicilian şi în cel german.
54. Această schemă poetică se întâlneşte şi la „întrebările glumeţe" siciliene, din culegerea lui G. Pitré. Cea despre ceas e cu totul asemănătoare. *Cu'è camina e stà fermu?* (Cine umblă şi stă pe loc?). Cea despre fântână e similară celei româneşti despre moară: *Qual'è a cosa ca curri e' nu' si movi?* (Care e lucrul care aleargă şi nu se mişcă?)
55. „Al pozzo di messer Pazzino de' Pazzi, v'era una pazza che lavava le pezze; vene messer Pazzino de' Pazzi, prese la pazza e le pezze e gittole nel pozzo".

„Si je tenais la puce qui me pique, qui me point: Dans mon pourpoint, je la piquerais d'un si bon point, qu'elle se souviendrait du pique, du point qu'elle m'a piqué dans mon pourpoint".

„Fischer's Fritz fischt frische Fisch; frische Fisch fischt Fischer's Fritz".
56. Frământarea de limbă corespunzătoare: *„Am o latnică, platnică, chiscofalnică, şi acea latnică, platnică, chiscofalnică are 12 lătnicele, plătnicele, chiscofălnicele, şi pentru ca cineva să lăinicească, plăinicească, chiscofăilnicească, să aibă 12 lăinicele, plăinicele, chiscofăinicele"*. A se vedea şi ghicitoarea mai nouă despre lampă, construită pe aceeaşi formulă: *„O lalnică palnică, / Până nu se va lălnici, / Nu se va pălnici. / Lalnica palnica, / Ghici covalnica"* (Neagu, p. 38).
57. M. Gaster, *Literatura populară română,* Bucureşti, 1893, p. 230–231.
58. Anton Pann, *O şezătoare la ţară*, Bucureşti, 1880, partea I, p. 23–24.
59. Cf. N. Cartojan, *Cărţile populare în literatura românească*, vol. II, Bucureşti, 1938, p. 364–383.

60. Vezi: J. G. Frazer, *Le Folklore dans l'ancien Testament*, ediţie prescurtată, cu note, trad. de E. Andra, Paris, 1924.
61. M. Gaster, *op. cit.*, p. 230.
62. De exemplu, ghicitoarea spaniolă citată de G. Pitré: *Porqué entra el perro en la inglesia? – Porqué està la porta obierta.* (Pentru ce intră popa în biserică? – Pentru că e uşa deschisă).
63. K. Ohlert, *op. cit.*, p. 112–114.
64. Ghicitoarea circulă până astăzi. O însemnează, ca auzită la şezători, Mihail Sadoveanu, în *Poezia cimiliturilor*, Bucureşti, 1949, p. 4.
65. G. Pitré citează o serie bogată de exemple. Le dăm în traducere românească, majoritatea lor fiind create în graiuri locale: *De ce rage măgarul în luna aprilie? (Pentru că n-a murit în martie); De ce se culcă boul? (Pentru că nu poate şedea); De ce roade câinele oase? (Pentru că n-are carne)* etc. (G. Pitré, *op. cit.*, p. 384).
66. R. P. Trilles, *Les Pygmées de la forêt équatoriale*, paris, 1932.
67. Apud K. Ohlert, *op. cit.*, p. 137.
68. Poveştile-ghicitori de acest tip au pătruns – schimbându-se în nuvele cu caracter senzaţional – şi în literatura cultă a Occidentului. În *Heptameronul* atribuit reginei Marguerite de Navarre (ziua a treia, nuvela a 30-a) aflăm povestirea despre o nobilă doamnă care concepând cu fiul ei o fată, mai târziu acesta a luat-o căsătorie, – totul întâmplându-se fără ştirea vinovaţilor. Povestirile de acest gen se legau adesea cu tradiţiile populare. Benjamin Pifteau, unul dintre editorii *Heptameronului*, notează în comentariul la această nuvelă că în biserica parohială din Écouis exista un mormânt, unde tradiţia populară susţinea că se află o familie care păcătuise astfel. Inscripţia de pe acest mormânt are forma enigmei. Mormântul era atribuit seniorilor de Écouis.
69. În folclorul sicilian aflăm snoave-enigme foarte asemănătoare, fără tăiş anticlerical însă, în care e vorba de doi hoţi ce se înţeleg să fure un berbec bălan din turma unui ţăran, comunicându-şi manevrele prin cântce cu tâlc, care totuşi au un limbaj monahal: – *Frati Elisiu, frati Elisiu, / Lu purtastivu lu memmé? / Nun ai purtavi nè biancu nè niuru / E mi vulianu dari l'aimè; / E a vui patri Guardianu / Vi li vulianu dari mmirè.* (Frate Elisiu, frate Elisiu, / L-ai adus pe memmè? [berbecul] – Nu am adus nici unul alb, nici unul negru, / Şi au vrut să-mi dea bătaie / Şi ţie tatăl Păzitorul, / Vrea să-ţi dea şi ţie de asemenea –) – G. Pitré, *op. cit.*, p. 299–300.
70. A se vedea ghicitoarea despre cal, în culegerea lui A. Gorovei: *În pădure cioca-boca,/ În târg hi-ho-ho,/ Şi acasă treapa-leapa* (p. 37).

71. *Viéţa şi scrierile lui Grigore Ţamblac*, Bucureşti, 1884, p. 76–77.
72. A se vedea variantele la ghicitoarea *lupul şi oile* (Gorovei, p. 215–216) şi la *untişca* (*ibid.*, p. 381–382).
73. Specia există şi în folclorul altor popoare. Folcloriştii germani o numesc *Rätsellieder*, iar G. Pitré *Canti enimmatici*. Pitré citează şi un exemplu, presupunând că mimează dialogul dintre doi hoţi, unul închis şi unul liber, care îi trimite veşti „într-un limbaj convenţional, pungăşesc" (op. cit., p. CIXVII).
74. Sub forma de cântec vesel, a persistat până nu de mult în tradiţia cântecelor şcolăreşti de petrecere în Transilvania, cu schema următoare: – *Hai să zicem una. / Să se facă două. / Unul cere de mâncare, / Două ţâţe fata are. / – Hai să zicem două, / Să se facă trei. / – Unul cere de mâncare, / Două ţâţe fata are, / Trei picioare la căldare. / – Hai să zicem trei, / Să se facă patru...* ş.a.m.d.

GHICITORI

Antologie de texte
alcătuită de I. Oprişan

STUDII DE FOLCLOR

OVIDIU PAPADIMA

LITERATURA POPULARĂ ROMÂNĂ

DIN ISTORIA ŞI POETICA EI

Colegului Ion Oprişan,
primul cititor al acestei
cărţi, cu cele mai calde
semnături pentru ajutorul
dat cu acest prilej.
12 oct. 1968 Ovidiu Papadima

1968

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Notă asupra ediției

În anii '60 ai secolului trecut, profesorul Ovidiu Papadima a inclus în planul sectorului de Folclor literar al Institutului de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu", pe care-l conducea, o temă cu totul nouă, cum nu se făcuse şi nu s-a mai făcut de atunci încoace: cercetarea speciilor principale ale folclorului în perspectiva identificării structurilor lor artistice definitorii, care le separă estetic unele de altele.

Din păcate, după un an-doi, i s-a cerut (ni s-a cerut, căci făceam şi eu parte din acel sector) ca demersurile noastre să vizeze mai direct implicarea folclorului în creația artistică a scriitorilor.

În felul acesta, tema atât de ispititoare (dar şi dificilă) a fost abandonară în favoarea „valorificării artistice a folclorului în opera scriitorilor români", din care au rezultat volumele: *Izvoare folclorice şi creație originală* (1970) şi *Temelii folclorice şi orizont european în literatura română* (1971), elaborate şi tipărite sub conducerea profesorului Papadima.

Din proiectul anterior am publicat personal câteva articole despre structura artistică a legendei populare româneşti şi a tradiției istorice populare şi m-am bucurat să aflu în sumarul volumului *Literatura populară română. Din istoria şi poetica ei* (EpL, 1968) studiul despre ghicitoare pe care Profesorul se obligase să-l realizeze în cadrul planului de cercetare al Institutului alături de noi*.

Ni s-a părut că acest studiu – de departe cel mai temeinic şi cu cele mai largi deschideri din literatura română asupra speciei abordate în sine şi în relațiile ei cu ansamblul folclorului şi a literaturii şi culturii în genere – merită să fie repus în circulație, nu numai pentru că reprezintă un model de cercetare, dar şi pentru că umple un gol acut resimțit, mai ales de către tineri şi profesori, care nu găsesc informația necesară înțelegerii valorii şi semnificațiilor ghicitorii.

Reeditându-l, ca un omagiu adus Profesorului la împlinirea

---

* Nu este exclus, însă (după cum pare a rezulta din prefața volumului) ca ghicitoarea să-i fi fost repartizată anterior prof. Papadima de către G. Călinescu în cadrul proiectului de elaborare a unui „manual de folclor" (alături de I. C. Chițimia şi Valeriu Ciobanu).

unui secol de la naştere*, am simţit nevoia să-i adăugăm o antologie de ghicitori populare, pentru a pune la îndemâna celor interesaţi, pe lângă expozeul teoretic al profesorului Ovidiu Papadima, şi un corpus larg în care să verifice afirmaţiile din studiu şi să-şi consolideze sau să dezvolte pe cont propriu sugestiile oferite de el.

Am selectat, evident, texte din culegerile care i-au stat la îndemână Profesorului şi le-a folosit din plin în elaborarea studiului domniei sale, dar ne-am oprit mai ales asupra culegerilor publicate în ultimele 3–4 decenii (după tipărirea cercetării ce face obiectul volumului de faţă), spre a evidenţia până la zi evoluţia şi persistenţa speciei.

Din numărul relativ impresionant de ghicitori, am reţinut ce ni s-a părut mai valoros şi mai sugestiv artistic, în formă – din motive lesne de înţeles – decentă.

Am considerat că ordonarea cea mai lesnicioasă, atât pentru înţelegerea universului ghicitorii, cât şi pentru regăsirea fiecărui text în parte, e cea tematică, în funcţie de obiectul definit.

Profesorul Papadima condamnă, la începutul studiului, înşiruirea în ordine alfabetică a ghicitorilor după subiectul „cimilit", căutând alte formule, care să vizeze mai profund aspectele artistice ale speciei. Dar, până la urmă, e nevoit să recunoască, totuşi, că modalitatea aceasta de ordonare e cea mai sigură şi mai la îndemâna tuturor.

Am păstrat forma în care textele au fost culese de diverşii etnologi, precum şi titlurile date de ei ghicitorilor.

Din aceste motive se vor regăsi uneori în antologie, diverse variante regionale pentru aceleaşi noţiuni: dovleac/bostan; porumb/popuşoi; prună/perjă etc. Spre a nu-i încurca pe cititori, am făcut întotdeauna trimiterile de la un termen la altul.

În cadrul fiecărui grup de ghicitori definind acelaşi termen, realizările artistice selectate s-au reprodus în ordinea alfabetică a culegătorilor, neţinând seama de cronologia apariţiei.

În transcrierea textelor, s-au aplicat, firesţe, normele ortografiei în vigoare.

Izvoarele şi prescurtările utilizate în cadrul florilegiului s-au dat la sfârşitul volumului.

Prin toate acestea, am încercat să oferim publicului larg, nu numai o carte care se parcurge – sperăm – cu plăcere, ci şi un instrument necesar de lucru.

I. OPRIŞAN

---

* Textul s-a reprodus după volumul citat: *Literatura populară română. Din istoria şi poetica ei*, EpL, 1968, p. 229–244.

A

Acoperământul oalei

Am un frate
Cu buricul în spate.

(Hasdeu..., 418)

Acoperişul şi peretele casei

Două surate
Se-ntrec care de care,
Să fie mai curate.
Una,
Cât se spală
Şi se-mbală
Şi-i tot cioară.
Alta, – o dată nu-i spălată,
Ca ghiocu-i de curată.

(Morariu..., 155)

Acul

Am un cucoş;
Cu coada împleteşte,
Cu ciocul urzeşte.

(Costăchescu..., 389)

Ce e cu aripi şi nu zboară?

(Hasdeu..., 418)

Acul *(ar.: aclu)*

Micu, subţire, 'nvilicesc (?) (strălucesc)
Şi tută lumea io o-nvescu.

(Hasdeu..., 422)

Nici d-o palmă, nici de-un pumn,
Însă face lucru bun.

(Manolache..., 337)

Moşnegel găurel
Face gard împleticel.

(Morariu..., 137)

Am un purceluş: cu botul râmă
Şi cu picioarele îngrădeşte.

Licu luceşte,
Cu ciocul urzeşte,
cu coada-mpleteşte.

(Neagu..., 9)

Ce mi-e mic mititel
Şi-ngrădeşte frumuşel?

Ce e mic mititel,
Face gardul bunicel?

(Tocilescu-Ţapu..., 363)

Moşneguţ mititel,
Face gardul frumuşel.

Am un bou:
Cu capul sparge
Şi cu fundul astupă.

Luciu, lucior,
Coadă de fuior.

Acul cu aţă

Ce fuge mereu la vale
Şi-şi lasă maţele-n cale?

(Pascu..., 851)

Adam-strămoşul

Care om nu s-a născut
Şi cu moarte s-a-nvăscut?

(Morariu..., 127)

Albina

Găinuşă gălbenuşă,
Trece marea-n picioruşe.

(Costăchescu..., 391)

Am o văcuţă isteaţă
De la care mulg dulceaţă.

(Manolache..., 336)

Albuşul şi gălbenuşul de ou

M-a trimis doamna de jos la a de sus
Să-mi dai vin şi rachiu într-un butoi.

(Tocilescu-Ţapu..., 363)

Altoiul şi portaltoiul

Viul naşte pe cel mort, şi mortul naşte pe cel viu.

(Ciucescu-Zamfir..., 651)

Aluna

Cucuiata, vai de ea,
Stă într-un vârf de nuia
Şi se roagă cine s-o ia.

Cucuiata, vai de ea,
Şade-ntr-un vârf de nuia
Şi se plânge că o cădea
Şi-o lua-o cineva.

(Neagu..., 9)

Sâcâita, vai de ea,
Şede-ntr-un vârf de nuia
Şi se vaită cine s-o ia.

(Pascu..., 351)

[Amfora cu apă] *(ar.: stamna cu apă)*

Ună' 'mneastă cu mânile-n gechi
O liai-n braţă fără s-o-ntreghi,
Cu sete mare o başi-n gură
Ş-ti saturi di laptele liei ţi cură.

(Hasdeu..., 429)

Amnarul, cremenea şi iasca

Amnarul la Ţigănească,
Scăpărătoarea-i cremene-n Prundeasca.

(Morariu..., 155)

Andrelele, firele şi colţunul

Cu cinci pari şi c-o nuia,
Lungeşti gardul cât colea.

(Morariu..., 155)

Anii

Cucu îi numără,
Tu nu-i vezi
Crezi, nu crezi.

(Torpan..., 530)

Anul

Am un arbore cu douăsprezece crăci,
Şi-n fiecare cracă câte patru cuiburi,
Fiecare cuib câte şepte ouă
Şi ouăle sunt pe o parte negre şi pe alta albe.

(Pascu..., 351)

Apa

Dumbră, sumbră,
Fără umbră.

(Ciueascu-Zamfir..., 660)

Suflet are,
Şi mică şi mare;
Pe dealuri nu răsare,
În groapă moare.

(Neagu..., 10)

M-a trimes doamna de sus
La cea de jos,
Să-i ţes pânză fără rost.

(Tocilescu-Ţapu..., 364)

Apa, râul

Lungă, lungă, lată, lată,
Şi nu mai stă niciodată.

(Morariu..., 151)

Arătura

În valea lui Marmarac,
Se dau porcii peste cap.

(Neagu..., 10)

Arcuşul, dibla şi coardele

Tata gârbovul,
Ivăneasa scorboroasa,
Şi copii drepţi.

(Pascu..., 351)

Ardeiul*

Cinga, linga,
Lega-ţî-s-ar limba!

---

* Vezi **Chiperiul şi piperul.**

C-un fir di mătasî neagrî,
Limba-n gurî sî leagî.

(Oprişan..., 406)

Aria şi Streajărul

Am strachină spălată
Şi-n mijloc stă o prăjină sculată.

(Pascu..., 352)

Pe o tipsie spălată,
La mijloc o p... sculată.

(Tocilescu-Ţapu..., 364)

Ariciul

Pleacă moşu la plimbare
Cu ţepuşele-n spinare.

(Manolache..., 392)

Am un unchiaş bătrân
Şi duce o mie de haragi-n spate.

Merge paşa pe cărare
Cu mii de suliţi în spinare.

Trece paşa pe uliţe
Cu trei mii de suliţe.

Trece sultanul pe uliţi
C-o mie de suliţi.

Mic pandur,
Duce mulţi pari în tur.

În mijlocul câmpiei
E aşezat cuibul prepeliţii.

Pe valea lui Ociocioc
Vine dracu şomoldoc.

Pe valea lui Şolontrop
Vine dracu şomoldoc.

Pe valea lui Uruioc
Umblă dracu şomoldoc.

(Pascu..., 351)

Este un unchiaş bătrân,
Iese dintr-o vale mare
C-o mie de cercuri în spinare.

Un bătrân duce două mii araci în spate.

Merge naşul pe cărare
C-o sută de ace-n spinare.

(Tocilescu-Ţapu..., 364)

Puri mâncă, puri be,
Na puri, purica me.
Puri mere pe cărare,
Na puri, puri că-i mare.

(Torpan..., 529)

Aţa de la opincă

Nuieluşă lungă,
Lungă ca s-ajungă;
Mi-am făcut din ea zahată
Şi-o mai rămas o bucată.

(Morariu..., 137)

Avionul

Am o scândură uscată
De mari meşteri e lucrată;
Suflet n-are, suflet duce
De pământ nu se atinge.

(Ciucescu-Zamfir..., 652)

Suflet ține, suflet n-are,
Umblă fără de picioare,
Nici pe drum, nici pe cărare,
Nici pe apă curgătoare.

(Manolache..., 333)

Păsărică vâjioasă,
Zboară pe sus curajoasă.

(Neagu..., 10)

B

Balamalele

Stau la uşă
Şi cântă din guşă

(Morariu..., 138)

Balanța
(pentru cel care nu ştie să umble cu ea)

Am o găină cucuetă,
Şede-n cămară-ncuietă;
Poți să mori, că n-o discui
Să-i pui mâna pe cucui.

(Pascu..., 351)

Baliga

Baţi parul
Şi iei borta.

(Pascu..., 351)

Baligile pe drumuri

De la noi păn la voi
Tot cale de plăcinte moi.

(Pascu..., 352)

Banii

O mie înnodați,
O mie dezlegați,
O mie să fiți,
O mie nu ghiciți!

(Oprişan..., 403)

Barza

Două beţe,
Un dovleac
Şi un cioculeţ de drac.

(Neagu..., 10)

Dobra-naltă
Şade-n poartă
Şi-ngrădeşte
Ovreieşte.

Cine naşte fără suflet
Şi moare ţipând?

(Tocilescu-Ţapu..., 364)

Bastonul

Am un moş bătrân:
Până nu-l apuc de barbă,
Nu pleç nicăieri.

În pădure fusei,
Al treilea picior ajunsei.

Pe bătrâni sprijinesc,
Pe călători însoţesc,
Pe cei răi pedepsesc.

(Neagu..., 11)

Băţul

În pădure se naşte,
În pădure creşte,
Vine-n sat şi bate.

(Costăchescu..., 395)

În pădure m-am născut,
În pădure am crescut;

Acasă când m-a adus,
Vătaf la uşă m-a pus.

(Morariu..., 138)

În pădure mă născui,
În pădure crescui,
Acasă dacă m-aduse,
Stăpân pe masă mă puse.

(Neagu..., 11)

Ce trece prin sat
Şi umblă ca o bucat' de franc?

Cine face urma ca paraua?

(Pascu..., 352)

Bățul țestului

Dubas
Cu capul ars.

(Pascu..., 352)

Bârna

Vârligată-mbârligată,
În pământ băgată.

(Morariu..., 138)

Becul

L-au legat pe nea Ilie
Cu ciucuri în bagdadie
Şi-l hrănesc printr-o frânghie
De ia foc la scăfârlie.

(Ciucescu-Zamfir..., 658)

Berbecii care se buşesc

Opintele şi izbele:
Opt şi cu patru îs ele!

Opt opintele,
Patru izbele,
Mii şi sute clătinele.

Doi năpustesc,
Patru izbesc,
Opt se răscracănă,
Zeci de mii se clatină.

(Morariu..., 155)

Opt opintite,
Patru lovite,
Patru blejdite
Şi mii şi mii clătite.

Patru se bat,
Opt se sprijinesc,
Mii şi sute se clătesc.

(Neagu..., 12)

Cinel-cinel:
Patru bat, opt se sprijinesc, mii şi sute se clătesc.

Patru se lovesc, opt se-nțepenesc, mii şi sute se clătesc.

(Pascu..., 352)

Berbecul

Vine badea mânios
Cu cojocu-ntors pe dos.

(Morariu..., 127)

Biciul

Am o fată de Sas
Cu lindina-n nas.

(Neagu..., 12)

Biblioteca

Ghici, în care şcoală-nveţi
Pân' la adânci bătrâneţi?

(Ciucescu-Zamfir..., 656)

Birul

Ce e greu pe casă?

(Tocilescu-Ţapu..., 365)

Biserica

Cireş înflorit,
Şarpe-ncolăcit,
Poruncă de domn,
Lucrare de om.

(Ciucescu-Zamfir..., 657)

Biserica *(sau băsearica)*

'N sus dagdună,
'N ghios asună
Şi tăi file s-adună.

(Hasdeu..., 422)

Căciula împăratului
În mijlocul satului.

(Neagu..., 12)

Căciula sfârtacului
În mijlocul satului.

La stâna bătrână
Ciutele s-adună.

Am un cocoş roşu
Potcovit de mână de om,

Din faptă de Domn,
Din bardă şi din topor.

Şifeş înflorit,
Lucru potrivit,
Făptură de om,
Împărăţii de Domn.

Ce e-nalt şi mare,
Unde lunea se tot duce,
Şi pe cap sus poartă cruce?
Acolo, dacă te duci,
Nu te duci ca să te culci;
Iar de culcat dacă te duce,
Înapoi nu te mai aduce.

(Pascu..., 252)

Sus tună, jos răsună,
Cetele s-adună.

(Tocilescu-Ţapu..., 365)

Boii

Un mort între doi vii
trecea printr-un viu între doi morţi.
Şi zice viul dintre cei doi morţi
către mortul dintre cei doi vii:
– Nu te vârî aşa avan,
că dacă s-or da viii la vii,
rămân numai morţii!

(Morariu..., 155)

Boii, carul, sacii cu grâu

Patru neteflii,
Duc patru sute mii,
Şi le duc la împăratul
Şi le taie-ndată capul
Şi le schimbă numele
Şi rămâne albele.

(Neagu..., 12)

Boii şi plugul

Doi înainte vii,
Unul la mijloc mort
Şi stăpânul la urmă.
Cel de la mijloc scormoneşte,
Face pământul de rodeşte.

(Neagu..., 13)

Boldurile de la casă

Am un bou,
Coarnele iernează
Şi trupul vărează.

(Tocilescu-Ţapu..., 365)

Bostanii

Îngrop aşchii,
Întind funii,
Şi strâng gheme.

Hop îndop,
Blăni îngrop,
Teie-ntinse,
Gheme strânse.

Gheme strânse,
Funii întinse.
Ce este: aduni ghemele
Şi rămân aţele?

Tat-to şede-n pod
Şi mumă-ta-l trage de nod.

Bag mâna prin frunze
Şi-apuc pe moşul de buze.

(Pascu..., 353)

Bostanul*

Pe dealul rotat,
Şade moşu bosumflat.

Am un bordei cu viţei:
Până nu sparg bordeiul,
Nu pot scoate viţeii.

Îngrop surcelele,
Ies floricele
Şi adun bolohani.

(Costăchescu..., 192)

Treci moşu pisti gard
Şî rămâni spânzurat.

(Oprişan..., 407)

Cinel-cinel:
Pe un deal înrotat
Şede un moşneag umflat.

Tata se suie-n pod,
Mama-l apucă de nod.

Ochi în plopi,
Scânduri în gropi,
Funii întinse,
Gheme strânse.

Trecí moşul peste gard
Şi-i rămân c...le-n gard.

C... umflate
În gard aninate.

Pe valea lui Băibarac
Se dă dracu peste cap.

(Pascu..., 353)

* Vezi şi **Dovleacul.**

Pe un deal rotat
Şede un moşneag umflat.

(Tocilescu-Ţapu..., 365)

Bostanul când se rupe de viţă

A căzut tat-to din pod
Şi şi-a rupt p...la din nod.

(Pascu..., 353)

Bota

Cinel-cinel:
Am o gâscă cioantă, boantă,
C-un picior turlui-burlui,
Cu pliscul pahar smânceşte,
Ia poftim şi mi-o gâceşte!

(Tocilescu-Ţapu..., 365)

Boul

Când eram mic,
Din patru fluiere cântam.
După ce mare mă făcui,
Pământul răsturnai,
Şi după ce murii,
În horă jucai.

(Oprişan..., 403)

Cât trăieşte,
Pământul înnegreşte;
Dacă moare,
Joacă-n horă.

(Tocilescu-Ţapu..., 365)

Boziile

Într-un vârf de tufan,
Un stol de ţigani.

(Neagu..., 13)

Bradul

În munte crescui,
În munte născui,
Acasă m-aduse,
În horă mă prinse.

(Brăiloiu..., 543)

Brazdele

Pe valea lui Maimarac,
Se dau turcii peste cap.

(Neagu..., 13)

Brânza

M-a trimes Doamna de sus
La cea de jos
Să-i dau peşte fără os.

(Pascu..., 353)

M-a trimis domnul de sus
La cel de jos
Să-i aduc carne făr' de os.

(Tocilescu-Ţapu..., 366)

Briciul

Am un bou balan:
Paşte pe un munte de ciolan.

(Costăchescu..., 395)

Pe muntele Ciolan,
Paşte-un boulean.

(Morariu..., 138)

Am un bou balan,
Paşti prin munţi di ciolan.

(Oprişan..., 404)

Am un cal de fier,
Paşte pe-un câmp de os.

(Pascu..., 353)

Am un cal alb,
Paşte pe-un munte slab.

Am un cal de fier
Şi paşte p-un deal de os.

(Tocilescu-Ţapu..., 365)

Broasca

Cățăluş de pe cea baltă,
Saltă, bate şi iar saltă.

(Morariu..., 127)

Am un şarpe chior,
Care cântă c-un mosor.

(Neagu..., 13)

Broasca țestoasă

Hocă mare,
Hocă mică,
De sub hocă
Pui de ciocă,
Hoca cu monicu-n cap,
Cu cioricu după cap,
C-un talger de brânză-n buze,
Paşte iarbă pe costişă,
Na-ți-l ție de-l sumuță

(Pascu..., 353)

Brotăcelul

Am un pui de ungurean,
Se suie pe buştean
Şi strigă: „verder, verder!“

În tufa lui moş Dan,
Ţipă un pui de ungurean.

(Neagu..., 13)

Bruma

Pe măgură mă urcai,
Cuţitul din teacă scăpai,
Luna-l văzu,
Soarele-l luă.

(Neagu..., 14)

Luna lăsă, soarele văzu şi înghiţi.

(Pascu..., 353)

Buricul

În mijlocul lacului este cuibăraşul dracului.

(Pascu..., 353)

– Bobi-mas!
– Unde-ai mas?
– În curte la taifas.
– Ce-ai văzut, ce-ai auzit?
– Am văzut şi-am auzit:
Un bărzoi, o barză, un cocoş
Şi-un nătroi în vătroi.

Ghici ghicitoarea mea:
La mijlocul câmpului
Puţu şotângului.

Cuibul ciotâcului
În mijlocul câmpului.

(Tocilescu-Ţapu..., 366)

Butoiul

Ciumnil, ciumnil!
Şede moaşa-n fundu tinzii

C-on cocean în burtă.
Ce-i aia?

(Bilțiu..., 472)

Am o vacă cu țâțele de lemn şi vițelu-i om.

(Oprişan..., 405)

Nărodul satului
Îmbrăcat în coajă de lemn,
Ghici ce e?

(Pascu..., 353)

Butoiul şi cepu

Lina,
Mandolina,
Pă spinare,
Cu zmiceare,
La buric,
Calabic,
La inimă vesălie,
Ghici, Ioane, ce să fie?

(Bilțiu..., 471)

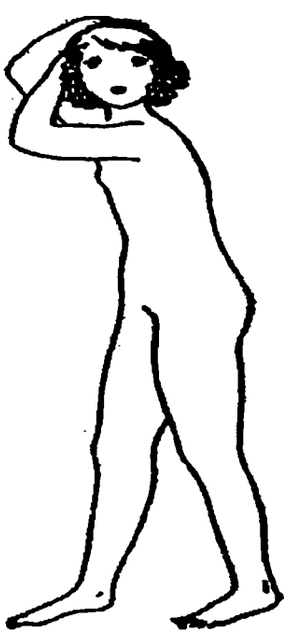

C

Calul

Patru toacă
Ş-o miliă gioacă.

(Hasdeu..., 423)

În pădure cioca boca,
În târg treapa leapa,
Acasă mihoho.

(Pascu..., 353)

Calul şi călăreţul

Patru-alergătoare,
Două-atârnătoare.

(Morariu..., 156)

Pe drum merge, tropăieşte,
Când încet, când se iuţeşte,
Urechi patru şi ochi patru,
Unghii douăzeci şi patru.

(Neagu..., 14)

Calul înşeuat

Patru-alergătoare
Şi-o spânzurătoare.

(Morariu..., 128)

Cana de băut apă

Am o fată urâtă, urâtă,
Cine vine, o sărută.

(Torpan..., 532)

Candela *(ar.: cândila)*

Am un arap
Di perce spânzurat
Şi cu lilicea-n cap.

(Hasdeu..., 423)

Capra

De cum m-am născut,
Barbă c-am făcut.

(Morariu..., 128)

Capra, varza, omul şi pirosteiul

Cineluş, cinel,
Cinel, piciorel,
Cel cu patru picioare dă să-l mănânce pe cel cu un picior.
Cel cu două picioare îl apucă pe cel cu trei picioare
Şi-l aruncă după cel cu patru picioare,
Ca să-l scape pe cel cu un picior!

(Morariu..., 156)

Capul, fruntea, ochii, nasul, gura şi bărbia

Am o clăiţă de fân.
Lângă clăiţă,
O poieniţă,
Lângă poieniţă, doi luceferei,
Lângă luceferei – un cuib mucos,
Lângă cuibul mucos,
O moară ferecată,
Lângă moara ferecată
Un genunchi de porc.

(Tocilescu-Ţapu..., 366)

Capul omului

Am o copită cu fân,
Sub copită sunt două lacuri, două găuri,

O raţă cufurită
Şi o moară [h]odorogită.

(Neagu..., 15)

Am un crâng,
Lângă el, o fântână,
Lângă fântână, un năpârstoc,
Lângă el, două oglinzi
Iar lângă ele, două jumătăţi de blid.

Cilimini, cilimini,
Am o clăiţă de fân,
Lângă clăiţă, d-o poieniţă,
Lângă poieniţă, doi luceferei,
Lângă ei, un cuib nucos,
Lângă cuibu nucos, moară ferecată,
Mai în jos – un ghioc de noroc.

(Torpan..., 527)

Cartea

Am o colectivă mare
Cu mulţime de tarlale,
Pe tarlale – floricele
Şi noi toţi vorbim cu ele.

(Ciucescu-Zamfir..., 656)

Găină pestriţă,
La popa pe portiţă.

(Costăchescu..., 395)

Rădăcină,
Pletăcină,
Rar voinic se află s-o dizbine.

(Hasdeu..., 418)

Rădăcină de cătină,
Puţintei sunt ce-o răsfiră.

Păsărică pestricioară,
La popa pe policioară.

(Neagu..., 15)

M-a trimes Doamna de sus
La cea de jos
Să-i dau cusătură
Fără neam de-mpunsătură (tivitură)

(Pascu..., 353)

Cartofii

Deasupra-i pădure mare,
Dedesubt sunt pâinişoare.

(Manolache..., 335)

Am o gheghì cu unsprezeci oú –
Luăi noú,
Lăsai doú
Ca gheghea sî sî mai oú.

(Oprişan..., 406)

Cartoful

Io m-am dus în pădurice
După ouă de bibice.
Luai nouă,
Lăsai două,
Ca bibicea să se ouă.

(Torpan..., 529)

Carul

Am patru fraţi şi nu se ajung.

Ce iese breaz din pădure, ce e?

Vin caprele de la munte cu steluţe albe-n frunte.

(Pascu..., 353)

Carul şi sania

Am două fete mari: una aşteaptă vara, alta aşteaptă iarna.

Am două surioare: una roade vara şi alta iarna.

(Pascu..., 353)

Casa

Sub pădurea îngrămădită
Şade lumea învelită,
Ziua de soare fugită,
Noapte de lună pitită.

(Ciucescu-Zamfir..., 655)

Într-un dovlecel
Vorbesc mațele în el.

(Costăchescu..., 395)

Ursa şeade
Şi urechile li bate.

(Hasdeu..., 423)

Am o cloşcă albă,
Noaptea-şi strânge puii
Şi ziua îi risipeşte.

(Manolache..., 339)

Cloşca de lemn
Şi puii de carne.

Puii vii,
Cloşca moartă.

(Neagu..., 16)

Cu trupul iernează şi cu coarnele vărează.

(Pascu..., 353)

Am o vacă mare,
Cu țâța în spinare.

Am o vacă cu ugerul în spinare.

(Tocilescu-Țapu..., 366)

Casa şi coşul

Am o vacă cu țâța în spinare.

(Tocilescu-Țapu..., 367)

Casa şi oamenii

Cloşca de lemn şi puii de carne.

(Pascu..., 354)

Casa şi uşa

Ursu şade
Şi urechea-i bate.

(Tocilescu-Țapu..., 367)

Castravetele

La o rădăcină de lipan,
Şapte bâte de mocan.

(Neagu..., 16)

Printre frunze mari şi late,
Bag mâna şi-l iau de spate.

(Oprişan..., 406)

Bag mâna-n frunze ş-apuc pe moşul de buze.

Supt o pungă de lipan
Şepte fete de mocan.

(Pascu..., 354)

Castravetele murat

O bag tare şi uscată, o scot moale şi udată şi din vârf îi curge zeamă.

(Pascu..., 354)

Îl bagi tare şi uscat,
Îl scoţi moale şi udat
Şi din cap apă-i curge.

(Tocilescu-Ţapu..., 367)

Caucul

Am un băiat, cine vine-l pupă.

(Pascu..., 354)

Căciula

Reteveri rotund,
Bagă păru-n fund.

Buzdugan rătund,
Mână floci în fund.

Ţuguiu rotund, bagă părul afund.

Hop, hop,
Surcele-ngrop.

(Pascu..., 354)

Căciula macului

Sus, în vârful unui pai,
Şede steaua unui crai.

Într-un vârf de pai,
Cuşma lui Mihai.

(Morariu..., 127)

Călărețul

Cine are şase picioare,
Dar numai pe patru umblă?

(Costăchescu..., 395)

Pe drum merge şi grăbeşte,
Unde-ncet, unde mai iute;
Urechi patru şi ochi patru,
Iară unghii douăzeci şi patru.

(Pascu..., 354)

Călărețul, calul şi şeaua

Deasupra carne,
Dedesubt carne,
La mijloc lemn.

(Torpan..., 530)

Călcâile

Am doi câni: când mă duc la pădure, se uită acas, şi când mă duc acas, se uită la pădure.

(Pascu..., 354)

Am doi cai,
Când îi duc la apă se uită acasă,
Când îi duc acasă,
Se uită la apă.

Am doi cai,
Când îi duc la fântână,
Să uită acasă;
Când îi duc acasă,
Să uită la fântână.

(Tocilescu-Țapu..., 367)

Căldarea de la puț

Căciula mutului,
În fundul pământului.

(Neagu..., 14)

Căldarea şi toartele ei

Punte strâmbă,
Vale-adâncă.

(Tocilescu-Ţapu..., 367)

Căldarea şi doniţa

– Dobro, graso, und' te duci?
– Arso-n burtă, ce mă-ntrebi?

(Ciucescu-Zamfir..., 653)

Căldarea şi fedeleşul

A plecat hurdu-burdu la fântână
Şi s-a ntâlnit cu arsa-n fund.

(Pascu..., 354)

Călugării *[când vin la biserică]*

Sus tună,
Jos răsună,
Ciorile s-adună.

(Pascu..., 354)

Căluţul de iarbă, cosaşul

Sare iepureşte,
Cândă scripcăreşte.

(Morariu..., 128)

Cămaşa

Am o mănăstire albă:
Intru pe o uşă şi ies prin patru uşi.

Am trup, dar n-am corp,
Am gât, dar n-am cap;
Am mâneci, dar n-am mâini.

(Neagu..., 15)

Căpățâna de usturoi

Nouă frați într-un cojoc.

(Pascu..., 355)

Cărările

De la casă
Pân' la casă,
Tot mațe de iepuri trase.

(Morariu..., 138)

De la noi păn la voi
Tot fâşii de mei.

(Pascu..., 355)

Cărbunele

Îl bag roş în apă
Şi iese negru.

(Pascu..., 355)

Cărțile de joc

Ce se amestecă şi nu se mănâncă?

(Torpan..., 533)

Cățeaua

Are tata o oaie laie
Şi-a fatat doi miei în paie.
Eu zic: bârr!
Ea face: hârr!
Eu zic: bârr, oaie, la stână,
Şi ea face: hap de mână!

(Costăchescu..., 393)

Am o oaie laie,
Are doi miei la paie.

Eu zic: bâr!
Ea zice: mâr!

(Neagu..., 16)

Cățeii de usturoi

Am mulți frați,
Într-o căciulă îmbrăcați.

(Neagu..., 17)

Câinele

Moşul Nicolae
Doarme pe casă în paie.

(Costăchescu..., 192)

Ciuciulete
Sub părete.

(Hasdeu..., 418)

Am un dorobanț,
Ferecat în lanț.

(Morariu..., 128)

Cânepa topită

O bag tare şi uscată,
O scot moale şi udată,
Şi din vârf îi curge zamă.

O bag tare
Şi-o scot moale

(Pascu..., 357)

Cântarul

Am o capră găgăuță cu ghearele ca de mâță,
Face adesea din codiță: na tăicuță, na tăicuță.

Am o pasăre, nici moartă nici vie,
Numai din coadă adie.

(Ciucescu-Zamfir..., 652)

[Cântarul] *(ar.: ziga)*

Ună gaie cu mațăle azvara.

(Hasdeu..., 423)

Richi, richi,
Potârnichi,
Cu creasta ca de ridichi,
Cu ghearele ca de gaie,
Cu coada ca de tigaie!

(Manolache..., 330)

Fiară-ncornurată
Face judecată.

(Morariu..., 138)

Am o porumbiță
Cu dreptatea pe spinare.

Lui Simion lungu
Îi spânzură bumbu.

Am o mâță găgăuță
Și din coadă: na tăicuță, na tăicuță.

Ța-n sus, ța-n jos,
Țandi Mandi hop.

(Pascu..., 357)

Am o păsărică bie, bie,
Din coadă adie.

Măciuchiță goga,
Spânzură Moldova.

Am o mâță găgăuță
Şi de coadă, hăp tăicuță.

Am o capră găgăuță
Cu ghearele ca de mâță,
Face adesea din codiță,
Na, tăicuță, na, tăicuță!

Am o găinuşă ciuşă
Cu minciunile
În guşă,
Cu dreptatea
Pe spinare.

(Tocilescu-Țapu..., 369)

[Cârligile de ciorapi]
(ar: cârlidzile di părpode)

Cinci frați un puț adară
Da s-agiungă şi nu pot iară.

(Hasdeu..., 423)

Am cinci cai,
Muşcă unul din botul altuia.

(Neagu..., 15)

Cinci surori se urmăresc
Şi niciodată nu se-ntâlnesc.

(Tocilescu-Țapu..., 370)

Cârligul fântânii şi cofa

Lăzărică, lungul,
Îi spânzură bumbul!

Urcă moşul şi coboară
Cu mătuşa subsuoară.

(Morariu..., 156)

Cârligul *[de smuls paie]*

Am un cal slab,
Mânâncă nouă şire de paie,
Şi nu se mai îngraşă.

Am o vacă,
Mânâncă claia,
Şi nu se balegă.

Am un bou,
Toată ziua mânâncă la fân
Şi nu se îngraşă.

Am un bou,
Mănâncă o şiră de paie,
Şi nu se c...că, ce e?

Am un cal;
Când plouă,
El nu se udă.

(Pascu..., 357)

Am un cal, toată ziua mănâncă la paie,
Da' el baligă nu face.

Am un cal mare care mânâncă o şiră de paie
Şi el nu se satură.

Am un bou c-un dinte,
Smulg şâra toată.

(Tocilescu-Ţapu..., 370)

Cârpătorul, pânea şi ţestul

Lat şi codălat;
Saltă pe roşia
Şi bagă pe neteda.

(Pascu..., 357)

Ceapa

Am o domnişoară,
Cu rochiţa roşioară,
Când te uiţ' la ie îţ' vine să plânji.

(Bilţiu..., 469)

Ceapa *(ar.: çiapa)*

Evă, feată adunată stog
Şi cu cusiţile-ntru loc.

(Hasdeu..., 423)

Cinel, cinel,
O pădure
Şi-o prescure.

Fetişoară
Cu rochiţă roşioară,
Când prind a te dezbrăca,
N-am de ce mă bucura,
Că încep a lăcrăma.

(Morariu..., 128)

Stă cocoana în cămară
Cu pletele-afară.

(Neagu..., 17)

Am cămăşi nenumărate
Şi le port pe toate îmbrăcate.

(Oprişan..., 407)

Sus pădure,
Jos prescure.

Ce stă în cui atârnat,
Cu douăsprezece piei îmbrăcat?

Popa-i în cămară şi pletele afară.

(Pascu..., 355)

Ceara

Ce la soare se topeşte
Şi-n pământ nu putrezeşte?

(Neagu..., 17)

Am o rochie roşie,
Dacă o pui pe foc, se udă,
Dacă o pui în apă, se usucă.

(Torpan..., 533)

Ceasornicul

Ursul şede
Şi urechea-i bate.

Şede dracu în părete
Şi tot dă din două degite.

(Pascu..., 355)

Ce-i micuț
Şi cuminte
Şi te-nvață
Şi te minte?

(Morariu..., 139)

Ceasul

Gânganie fără suflare,
Merge fără-astâmpărare,
N-are duh, nici nu-nviază,
Toată lumea îndreptează.

Michiduță mititel
Se ia lumea după el.

(Ciucescu-Zamfir..., 662)

Ce vorbeşte,
Ciocăreşte
Şi sporeşte?

Am o moară fărâmată,
Ce merge şi zi şi noapte.

Ce e mic şi mititel,
Se ia lumea după el?

Cine merge
Şi totuşi stă pe loc?

Mică
Şi dumică,
Umblă fără frică

(Neagu..., 18)

Ceaţa

Am o vacă braşoveancă,
Când întinde brâncile,
Acopere luncile.

(Ciucescu-Zamfir..., 660)

Stă-n pădure,
Nu răsună;
Nour îi,
Şi nu tună.

(Morariu..., 151)

Tutuiană, iană,
Fuge noaptea pe poiană.

(Neagu..., 18)

Ci trecì prim vamî
Şî nu sî bagî-n samî?

(Oprişan..., 401)

Ce trece prin sat
Şi cânii nu bat?

Ce trece prin tufe
Şi nu s-aude?

Ce stă în pădure
Şi nu sună?

Ce trece prin vamă
Şi nu se bagă samă?

Pe-o vale cotită
Vine o mierlă-nsovonită

Mă suii în deal
Ca să-mi văd de cai,
Şi nu văzui caii,
Prăpădii cheile,
Se încurcară văile.

(Pascu..., 355)

Pe o vale cotită
Vine mierla-nsovonită

(Tocilescu-Ţapu..., 367)

Ceaunul

Urduz, burduz,
De la munte adus,
Sub laiţă pus,
Cu mămăligă uns.

(Brăiloiu..., 544)

Hurduz-burduz,
Din Ţarigrad adus
Şi stă cu gura-n sus.

(Morariu..., 139)

Am o vacă neagră,
Şi când fată
Se strâng băieţii împrejur grămadă.

(Tocilescu-Ţapu..., 368)

Ceaunul, mămăliga

Am o vacă neagră,
Şi, când fată, toţi aleargă.

(Costăchescu..., 390)

Când se baligă Murguţa,
Dau năvală toţi, fuguţa!

(Morariu..., 156)

Ceaunul şi căuşul

– Scurto, berco, un' te duci?
– Ars în fund la ce mă-ntrebi,
Căci unde mă duc
Tot ţie ţi-aduc!?

(Oprişan..., 405)

Ceaunul şi cofa

– Scurtă, groasă, un' te duci?
Hâşti de cur, ce mă-ntrebi?

– Fusea, cusea, un' te duci?
– Dar de mine de ce te-apuci?

(Pascu..., 355)

Ceaunul şi cele necesare pentru pregătit mămăliga

Lată peste lată,
Îmbojorată peste înbojorată,
Crăcănată peste crăcănată,
Peste crăcănată, măciulie,
Peste măciulie, limpezală,
Peste limpezală, gălbineală,
Peste gălbeneală, huduleţ.

Pe roşia, tri picioare,
Pe tri picioare, neagra,

Pe neagra, limpedea,
Pe limpedea, moşânoi,
Pe moşânoi, popa bulibooi.

(Torpan..., 521)

Cepul de la poloboc

Tata se suie pe scară
Şi mama-l trage de nod afară

(Pascu..., 355)

Cercel[ul]
(ar.: minghiusla)

Usturime-i cu durime,
Când'l badzi îi pare ghine.

(Hasdeu..., 423)

Aleo, valeo, rău mă doare,
Când mi-l bagă bine-mi pare!

(Morariu..., 163)

Cinel, cinel:
În fundul oalei
Fasola doarme.

Hârlibat, îmbârligat,
În gaură de fată mare băgat.

(Pascu..., 355)

Ustură şi rău te doare,
Când ți-o bagă gine-ț pare!

(Oprişan..., 402)

Usturime, greu mă doare,
Când mi-l bagă bine-mi pare.

Încârligat,
Îmbârligat,
În gaură de
Fată mare băgat.

(Tocilescu-Ţapu..., 368)

Cercul

Ce-i rotund
Şi fără fund?

(Neagu..., 18)

Ce stă în cui fără fund?

Ce şede în cui
Şi e fără fund?

(Pascu..., 355)

Cercul pe poloboc

Ce-i rotund
Şi fără fund
Şi de vin,
Îi pare bine?

(Morariu..., 139)

Cernutul făinii

Sus bat tobele,
Jos cad negurile.

(Torpan..., 528)

Cerul

Am un ceaun umflat,
Peste lume răsturnat,
Mai luminos decât lumânările
Şi mai întunecos decât pivniţile.

Cerul şi luna

Pe piele de taur,
Joacă un glob de aur.

(Costăchescu..., 386)

Cerul şi soarele

Curtea verde,
Domnul roşu.

(Neagu..., 18)

Cerul şi stelele

Pe câmpul lui Basarab,
Numai mei vărsat.

(Neagu..., 19)

Am un pom – seara înfloreşte
Şi dimineaţa desfloreşte.

(Tocilescu-Ţapu..., 368)

Am o rochie mierie
Tătă plină de pozdărie.

(Torpan..., 532)

Cerul, stelele şi luna

Am o strachină de alune
Şi-n vârf o nucă.

(Pascu..., 356)

Pe un câmp mare
Iese cloşca cu puii la plimbare.

(Torpan..., 532)

Cheia

Ce intră întâi în biserică?

(Pascu..., 356)

Cheia în lacăt *(ar.: dischitoarea)*

Lală cărteaşte
Şi teta sgileşte.

(Hasdeu..., 423)

Chiotul

Cinel, Cinel,
Trece peste apă
Şi nici că se-adapă.

(Morariu..., 151)

Ce trece peste apă
Şi nu face valuri?

Ce nu are umbră pe apă?

(Tocilescu-Ţapu..., 368)

Chiotul şi gândul

Trece prin pădure şi nu-l sparge.

(Morariu..., 163)

Chiperiul*

Ghemuşoare creţe, în târg precupeţe.

(Costăchescu..., 394)

Chiseilogu (pisălogul) de la pivă

G[hici] g[hicitoarea] mea:
Mama stă
Şi tata dă.

(Hasdeu..., 418)

Cimitirul

Este un sat unde câinii nu latră,
Cocoşii nu cântă
Şi oamenii nu se scoală.

(Neagu..., 19)

---

* Vezi şi **Ardeiul şi chiperiul.**

Cimpoiul

Pe valea lui Babarac,
Se dă dracul peste cap.

(Brăiloiu..., 544)

Strâns şi uscat
Jupuit şi mâncat
Zbiară cât poate prin sat.

(Ciucescu-Zamfir..., 656)

Umflă-mi-se, gâmfă-mi-se,
Dandaneaua (sic!) scoală-mi-se.
Dă-i, dă-i şi n-ai ce-i face!

(Costăchescu..., 190)

Am un băiat:
Când îl mângâi, plânge;
Când îl las, tace.

(Neagu..., 19)

Umflă-mi-se,
Gâmfă-mi-se,
Dăi, dăi, dăi, şi n-ai ce-i face!

Umflă-mi-se,
Îngâmbă-mi-se,
Girbineaua scoală-mi-se;
Dăi dăi dăi şi n-ai ce-i face!

Umflă-mi-se,
Gâmfă-mi-se,
Hudumacul scoală-mi-se.

Strigă răgură
Din măgură
Şi-i răspunde răgacie din gaură.

(Pascu..., 356)

Ce mâță zgâită
Pe câmp se cântă?

Umflă-mi-se, gâmfă-mi-se,
Berbeneaua scoală-mi-se,
Dă-i, dă-i, n-ai ce-i face!

(Tocilescu-Ţapu..., 368)

Cioara

Am o ţarcă buleargă,
Tot câmpul aleargă.

(Pascu..., 356)

Cioara cu cloşca cu pui

Ţup, ţup, pi lângî păreti,
C-o intrat belita-n feti!

(Oprişan..., 403)

Ciobanul şi oile

Ciugurele, mărunţele,
Şed pe drum înşirăţele;
Ciugur mugur cel bătrân
Şede jos şi bea tutun.

Ciugurele mugurele,
Merg pe câmp înşirăţele,
Ciugur mugur cel bătrân
Şede lâng-un stog de fân.

(Pascu..., 356)

Ciobotarul, scaunul, câinele şi cizma

Două picioare şedea pe trei picioare
Şi se juca cu un picior de raţă.
Patru picioare o venit şi o luat piciorul de raţă.
Atunci două picioare o luat pe trei picioare
Şi o azvârlit după patru picioare.
Atunci patru picioare a căzut jos,
Două picioare a luat piciorul de raţă

Şi l-a pus iarăşi pe trei picioare
Începând a se juca cu el.

(Tocilescu-Ţapu..., 369)

Ciocănitoarea

Ţapu mamii, ţap,
Sare pe copac,
Toacă noaptea lemn uscat.

(Ciucescu-Zamfir..., 658)

Ţac, ţac, prin copac;
Iuş, iuş, prin păiuş.

(Costăchescu..., 392)

Ciomag[ul], bâta *(ar.: ciumaglu)*

În pădure mi feciu
În pădurea criscui
Şi-acasă când mi aduseră
Mai maru s'hiu' mi dzâseră.

(Hasdeu..., 423)

Cireşul

Bilişoare, roşioare,
Strălucesc frumos în soare,
Cu codiţele perechi,
Să le pui după urechi.

(Ciucescu-Zamfir..., 654)

Ciucălăul de păpuşoi

Pidosnicul satului
Vărează-n cojoc,
Iernează gol foc.

(Morariu..., 129)

Ciuperca

Rostogol într-un ocol,
Babă albă-ntr-un picior.

(Ciucescu-Zamfir..., 659)

Ciuperca
(ar.: burete sau guguleană)

Ună casă pri-un chicior
Cu umbrela este soru.

(Hasdeu..., 424)

Am o juncă,
Ce paşte pe luncă;
Pe spate e roşie şi pe burtă albă.

(Manolache..., 335)

Am o casă văruită,
Într-un picior sprijinită.

(Neagu..., 20)

Ciutura

Ce coboară,
Pentru că-i uşoară,
Şi cându-i grea, nu pică,
Ci-n slavă se ridică?

(Morariu..., 139)

Căpăţână de vultur,
Zace la popa-n gură.

Am o vacă:
Toată ziua bea la apă
Şi nu se mai satură.

(Neagu..., 19)

Tata stă în pod
Şi mama îl tragi di nod.

(Oprişan..., 404)

Ce-o bagi goală
Şi-o scoţi plină?

Ştefan lungu-i
Pică mucu.

Ciutura şi lumânarea puţului.

Căpăţână de vultur,
Bustubuc la popa-n cur;
Preoteasa fuga-fuga ca să vază
Ce-a intrat popi-n găoază.

(Pascu..., 357)

Cizma

Zece trag,
Cinci împing
Şi neagra merge înainte.

(Neagu..., 20)

Corb negru,
Înghite ciolanul tot.

(Tocilescu-Ţapu..., 369)

Cizmele

Am două putioare:
Ziua sunt pline,
Noaptea sunt goale.

(Neagu..., 20)

Claia

La un deal rotilat
Şede-un moşneag borţoşat.

Nenea cel gros
Numai cu un os.

(Pascu..., 357)

Clanța

Şi-apoi am fost la tuşa
Şi-abia am nimerit uşa:
Când am prins-o de buric,
A strigat numa: Ţuvic!

(Morariu..., 139)

Lupu-n moară,
Coada afară.

Cățeluşe
Jucăuşe,
Toată ziua latră-n uşă.

(Neagu..., 20)

Cleampa şi scârțâitul uşii

Prinde-o de buric,
Țipțiric-țiric!

(Morariu..., 157)

Cleampa uşii

Când vine lelea la noi,
Tăt m-apucă de p...ţoiu.

(Pascu..., 357)

Cleştele

Am un grajd plin cu cai roşii;
Când îl bag pe cel negru,
Ies toți afară.

(Pascu..., 358)

Clopotul

Putinei de aur,
Limbă de balaur.

(Ciucescu-Zamfir..., 657)

Sunai frâul în curte
Şi-auzii murgul în munte.

(Costăchescu..., 386)

[Clopotul] *Campanele*

Strigă bica-ntre copaci
Şi se-adună boi şi vaci.

(Hasdeu..., 418)

Bate-n dungă,
Grindina alungă.

(Morariu..., 140)

Tună-n văgăună,
Oile se-adună.

(Morariu..., 157)

Găinuşă moartă,
O arunci la poartă
Şi-ţi grăieşte
Ungureşte.

Într-un copac găunos,
Urlă un lup bătăios.

Limba cocostârcului
Bate-n poarta târgului.

Pe câmpul rotund,
Vine badea cântând.

Putineiu de aur,
Limbă de balaur.

Strigă Gogea din copaci
Şi Gogeoaia din odaie
C-a furat lupul o oaie.

(Neagu..., 21)

Cercelu Doamnii
Pe fundu oalii.

Pana cocostârcului
Bate faţa târgului.

Badea rage
Din pârloage,
Lelea îngână
Din grădină.

Într-un copaci găunos
Urlă un lup bătăios.

(Tocilescu-Ţapu..., 370)

Clopotul bisericii

Într-un ciolpan găunos
Zbiară un om bătăios.

(Tocilescu-Ţapu..., 370)

Clopotele

Rag buhaii nencetat,
Că nu li-s vacile toate
Şi viţeii jumătate.

(Pascu..., 358)

Cloşca şi uliul

Tananica cierbe pere
Tananel vine şi cere.
Tananica nu se-ndură,
Tananel vine şi fură.

Tândălița fierbe pere,
Tândăloi vine şi cere:
Tândălița nu se-ndură,
Tândăloi vine şi fură.

(Costăchescu..., 192)

Tandalica are pere,
Tandalic vine şi cere;
Tandalica nu se-ndură,
Tandalic vine şi fură.

(Pascu..., 358)

Coada cucoşului

Vântul o încuie, vântul o descuie.

(Costăchescu..., 392)

Coarnele berbecului

Încârligate,
Îmbârligate,
Pe vârf de munte aşezate.

(Neagu..., 22)

Încârligate,
Îmbârligate,
Pe creasta dealului aruncate.

(Torpan..., 530)

Coasa

Cățăluşă albă – tot câmpul aleargă;
Când ajunge la drum, stă.

(Costăchescu..., 386)

Am o cățea albă,
Toată poiana aleargă;
Când ajunge la drum,
Stă şi se urcă pe umărul meu.

(Manolache..., 332)

Cățăluşă şargă,
Mult fânaț aleargă.

(Morariu..., 140)

Cățelușă tipovă,
Linge câmpul otovă.

(Neagu..., 22)

Mă suii pe plai,
Să văd ai mei cai,
Dar nu văzui caii,
Ci văzui ştiucile
Păscând luncile.

Vara iş, iş,
Prin păiş,
Iarna tac, tac,
Prin copac.

Au plecat ştucile,
Ca să pască luncile.

(Neagu..., 22)

Cinel-cinel: tot câmpul aleargă;
Când ajunge-n drum, stă.

Am o căţea albă,
Tot câmpul aleargă
Şi numai urdă c...că;
Când dă-n drum, stă.

La o margină de luncă
Nedelca s-aruncă.

Mă suii într-un deal mare
Să văd doi cai bălani;
Nu văzui caii şi văzui ştiucile
Păscând luncile.

Ciuş, ciuş, prin păiuş,
Trage noaptea la culculş.

(Pascu..., 358)

Miş, miş,
Pân păiş,
Cotcodaci
Pân copaci.

Coţofană zdruncoviţă,
Pe unde merg cale-şi face;
Prin copaci –
Taci, taci.

(Tocilescu-Ţapu..., 371)

Coasa şi grebla

Tata rage
Prin pârloage,
Mama-ngână
Prin grădină.

(Pascu..., 358)

Cobiliţa

În pădure e născută,
Acolo crescută;
Acasă i-adusă
Şi la treabă pusă.

Mare, lungă, încovoiată,
La capete înfierată
Şi pe umăr e purtată.

(Neagu..., 23)

În păduri mă născui,
În păduri mă crescui;
În sat când m-aduserî
Cercei în urechi îmi puserî.

(Oprişan..., 405)

Am o iapă slabă
Şi-o duc de coadă la apă.

Am o iapă slabă;
De coad-o duc la apă,
De coad-o aduc.

(Pascu..., 358)

În pădure născui,
În pădure crescui,
Acasă dacă m-aduse
Cercei de aur îmi puse.

Mă duc cu cerceii seci
Şi viu cu ei plini.

(Tocilescu-Ţapu..., 371)

Cocoşul

Dintr-o piatră albă,
Naşte un prooroc,
Ce strigă-n miezul nopţii
Şi-nviază morţii.

(Neagu..., 23)

Cofa

Am o vacă albă,
O duc de coadă la apă.

Am un cal,
De slab ce-i
Îl duc de coadă la apă.

(Neagu..., 23)

Colţunul [Ciorapul]

Cu cinci pari şi-o nuia
Faci gardul cât îi vrea.

Colțunul şi piciorul

Lânoasa se deschide,
Cea sprelungă intră.

(Pascu..., 359)

Comoara

Căciula mutului, în fundul pământului.

(Costăchescu..., 388)

Condeiul

– Cinel, cinel (cignel, cignel),
Trii mă poartă
Trii m-adapă
Din nasul meu curge miere şi otravă
Iară glasul meu s-aude pân' la marginea pământului
Gâciți!
– Este condeiul.

(Hasdeu..., 418)

G[hici] g[hicitoarea] mea:
Trei mă țin,
Doi mă poartă
Şi când strig,
Mă aude de la marginea pământului.

(Hasdeu..., 419)

Ce e mic şi fără minte
Şi ne-nvață la cuvinte?

Nichiduță mititel,
Se ia lumea după el.

(Neagu..., 24)

Copilul înfăşățel, înfăşat

Sufletel nevinovat
Mai rău ca un hoţ legat.

(Morariu..., 129)

Corabia

Pană-mpănată,
Pe apă lăsată,
Cu mână de om,
Cu voie de Domn.

(Pascu..., 359)

Țăndărică, lemn uscat,
Venită din Țarigrad.

(Neagu..., 24)

Pană-mpănată,
Pe apă lăsată,
De vânturi mânată.
Suflet n-are, suflet duce,
De pământ nu se atinge.

Rața-n baltă,
Penele-n pădure.

Fulgii-n pădure
Şi rața-n gârlă.

(Tocilescu-Țapu..., 372)

Cosciugul

Cine-l face nu-i trebuie,
Cine-l cumpără nu-l doreşte
Şi cui îi trebuie nu-l vede.

(Tocilescu-Țapu..., 372)

Coşul (hornul)

Am un sac plin cu sămâmță de mac,
Şede cu gura-n jos şi nu se varsă.

Am o bi[v]oliță numai cu o țâță.

Ursu-n sat,
Cânii nu-l bat.

(Pascu..., 359)

Coţofana*

Ce e lungă cât o drugă,
Şi de groasă cât o ceapă,
Şi nechează ca o iapă?

Ce-i alb ca [şi] caşul,
Negru ca făgaşul
Şi lung ca drugul?

Domnul scurt
Şi puşca lungă.

(Pascu..., 359)

Coţofana pe cuib

Intră popa în altar
Şi lasă bostanu-afar'.

(Neagu..., 24)

A intra popa-n altar
Şi şi-a uitat c...ru-afar.

(Pascu..., 359)

Coţofana pe porc

Tuleaşca fleaşca
Se suie pe tuleşcoiu fleşcoiu,
Dar tuleşcoiu fleşcoiu
Nu se suie pe tuleaşca fleaşca.

(Pascu..., 359)

Ţaţa moaţa se suie pe ţaţoi moţoi,
Dar ţaţoi moţoi nu se suie pe ţaţa moaţa.

(Tocilescu-Ţapu..., 372)

---

* Vezi şi **ţarca.**

Crai Nou

Uite:
Spânzurate-n nour
Coarnele de bour!

Bulgăraş de aur
Cu coarne de taur.

(Morariu..., 151)

Crăpătura

Ce-i în casă
Şi nu-i făcut de mână de om?

(Pascu..., 359)

Crâşma

Casa dracului,
În mijlocul satului.

(Costăchescu..., 394)

Mănăstirea dracului
Din mijlocul satului.

(Morariu..., 140)

Crucea

Fără suflet s-a născut,
Fără suflet a crescut;
Fără grai, fără cuvânt
Şi tot este lucru sfânt.

(Neagu..., 24)

Cucoarele

Singurele,
Mititele,
Se tot duc înşirăţele.

(Morariu..., 129)

Cucuveaua

Titiană, iană,
Strigă noaptea în poiană.

(Tocilescu-Ţapu..., 372)

Cuiu[l] *(ar.: pendura sau penura)*

Truplu mi-l bagă-n casă
Şi caplu-n afoară mi-l alasă.

(Hasdeu..., 424)

Intră hoţomanu-n casă
Şi capul afară-l lasă.

Şede moşul în cămară,
Numai capu-l ţine-afară.

(Morariu..., 140)

Cuiul şi ulcica

Moşul cela din perete
Cu mătuşa de-o ureche.

(Morariu..., 157)

Culbecul (melcul)

Cineluş, învârteluş:
Mai mic decât oul,
Mai tare ca boul.

(Morariu..., 129)

Veveriţă nu e,
Pe copac se suie.

Mă-ntâlnii c-un dobitoc:
Coarne avea,
Bou nu era;
Samar avea,
Măgar nu era;

În copac se suia,
Dar picioare n-avea.

Ivan lungul din răgoz
Mare pătărângă-a scos.

(Pascu..., 360)

Cumpăna de la fântână

La Grigore Lungu
Îl spânzură bumbu.

(Bilţiu..., 473)

Ciocârlan moţat,
Scârţâie noaptea în sat.

(Ciucescu-Zamfir..., 659)

Hâţa, bâţa, pân-o bagi;
Hâţa, bâţa, pân-o scoţi.

(Oprişan..., 404)

Cununa

Ce şede-n cui
Şi n-are fund?

(Tocilescu-Ţapu..., 372)

Cununa de usturoi

Capuri spânzurate,
La rând înşirate.

(Morariu..., 129)

Cununia

Ce nod cu mâna se-nnoadă,
Dar cu mâna nu se deznoadă?

(Costăchescu..., 392)

Nodurel legat cu gura
Te-nnoadă pe totdeauna.

(Morariu..., 153)

Cine se înnoadă cu gura
Şi nu se deznoadă cu mâna?

(Tocilescu-Ţapu..., 372)

Cuptorul

Şede moşu-n brânci,
Din poală-i mănânci.

(Morariu..., 140)

Cuptorul cu cărbunii şi cociorva

Ocolaşu-i plin de boi rujeni,
Dar iată că taurul cel negru
Dă-ntre ei năvală
Şi pe toţi îi scoate-afară.

(Morariu..., 157)

Curcubeul

Ştergărel vărgat
Peste lume aruncat.

(Morariu..., 151)

Curcubeul *(ar.: curcubeulu)*

Distimele chindisită
Pisti nori arucutită.

(Hasdeu..., 424)

Cinel-cinel:
Ştergar vărgat,
Pe cer aruncat.

(Pascu..., 360)

Ştergar vărgat,
Peste Dunăre aruncat.

Şervet vărgat,
Peste mare aruncat.

(Tocilescu-Ţapu..., 373)

Curechiul (varza)

Ulcioruş, bulcioruş,
Şede într-un picioruş.

Dumitrache-ntr-un picior,
Şede la moşu-n obor.

Am o babă flenduroasă,
Şede cu Vodă la masă.

(Pascu..., 360)

Curpănul de mure

Lungă e, şarpe nu e, şopârlă nu-i;
Arichi are şi nu zboară;
Unghii are şi nu merge.

(Costăchescu..., 394)

Cuţitul

Coada de peşte,
Fără cinci deşte
Nu se dezlipeşte.

(Tocilescu-Ţapu..., 373)

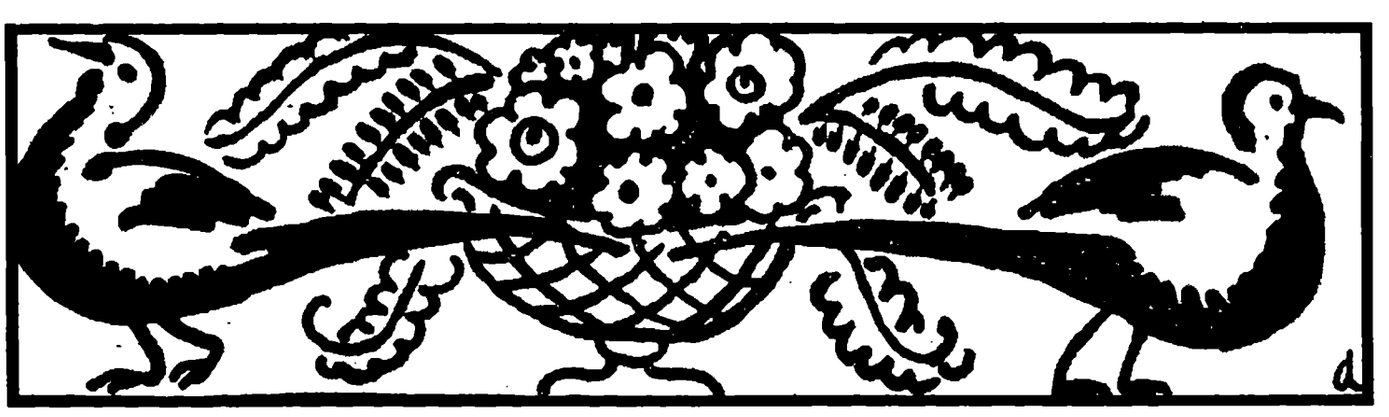

D

Degetarul

Vai de mine, ce păcat!
Dosul, să iertaţi, mi-e faţă,
După mine curg tot maţe
Şi ciupitu-s de vărsat,
Ca Iftodi cel buzat.

(Morariu..., 141)

Degetele

Cinci fraţi cu plocili(?)-n cap.

(Hasdeu..., 424)

Degetele torcătoare, la tors

Cinel, cinel,
Cinci sub streşină şi-i plouă,
Cinci muncesc şi n-au nici rouă.

(Morariu..., 139)

Degetul cu inele

Frigarea de carne
Şi bucatele de fier

(Morariu..., 157)

Desagii

Pe valea lui Berbeluş,
Un curcan cu două guşi.

(Morariu..., 141)

Pe valea lui Ineluş
O curcă cu două guşi.

(Pascu..., 361)

Desagii pe cal

Doi câini gâtuiţi,
Peste poartă azvârliţi.

(Morariu..., 157)

Dimirlia (baniţa)

Scânduroaia bradului,
Sluga întreg satului.

(Morariu..., 141)

Dinţii

Am nişte rufe
Şi niciodată nu se usucă.

Am un şir de oase,
Toate sunt înşirate la fereastră.

(Neagu..., 26)

Am o poeţică de miei albi.

Am un grajd plin de cai albi.

(Pascu..., 361)

Dinţii şi limba

Albişorii treieră,
Sâcâita mătură.

(Neagu..., 26)

Doniţa şi căldarea

– Dobro, groaso, und' te duci?
Arso-n burtă, la ce mă-ntrebi?

– Scurtă, groasă, und' te duci?
– Arsă-n cur, la ce mă-ntrebi?
Unde mă duc,
Tot ţie ţi-aduc.

(Tocilescu-Ţapu..., 373)

Dovleacul*

Din surcea, nuia,
Din nuia, butuc.
Nu pot ca să-l duc.

Am un butoiaş
Plin de copilaşi.

(Costăchescu..., 388)

Dovleacul *(ar.: curcubeta)*

Am una călivă'n plină cu nueli.
Pănă nu o spardzi nu dai di eli.

(Hasdeu..., 424)

Într-o vale adâncă,
Zace un popă de brâncă.

(Manolache..., 337)

Am o casă
Arătoasă,
Fără uşi, fără fereşti,
Locuită de băieţi.

(Manolache..., 332)

Am un coticior
Plin cu iezişori
Şi n-are uşă nicăieri.

Cine se târăşte ca şarpele
Şi-şi face cuib ca iepurele?

---

* Vezi şi **Bostanul.**

Hop, îndop,
Blăni îngrop;
Aţe-ntinse,
Gheme strânse.

Hurdubulea priponit.

Îngropai ţăndări,
Întinsei funii,
Adunai gheme.

Pe un deal mare şi rotat,
Zace un moşneag umflat.

Pui pană
Şi iese ghem.

(Neagu..., 27)

Am o casă gogoneaţă,
Învelită cu verdeaţă
Şi înăuntru ei,
Sunt pui de ţigănei.

(Oprişan..., 407)

Tatăl tău stă în pod
Şi mumă-ta-l trage de nod.

(Tocilescu-Ţapu..., 373)

Dracul

Am doi uncheşei
Se trag de bărbi între ei.

(Neagu..., 25)

Drugu de lemn *(ar.: losturu)*

Dzua stau scumtu tu muri
Şi noptea avegliu di furi.

(Hasdeu..., 424)

Drumul

Ciumnil, ciumnil,
Am on ciung,
Cât lumea de lung.

(Bilțiu..., 473)

S-a făcut de când e lumea
Şi va fi cât va fi lumea.

(Ciucescu-Zamfir..., 661)

Dacă s-ar scula-n picioare,
Ar ajunge-n sfântul soare.

Cât lumea-i de mare
Şi umbră tot nu are.

(Morariu..., 141)

Matei Lungul
Cât pământul.

(Neagu..., 28)

De la noi păn la voi
Tot făşii de tei.

Dobra lungă
Fără umbră.

Am un om înalt;
De încins, poci să-l încing,
Dar căciula nu poci să i-o pui.

E

Evanghelia

Rădăcina-mpletecina
Ales voinicu care-o dezbină.

(Hasdeu..., 419)

Am o pasăre pestriță,
Sus la popa [pe] poliță.

(Pascu..., 361)

Eu

Este,
Nu-i poveste,
Şi-a fi,
Cât oi trăi!

(Morariu..., 130)

F

Fasolea

Ciumnil, ciumnil!
Suie mândra minune.
Vré să suie-n ceri.

(Bilţiu..., 472)

Cerceluşă voică,
În buzunar stoică.

(Brăiloiu..., 543)

Fenderiţă,
Menderiţă,
Cârceiul toboliţă!

(Manolache..., 330)

Cercelul Stoichii
În buzunarul Voichii.

Păsărică rue,
Pe beţe se suie.

(Neagu..., 28)

Cercelul Doamnei
În fundul oalei.

Cercelul cucoanei
Sună în fundul oalei.

Păsărue rue
Pe tufan se suie.

(Pascu..., 361)

Fata sau nevasta
(ar.: feata ică 'nveasta)

Amună liliciă muşată di dafin
Bărbaţli o añurdzescu şi o stringu la sin.

(Hasdeu..., 424)

Faţa de perină şi perina

Pielea vacii-i la părău,
Vaca stă unde dorm eu.

(Morariu..., 158)

Făcăleţul

Iesî moşu din colibî,
Cu nasu plin di mămăligî.

(Oprişan..., 405)

Făina cernută

Plouă-n casă
Drept pe masă.

(Morariu..., 142)

Sus bat tobele,
Jos cad negurile.

(Pascu..., 361)

Fântâna*

Ce nu poţi face în pod?

(Costăchescu..., 192)

Străchinuţă verde,
Fundul cine-i vede?

(Morariu..., 142)

---

* Vezi şi **puţul.**

Străchinuță verde.
Fundul nu se vede.

(Neagu..., 28)

Ciocârlan moțat,
Cântă noaptea-n sat.

Am o vacă:
O mulg cu scara,
Ş-o-mpart cu țara.

(Pascu..., 362)

Fântâna şi cumpăna

Mama cască şi tata se spânzură.

(Torpan..., 533)

Fedeleşul (butoiaş)

Hulduc-bulduc
De barbă-l duc.

(Ciucescu-Zamfir..., 661)

Hurduz, burduz,
De la munte adus,
Pe laghiță pus.

Hurduc, burduc,
De barbă-l duc,
De barbă-l aduc.

(Pascu..., 362)

Buturugă bulbură,
Şade jos şi tulbură.

(Tocilescu-Țapu..., 374)

Felinar[ul] de mână *(ar.: finere, lihnu)*

'N casă când intru
Umplu loclu-acel mai (cama) strimtu.

Şi di dzuă mi ese arşine
Noaptea îmi vedu cama ghine.

(Hasdeu..., 424)

Femeia cu copil

Nici pi drum, nici pi cărări,
Trece-o bahahui mari:
Patru mâni, patru picioari,
Patruzăci di unghioari.

(Oprişan..., 401)

Femeia cu dăsagii

Pi valea lu Ivănuş,
O curcî cu doú guş'!

(Oprişan..., 402)

Femeia însărcinată

Merge Duda pe cărare:
Patru mâni, patru picioare,
Patruzeci de unghioare.

(Costăchescu..., 191)

Merge Duda pe cărare,
Patru mâni,
Patru picioare,
Patruzeci de unghişoare.

Merge mototol pe cărare,
Patruzeci de unghii are.

(Pascu..., 362)

Pe cel drum, pe cea cărare,
Întâlnii o mătăhală mare
Cu patruzeci de unghişoare.

(Tocilescu-Ţapu..., 374)

Femeia măritată

Au! Nu-ţi pot da!
Când n-aveam, îţi dădeam.

(Morariu..., 130)

Fereastra

Cum e în casă, aşa-i şi pe afară.

(Costăchescu..., 386)

Ce e în râpă
Şi nu se surpă?

(Hasdeu..., 419)

Nici în casă, nici afară.

Ţâşti gaură-n pământ.

(Pascu..., 362)

Cine e în casă
E şi afară.

Nici în cer, nici în casă, nici afară.

Nici în casă, nici afară,
Nici în cer, nici pe pământ.

(Tocilescu-Ţapu..., 374)

Fereştile

Cinel-cinel: la cumătra sub părete
Trei găini boghete.

(Pascu..., 362)

Fiarele la cununie

Ghici ghicitoarea mea:
Potoşâncă de purcea;

Cine n-o ghici,
Mațele i s-or zgârci.

(Pascu..., 362)

Fierul de prins păsări

Am o găină cu gheb în spate;
Când pui mâna să-l iei,
Dă cu ciocul.

(Pascu..., 362)

Firul de păr

În pădure mă dusei,
Un lemn tăiai;
Când mă-ntinsei,
Locul nu-l mai găsii.

(Neagu.., 29)

Fluierul

Subțirel şi mititel
Joacă lumea după el.

(Ciucescu-Zamfir..., 656)

În pădure născui,
În pădure crescui:
Acasă dacă mă duseră,
Să le cânt mă pusără.

(Costăchescu..., 192)

Foarfeca

Două late
Cocârlate;
Două-nguste
'ncârligate

(Bilțiu..., 471)

Foarfeca *(ar.: foartica)*

Dao surâri pi un buric
Nî se aspargu, nî se adară
Nî se ne-nvescu eara-veara.

(Hasdeu..., 424)

Foarfecele

Două lungi şi-alăturate,
Două scurte, cârligate.

(Costăchescu..., 387)

Două babe-ntr-un buric
Şi tot fac: Ţuvic, ţuvic!

Două late-alăturate
Şi la capăt cârligate.

Două babe-ncârligate,
De buric încioturate.

(Morariu..., 142)

Două laturi, lăturate,
Merg pe mal,
Malul se surpă.

Am două ţigănci,
Se freacă în burice amândouă.

Două late, împreunate,
Şi la coarne îmbelciugate.

(Neagu..., 29)

Două late-alăturate;
Două strâmbe strâns legate.

(Oprişan..., 404)

Două late-alăturate,
Două-nguste belciugate.

Lipie pe lipie,
Frunză verde ripie.

Am două rățișoare,
Călugăricioare;
Pe unde mergea,
Malul zugruma.

Am două fete harnice;
Pe unde merg ele,
Malul se dărâmă.

(Pascu..., 363)

Două late alăturate,
Două înguste încârlombate.

(Tocilescu-Țapu..., 374)

Focul

Am on bou roşu,
Unde paşte, nu mai creşte iarbă verde.

(Bilțiu..., 474)

Am luat un bou roş;
Unde paşte, se cunoaşte,
Câmpul înnegreşte
Şi iarbă nu creşte.

(Costăchescu..., 392)

Unde s-a culcat Rujan,
Nu mai creşte iarbă-un an.

(Morariu..., 151)

Am o pasăre:
Pe unde trece,
Iarba nu mai creşte.

(Neagu..., 29)

Am un junc roşu,

Unde zace într-o seară,
Se cunoaşte într-o vară.

(Manolache..., 330)

Baba grasa,
Umple casa.

Todirică roşior
Vede c...rul tuturor.

Cinel-cinel:
Am un bou,
Dar culcuşul lui
E numai cât un ou.

Am un bou roşu;
Unde se culcă,
Iarba nu mai creşte.

(Pascu..., 363)

Focul, amnarul, cremenea

Ciumnil, ciumnil,
Taor de faor,
Vacă de pădure,
Viţăl de minune.

(Bilţiu..., 473)

Focul şi căldarea

Am un bou roşu
Şi altul negru.
Cel roşu linge pe cel negru.

(Neagu..., 30)

Focul şi fundul ceaunului, tigăilor şi oalelor

Haraluţă roşior
Linge dosul tuturor.

(Morariu..., 158)

Frânghierul

Păşind tot înapoi,
Lucrează pentru vaci şi boi.

(Morariu..., 130)

Frica

Noi o ştim şi o răsştim,
Dumnezeu habar de dânsa n-are.

(Morariu..., 153)

Frunza

Ce cade în apă şi nu face strop?

(Bilţiu..., 474)

Frunza codrului

S-a speriat cocoşatul,
Că i-a fugit satul;
Are bucurie,
C-aşteaptă să vie.

(Neagu..., 30)

Frunza, hăragu, boghiţa şi h'inu

Mama lată,
Tata lung,
Sorî-mea buzată,
Frati-n'eu nebun.

Tata lung,
Mama lată,
Frate-meu buzat.

(Hasdeu..., 419)

Fulgerul

Săgeata-mpăratului
Sparge casa dracului.

(Ciucescu-Zamfir..., 660)

Ţintirică, lemn uscat,
Luminează-n Ţarigrad.

Scânteioară, ioară,
De vine te-omoară.

(Neagu..., 31)

Fumul *(ar.: fumulu)*

Tată-l nica ni faptu
Şi hiliulu la Dzeu-ie traptu.

Ce se suie-n pod fără scară?

(Hasdeu..., 420)

Ori îi iarnă, ori îi vară,
Suie-n pod fără de scară.

(Morariu..., 152)

Am un drum lung
Şi n-am sfoară să-l ajung.

Cine trece prin pod
Şi nu hodorogeşte?

(Neagu..., 31)

Am un tată lung, lung,
N-am cămeşă să-l ajung.

Am un tată lung
Şi n-am pânză să-l ajung.

(Pascu..., 363)

Ce e înalt peste sat?

(Tocilescu-Ţapu..., 374)

Fumul şi căldarea

– Şoleo-Moleo, und' te duci?
– Arso-n c... la ce mă-ntrebi?

(Tocilescu-Ţapu..., 374)

Fumul şi coşul

– Und' te duci, strâmbule?
– Ce mă-ntrebi, găunosule?

(Tocilescu-Ţapu..., 375)

Furca şi fusul

Sub cel arboraş,
Joacă-un iepuraş.

(Morariu... 158)

Furnica

Ochii în plopi,
Scânduri în gropi,
Funii întinse,
Gheme strânse.

(Costăchescu..., 388)

La cap – bobârluţă,
La coadă – fofârluţă,
La mijloc
Ioc!

(Morariu..., 130)

De cap bâc,
De cur bândâc,
Şi de mijloc fiu-fiu-fiu.

La un capăt hotiotio
Şi la unul hohoho
Şi la mijloc fiuiti.

Furnicarul

Într-un deal mare şi rotat
Fierbe-o oală cu păsat.

Într-un câmp mare-nrotat
Fierbe-o oală cu păsat.

Pe o muchiuliţă,
Fierbe-o oală cu chisăliţă.

(Manolache..., 337)

Furnicile

De la noi până la voi,
Tot zale mărunţele.

(Brăiloiu..., 544)

De aici şi pân' la munte,
Tot zale mărunte.

(Hasdeu..., 419)

Fusul

Voltea-n sus,
Voltea-n jos,
Voltea vine mânios.

(Brăiloriu..., 544)

Bodea-n sus,
Bodea în jos,
Iacă Bodea burduhos!

(Morariu..., 142)

Când în sus,
Când în jos,
Vine Badea mânios.

Fostu-n sus,
Şi Fostu-n jos,
Fostu vine burticos.

(Neagu..., 32)

Hoha-n sus,
Hoha-n jos,
Vini seara burduhos.

(Oprişan..., 404)

Voltea-n sus
Şi voltea-n jos,
Voltea vine mânios.

Hur în sus şi hur în jos,
Vine sara burduhos.

Hurduc, burduc,
În jos o duc.

Fusul cu furca

Am un iepuraş, joacă supt un cărpănaş.

(Pascu..., 363)

Am două mâini, una mereu şade afară şi n-o plouă,
Alta şade mereu sub streaşină şi e udă.

(Tocilescu-Ţapu..., 375)

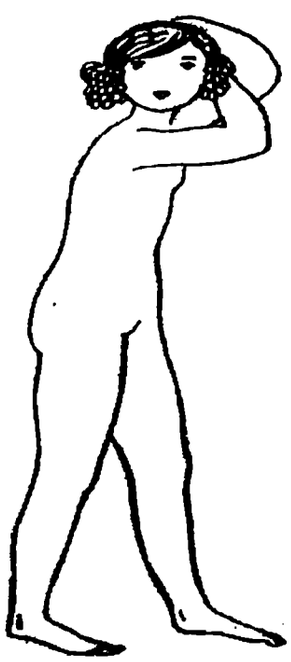

G

Gaia şi garoiul

Tandalica are pene,
Tandalic vine şi cere;
Tandalica nu se-ndură,
Tandalic vine şi fură.

(Pascu..., 363)

Gardul

De la noi până la voi
Tot un rând de muşuroi.

(Ciucescu-Zamfir..., 659)

De la noi păn' la voi
Tot mațe de unguroi.

(Pascu..., 364)

Găina *(ar.: gălina)*

Ună mulărice
'Ncărcată cu scăndurice.

(Hasdeu..., 425)

Găinile

Mă dusei în deal la bostănărie
Să mă-nvăț cojocăria.

(Pascu..., 364)

Găleata puțului

Căciula mutului
În fundul pământului

(Manolache..., 333)

Gândul

Avusei o nuia
Şi-nconjurai ţara cu ea,
Îmi mai rămase
Şi-n grădină o casă.

(Brăiloiu..., 543)

Am un cal sprintenel
Ocolesc lumea cu el.

(Ciucescu-Zamfir..., 655)

Am o nuia vâjâia,
Ocolesc lumea cu ea.

(Costăchescu..., 387)

Dacă te gândeşti,
Lumea cu el ocoleşti.

(Morariu..., 153)

Am o nuia,
Îngrădesc ţara cu ea;
Îmi mai rămase un crâmpei,
Să îngrădesc şi la viţei.

Am o nuia svârcolea
Şi cuprind lumea cu ea.

Am o vergea vergelea,
Verguii ţara cu ea
Şi o pusei tot acolea.

Ce-i nevăzut,
De alţii ştiut?

Când îi dai drumul,
Lumea încojoară?

Mă dusei în pădure,
Tăiai o nuia,
Ocolii ţara cu ea,
Rămâne şi ceva,
Făcui treaba cu ea.

Nuia, vânjoia,
Coprinsei lumea cu ea,
Şi o pusei tot acolea.

(Neagu..., 33)

O nuia vâjâia,
Ocolii ţara cu ea,
Mai rămase un crâmpei
Şi făcui obor la viţei.

(Tocilescu-Ţapu..., 375)

Gâsca

Ticvă tictiană
Strigă noaptea în poiană

(Manolache..., 329)

Tută, tută, tutuiană,
Strigă noaptea în poiană.

Tutuiană, iană,
Strigă noaptea pe poiană.

(Neagu..., 34)

Tingă, tinguleană,
Strigă noaptea prin poiană.

(Tocilescu-Ţapu..., 376)

Geamurile

La ţaţa-n păreti:
Trii găini bogheti.

(Oprişan..., 404)

Gerul

Stele sus
Şi stele jos,
De m-ajunge pân' la os!

(Morariu..., 152)

A trimes Doamna de sus
La cea jos
Să-i dea cusătură
Fără neam de tivitură.

Raţă potcovită, pe apă suită.

(Pascu..., 464)

M-a trimis doamna de sus
La cea de jos
Să-i dea pânză făr' de rost.

(Tocilescu-Ţapu..., 375)

Ghemul

Bete şi iar bete,
Cinci mii încheiete.

(Morariu..., 142)

Bete peste bete,
O mie încheiete,
O mie legate,
O mie dezlegate,
O mie de ani să te gândeşti,
O mie de ani să nu ghiceşti!

(Neagu..., 34)

Motofalcă de purcea,
Aruncată-ntr-o argea.

(Pascu..., 464)

Ghetele

Am două surori,
Legate cu sfori,
Seara când mă culc,
Sub pat le arunc.

(Manolache..., 333)

Am două putinele:
Ziua-s pline, noaptea goale.

(Neagu..., 33)

Ghicitoarea

Lumea o face,
Lumea o desface.

(Neagu..., 35)

Ghimpele

Şade lupul în cărare
Şi aşteaptă carne moale.

(Brăiloiu..., 543)

Ghinda

Să te duci în pădure,
Fără fier, fără secure,
Să-mi aduci un lemn.
De unde-l iei să nu rămână semn.
Să nu fie nici gros cât pumnu,
Nici lung cât palma.
Să fac din el două albii de spălat,
Două scânduri de pat
Şi să-mi rămână, doresc,
Şi d-un fes călugăresc!

(Manolache..., 339)

Am un lemn bun,
Nici de-o palmă,
Nici de-o şchioapă

Şi acela-n două crapă
Şi se face
Două durbace,
Două feţe de masă,
Un copac de lulea.

(Neagu..., 34)

Mă dusei în pădure şi tăiai un lemn,
Ştii, de-o palmă, nici de-o şchioapă,
N'i-am făcut două mese şi două dubese,
Şi-un pahar de băut apă.

Mă dusei în pădure şi tăiai un lemn,
Nici d-o palmă, nici d-un pumn,
Taman cât fac lucru bun,
Şi făcui două scânduri de pat,
Două albii de spălat
Şi potcapiu popii-n cap.

(Tocilescu-Ţapu..., 375)

Mă dusei în pădurice după un lemn.
Nici de-o palmă
Nici de-o şchioapă,
Numai de-o sită, o covată şi-un pahar.

(Torpan..., 531)

Ghinda, porcul şi lupul

Picuruşul picură,
Trepăduşul treapădă,
Halea balea
Îi ţine calea.

(Neagu..., 35)

Ghionoaia

Păsărică şuie
Pe copac se suie.

Cocoş roşu, zgaibă-n cap,
Toacă noaptea pe uscat.

(Neagu..., 35)

Țapul mamei țap,
Sare pe copac,
Toacă noaptea pe uscat.

Glonțul

Sus zboară şi nu-i pasăre,
Fier duce şi nu-i faur.

(Pascu..., 464)

Gluga

Păsărică cu cucui,
Ce mi-i da să nu te spui,
C-am văzut izmene-n cui?

(Pascu..., 464)

Gogoaşa de mătase

Singură se face şi nimeni n-o desface.

(Costăchescu..., 389)

Grangurul

Florare galbenă în pom
Fluieră ca şi un om.

(Ciucescu-Zamfir..., 651)

Grăunțele la moară

Pe poduri ferecate,
Trec mii nenumărate,
Străiţele rupându-şi
Şi numele schimbându-şi.

(Morariu..., 130)

Pe poduri ferecate
Trec mii nenumărate

Şi le taie capetele
Şi le schimbă numele.

(Pascu..., 364)

Grâul şi pleava

Am un bou gras şi unul slab.
Cel gras cade jos, cel slab sare gardul.

(Costăchescu..., 189)

Am nişte cai graşi
Şi nişte iepe slabe:
Iepele slabe sar gardul,
Caii graşi cad jos.

(Neagu..., 36)

Am o vacî slabî şî una grasî:
Cea slabî sari gardu,
Cea grasî cadi jos.

(Oprişan..., 406)

Am şepte cai:
Cei slabi sàr gardul,
Cei graşi cad jos.

(Pascu..., 365)

Am doi boi,
Unu-i roşu, altu-i alb,
Cel alb, poate sări gardul
Iar cel roşu, nu.

(Torpan..., 531)

Greierele

Coţofana faură,
Intră noaptea-n gaură.

(Ciucescu-Zamfir..., 658)

Greutatea de la cântar

De-abia-i cât un ou
Şi trage cât un bou.

(Morariu..., 142)

Ce e mic cât oú
Şi poate cât bou?

(Tocilescu-Ţapu..., 376)

Grinda (coarda casei)

Am o vacă cu trupul în casă,
Cu coada şi coarnele-afară.

Trupu-mi bag în casă
Şi capu-mi afară-mi lasă.

Am un bou: cu trupul vărează,
Iar cu coarnele iernează.

Am nouă fraţi,
Toţi pe-un căpătăi culcaţi.

(Pascu..., 365)

Am o vacă, cu trupul vărează
Şi cu coarnele iernează.

(Tocilescu-Ţapu..., 376)

Groapa

Ce nu poţi să pui în cui?

Când pui, scade,
Când iei creşte.

(Manolache..., 333)

De ce iei, de ce tot creşte mai mare;
De ce pui, de ce scade tot mai tare.

Cinel, cinel,
Iei: creşte;
Pui: nu-i!

(Morariu..., 143)

Ce nu poți urca-n pod?

(Pascu..., 365)

Ce nu poți s-arunci piste gard?

(Tocilescu-Țapu..., 376)

Gura

Am o poetuță
Plină de ieduțe.

(Hasdeu..., 420)

Sus covată,
Jos covată,
La mijloc –
Gură căscată!

(Morariu..., 131)

Am o bisericuță
Cu cai bălani.

Am o moară,
Care toată ziua macină
Şi noaptea se odihneşte.

(Neagu..., 36)

Gura şi dinții

Am o poieţică
Plină cu miei albi.

Am un coteț
Plin cu găini albe.

Am un oboraş
Plin cu iepuraşi.

(Tocilescu-Ţapu..., 376)

Gutuia

Ghici ghicica,
Bună-i zbârcica.

(Manolache..., 335)

H

Hamurile

Teleagă,
Beleagă,
Şapte coţi de aţă neagră.

(Neagu..., 36)

Haragul, butucul, strugurele şi vinul

Tata-i lung,
Mama-i latî,
Sorî-mea-i buzatî
Şî frati-meu îi nebunu saului.

(Oprişan..., 407)

Tata-nalt şi mama lată,
Soră-mea bascacarată,
Frate-mio nebunul satului.

(Pascu..., 465)

Harbuzul*

La cumătra-n buruieni
Este-o ulcicuţă cu miere.

Am o ulcicuţă cu miere
La cumătra-n buruiene.

Hurdubela priponită.

Am un iaz cu malurile verzi,
Apa roşă şi peştii negri.

---

* Vezi **pepenele şi lubenița.**

Cinel-cinel:
Am un iaz cu apă roşă
Şi cu peştele negru.

Am un râu cu malurile verzi,
Cu apa roşă
Şi cu pietrişul negru.

(Pascu..., 465)

Hârtia

Ce cade pre apă şi se strică
Şi când cade pre piatră nu se strică?

(Hasdeu..., 420)

Fere-mă de apă,
Că prea rău m-adapă!

O trânteşti de piatră:
Nici nu-i pasă;
O atingi cu limba: Sufletul îi iasă.

(Morariu..., 143)

Hornul şi cahla

Baba stă neagră,
Că nuca o leagă
Şi-o dezleagă.

(Morariu..., 158)

Hultanul

Ce se-nvârte sus
Şi umbra-i pe pământ?

(Pascu..., 365)

I

Icoana

Ţăndărică, lemn uscat,
Lucrată în Ţarigrad.

(Neagu..., 37)

Iepurele *(ar.: liepurele)*

Un mielu nituntu,
Tru erghi ascumtu.

(Hasdeu..., 425)

Moş ghebos,
În rogoz;
Strigi o dată,
Spinarea-şi îndreaptă.

(Manolache..., 332)

Patru înfipte,
Opt opintite
Şi două ciulite.

Am o vacă zbârnace,
Unde zace,
Strat îşi face.

Pe valea lui Scarlat,
Se dă dracul peste cap.

Tărtăcuţă brează
Câmpul colindează.

(Neagu..., 37)

Am o ulcicuță unsă,
Pe după deal ascunsă.

Pe valea lui Băibărac
Îşi dă dracu peste cap.

Pe valea lui Zbăidărac
Îşi dă dracu peste cap.

Am un făt faur,
Cu patru cucioae,
Cu coada acana,
Cu urechile țicmandru
Şi cu botul fiu-fiu-fiu.

(Pascu..., 365)

Ulceluşă unsă,
Pân buruieni ascunsă.

(Tocilescu-Țapu..., 376)

Inelul

Şade Făt-Frumos
Pe un cal de os.

(Neagu..., 37)

Frigarea-i de carne şi carnea-i de fier.

(Pascu..., 366)

Inelul în deget

Frigarea de carne şi puiul de aur.

(Pascu..., 366)

Inima

Nu e ceas, nu e nici roată,
Are patru încăperi.

Stă şi merge totodată
Şi când nu mai merge piere.

(Ciucescu-Zamfir..., 653)

Am o găină boghetă –
În cămară încuietă.
Cum aş face să descui,
Să-i pui mâna pe cucui?

(Oprişan..., 402)

Izvor[ul] ***(ar.: şopotlu, izur)***

Un gione-n calea mare
Tuţi ci trec pi ninga el
S-discurmă tu loclu acel
Ş' lu başă cu dor mare.

(Hasdeu..., 425)

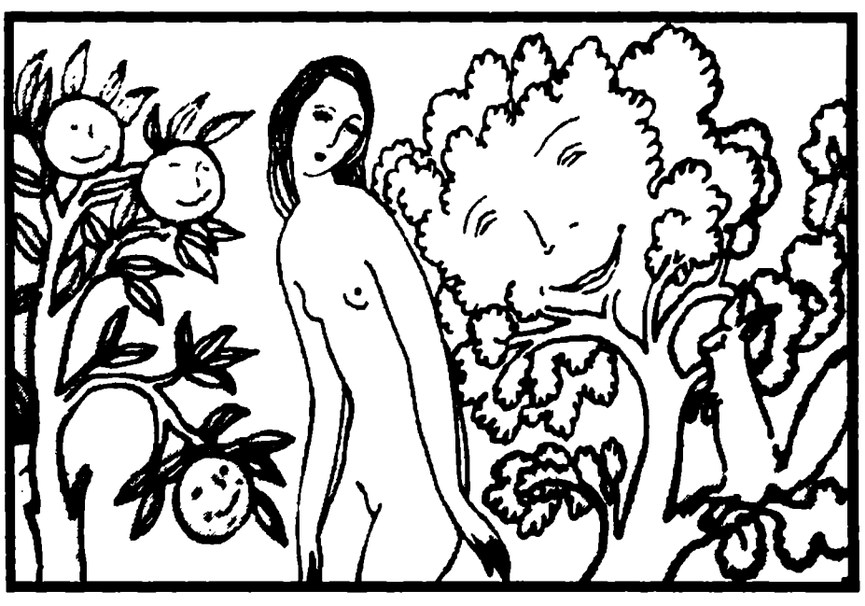

Î

Îmblăciul

Am două lemne odolemne,
Cu gâtul de piele.

(Costăchescu..., 393)

Am un moşneag,
Şede-n pod,
Cu barba de-un cot.

(Gorovei..., 192)

Unu ţine, unu stă,
Unu-n cumpănă se dă.

(Pascu..., 366)

Împletitura părului la o nevastă

Ciumil, ciumil,
Înt-on vârv de deal,
O copită de cal.

(Bilţiu..., 472)

Încuietoarea

Am o puicuţă creaţă,
Cându-i dau peste bumbăreaţă,
Sare drept în cotârşneaţă.

(Morariu..., 143)

L

Lacătul

Ce trăsneşte în inimă?

(Costăchescu..., 388)

Cerceluş cu toartă,
Nime nu mă poartă,
Da mă tot agaţă
La uşa din faţă.

(Morariu..., 144)

Am o cătănuţă tare,
Ţine uşa în spinare.

(Neagu..., 38)

Sunt cercel cu toartă,
Dar om nu mă poartă,
Decât mă agaţă,
La case în faţă.

Domnişor cu haine scurte,
Bună lege ține-n curte.

Am o broască;
Când îşi bagă coada-n gaură,
Nu i-o mai poți scoate
Decât cu cheia care i-o bagi prin pântece.

(Pascu..., 366)

Lacrima

Ce apă este în lume fără nisip?

(Costăchescu..., 393)

Ce apă-i fără nisip?

(Hasdeu..., 420)

Apa cea mai lină
Şi mai făr' de tină.

(Morariu..., 144)

Lada

Am un cal cât un mal,
Când îi ridic şeaua,
I se văd maţele.

(Ciucescu-Zamfir..., 657)

[Lada] *(ar.: sănduchia)*

Am un cal multu muşat
Ma scoati şeaua pri schinirat
Şi si ved maţile tute
Şi înima ditru hicate.

(Hasdeu..., 425)

Am un cal;
Când îi iau şaua,
I se văd maţele.

Am o iapă
Şi cându-i iau şaua,
I se văd maţele.

Am un cal
Cât un mal;
Când îi râdic tarniţile,
I se văd maţele.

(Pascu..., 366)

Am un cal, când îi iau şeaua
I să vede maţile.

(Tocilescu-Ţapu..., 376)

Lampa

Dobrea grasă
Umple-o casă.

(Costăchescu..., 391)

Într-un vârf de arinaş,
Se zăreşte-un sorinaş.

(Morariu..., 144)

O lalnică, palnică,
Până nu se va lălnici,
Nu se va pălnici.
Lalnica, palnica,
Ghici covalnica!

Ţândră, mândră,
Stă în grindă
Şi luceşte,
Te orbeşte.

(Neagu..., 38)

Burduhoasa
Umpli casa.

(Oprişan..., 404)

Baba groasa
Umple casa.

(Pascu..., 366)

Lanţul

Ciumnil, ciumnil,
Am on copil mic
Când îl ieu în braţă, tăt zdiară, tăt zdiară,
Când îl pui jos, tace.

Am o scroafă cu purcei,
Când prinz' pă unu tăţ' zbiară,
Când traji pă unu, tăţ' vin.

(Bilţiu..., 473)

De mă porţi, zbier;
De mă laşi, pier.

(Morariu..., 144)

Am o scroafă cu purcei;
Când prinzi pe unul,
Toţi coviţă.

(Pascu..., 366)

Am un copilaş,
Când îl iau în braţe, plânge,
Când îl las jos tace.

(Tocilescu-Ţapu..., 377)

Lăcusta

Am o vacă,
Unde zace
Strat nu face,
Dar topeşte
Ce-nfrunzeşte.

(Neagu..., 38)

Leoca

Nătărâmbă
Strâmbă,
Podnă cucuiată.

(Neagu..., 39)

Licuriciul

Scânteioară, albăstrioară,
Zboară pe-ntuneric, zboară;

Luminează ici, colea,
Ce-i: felinăraş sau stea?
Licăreşte, licăreşte...
Numele cine-i ghiceşte?

(Ciucescu-Zamfir..., 659)

Limba

Tru apă şedu (stau) neputridzâtă,
Esu-n afară, di tuţi-s urută.

(Hasdeu..., 425)

Şede-n apă,
Nu se-adapă,
Nici nu-i pasă,
Că la dânsa e acasă.

(Morariu..., 158)

De când sunt, afară n-am ieşit;
Nici ploaie, nici frig n-am cunoscut;
Nici baie n-am făcut,
Dar uscată nu m-aţi văzut.

(Neagu..., 39)

Am o vacă
Şede-ntre lupi
Şi n-o mănâncă.

Balan trieră,
Roşa-ntoarce.

(Pascu..., 367)

Limba de clopot

Sub o foaie de lipan
Şade-un pui de moţârcan.

(Neagu..., 39)

Lingura

Buturugă uscată,

O ridici încărcată
Şi o laşi jos uşurată.

(Ciucescu-Zamfir..., 662)

Căciubă uscată
O scoli încărcată
Şi o laşi discarcată.

(Hasdeu..., 425)

Lopăţică-ncărcăţică
Ciuşti cu tine-n poieţică.

Văcuşoară-ncărcăţică
Abia intră-n poieţică.

(Morariu..., 159)

Capul şi-l bagă în iesle
Şi coada şi-o lasă afară.

Ghici ghicitoarea mea:
Popa intră-n gura ta!

Lupul intră-n moară
Şi coada îi rămâne afară.

Dintr-o vale-adâncă,
Se ridică
Ciorile lui Ibâncă.

(Neagu..., 40)

Am o găină puchiţică,
Fuge la poeţică.

Am o buturoagă uscată,
O sui la gură-ncărcată
Şi-o dau jos descărcată.

Pe valea lui nea Istrate
Ies coţofanele-ncărcate.

(Pascu..., 367)

Lingurile în strachină

Am o sută de găini
Şi stau toate cu coadele peste gard.

Viţei mulţi într-o coşare
Şi toţi cu coadele-afară.

Într-o vale adâncă
Multe ciori s-adună.

Într-o vale adâncă
Zac ciorile de brâncă.

(Pascu..., 367)

Lipitoarea *(ar.: arvela)*

Mi pitricu doamna din sus
La aţa din ghiosu
Să-ñ dai pasere fără os.

(Hasdeu..., 425)

M-a trimes doamna de sus la cea de jos
Să-mi dea peşte fără os.

(Tocilescu-Ţapu..., 377)

Livada

O mirească,
După casă,
Cu flori albe se găteşte,
Cu roade se-mpodobeşte,
Cine ştie o ghiceşte.

((Manolache..., 338)

Lubenița*

Am un iaz cu apa roşie, malurile verzi şi peştele negru.
(Ciucescu-Zamfir..., 651)

Curtea-i verde,
Domnu-i roşu.
(Neagu..., 40)

Am o fântână cu ghizdurile verzi
Şi cu apa roşie.
(Tocilescu-Ţapu..., 377)

Luleaua

Găinuşe ciuşe,
Dă cu nasul prin cenuşă.
(Ciucescu-Zamfir..., 657)

Cinanenga, linga,
Tananana pufff.
(Costăchescu..., 386)

Gălinuşă, ciuşă,
Tradzi tru nări cinuşă.
(Hasdeu..., 426)

Găinuşă, guşă,
Plină de cenuşă.
(Morariu..., 144)

Găină ciuşe
Duce-n cioc cenuşe.
(Neagu..., 40)

Scobită,
Găurită,
Cu iarba dracului otrăvită.
Ghiciţi ce e?
(Neagu..., 40)

---

* Vezi şi **harbuzul** şi **pepenele.**

Am o găinuşî,
Chistiguşî,
Mereu papî cenuşî.

(Oprişan..., 404)

Găinuşă ciuşă,
Strânge-n nas cenuşă.

Am o purceluşă,
Toată ziulica umblă prin cenuşă.

Am o vacă cu ţâţa de lemn
Şi suge un viţel de carne la ea.

Cinci în brângi,
Neagra-nainte.

Am un lemn,
Lemnul ţine lutul,
Lutul ţine frunza
Şi frunza ţine focul.

(Pascu..., 367)

Sâcâita, vai de ea,
Şade într-un vârf de nuia.

Găinuşă-ciuşă,
Dă cu c... pân cenuşă.

(Tocilescu-Ţapu..., 377)

Lumea în biserică

Sus tună,
Jos răsună,
Toate ciorile s-adună,
[Cu] câte-un păişor în mână.

(Neagu..., 40)

Lumânarea

Funie întinsă,
Gaură aprinsă.

Vână întinsă,
Gaură aprinsă.

(Pascu..., 367)

Mititeaua umple argeaua.

(Tocilescu-Ţapu..., 378)

Lumina

Dobra grasa umple casa.

Mititeaua umple-argeaua.

(Pascu..., 367)

Luna

Am o oaie breză,
Să uită sara pân leasă.

(Bilţiu..., 474)

E rotundă, nu-i rotundă,
Sub ea nu poţi sta la umbră
Câteodată mai dispare,
Să ghiceşti nu-i lucru mare.

(Manolache..., 336)

Lucie,
Lucie,
Cap de butie.

(Neagu..., 41)

Pi o casî şândrilitî,
Joac-o mâţî potcovitî.

(Oprişan..., 401)

Am o vacă bălaie,
Umblă noaptea prin gunoaie.

Am o rață potcovită
Sus pe-o casă șindrilită.

Bulgăraș de aur,
Joacă pe-o piele de taur.

Bumbul Doamnei
În fundul apei.

Într-un vârf de deal,
Stă o copită de cal.

Ce trece prin sat
Și cânii n-o bat?

(Pascu..., 367–368)

Am o vacă bălaie,
Umblă noaptea prin noroaie.

(Tocilescu-Țapu..., 378)

Luna, cerul și stelele

Pe un câmp senin, albastru
Pasc oițe aurii.
Păstoriță bălăioară,
Unde ești de nu mai vii?

(Neagu..., 41)

Luntrea

Am o rață fără viață;
Trece apa cât de mare
Și te duce în spinare.

(Costăchescu..., 391)

Înoată rața-n heleșteu
Și mă cheamă s-o port eu.

(Morariu..., 144)

Am o găină cu penele-n pădure
Şi ea pe baltă.

Am o vacă,
O trag de urechi la apă.
Ce e?

(Pascu..., 368)

Tingă de tingană
Scoasă la poiană,
Meşteşug de om,
Putere de domn.

(Tocilescu-Ţapu..., 378)

Lupul

Şi codat,
Şi colţat,
Şi isteţ,
Şi-ndrăzneţ.

(Costăchescu..., 190)

Într-o vale adâncă,
Se vaită popa de brâncă.

Ciută mare şade-n cale
Şi aşteaptă carne moale.

(Neagu..., 41)

Mangu stă ş-ascultă.

Ţoanţa boanţa şede-n crâng,
Ţoanţele boanţele merg pe drum.

(Pascu..., 368)

Într-o vale adâncă
Zace un moş de brâncă.

(Tocilescu-Ţapu..., 378)

Lupul sfâşiind oile

Şade moşu-n deal la vie
Şi-şi croieşte tichie.

(Neagu..., 41)

M

Macul

Ciutcă, butcă,
La vârf, măciucă.

(Costăchescu..., 339)

Oastea unui crai
Într-un vârf de pai,
Ia ghiceşte Neculai!

(Pascu..., 368)

Malul

Am un moş înalt,
Vede toată lumea din sat.

(Neagu..., 42)

Masa

În pădure mă născui,
În pădure crescui,
Iar când în casă mă băgară,
De jur împrejur mă-nconjurară.

(Costăchescu..., 386)

În pădure născui,
În pădure crescui,
Acasă dacă m-aduse
Horă împrejur îmi puse.

(Tocilescu-Ţapu..., 378)

Măceaşa

Cucoş roşu cu zgaiba-n cap.

(Pascu..., 368)

Măgarul

Este-un dobitoc
Foarte nătântoc,
Urechi lungi are,
Dar minte n-are,
Şi-i cu cruce pe spinare.

(Pascu..., 368)

Mălaiul în ţest

Mă-ta ridică poalele
Şi tat-to îi bagă moalele.

(Pascu..., 368)

Mămăliga

E mare şi rotată,
Pă masă-aruncată,
Cinci îi dau roată.

(Bilţiu..., 470)

Hopa-tropa prin ocol,
Hop şi eu cu capul gol!

(Manolache..., 335)

Latî pisti latî,
Pisti latî-îmbujoratî;
Pisti îmbujoratî-crăcănatî,
Pisti crăcănatî-măciulii;
Pisti măciulii-limpezalî,
Pisti limpezalî-gălbinealî,
Pisti gălbinialî-huduleţ!

(Oprişan..., 405)

Într-o vale-adâncă
Zace-un popă de brâncă.

Dobra grasă
Fără coasă.

Am o vacă neagră;
Când se balegă,
Toți aleargă.

Neagra greși,
Gâlca-i ieși.

Hotrocol prin ocol,
Iapa besă,
Mânzul iesă.

(Pascu..., 368)

Mămăliga făcută în ceaun pe pirostrei

Cu crăcaia
Și negraia
Faci mălaia.

(Morariu..., 159)

Mănușa

Bag pe neteda-n flocoasa.

(Pascu..., 369)

Mănușile și degetele

Iaț zece din zece
Și rămân tot zece.

(Manolache..., 339)

Mărul

Ce e-nalt ca casa
Şi dulce ca mierea,
Şi-amară ca fierea?

(Pascu..., 369)

Mătura *(ar.: metura)*

Cit auá, cit aclo,
Fă-te mai 'nclo!

(Hasdeu..., 426)

Nu-s frumoasă,
Fac frumos,
Stau posomorâtă jos.

(Morariu..., 144)

Irşa,
Pârşa,
Prin cenuşă
Până la mătuşa.

Ocolică, ocolea,
Ocolii casa cu ea
Şi-o pusei mai colea.

O opincă rasă
Vâjie prin casă.

Schinteluşă (schinteiuşă),
După uşă.

(Neagu..., 43)

Ocolica, ocolea,
Ocolii casa cu ea
Ş-o pusei tot acolea!

(Oprişan..., 405)

Mâna

Am o grebluță cu cinci dințișori
Pre zî-mi trebuieşte de mii de ori.

(Hasdeu..., 420)

Furculiță cu cinci dinți,
Căpătată din părinți.

(Morariu..., 131)

Latnica, platnica,
Chirostovlatnica;
Dacî n-ar fi latnica,
Platnica,
Chirostovlatnica,
N-aț' putea lătnici,
Plătnici,
Chirostovlătnici.

(Oprişan..., 402)

Am o grebluță cu cinci dințișori,
Pe zi îmi trebuie d-o mie de ori.

(Tocilescu-Ţapu..., 379)

Mâța*

Jupânească torcătoare
Nici fus şi nici caier n-are.

Nici tu furcă, nici tu fus
Şi cică pe tors s-a pus!

Toarce şi răstoarce,
De-ai gândi că cine ştie ce face.

Şede lângă foc,
Îmbrăcată în cojoc.
– Măi babă,
Câț afară!
C-am să-ți rup o labă!

(Morariu..., 131)

---

* Vezi şi **pisica.**

Doú lucii,
Patru fulfucii
Ş-un fultifulfoi.

(Oprişan..., 403)

Opincă nerasă
Umblă noaptea prin casă.

Lingură,
Vigură
Şi patru mătricură.

(Pascu..., 369)

Mâţa şi şoarecele

Şoldica, boldica,
Bate pe stârcea, cotârcea,
Dar stârcea, cotârcea nu poate să bată
Pe şoldica, boldica.

(Pascu..., 369)

Melcul

Mai mic decât oul
Mai tare decât boul.

(Ciucescu-Zamfir..., 658)

Melc[ul] *(ar.: zmelciul sau cărnaţ)*

Cu coarne (coare) ca boul,
Cu şeao ca calu
Pi (pri) cupaciu când s-alină
Ca şarpe s-añgărlimă.

(Hasdeu..., 426)

Găină seină,
Cu moţul de făină;

Veveriță nu e,
Pe copac se suie.

(Neagu..., 43)

Are coarne şi nu e bou,
Are şea şi nu e cal,
Se suie-n pom
Şi nu e şearpe.

(Tocilescu-Ţapu..., 379)

Melița

Ciumnil, ciumnil
Am on cal de scoate cioante.

(Bilțiu..., 473)

Am o cățăluşă,
Toată ziua blehăieşte
Şi din gură ţârâieşte.

(Costăchescu..., 389)

Ce creşte-n pădure
Şi latră-n sat?

(Hasdeu..., 420)

Cinel, cinel,
Cățăluşă,
Din pădure-adusă,
Lătrătoare întreg satului pusă.

Sub fiecare părete
Toacă neveste şi fete
Şi nu-i toacă, ca să toace,
Că gurița nu-i mai tace
Şi toacă aşa mereu,
Ca să am cămaşă eu.

Toaca-toaca pe spinare,
Floaca-floaca-ntre picioare.

Bat ei câinii,
Bat cum bat,
Dar când bat cățelele,
Pică toate stelele.

(Morariu..., 145)

Am o cățea care latră
Cu dinții la stele.

Am o cățea care latră
Cu dinții la soare.

Am o cățea turbată;
Până n-o iau de coadă, nu țipă.

În pădure naşte,
În pădure creşte;
Când vine în sat,
Se ia de lătrat.

(Pascu..., 369)

Am o cățeluşă cluşă,
Alatră p-o vălceluşă.

(Tocilescu-Țapu..., 379)

În pădure naşte,
În pădure creşte,
Vine-acas şi hăpăieşte.

(Torpan..., 529)

Metrul

Ce se frânge şi se strânge şi se bagă-n buzunar.

(Pascu..., 369)

Mielul

Până boierul prânzeşte,
Sulița i se-nvârteşte.

(Pascu..., 369)

Mierea

Ce-i mai dulce pentru gură
Şi-i strâns cu alergătură?

(Ciucescu-Zamfir..., 662)

Ce e dulce şi mai dulce
Şi pe taler nu se taie?

(Tocilescu-Ţapu..., 379)

Miezul de nucă

Patru fraţi într-un cojoc,
Şi tot mai are unul loc.

Patru fraţi gemeni născuţi,
Tot îmbrăţişaţi crescuţi;
Oricând îi vezi la un loc,
Învăliţi într-un cojoc.

(Pascu..., 369)

Minciuna

Într-o râmătură de oaie
A crescut un corn de porc,
Un orb l-a găsit,
Un gol în sân l-a băgat.

(Ciucescu-Zamfir..., 657)

Ce intră pe-o uşă c-un cap
Şi iese p-alta c-o sută?

Un cap de porc
Într-o râmătură de oaie.
Un orb l-a văzut,
Un ciung l-a luat
Şi în sân l-a băgat!

(Manolache..., 336)

Într-o râmătură de oaie,
Găsii un corn de porc,
Cel chior l-a văzut,
Cel ciung l-a luat,
Cel cu pielea-n sân l-a băgat.

Am găsit un corn de porc
Într-o râmătură de oaie,
Ş-un orb m-a văzut,
Ş-un surd m-a auzit,
Ş-un mut m-a spus,
Ş-un descins, în sân l-a pus.

Într-o râmătură de oaie
S-a găsit un corn de porc;
Cel chior l-a văzut,
Cel ciunt l-a luat,
Cel cu pielea-n sân l-a băgat,
Chelbosul fugea de-i pălălaia pletele.

(Pascu..., 369)

Mingea

Sare şi cade hai-hui,
Fără să facă cucui.

(Ciucescu-Zamfir..., 655)

Mintea

Truplu mi-l am multu lişoru
Şi făr' di arepile (arpile) asboru.
Să ştiţi, eu nu escu (sunt) nouru.

(Hasdeu..., 426)

Cimiligă, cimilea,
Ocolesc lumea cu ea.

(Morariu...,154)

Miriştea

Mii de mii de găurele
Se uită noaptea la stele.

(Neagu..., 43)

Moara

Cinel, cinel,
Babă drumeaţă
Hojma tot călătoreşte
Şi din loc nu se urneşte.

(Morariu..., 145)

Mereu merge
Şi drumul nu-l trece.

Pe spinarea şarpelui,
Visteria Domnului.
Vin mii nesocotite
Şi le taie captelele
Şi rămân albele.

(Neagu..., 44)

Pe poduri ferecate,
Trec mii nenumărate –
Şi le taie captele
Şi le schimbă numele.

(Oprişan..., 406)

Cu apă mă hrănesc,
Mâncare nu primesc,
Dar mâncare pregătesc.

Am o vacă:
De ce-o mâi,
De-aia se balegă.

Am o vacă:
O mulg cu oala
Ş-o-mpart cu ţara.

Am o vacă plăviţă,
Pe la coade cu iscoade,
Pe la pântece
Cu descântece.

Urlă lupul la hotară
Şi s-aude-n altă ţară.

(Pascu..., 370)

Am o vacă bălăioară,
O mulg cu scara
Şi o împărţesc cu ţara.

Turta ta pe turta mea,
Heleşteu supt caru tău.

Se vaită Cocoratu
Că i-a pierit satu.

(Tocilescu-Ţapu..., 380)

Moara de apă

Pană-mpănată,
Pe apă lăsată,
Cu mână de om,
C-o voie de domn.

(Brăiloiu..., 543)

Moara (şi ceasornicul)

Merge de cându-i
Şi tot pe locu-i.

(Morariu..., 163)

Mocirlele

De la noi şi pân' la voi,
Numai plăcinte moi.

(Neagu..., 44)

Morarul

Când are apă,
Cu vin se adapă;
Când apă n-are,
Bea apă ca oricare.

(Morariu..., 132)

Morcovul

Şade moşul în cămară
Şi pletele scoase afară.

(Costăchescu..., 393)

Moşul s-a ascuns în iarbă,
Eu îl prind şi-l scot de barbă.
Şi atunci, de ciudă, moşu
E ca sângele de roşu.

(Manolache..., 338)

Morişca de cafea

Am o fată de grec,
Şade-n potec
Şi mănâncă bucate de sec.

(Neagu..., 44)

Mortul când îl duci la groapă

Pă cea gură de vale
Merje-o mătahală mare,
Cu cinci capete,
Patru suflete
Şi-o sută de dejete.

(Bilţiu..., 472)

Motanul

Ce-are ţâţă
Şi nu-i mâţă?

Mihălaş şfanţocu,
Tare i-i drag focu!

(Morariu..., 132)

Mulsul, degetele şi ţâţele

Sus crăpată,
Jos crăpată,
La mijloc cinci trag de patru.

(Pascu..., 370)

Mustăţile

Două coz' de cal,
Înt-on vârv de deal

(Bilţiu..., 470)

Sub călcâiul unui deal,
Stau codoaiele de cal.

Sub călcâiul unui deal,
Două cozi de cal-moscal.

(Morariu..., 145)

Muşuroaiele

De la munte pân' la mare,
Numa' funduri de căldare.

(Manolache..., 331)

Şi de-aicea până-n Rus,
Tot căldări cu fundu-n sus.

(Morariu..., 146)

De la noi [şi] păn' la voi
Tot funduri de căldări noi.

De-aici păn' la mare
Tot funduri de căldare.

De la noi păn' la voi
Numai capete de oi.

(Pascu..., 370)

De la noi până la voi,
Numai funduri de tigăi.

(Tocilescu-Țapu..., 380)

N

Nasul

Ciocănel de piele,
Cu două găurele.

(Costăchescu..., 389)

Fluieraş cu borticele
Cântă cu lumânărele.

(Morariu..., 132)

Ciocănel cu două borte;
Fără el, rar ai păreche.

(Pascu..., 370)

Năvodul

O mie-nnodate,
O mie deznodate,
O mie să fiți,
O mie nu ghiciți.

(Neagu..., 45)

Neaua
(omătul, zăpada)

De la noi păn' la voi
Tot blăni noi.

Sus stele,
Jos stele,
Vai de picioarele mele!

(Pascu..., 370)

Negura şi vântul
(ar.: negura şi vintul)

Pături pisti pături până-n cer
S'li-arneşti cu mătura tot nu cher.
Când vine-acel fără trup,
Pri tuţi îli măcă ca un lup.

(Hasdeu..., 426)

Ninsoarea şi soarele

Zboară-un stol de porumbei,
Uliul fuga după ei
Şi-i apucă fără gheară,
Nu se vede unu-n ţară!

(Morariu..., 160)

Nourii şi vântul

Un moşneag tapăligos,
Mânî porcii, valea-n jos.

(Oprişan..., 401)

Nuca *(ar.: nuclu)*

Amară ca hierea
Şi dulce ca ñierea.

(Hasdeu..., 426)

Patru fraţi
Îngemănaţi,
Prinşi la joc
Într-un cojoc.

(Morariu..., 132)

Am un bordei
Cu patru viţei;
Până nu spargi bordeiul,
Nu vezi viţeii.

Suntem patru fraţi,
Într-o cămaşă îmbrăcaţi.

(Neagu..., 45)

Cinel-cinel:
Într-un cojoc
Patru oameni învăliţi.

Am patru surioare
Şi şed câte patru într-o cămeşă.

Patru fraţi
Într-o cămeşă.

Patru fraţi
Într-un cojoc.

(Pascu..., 370)

Nucul

Înalt cât casa,
Verde ca mătasa,
Amar ca fierea,
Dulce ca mierea.

(Hasdeu..., 420)

Nuiaua

Din pădure mă aduse,
Vătaf de curte mă puse.

(Manolache..., 331)

Nuielele

Vin oile de la munte,
Toate cu stele în frunte.

(Pascu..., 370)

Vin oile de la munte,
Toate breze-n frunte.

(Tocilescu-Ţapu..., 380)

Nume[le] *(ar.: numa)*

Ţi intră in toate
Şi armâne fără moarte.

(Hasdeu..., 427)

Cinel, cinel:
Stă pe tine
Şi nu-l vede nime.

Ce se pune-anume
La tot lucru-n lume?

(Morariu..., 154)

Ce şade pe mine
Şi nu-l simţ?

(Tocilescu-Ţapu..., 380)

O

Oaia

Patru resteie duc un car de fân.

(Costăchescu..., 389)

Am o manta mare,
Stă pe patru picioare
Şi în vânt şi în ploaie.
Chiciți ce e?

(Neagu..., 46)

Am patru ciocâlteie,
Duc un car cu fân.

Am patru răsteie,
Duc un car cu fân.

(Pascu..., 371)

Am un car încărcat cu teie
Şi merge-n patru resteie.

(Tocilescu-Ţapu..., 380)

Oala

Cât bănai pe aistu loc
Arsă şi friptă fui pri foc
Şi când mi vidzură moartă
Mi arucară după poartă.

(Hasdeu..., 427)

Am un târnăcop,
Şede-n cur la foc.

Eu cât am trăit,
Tot pe foc m-ai fript;
Iar dacă m-am învechit,
M-ai şi azvârlit.

(Pascu..., 371)

Oala la foc

Cinci în brângi,
Neagra-nainte.

(Tocilescu-Ţapu..., 381)

Oala pusă-n par

Îs par ca toţi parii,
Da-s cu amândouă capetele-n pământ.

(Morariu..., 160)

Obrajii

Am doi fraţi
Care nu se pot vedea.

(Neagu..., 46)

Ochii

Am două rude de fier,
De-ajung cu ele până-n ceri.

(Bilţiu..., 470)

Păr cu păr să adunăm,
Bortă neagră s-astupăm.

(Costăchescu..., 390)

Iepuraş
Sub răzoraş.

G[hici] g[hicitoarea] mea:
Tărtăcuţă neagră
Peste câmp aleargă.

(Hasdeu..., 420)

Am două mărgele:
Cât le arunc,
Atât le duc.

Am două pietre scumpe,
Unde le arunci, acolo se duc.

Două ape aprinse,
Sub două păduri întinse.

Două gheme negre
Pe câmp se repede.

Două turturele,
Mândre, frumuşele,
Cât le arunc,
Atât se duc.

Sub răzor,
Stau (zac) doi iepuraşi.

Sunt doi fraţi gemeni,
Vor să se vadă,
Dar un munte îi desparte.

(Neagu..., 47)

Am două gheme de mătasă
Şi le duc la croitoreasă
Să le tivească fără nici o cusătură.

În fundu bulboanei
Sunt cerceii doamnei.

(Oprişan..., 402)

Hai, leleo, să ne culcăm,
Floci cu floci s-amestecăm,
Bortă neagră s-astupăm.

Albă şi lucioasă,
Pe două părţi flocoasă.

Am două mere de argint;
Cât le-arunci atât se duc.

Cine este, cine,
Bogat ca şi mine?
Eu am doi luceferi
Scânteietori.

(Pascu..., 371)

Tărtăcuță neagră,
Peste câmp aleargă.

Am două tărtăcuțe negre;
Încotro le arunc,
Într-acolo să duc.

(Tocilescu-Țapu..., 381)

Odorul

Întreg eu sunt dobândit,
Nici cu sila, nici plătit,
Fără cap cine m-o avea,
E semn că n-are ce-ar vrea.

(Pascu..., 471)

Oglinda

Fără să aibă ochi, vede aşa de bine şi nu-i poţi ascunde nimic.

(Ciucescu-Zamfir..., 653)

Zămnic peste zămnic; la mijloc, ochi de mizelnic.
Ghici ce-i!

(Costăchescu..., 394)

Oglinda
(ar.: vilia)

Din facere n-am ni limbă
Nici gură să sburăscu

Ma la tuți le spun să ştibă
Cusurle-alor, şi nu s-nărescu.

(Hasdeu..., 427)

Ce te uiți la mine?
Vezi-te pe tine!

(Morariu..., 146)

Eu sunt anasură,
Fără ochi şi gură;
Eu orice-oi vedea,
Ţie ți-oi spunea.

Într-un vârf de-anin,
Puţinel senin.

Lichie,
Polichie,
Foaie varvarichie.

Lipie,
Pe lipie,
Foaie varzarichie.

(Neagu..., 49)

Ochii Doamnii-n fundu oalii.

(Pascu..., 371)

Lipie pe lipie,
Voie-n varzarichie.

(Tocilescu-Ţapu..., 381)

Ogoarele

De-aici şi păn' la munte tot paturi aşternute.

(Pascu..., 371)

Oile şi ciobanul

Ciugurele, mugurele,

Tot pe plai înşirăţele,
Ciugur-mugur după ele.

(Morariu..., 160)

Ciugurele, mugurele,
Şed pe drum înşirăţele.
Ciugur mugur cel bătrân
Şade jos şi bea tutun.

(Tocilescu-Ţapu..., 381)

Oile fac un caş

Am o mie de lebede
Şi fac toate un ou.

(Tocilescu-Ţapu..., 381)

Omătul

Mă nasc îmbătrânit
Şi mor întinerit.

(Morariu..., 152)

Omul

Am un pom frumos
Cu ramurile în jos,
Iar rădăcina o ţine
Drept în sus ca mine.

Spuneţi-mi acum anume:
Ce pom e acel în lume,
Care ramurile sale
Toate le are la vale,
Şi vinele, rădăcina,
Îi stau în sus cu tulpina?

(Gorovei..., 257)

Două lemne,
O buturugă,
O moară ferecată,

Doi luceferei,
O tivgă gogonată.

(Neagu..., 49)

Am o lădiţă –
Şi în lădiţă:
O porumbiţă.
Dacă zboară porumbiţa,
N-ai ce face cu lădiţa.

(Oprişan..., 401)

Am două beţe,
Pe două beţe un butoi,
Pe butoi un dovleac,
Dasupra dovleacului o pădure.

(Tocilescu-Ţapu..., 381)

Opaiţul

Am un om de lut,
Cu ochii de petică.

(Tocilescu-Ţapu..., 382)

Opinca

M-am dus în pădure
Şi-am tăiat o nuia lungă,
Şi-am îngrădit o poiată
Şi-o zahată
Şi mi-a mai rămas o bucată.

(Pascu..., 371)

Nuia duduiană,
Încunjurai ţara cu ea,
Rămase un crâmpei,
Făcui obor de viţei.

Am o casă dezvălită,
Întâi o mărtăcesc,
La urmă o-nvălesc.

(Tocilescu-Ţapu..., 382)

Opincile

Am două găini boghete;
Șeara-şi dau moţile (sic!) pe pântice
Şi ziua, pe spate.

(Costăchescu..., 393)

Purceluşe fătătoare,
Ziua cică-s în picioare;
Seara, dacă-s lepădate,
Leapădă şi stau culcate.

Am două legănuţe,
Ziua-s plinuțe,
Noaptea goluțe.

Cinel, cinel:
Am nişte trocuțe,
Noaptea-s goale
Şi ziua plinuțe.

(Morariu..., 146)

Am doi boi:
Când îi înhami,
Fug de rup pământul;
Când îi deshami,
Stau pe loc.

Când le leg, fug;
Când le las slobode, stau pe loc.

(Neagu..., 49)

Am doi boi, când îi leg merge,
Când îi dezleg şade.

(Tocilescu-Țapu..., 382)

Oul

Casă văruită,
Peste tot boltită.

Ce-i în tufă şi nu suflă?

(Costăchescu..., 390)

G[hici] g[hicitoarea] mea:
Ce este în tufă
Şi nu răsuflă?

(Hasdeu..., 421)

Vinlu a meu
Şi vinlu-a teu
Tru'nă bute sunt turnate
Şi tot sta neamisticate.

(Hasdeu..., 427)

M-a trimis un muştiriu,
Să-i dai şi vin şi rachiu
Într-un butoi alburiu.

(Manolache..., 337)

Cu vin şi holercă,
Numa-ntr-o balercă.

(Morariu..., 132)

Am o casă văruită,
Nicăierea găurită.

Am vârât mâna-n spuzî
Ş-am apucat pi balan di buzî.

(Oprişan..., 407)

Ce e mic
Şi mai voinic?

Cinel-cinel:
Ce pui în cuie
Şi nu stă?

Am un butoi cu ţuică şi cu vin,
Dar nu se-mpreună.

M-a trimes Doamna de sus la cea de jos
Să-i dau vin şi rachiu tot într-un pahar.

(Pascu..., 371)

Am o butie
Şi am în ea vin şi rachiu
Şi nu se amestecă

Ce nu poţi să pui
Ca să şază în cui?

(Tocilescu-Ţapu..., 382)

P

Paianjănul

Cine trece marea-n picioroange?

(Pascu..., 372)

Pana

Uşurica dracului
Şezi în ţolul patului.

(Morariu..., 146)

Papucii, bocancii

Am doi murgi:
Cum îi dezleg – stau,
Cum îi leg – aleargă.

(Morariu..., 147)

Para

Am o iapă groasă;
Până nu-i rup coada,
Nu intră-n grajd.

(Costăchescu..., 388)

Am o iapă grasă;
Păn' ce nu-i rup coada,
Nu intră în casă.

(Costăchescu..., 393)

Paştile

Şepte covate spălate
Şi douăsprezece nărămzate.

(Pascu..., 372)

Patul

Ziua hodinesc,
Noaptea mă muncesc:
Urdea-burdea,
Iţa-spiţa,
Ba Costache,
Ba Mariţa.

(Morariu..., 147)

Patul, uşa şi poliţa

Trei fărtaţi,
Încerturaţi.
Unul zice: – Bună-i ziulica!
Altul: – Ba-i mai bună nopticica!
Da' mezinul totdeauna:
– Ba mie zău mi-i tot una!

(Morariu..., 160)

Păduchele

Mic, mic,
Mititel.
Grija şi pe vodă pentru el.

(Morariu..., 133)

Ce e mic şi mititel
Şi-şi ia Vodă căciula la el?

(Pascu..., 372)

În pădurea chiriacului
Este cuibu liliacului.

(Tocilescu-Ţapu..., 383)

Păianjenul

Ţese pânză minunată,
Fără iţe, fără spată.

(Manolache..., 332)

Ce e mic şi mititel
Şi umblă cu funia după el?

(Neagu..., 50)

Pălăria

Ciupercă uscată
În cui agăţată.

(Ciucescu-Zamfir..., 659)

Şi învârtită
Şi rotită
Şi se pune cu soarele pricină.

(Neagu..., 50)

Pământul

Ce-i mai gros decât toate?

(Pascu..., 372)

Pământul, cerul şi lumea

Jos verde,
Sus verde
Şi la mijloc uscat.

(Pascu..., 372)

Păpuşoiul*

Iese moşul din răgoz,
Mare mătărângă-a scos.

Foasa foasa prin răgoj,
Mare mătărângă-a scos.

Cine se naşte-nfăşat?

---

* Vezi şi **porumbul.**

Ciuciulete-mpletere
Şi la c...r se disnodetere.

(Pascu..., 372)

Fâş, mâş prin păiuş,
Mare tulihoi am scos.

(Tocilescu-Ţapu..., 383)

Părul, ochii, nasul şi gura

Am o oaie lânoasă,
Doi luceferei,
Şi sub luceferei o oaie mucoasă,
Şi sub oaie mucoasă
O moară ferecată.

(Pascu..., 372)

Pătrunjelul

Cinel, cinel,
Coadă de purcel.

(Costăchescu..., 390)

Şede popa-n cămară
Şi cu pletele afară.

Şede popa-n strană
Cu pletele afară.

(Pascu..., 373)

Pâinea

Roată rotită,
De om muncită,
De lume înghiţită.

(Neagu..., 50)

Pârâiaşul

Ce luceşte,
Şerpueşte
Şi la vale o porneşte?

(Neagu..., 51)

Pecetea

Sunt rotundă ca un ban,
Şi stau mândră pe divan.

(Ciucescu-Zamfir..., 656)

Peniţa

Dă-mi de băut
Şi stăm de vorbit.

(Neagu..., 51)

Ţapănă, crăpată,
Din nări îi curge apă.

(Pascu..., 372)

Pepenele*

Aţe-ntinse,
Gheme strânse.

(Brăiloiu..., 543)

Capul, trupul mi-i tot una,
La pământ stau totdeauna.

Bagă mâna printre frunze late
Şi-l prinde pe badea de spate.

(Morariu..., 133)

Pe vadul săracului,
Săculeţul dracului,

* Vezi **harbuzul** şi **lubeniţa.**

Fără gură, fără fund.
Chiciți ce e?

Hop, îndop,
Surcele-ngrop;
Aţe-ntinse,
Gheme strânse.

Am o mănăstire verde,
Fără uşi, fără ferestre
Şi-năuntru o mulţime de călugări.

Am o casă gogoneaţă,
Învelită cu verdeaţă
Şi-năuntru ei,
Numai ţigănei.

(Neagu..., 51)

Gazu verde, băligaru negru şi el roşu.

Am o baltă
Cu malurile verzi,
Apa roşie
Şi peştii negri.

(Tocilescu-Ţapu..., 383)

Peria

Ghici ghicitoarea mea:
O motârcă de purcea.

(Neagu..., 52)

Motofâlcă de purcea;
Ţii cu mâna, dai cu ea.

(Pascu..., 372)

Lelea scurtă, groasă,
Bună de neveste.

(Tocilescu-Ţapu..., 383)

Peştele

E ca o suveică,
Prinde-l de poţi, neică!

(Ciucescu-Zamfir..., 654)

Merg pe drum, dar nu e drum;
Prind un pui, dar nu e pui;
Zmulg pene, dar nu-s pene;
Mânânc carne, dar nu-i carne.

(Costăchescu..., 394)

Oştean oţelit,
La război gătit.

(Morariu..., 133)

Merg pe-un drum,
Dar nu-i drum;
Prind un pui,
Dar nu-i pui;
Îi zmulg penele,
Dar nu-s pene;
Şi-i mănânc carnea,
Dar nu-i carne.

(Pascu..., 372)

Peştele în plasă

Intru-n casă ca să scap,
Şi casa iese pe fereastră.

(Pascu..., 372)

Piciorul [în ciorap] *(ar.: ciciorlu tu parpode)*

Cască păroasa
Şi-ntră bilitlu.

(Hasdeu..., 427)

Piciorul în cizmă

Parul roşu
În gaura neagră.

(Hasdeu..., 421)

Piciorul în ciubotă

Ciocan roşu-n gaură neagră.

(Pascu..., 373)

Piciorul omului îmbrăcat cu colţun de lână şi cu ciubotă de piele

Oala – piele de juncan,
Varza – lână de cârlan
Şi cărniţa – de mocan.

(Morariu..., 161)

Pieptănul *(ar.: cheptinli)*

Pădure-n sus,
Pădure-n ghios
Tru mese-i unu uboru
Muşcat, ş'ş gioc-n cor.

(Hasdeu..., 427)

Am un popă potlogos,
Mână porcăretu-n jos.

Sus pădure,
Jos pădure,
La mijloc,
Loc de joc.

(Morariu..., 147)

Amandros de os,
Mână porci-n jos.

Haidos, paidos,
Mână porci-n jos.

(Pascu..., 373)

Purcar de os,
Aduce porcii în jos.

(Tocilescu-Ţapu..., 383)

Pietrele morii

Am patru surori:
Două pe mal şi sunt albe,
Două în apă şi sunt negre.

Piperul*

Cilimiga liga,
Cilimiţ-aş limba,
Pe vârf de scai
Să strigi „tuluai".

(Torpan..., 529)

Pirostriile

Cinel-cinel:
Coteiaş de bordei
Cu trei picioare de cotei

(Pascu..., 373)

Pirostriile şi ceunul

Dedesupt crăcănatele,
Deasupra hop şi doldoratele.

(Pascu..., 373)

Pisica

Am un năpârstoc
Şi suflă la foc.

---

* Vezi **ardeiul** şi **chiperiul.**
† Vezi şi **mâţa.**

Am o opincă nerasă
Şi joacă hopa prin casă.

Care-i dobitocul
Ce păzeşte focul
Şi-şi spală cojocul?

Am o fată de ghiabur
Cu prăjina-n c...r.

(Neagu..., 53)

Pisica fură carnea din oală

Am adus pe roşia,
Am pus-o-n bortoasa,
Pe bortoasa am pus bibicu.
Vine flocoasa, ia bibicu,
Ia pe roşia şi-o ia la sănătoasa.

(Torpan..., 528)

Pisoiul şi vrăbiile

Tupiluş pe sub perete;
Hop, s-aruncă între fete.

(Costăchescu..., 191)

Pistolul

Scurt şi gros
Şi frumos
Şi te dă jos.

(Costăchescu..., 393)

Cocoş potcovit,
De oaste gătit.

(Tocilescu-Ţapu..., 384)

Piuliţa *(ar.: năvanea)*

Dada sta
Şi tata 'li da.

(Hasdeu..., 427)

Piua şi pilugul

Mama stă
Şi tata-i dă.

(Pascu..., 373)

Plasa

O mie de nodurele,
O mie de găurele;
O mie să fiţi,
O mie nu ghiciţi.

(Neagu..., 53)

Pleava de porumb şi de grâu

Am o erghelie de cai,
Ai slabi săr gardul,
Ai graşi stau pe loc.

(Tocilescu-Ţapu..., 384)

Ploaia

Fire multe de argint
Leagă cerul de pământ.

(Manolache..., 334)

De dorit, toţi mă doresc
Şi când vin, toţi fug de mine.

(Morariu..., 152)

Sus bat tobele,
Jos curg lacurile.

(Neagu..., 54)

Am o raţă potcovită,
Joacă noaptea pe loitră.

(Pascu..., 373)

Pleoapele

M-a trimes doamna de sus
La doamna de jos,
Să-i spun să vie,
Să facem ce-am făcut aseară.

(Neagu..., 53)

Plosca (cu vin)

Amună feată
Multu muşiată
Di cusiţă-i spinzurată
Când o liai în braţă
Şi o mutreşti-n faţă
O strândzi cu vrere
Şi-n gură o başi.
Ti saturi di ñiere
Şi nu ţi vine s-o laşi.

(Hasdeu..., 428)

Am o puică cucuiată
Şi de pe vale-ncuiată;
Cum aş face s-o descui,
Să-i pui mâna la cucui!

Am o vacă de lemn
Şi viţelul e om.
Ce e?

Cal potcovit,
De nuntă gătit.

Cocoş zugrăvit,
De nuntă gătit.

Doagă uscată,
În cui agăţată.

(Neagu..., 55)

Am o raţă şoantă,
Boantă,
Din picior –
Turlui burlui,
Ghiciţi-o, că eu v-o spui.

Am o puică cucuietă,
Şede-n căsoaie-ncuietă;
Doar să mor să n-o descui,
Să-i pun mâna pe cucuiu.

Am o vacă;
Când vreau s-o mulg,
Trebuie s-o întorc cu picioarele-n sus.

(Pascu..., 373)

Titiană,
Iană,
Gură vicleană,
Cur cu meşteşug
Şi la gură cu belciug.

(Tocilescu-Ţapu..., 384)

Plugul

Îi negru şi nu-i drac,
Îi lung şi nu-i gândac
Şi te ţâne şi de nu vrei să stai.

(Bilţiu..., 470)

Ce fiară încornorată
Umblă cu gura căscată
Şi numai cu limba râmă?

(Costăchescu..., 190)

Opt opintitori
Doi tugluitori
Şi reschiţi gogoaşă
Pe dinaintea lui Mustafa.

(Hasdeu..., 421)

Am un bou
Cu botul şi limba în pământ
Şi coarnele afară.

Opt opintele,
Două scârţâele,
Şi-un ţuţui după ele.

(Pascu..., 373)

Mă suii în deal,
Să văd al meu cal.
Nu văzui calul,
Ci văzui vântul
Răsturnând pământul.

Mă suii pe deal să văz oile,
Şi nu văzui oile,
Văzui vântul
Răsturnând pământul.

(Tocilescu-Ţapu..., 384)

Poama de vie (strugurele)

Noduroasă, buburoasă
Şi tot stă cu domni la masă.

Cine mi-a ghici gâcitoarea,
Mănânce-mi spânzurătoarea.

(Morariu..., 133)

Poarta

Mare-i cât un bou,
Culcuşu-i cât un ou.

(Morariu..., 147)

Podul

Peste ape prins în scoabe
Şade moşu-n patru labe
Şi cum stă el aplecat,
Eu trec apa pe uscat.

(Ciucescu-Zamfir..., 661)

Popa în biserică

La un copac găunos
Urlă lupul bătăios.

(Pascu..., 374)

Coţofană taură
Intră noaptea-n gaură.

Coţofană faură
Intră noaptea-n gaură.

(Tocilescu-Ţapu..., 385)

Porcul

Unul ară,
Doi se miară,
Patru-mping
Şi-un coţofling.

(Ciucescu-Zamfir..., 652)

A gemut,
Nu l-a durut;
Caută ce n-a pierdut.

(Morariu..., 133)

Unul ară,
Patru umblă,
Doi se uită,
Doi ascultă,
Unul dă cu biciul înapoi.

Patru înfipte,
Două ciuşdite,
Două zgâite,
O fâţâitoare
Şi o împingătoare.

(Neagu..., 55)

Într-o râpî-adâncî,
Zaci-un popî di brâncî!

(Oprişan..., 403)

Unul ară,
Doi se miară,
Patru schimbători
Şi-un tremurător.

Patru-nfipte,
Două zgâite,
Un pitic,
Şi-un fiţaific.

Patru-nfipte,
Două bourate
Şi-o fâstâcăiată.

Am patru fâţâitori
Şi unul înţepenitor.

(Pascu..., 374)

Cine caută mereu pe jos şi n-a pierdut nimic?

(Torpan..., 533)

Porcul şi caragaţa

Titilişca brişca
Încalică pe titilişcoiu brişcoiu,
Dar titilişcoiu brişcoiu
Nu poate să-ncalice pe titlişca brişca.

(Neagu..., 55)

Porcul şi coţofana

Titiriscu priscu
Poate să ducă pe titirisca prisca-n ciuş,
Da' titirisca prisca
Nu poate să ducă
Pe titiriscu priscu în ciuş.

Ţaţa maţa şade pe ţăţoi mâţoi,
Da' ţăţoi mâţoi nu poate să şează pe ţaţa maţa.

(Tocilescu-Ţapu..., 385)

Porumbul*

Mă dusei într-o pădure,
Să iau o poală de mure.
Nu găsâi mure,
Ci găsâi grăunţe sure.

(Ciucescu-Zamfir..., 659)

Este un om cam ciudat,
Vara în cojoace îmbrăcat
Şi iarna gol dezbrăcat.

(Neagu..., 56)

Potecile

De aici pân' la Matei,
Numai prăjini de tei.

De aici şi până la munte,
Tot prăjini mărunte.

(Neagu..., 56)

Pragul

Orice musafir vine,
Trece peste mine.

(Manolache..., 338)

---

* Vezi şi **păpuşoiul.**

Băieţel micuţ de jos,
Ce te uiţi la toţi în dos?

Butucaş rotunjor
Cată-n dosul tuturor.

(Morariu..., 147)

[Prazul] *(ar.: praşlu)*

Un auş cu barba-ntru loc.

(Hasdeu..., 428)

Pristolnicul de prescuri

Mă dusei în pădure
Şi tăiai un retevei,
Nici de-o palmă,
Nici de-un pumn,
Şi făcui un lucru bun.

(Tocilescu-Ţapu..., 384)

Pruna

Am o vacă a făta
Şi viţălu-n ié încă-i a făta.

(Bilţiu..., 469)

Am o vacă vânătă,
În vacă un viţel
Şi-n viţel un alt viţel!

(Manolache..., 339)

Murgaua o fată pe Rujana;
Rujana pe Bălana.

(Morariu..., 160)

Am o purcea
C-un purcel în burtă.

(Pascu..., 374)

Puii şi rândunica

Purcelușă sură, pură,
Suie pură pe topură
C-un maldăr de pur în gură.

(Pascu..., 374)

Pulberea în raza soarelui

Ghici ghicitoarea mea:
Am o funie de nisip.

(Tocilescu-Țapu..., 385)

Puntea

Ce trece peste apă, dar tot pe loc rămâne.

(Ciucescu-Zamfir..., 651)

Puricele

Cine se naşte în luna lui martie,
Tulbură pe toată lumea şi pe împăratul.
Cinci îl alungă, doi îl prind
Şi moare în cetate de os?

(Costăchescu..., 389)

Ce e pic şi mititel
Şi-ntoarce Vodă hainele pentru el?

Am un căluşel
Mic-mititel,
Unde sare,
Urme n-are;
Unde paşte,
Se cunoaşte.

(Manolache..., 337)

Cinci pornesc la vânătoare,
Doi prind fiara săltătoare,
În codrul sucetelor,

În strâmtul unghitelor,
În moara pocnitelor.

(Morariu..., 161)

Boierii bea
Şi zăcătoarea geme.

Cinel, cinel:
Am un căluşel,
Mic şi spintenel,
Iute ca cerbul,
Negru ca corbul;
Unde sare,
Urme n-are;
Unde paşte,
Se cunoaşte.

(Neagu..., 57)

Am un cal
Cât un mal;
Unde sare,
Urmă n-are;
Unde paşte,
Se cunoaşte.

Am un bivol:
Sare din munte în munte
Şi picioarele nu i se rupe.

Am o vacă neagră,
N-are piele nici de-o teacă.

(Pascu..., 374)

Ce se naşte în luna marte,
La faţă e purpuriu,
Săritură are ca de iepure,
Cinci fraţi îl aleargă
Şi doi îl prinde,
Şi după ce îl prinde,
Îl duc la cetatea de fildeş.

(Tocilescu-Ţapu..., 385)

Puşca

Ţândurică, lemn uscat,
Duce vestea-n Ţarigrad.

(Costăchescu..., 392)

Puşca *(ar.: fufechia)*

'Nă feată cănd tuşează
Tut loclu s'bumbunează.

(Hasdeu..., 428)

Cine n-are suflet
Şi fură de la altul?

(Manolache..., 335)

Huhurează-reză,
Amarnic nechează.
Viaţa n'i-o retează.

(Morariu..., 148)

Huduruc,
Buduruc,
Socalic,
Pic,
Poc!

(Neagu..., 57)

Huhurează, reză,
Departe nechează.

(Oprişan..., 404)

Am o iapă brează,
Peste câmp nechează.

Coţofană brează,
Pe munte nechează.

Coţofană breazâ,
În munte nechează,
În Dunăre răsună.

Sus în grindă,
Scris în tindă,
Ce vorbeşte ungureşte
Şi mă muşcă tâlhăreşte?

Urlă lupul la hotară
Şi s-aude-n altă ţară.

Ţăndurică, lemn uscat,
Face larmă-n Ţarigrad.

Din munte sună,
În Dunăre răsună,
Frâul galbăn nu ţine.

Cinel-cinel:
M-am suit în pod
Să caut iţă cotroiţă;
N-am găsit iţă cotroiţă,
Ci-am găsit o berbeliţă,
Pe la pântece
Cu descântece,
Pe la nări
Cu lumânări,
Pe la şăle
Cu dârjele.

(Pascu..., 375)

Ce e în grindă
Şi colindă
Şi vorbeşte ungureşte,
Şi muşcă de prăpădeşte.

(Tocilescu-Ţapu..., 371)

Am o vacă rostopascî,
Pi la lii bucălii,

Pi la săli cu dârjăli,
Pi la nări lumânări.

(Tocilescu-Ţapu..., 385)

Putineiul

Buturugă buldură,
Şade jos şi tulbură.

Buturugă bulbură,
Şede jos şi tulbură.

(Costăchescu..., 391)

Putineiul şi bătătorul

Hurdu, burdu, prin cămară,
Ia-l de păr şi dă-l afară!

(Pascu..., 375)

Puţul*

Ciocârlan moţat,
Cântă noaptea-n sat.

(Tocilescu-Ţapu..., 385)

Puţul cu cumpăna

Ciocârlan moţat,
Cântă noaptea-n sat.

(Neagu..., 57)

* Vezi şi **fântâna.**

R

Racul

Cercelușul țării
Pe fundul mării

Ungur înarmat,
Trece mare fără vad.

Îl bagi negru-n apă
Și iasă roșu.

(Pascu..., 375)

Băgai mâna prin părete
Și apucai pe Ivan de spete.

(Tocilescu-Țapu..., 386)

Rața sălbatică

Pe cea baltă lată.
Este-o ciuciură bălțată,
Cine-o știe,
Las s-o știe,
Că-i la bot cu scăfârlie.

(Pascu..., 375)

Rața și rățuștele

Am o puică lainică,
Bălainică,
Chiscopainică,
Și face niște puișori lainici
Bălainici,
Chiscopainici,

Ca şi mă-sa lainică,
Bălainică,
Chiscopainică.

(Pascu..., 375)

Răsunetul

Urechi n-am şi tot aud;
Gură n-am şi tot vorbesc
Şi răspund pe orice limbă.

Îţi vorbeşte
Româneşte
Şi turceşte
Şi-orice limbă nimereşte.

(Morariu..., 152)

Răşchitorul

Ce stă ţapăn în izmene?

Ce şede ţapăn în nădragi?

Ce şede băţ în izmene?

(Pascu..., 375)

Războiul *(ar.: arăzboilu)*

Ună iapă durdură
Cara da di s-ascutură
Tută marea trembură.

(Hasdeu..., 428)

Râma

Strigă griva din anini,
S-o păzească de găini,
Că de câne nu i-e frică.

(Costăchescu..., 192)

Cureluşă unsă
Sub pământ ascunsă.

(Morariu..., 134)

Nueluşuşă unsă,
Pe sub pământ ascunsă.

(Neagu..., 58)

Strigă Marița din deal
S-o apăr de găini,
Că de câni nu se teme.

Strigă Dobra din pelini
Că i-i frică de găini.

(Pascu..., 376)

Strigă toanta din ciulini,
S-o păzească de găini,
Că de câini nu duce grijă.

(Tocilescu-Țapu..., 386)

Rândunica

Țițăr-pițăr stă pe grindă,
Hodor-bodor intră-n tindă
Şi vorbeşte
Ungureşte,
Nu şti[e] nimeni ce grăieşte.

(Morariu..., 134)

Spilcă, spilcuită,
De grindă lipită;
Vorbeşte nemțeşte,
Se-nțelege franțuzeşte.

(Neagu..., 58)

Râşnița

Turtî pisti turtî
Şî la mijloc urdî.

(Oprişan..., 406)

Turta mea pe burta ta,
Fusul meu în c...rul tău.

Tortel, burtel,
În c...r de viţel.

Sac mac,
În cap ţi-l bag,
Ţipirig
În cap ţi-nfig,
Ustori
În cap ţi-l moi.

(Pascu..., 376)

Respirarea

G[hici] g[hicitoarea] mea:
Ce iese din casă ţipând,
O auzi fără s-o vezi
Şi stai lângă ea pân-o pierzi?

(Hasdeu..., 421)

Ridichea

Albă-i, albuie,
Dar caş nu e;
Frunze are,
Dar pom nu e;
Limbă n-are,
Sare linge.

(Neagu..., 58)

Albă e,
Întingi în sare,
Oase n-are.

(Pascu..., 376)

Roata (cu 5 ciolane şi 10 spiţe)

Cinci cârligate,
Zece băgate,
La mijloc legate
Şi încă ferecate.

(Morariu..., 161)

Roata morii

Cât se spală
Şi se-mbală
Şi tot neagră-i!

(Morariu..., 148)

Rotaia (făgaşul, urma căruţei)

Cât lumea de lungă,
Cât palma de lată
Şi n-are capăt niciodată.

(Morariu..., 148)

Roţile de la car

Patru fraţi în continuu se alungă
Şi nu pot să s-ajungă

(Hasdeu..., 421)

Roţile carului (şi anotimpurile)

Patru fete gemene,
La nume asemene,
Fug mereu şi se alungă,
Nu-s în stare să se-ajungă.

(Morariu..., 163)

Sunt patru surori gemene
Cu numele asemene:

Toată ziua se gonesc,
Dar nu se întâlnesc.

(Neagu..., 58)

Am patru fete mari;
Toată ziua aleargă
Şi nu s-ajung una pe alta.

Am patru felelee;
Se gonesc şi nu se ajung.

(Pascu..., 376)

Roua

Un burete uriaş,
A şters praful din oraş,
A înviorat câmpia,
Şi a sporit bogăţia.

(Ciucescu-Zamfir..., 654)

Roua şi bruma

Mă suii pe scară,
Cheile îmi picară,
Luna le văzu,
Soarele le pierdu.

(Tocilescu-Ţapu..., 386)

S

Sabia

Putinei de aur,
Limbă de balaur.

(Costăchescu..., 388)

[Sabia] *(ar. coarda)*

În unä crăpitură uscată
E uă nipărticä muşatä,
Când ti muşcă e turbată.

(Hasdeu..., 428)

Putinei de tei,
Limbă de balaur.

(Pascu..., 376)

Putinei de aur,
Limbă de balaur.

(Tocilescu-Ţapu..., 386)

Sania

Picioare am patru,
Tălpi numai două.

(Morariu..., 148)

Sapa

Piciorul porcului
În c...rul moşului.

(Pascu..., 376)

Sămânța

Cinel, cinel,
Se-ngroapă în pământ,
Ca să scape de mormânt.

(Morariu..., 134)

Sămânța, vrejul, dovleacul (pepenele)

O bag lată,
O scot funie
Şi o iau ghem.

(Tocilescu-Ţapu..., 386)

Sâmburele de nucă *(ar.: sâmburli de nucă)*

Patru fraţi dzemini criscuţi
Şi tr-unã cămeaşă-nviscuţi.

Patru fraţi
Într-o cămeşă-mbrăcaţi.

(Hasdeu..., 421)

Sânul de fată mare

Pere nu-s, şi-s dulci,
Cu ele te culci.

(Morariu..., 134)

Sânul femeii

Numai două săculeţe de năgară
Şi hrănesc o ţară.

(Morariu..., 135)

Scara

Două lemne codolemne
Şi un braţ de surcele.

(Costăchescu..., 189)

Două lemne paralele
Şi-un braţ de surcele.

(Hasdeu..., 421)

Am două lemne
Hodolemne
Şi-un braţ de surcele.

(Neagu..., 59)

Două lemne hodolemne
Ş-un braţ de gătejele.

Între două lemne
Un braţ de surcele.

(Pascu..., 376)

Scaunul

Cinel, cinel:
Şezi la noi!
Io-te-l dinapoi!

Ce-mi tot puneţi dinapoi,
Când vin seara pe la voi?

(Morariu..., 149)

A venit lelea la noi
Şi i-am pus-o dinapoi.

În pădure [mă] născui,
În pădure crescui;
Acasă dacă m-aduseră,
Pârcălab c...rului mă puseră.

(Pascu..., 376)

Scânteia

Cimilică, mititică,
Nici de vorbă n-are frică.

(Ciucescu-Zamfir..., 657)

Iacăt-o şi nu-i!

(Hasdeu..., 421)

Scânteia *(ar.: scăntelia* sau *scănteaua)*

Ia-o, ia-o, şi nu e!

(Hasdeu..., 428)

Io-te-o! Nu-i!
Ce să-ţi mai spui?

(Morariu..., 152)

Uite-o nu e
Şi se suie.

Am un năpârstoc,
Şade jos la foc
Şi dă cu săgeţile
În toate părţile;
Şi ustură şi băşică;
Şi frige şi muşcă.

(Neagu..., 59)

Cinghilică,
Mititică,
Nici de Vodă nu i-i frică.

(Pascu..., 376)

Scânteia şi fumul

Ţinţiriga-n fugă,
Toroipanu după ea.

(Neagu..., 59)

Scoica

Sus copaie,
Jos copaie,
La mijloc
Gobaie.

Sus covăţică,
Jos covăţică,
Şi la mijloc
Mai nimică.

(Morariu..., 135)

M-a trimes doamna de sus
La cea de jos,
Să-mi dea peşte fără os.

(Neagu..., 60)

Sus copaie,
jos copaie,
La mijloc carne de oaie.

(Pascu..., 376)

Scripca

Poamă uscată
În cui atârnată.

Dintr-o corobană uscată,
Ţipă-o scroafă turbată.

Am o căţea turbată,
Ţipă-ntr-o corobană uscată.

Ţăndurică lemn uscat
Duce vestea-n Ţarigrad.

(Pascu..., 377)

Scrisoarea

G[hici] g[hicitoarea] mea ce este:
A trimis domnişoarea de sus
La cea de jos
Să-i dea o curătură
Fără neam de-mpunsătură.

(Hasdeu..., 422)

Am o găină pestriță,
Duce vestea la Gheorghiță.

Suflet duce,
Suflet aduce,
Şi de pământ nu s-ajunge.

(Pascu..., 377)

Scroafa cu purcei

Domnii beau şi butea geme
Hai, Măriucă, nu te teme!

Beau boierii pe-ntrecute,
Geme butea pe nevrute.

(Morariu..., 161)

Secera

Am o cățea:
Cu gura de fier
Şi trupul de lemn.

La cap mititică,
La trup subțirică;
Dac-o pui la muncă,
Îți reteaz-o luncă.

Mătuşică chercheriță,
Cu dinții de veveriță,
Cu mijlocul încovoiat,
Cu coada de lemn uscat.
Ogărcuță neagră,
Peste câmp aleargă.

Retevei de tei
Pe mirişte de mei.

(Neagu..., 61)

Mătuşică gârboviţă,
Cu dinţii de veveriţă,
Cu c...rul de băţ uscat.

(Pascu..., 377)

Tărtăcuţă neagră,
Peste câmp aleargă.

(Tocilescu-Ţapu..., 387)

Securea [şi căldarea] *(ar.: ţupata şi cădarca)*

– In te duci, lea guşă lungă?
– Ci mi-ntreghi, lea fund apres?

(Hasdeu..., 428)

Pac, pac,
Prin copac.

(Pascu..., 377)

Sfecla

Borta neagră, părul roş.

(Costăchescu..., 390)

Parul roş şi borta neagră.

Ciubotă roşă şi bortă neagră.

Roş e,
Măr nu-i;
Pături sunt,
Plăcintă nu-i.

(Pascu..., 377)

Sfredel[ul] *(ar.: sfrédiule)*

Boul intră-n casă
Şi coarnile-n-afară le-a lasă.

(Hasdeu..., 428)

Boulean,
Oţelean,
Împungaci
Şi scurmaci,
A mâncat,
S-a bălegat
Şi pe dată-a măturat.

Cinel, cinel:
Am un godăcel
Cu râtul de oţel.

(Morariu..., 149)

Am un bou:
Trupul îl bagă în coşar
Şi coarnele stau afară.

(Neagu..., 61)

Cinel-cinel:
P...ţă de purcel.

P...ţă de purcel,
Învălită-n cojocel.

Am un purcel
Cu p...ţa de oţel.

(Pascu..., 377)

Sicriul*

Cine-l cumpără, nu-i pentru el,
Cine-l face nu-i trăbuie,
Pentru cine e, nu-l ştie şi nu-l vede.

(Bilţiu..., 469)

Sita

Ciumnil, ciumnil:
Sus bat tobele,

* Vezi şi **tronul.**

Jos pică negurile,
Pă vălcé, ninje –
Gâci ce-i?

(Bilţiu..., 472)

Ună mulare butură
Tu (tru) amare s-ascutură.

(Hasdeu..., 429)

În câmp hălălău,
În pădure cioca, boca,
Iar acasă lipa, lipa.

(Neagu..., 61)

Smochina

Sus piele,
Jos piele,
La mijloc – turtă cu miere.

(Morariu..., 135)

Sus piele,
Jos piele,
La mijloc –
Malai cu miere.

(Oprişan..., 427)

Snopul

O sută de fraţi,
La un loc legaţi.

(Morariu..., 149)

O mie de fraţi,
Într-un brâu legaţi.

(Neagu..., 61)

Soarele

Am on taljer înfocat,
Păstă casă aruncat.

(Bilţiu..., 474)

Arde şi fum nu face.

(Ciucescu-Zamfir..., 661)

Bulgăraş de aur
Joacă pe piele de taur.

(Costăchescu..., 190)

Bulcuc de aur
În piele de taur.

(Hasdeu..., 422)

Am un cocoloş de unt,
Toate văile le ung.

Para Domnului
Spre binele omului.

(Neagu..., 62)

Un globuşor de aur,
Joacă pe-o piele de taur.

Am un măr de aur,
Joacă pe-o piele de taur.

(Pascu..., 377)

Încui, zăvoresc uşa,
Iar hoţul îl găsesc înăuntru.

(Tocilescu-Ţapu..., 387)

Soarele şi luna

Dintr-un ciurel de alune,
Numai două găsii bune.

(Neagu..., 62)

Am o strachină cu doi peşti,
Unul cald şi altul rece.

Zi şi noapte călătoresc,
Şi nu se mai obosesc.

(Pascu..., 377)

Soarele şi luna, cerul şi pământul, focul şi apa

Două merg,
Două stau
Şi două judecată n-au.

(Tocilescu-Ţapu..., 387)

Soba

Şade lupul pe ouă,
Nici nu ninge,
Nici nu plouă.

(Brăiloiu..., 543)

Când viscoleşte şi-ngheaţă,
Pe muta o strângi în braţe.

(Ciucescu-Zamfir..., 657)

Vara nu vor să mă vadă,
Iarna pe mine grămadă.

(Manolache..., 333)

Am o vacă bălaie,
Mănâncă toată iarnă paie.

Am un cal care mănâncă o şură
De paie şi nu se satură.

Iarna toţi mă-mbrăţişează,
Vara toţi mă-ndepărtează.

Vara nu poţi s-o vezi
Şi iarna o îmbrăţişezi.

(Neagu..., 62)

Tata lungul,
Mama lata,
Sorî-mea rânjita.

Am o vacă:
Cu trupul vărează,
Cu capul iernează.

Am o ulceluşă,
Ţine-n ea cenuşă.

(Pascu..., 378)

Dobra grasa,
Umple casa.

(Tocilescu-Ţapu..., 387)

Soba, coşul, fumul şi scânteia

Mama lata, tata lungul, nenea fluiericiu, şi lelea zopăiata.

(Pascu..., 378)

Socul

Cine-i lemn, nelemn?

(Torpan..., 533)

Somnul

Ce e dulce, şi mai dulce
Şi pe talger nu-l poţi duce?

(Costăchescu..., 391)

Dulce ca ñiere
Nu-i tă (tri) măcare
Şi fără di care
Tot omul moare.

(Hasdeu..., 429)

Omul, cât trăieşte,
Tot cu mine hodineşte.

(Morariu..., 154)

Cinel-cinel:
Amar ca fierea,
Dulce ca mierea.

(Pascu..., 378)

Cinel-cinel:
Ce e dulce şi nu-i dulce,
Şi nu poate să se îmbuce;
De ce-l gustă tot omul,
Salahorul ca şi domnul?

(Tocilescu-Ţapu..., 387)

Spata războiului

Am două lemne,
Hodolemne
Şi-o mie de mărunţele.

(Neagu..., 63)

Între patru lemne
O mie de pene.

(Pascu..., 378)

Spicul

Am douăzeci şi patru de purcei:
Suge unul de la altul
Şi cel de pe urmă e cel mai gras.

(Neagu..., 63)

Spinul

Mă duc pe-o cărare
Şi dau de-o supărare.

Stă-n cărare,
Jinduind mâncare.

(Morariu..., 135)

Cine şede-n cale
Şi aşteaptă carne moale?

(Pascu..., 378)

Spițele roții

Am zece frați,
Într-o căciulă băgați.

(Neagu..., 63)

Am zece copilaşi,
Dorm toţi p-un căpătâi
Şi nici unul nu e la margine.

Am doisprezece frați,
În pat culcați,
Şi nici unul la margine.

(Tocilescu-Țapu..., 388)

Sprincenele

Au venit asară la noi două călugărițe,
S-au culcat de-a picioarele.

(Pascu..., 378)

Sprâncenele şi ochii

Pe două deluşele,
Stau două săgețele;
Subt două săgețele,
Stau doi luceferei,
Te vezi mereu în ei.
De vrei să-i ghiceşti,
Citeşte-n ochii mei
Şi vei vedea pe-ai tăi.

(Tocilescu-Țapu..., 388)

Stativele, războiul

Doi boi
Fac război.

(Morariu... 149)

Stâlpii hornului

Am doi uncheşi
Şi stau cu spinarea la foc.

(Pascu..., 378)

Stâna

Am o ulcicuţî unsî,
Pisti deal ascunsî.

(Oprişan..., 406)

Steagul

Pana cocostârcului
Bate faţa târgului.

(Pascu..., 378)

Steaua

Sus bate doba,
Jos cade negura.

(Costăchescu..., 389)

Cercelul Doamnei,
În fundul apei.

(Pascu..., 378)

Stelele

Cuie mici cu măciulii
Strălucesc în bagdadii;

Dar când iese soarele,
Fug de-şi rup picioarele.

(Ciucescu-Zamfir..., 661)

G[chici] g[hicitoarea] mea:
De la voi şi păn' la noi
Numai zale şi parale.

(Hasdeu..., 422)

De aici până la munte,
Tot zale mărunte.

(Neagu..., 63)

Peste munţi şi mări,
Numai ochi licăritori.

Pe valea lui Calafat,
O baniţă de mei vărsat.

(Neagu..., 64)

De la noi şi păn' la voi
Tot parale prin gunoi.

Cinel-cinel:
De la noi şi păn' la voi
Numai zale de parale.

De-aici păn' la Calafat
Tot meiu vărsat.

Am o piele de taur
Ţintuită cu ţinte de aur.

Sticla

La cap şaica, baica,
La grumaz roi durloi,
Gâcî, fărtate, că dacă nu-i gâci,
Şepte maţă ţi-o zgârci.

(Bilţiu..., 470)

Stiloul

Taie-mi capul şi scoate-mi limba
Dă-mi să beau şi-apoi vorbesc.

(Ciucescu-Zamfir..., 661)

Stogul de fân

Pe cel câmp rotat
Şede moşul bosumflat.

(Morariu..., 149)

Strachina

Dintr-o vălicică, multe cioare se ridică.

(Costăchescu..., 394)

Am o găină pestricioară,
Şade-n c... pe policioară.

Din cea râpă adâncă,
Multe cioare se ridică.

Într-o vale adâncă,
Multe ciori s-aruncă.

(Tocilescu-Ţapu..., 388)

Strugurele

Am o fată buboasă,
Stă cu boierii la masă.

(Costăchescu..., 190)

Strugurele
(ar.: călărusul de auă)

Am un arap laiu ca cătrana
Ma 'l badzi'n gură e dulţe ca miari.

(Hasdeu..., 429)

Buburoasă,
Buburoasă,
Şede cu Vodă la masă.

Purcel spânzurat.

(Pascu..., 378)

Stuful

Butoi peste butoi,
Şi-n vârf, coadă de vulpoi.

Tăndăluş, măndăluş,
Şade într-un picioruş.

(Costăchescu..., 189)

Stuful (Trestia)

Bute peste bute,
Sus coadă de vulpe.

(Pascu..., 379)

Stupul

Peste tot ca o cutie,
Iar la mijloc gălăgie.

(Ciucescu-Zamfir..., 653)

Ciuciulit pe sub părete,
Papă miere de la fete.

(Morariu..., 162)

Ciuciulete la părete,
Dă cu săgeţile în toate părţile.

Petre, Petrişor,
Şede-n curişor,
Şi dă cu săgeţile
În toate părţile.

Stupul cu albinele

Bulceruş, bulceruş,
Stă-ntr-un picioruş
Şi trimete săgeţile
'N toate părţile.

(Pascu..., 379)

Sufletul

Izvor neadormit,
Pe sub vale acoperit.

(Neagu..., 64)

Am o lădiţă
C-o porumbiţă.
Dacă zboară porumbiţa,
La ce e bună lădiţa?!

Am o porumbiţă şi-o lădiţă.
A zburat porumbiţa,
A rămas lădiţa.

(Tocilescu-Ţapu..., 389)

Sulurile războiului

Am două fete,
Când una se goleşte,
Alta se premeneşte.

(Tocilescu-Ţapu..., 389)

Suveica (suvelniţa)

Din mână mereu zvâcneşte,
Pe sub pod călătoreşte,
Toată ziua împleteşte
Şi deloc nu oboseşte.

(Ciucescu-Zamfir..., 662)

Printre ițe, lângă spată,
Trece-o babă cocoşată,
C-o pisică-ncârligată.

(Manolache..., 329)

Pe sub gheață,
Pe sub gheață,
Trece-o rață
Cântăreață.

Sus gheață,
Jos gheață,
La mijloc
Joacă o rață.

Luntrea trece,
Marea-ngheață.

(Neagu..., 64)

Felie de pepene, intră-n pânză repede.

Fălie de pepene, trece prin c...r răpede.

Felie de pepene, trece prin țurcă răpede.

(Pascu..., 379)

O cută de pepene,
Trece printre fire repede.

Pe deasupra gheață,
Dedesubt gheață,
La mijloc măcăne-o rață.

(Tocilescu-Țapu..., 389)

Ş

Şarpele

Resteul rece
Marea trece.

(Brăiloiu....543)

Cureluşă unsă,
Printre flori ascunsă.

(Morariu... 135)

Cureluşă unsă,
Pe sub pământ ascunsă.

Resteu rece,
Dunărea o trece.

(Tocilescu-Ţapu... 389)

Şeaua

Gâsculiţă pieptoşea,
Bine te mai ţii pe ea!

Îi şa
Şi-i aşa
Şi ţi-oi arăta-o
Şi tot nu-i afla-o!

(Morariu.., 150)

Şoarecele

Lăurică-laură,
Îmi iese din gaură
Şi se bagă în cinie
Şi s-apucă de hoţie.

(Morariu.., 136)

Şopârla

Am o raţă, şoaită, boaită,
Cu pliscul pahar minten;
Rari voinici care-o ghicesc.

(Costăchescu..., 191)

Zgâtie verde
În huci îţi dede;
De-i gâci,
Ea a ieşi;
Nu-i gâci
În huci ţi-a văcui (locui)
Până la Blagoveştenie,
Când a ieşi iară-n bejenie.

(Morariu..., 136)

Zgâte verde în c...r îţi dete;
De-i gâci, ea a ieşi;
De nu-i gâci, în c...r ţ-a locui pân' la Blagovişţene,
Păn ce-a ieşi odată cu bejănia.

(Pascu..., 397)

Ştiuletele de porumb

Am un băţ buturugat,
În pod şade aruncat.

Am un băţ aurit,
În pod azvârlit.

(Neagu..., 64)

Doagă uscată
În cui agăţată,
Botă măsălită
În pod azvârlită.

(Torpan..., 528)

Şuierătoarea

Am o babă;
Cându-i suflu-n c...r,
Face ţâuu.

(Pascu..., 379)

T

Tăgârța

Tortel,
Bortel,
Cu capul ca de viţel.

(Neagu..., 65)

Tâlvul (pâlnia din tivdă)

Burta mea pe burta ta,
Lunga mea-n gura ta.

(Tocilescu-Ţapu..., 390)

Tigaia cu untură

Am o căţeluşe,
Când o iau de coadă mârâie la mine

(Tocilescu-Ţapu..., 390)

Timpul

Trece nevăzut,
Repede de necrezut:
Nu fuge, nu sare,
Rost în lume mare are.

(Ciucescu-Zamfir..., 655)

Toaca

Ţăndurica bradului,
Jalnica pământului.

(Pascu..., 379)

Toba

Hurdubaie-baie,
Bună de bătaie.

(Manolache..., 332)

Trandafirul

Am o mâță verde,
Cu ghiarele roşii.

(Neagu..., 65)

Am o floare minunată,
Tot cu roşu îmbrăcată,
Floarea creşte pe un spin,
Cine-o spune cum o numim?

(Pascu..., 379)

Trenul

Nici n-am avut,
Nici n-o să am,
Şi dacă-l pierd,
Îmi pare rău.

(Manolache... 334)

Trestia

Sus bute,
Jos bute,
La mijloc –
Coadă de vulpe.

(Gorovei..., 369)

Lungă, lungă, naltă,
Jos baltă,
La mijloc
Poloboc
Şi-n vârf
Un smoc.

Bute peste bute
Şi-un codoi de vulpe

(Morariu..., 136)

Bute peste bute,
Sus coadă de vulpe.

În vârful butoiului,
Coada vulpoiului.

(Neagu..., 66)

Tronul*

Am un cal
Şi când îi iau şeaua
Se vede mațele.

(Tocilescu-Ţapu..., 390)

Trupul omului

Sunt două scăunele.
Pa scăunele –
Un polobocel;
Pe polobocel –
Un bostănel;
Pa bostănel –
Pădure;
Prin pădure –
Umblă lupii.

Am două crăcănuțe.
Pe crăcănuțe –
Un ştiubeieş;
Pe ştiubeieş –
O căpățână;
Şi pe căpățână –
Un huci.

* Vezi şi **sicriul.**

Am o furcă.
Pe furcă –
Un burduh;
Pe burduh –
O cruce;
Pe cruce –
Bostanul.

(Gorovei..., 369–370)

Tufanul (stejarul)

Plânge corăbiatul
Că i-a plecat satul, ce e?

(Pascu..., 380)

Tunetul

Urlă lupul la hotară
Şi s-aude într-altă ţară.

(Costăchescu..., 190)

În vârfu muntelui –
Crainicu-mpăratului
Strigă lumea la război,
C-a venit vremea d-apoi.

(Gorovei..., 370)

Strigă brica-ntre hotară
Şi s-aude-a noua ţară.

(Hasdeu..., 422)

Bate toba la hotare
Şi s-aude în depărtare.

(Neagu..., 66)

Huha huhurează,
Departe nechează,
Nime nu cutează.

(Tocilescu-Ţapu..., 390)

Tunetul şi trăsnetul

Calcî calu-n cheí,
Cheia sî dischеí –
Ghiciț', boieri mari,
Ci-o sî hii-aceea?

(Oprişan..., 401)

Turta

Vârâm mâna în spuză,
Pe moş apucăm de buză.

(Gorovei..., 372)

Când'ni bagu mâna tru spuză
Şunda o cațu di la buză.

(Hasdeu..., 429)

Tutunul

Buruiană otrăvită,
În hârtie poleită,
Cine-o cumpără şi-o suge
Sănătatea îşi distruge.

(Manolache..., 336)

Pac, pac, pac,
Om sărac!
De [ce] păcăneşte,
D-aia sărăceşte.

(Neagu..., 66)

Ţ

Ţapul

Burduc, hurduc,
De barbă-l duc,
De barbă-l aduc!

(Manolache..., 329)

Ţarca (Coţofana)

Ce-i frumoasă ca fetele
Şi nechează ca iepele?

(Costăchescu..., 394)

Ţăranul şi sania

Cinel, cinel,
Cel cu două opinci încalţă
Cu două opincoaie
Patru picioroaie.

(Morariu..., 162)

Ţâţâna

Ce şade la uşă
Şi cântă din guşă?

(Costăchescu..., 191)

Ţâţele

Am doi saci de secară.
Dacă pier, pier copiii din ţară.

Am doi saci de secară
Care satură o ţară.

(Gorovei..., 373)

Ţâţele vacii

Pădurea toată a plouat,
Numai patru nuiele n-a plouat.

(Pascu..., 380)

Ţestul

Mă-ta ridică poalele
Şi tat-to îi bagă moalele.

(Pascu..., 380)

Cât am trăit,
Pe foc m-am fript;
După ce am murit,
Pe drum m-a azvârlit.

(Tocilescu-Ţapu..., 390–391)

Ţurţurele de gheaţă

Creşte-n jos,
Ţurţuros.

(Morariu..., 153)

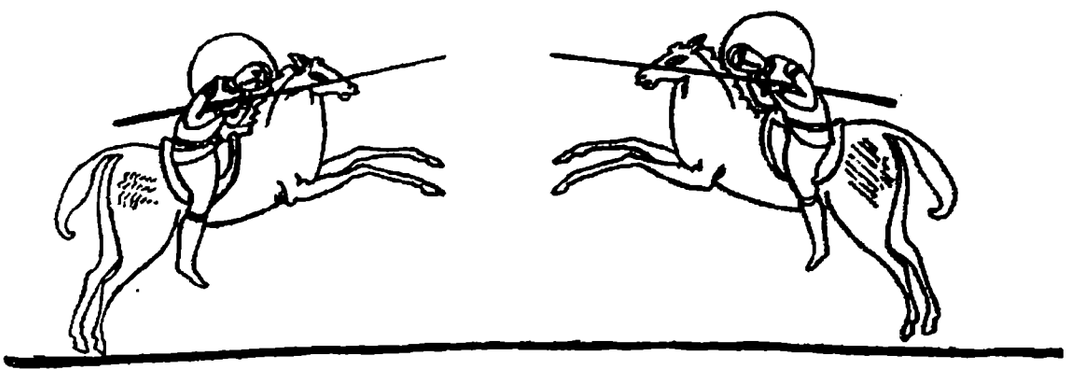

U

Ulciorul

Gâlgăuţ, gâlgăuţ,
Ciuşti cu tine-n păhăruţ!

(Moţrariu..., 150)

Burduf, burduf;
De barbă-l duc, de barbă-l aduc.

Am o gâscă şoiată
Boaită
Şi cu gâtul şui burlui.

(Pascu..., 380)

Uliul şi cloşca
(găina / găinile)

Titirişca face pere,
Titiroiu vine şi cere;
Titirişca nu se-ndură,
Titiroiu vine şi fură.

(Neagu..., 67)

Tandalica ari merí,
Tandalic vini şî cerí –
Tandalica nu sî-ndurî,
Tandalic vini şî furî!

(Oprişan..., 402)

Tandalicul îi cu pene,
Tandalica n-are pene;
Tandalic vine şi cere,
Tandalica nu se-ndură,
Tandalic vine şi fură.

A luat ivăra pe chivăra,
Ş-a dus-o-n vie
S-o-nveţe cojocărie.

A venit Nicora
Şi-a luat pe titora,
Şi-a dus-o-n deal la vie
S-o-nveţe cojocărie.

Tupiluş pe sub părete,
Ţuşti belită-n fete.

(Pascu..., 380)

Uliul şi puiul de găină

Vine, vine viura,
Şi apucă piura
Şi-o duce pe veneţie
Şi-o-nvaţă cojocărie.

(Morariu..., 162)

A venit tata Burtulea,
L-a luat pe Carabulea
Şi l-a dus în valea cu chirie,
Să-l înveţe cojocărie.

(Neagu..., 67)

Umbra

Cu ochii o poţi vedea,
În mână n-o poţi ţinea.

(Ciucescu-Zamfir..., 660)

Noapte, dzua şeade-n apă,
Ninţi (niţi) s-audă, niţi s-adapă.

(Hasdeu..., 429)

Am un drum lung,
Şi n-am pânză să-l ajung.

(Neagu..., 67)

Cine trece gârla
Şi nu face talazuri?

Ce şede-n apă
Şi nu se udă?

Eu mă duc în pădure
Şi unul vine după mine.

Ce se naşte fără piele
Şi se ţine după mine până moare?

Joacă dracu pe părete
Cu gura friptă de sete.

(Pascu..., 380)

Ce şade pe apă şi nu se scufundă?

(Tocilescu-Ţapu..., 391)

Umbra şi vântul

Ce-i în mână ş-i minciună?

(Morariu..., 163)

Urechile

Vine moşul de la stână
Cu doi sfinţi într-o prăjină.

(Costăchescu..., 392)

Într-o margine de crâng,
Două spărturi de blid.

Două lospandorițe de blid,
Într-o margine de crâng.

(Neagu..., 67)

Într-un ciopartac,
Două felii de dovleac.

(Pascu..., 380)

Urma roților căruței

Ce e lung cât vezi cu ochii,
Şi lat cât păşeşte găina?

(Neagu..., 68)

Ce e lung cât lumea
Şi lat de-l păşeşte găina?

(Pascu..., 380

Ursul

Într-o vale adâncă
Descântă un popă de brâncă.

(Ciucescu-Zamfir..., 654)

Pe o vale adâncă
Vine un cioban ciobâncă,
Şi de şale e mătâncă.

(Neagu..., 68)

Urzica

Ce n-are limbă
Şi ciupeşte,
De prăpădeşte?

(Neagu..., 68)

Usturoiul

Nouă fraţi într-o cămaşă.

(Costăchescu..., 192)

[Usturoiul] *(ar.: ailu)*

Dzaţe fraţi-ngeminaţi
Şi-tr-ună groapă-ngropaţi.

(Hasdeu..., 429)

Într-o cămaşă de tei
Un pumnuț de căței.

(Morariu..., 136)

Uşa

Când ieşim afară,
Ne dăm cu palma în spinare.

(Neagu..., 68)

Am o fată:
Cine vine-n casă,
O sărută.

Ursul şeade
Şi urechea-i bate.

Am un bou:
Când se culcă-i cât un ou,
Când se scoală-i cât un bou.

(Pascu..., 381)

Am o fată neagră.
Cine vine dă cu palma în ea
Şi se plânge mereu.

Eu pe oricine
Îi întâmpin când vine
Şi-i petrec iară
Când ies afară.

(Tocilescu-Țapu..., 391)

Uşa şi patul

Am două surioare:
Una aşteaptă seara, să se odihnească;
Alta dimineața, să se primenească.

(Neagu..., 68)

Uşa, fereastra şi culmea

Am trei surori. Una zice:
De-ar veni noaptea să mă hodinesc;
Alta: De-ar veni ziua să mă luminez;
Alta: De-ar veni duminica să mă uşurez.

(Tocilescu-Ţapu..., 391)

Uşa şi vântul

Leica, tufudeica,
Nenea Stan fluierătorul.

(Tocilescu-Ţapu..., 391)

V

Vaca (mulsul vacii)

Zece strâng
Şi patru plâng.

Patru merg,
Patru stau,
Patru vamă dau.

(Morariu..., 137)

Patru împing pământul,
Doi se uită-n cer,
Doi se uită înainte,
Patru dau datoria.

(Neagu..., 69)

Vaca (şi săceala)

– Na, na, na, Florico, na,
Spulbera-ți-aş gaura!
– Măi băieti, băieţeli,
Ci-i stârneşti tu fetii meli?!
Fata me-i fatî cuminti,
Di ci-o freci, di ci-o mânâncî!

(Oprişan..., 403)

Varul

Pana cocostârcului
Bate fața târgului.

(Tocilescu-Ţapu..., 391)

Varza*

Horocol prin ocol
Casă albă-ntr-un picior.

(Ciucescu-Zamfir..., 659)

Am o fată zdrenţuroasă,
Şade cu Vodă la masă.

(Costăchescu..., 386)

Albî esti – caş nu-i;
Frunzî ari – pom nu-i;
Coadî ari – saricî nu-i.

(Oprişan..., 406)

De aici pân la Monor
Tot găini într-un picior.

(Torpan..., 530)

O ţigancă zdrenţăroasă,
Şade cu boierii la masă.

Trupul, capul mi-e tot una,
P-un picior stau totdeauna,
Cămăşi am nenumărate
Şi le port toate îmbrăcate.

(Tocilescu-Ţapu..., 392)

Vatra [sau soba] *(ar.: ică soba)*

Am 'nă featăi, iar[n]a tuţi o lia-n braţă
Şi veara ver-nu cu mâna n-o caţă.

(Hasdeu..., 429)

Vălătucii

Colea-n vale la Isac,
Se dau dracii peste cap.

(Neagu..., 69)

---

* Vezi şi **curechiul.**

Vătraiul

Am un moş bătrân,
Stă cu nasul în scrum.

(Neagu..., 70)

Dubaş
Cu capul ars.

(Pascu..., 381)

Am o erghelie de cai negri,
Din care unu-i răscoleşte pe toţi.

(Tocilescu-Ţapu..., 392)

Vâna

Bălaur vărgat,
În mânî băgat.

(Oprişan..., 402)

Vântul

Prin pădure, printre fagi,
Merge-un om fără nădragi.

(Ciucescu-Zamfir..., 660)

Ce trece prin vamă
Şi nu se bagă-n samă?

(Costăchescu..., 190)

Nici nu-l bagă-n seamă,
Când trece prin vamă.

(Morariu..., 153)

Amnar *de mischiu*,
De la Dunăre viu.

Turchează neagră,
Tot câmpul aleargă.

(Neagu..., 69)

Ce trece prin sat
Şi cânii nu-l latră?

Iuş, iuş, prin păiuş,
Aci, aci prin copaci.

(Pascu..., 381)

Nea Stan fluieră p-afară.

Într-un vârf de plop
Alatră un câine orb.

(Tocilescu-Ţapu..., 392)

Vârtejul

Iliuţă cu tichie
Ridică mai mult (mai sus) de-o mie.

(Pascu..., 381)

Vârtelniţa

Oaie, oaie, oacănă,
Şade jos şi dapănă.

(Ciucescu-Zamfir..., 662)

Într-un vârf de plop
Joacă un iepure şchiop.

(Tocilescu-Ţapu..., 393)

Via

Tata uscat,
Mama verde,
Şi copilul creţ.

(Pascu.., 381)

Viaţa

Cinel, cinel:

De ce-o lungeşti,
De ce mai scurt-o faci?

(Morariu..., 154)

Vinul

Nebunul satului
Îmbrăcat cu coaja păcatului.

(Ciucescu-Zamfir..., 662)

Ce e frumos la privire,
Şi grabnic la ameţire?

(Neagu..., 70)

Nebunul satului
Într-un cojoc de lemn.
Chici ce e?

(Tocilescu-Ţapu..., 392)

Vioara

Am o scândură uscată
De mare meşter lucrată
În cui atârnată.
Când sună şi răsună,
Multă lume se adună.

(Ciucescu-Zamfir..., 655)

Scândurica bradului,
Bucuria satului.

(Manolache..., 331)

Scândurică-uscată,
În cui aninată.

(Morariu..., 150)

Într-o scorbură uscată,
Ţipă o purcea turbată.

Într-un tufan găunos,
Urlă lupii bătăios.

Pastramă uscată,
În cui agățată.

Scoveargă uscată,
În cui agățată.

(Neagu..., 70)

Am o fată, când o iau în brațe țipă,
Când o las tace.

Într-o buturugă uscată,
Țipă o purcea turbată.

Am o gânscă-ntr-un gâtlej.

(Tocilescu-Țapu..., 392)

Vița de vie şi strugurii

Mama verde, tata uscat,
Şi copilu creț la cap.

(Bilțiu..., 471)

Mama-i verde,
Tata-i uscat,
Copii-s creți la cap.

(Torpan..., 530)

Viţelul în vacă

Opt picioare trec prin apă;
Numai patru mi se-adapă.

(Morariu..., 137)

Vrabia

Ce grăieşte pe turceşte
Şi nu ştie ce vorbeşte?

(Costăchescu..., 392)

Gogonele mititele
Şed pe gard înşirăţele.

(Ciucescu-Zamfir..., 658)

Ciuturele,
Mugurele,
Stau pe gard înşirăţele.

(Neagu..., 71)

Vulpea

Iese lelea din coteţ
Şi n-o prinde un judeţ.

Merge iarna pe poiană
Gătită ca o cucoană.

(Ciucescu-Zamfir..., 655)

Ană, codană –
Cât vrei din poiană;
Da' prin cotecior
Mai încetişor.

(Morariu..., 137)

Umblă noaptea pe poiană,
Şi-i gătită ca o doamnă.
Chici ce e?

(Neagu..., 71)

Vine roşca din chiroşca
Şi-mi fură chiroşca
Şi-o duce-n deal la pielărie
Şi croieşte blănărie.

(Pascu..., 381)

Z

Zăpada

Albă cum e creta,
Moale ca lâna,
Uşoară ca pana
Şi piere ca spuma.

Ileana Cosânzeana
Când a întins braţele.
A umplut luncile.

(Ciucescu-Zamfir..., 660)

Am o găină,
Cu moţul de făină.

(Neagu..., 71)

Vin oiţe de la munte.
Cu steluţe albe-n frunte.

(Neagu..., 72)

Zilele săptămânii

Şapte potcoave-ncheiate
De meşter mare lucrate
Şi-o mână de bucurie,
Ghiciţi, copii, ce să fie?

(Neagu..., 72)

Ziua

Nasc pe mama mea

Şi de dânsa sunt născută
Şi sunt când mai lungă, când mai scurtă.

(Ciucescu-Zamfir..., 652)

Ziua şi noaptea
(ar.: Sua şi Noaptea)

Doo (două) feate ci poartă ghiurdane
Una-i albă şi alantă ca catrane.
Neacumtinit tot s-agunescu
Şi niţiunoară nu s-andamusescu.

(Hasdeu..., 430)

Am o găină cu două aripi:
Una-i albă şi alta-i neagră.
Cu cea neagră ea adună,
Cu cea albă ea spulberă.

(Neagu..., 72)

Am o găină
C-o aripă albă
Şi una neagră.

Am două cloţe:
Una neagră şi-alta albă;
Cea neagră strânge puii
Şi cea albă îi râsipeşte.

Sunt două fete ce poartă salbă,
Una neagră şi-alta albă,
Şi mereu se tot gonesc,
Dar în veci nu se sosesc.

[Am] două fete ce poartă salbe,
Una neagră şi alta albă,
Nencetat se tot gonesc
Şi-n veci nu se mai întâlnesc.

(Pascu...,)

Zorile, cocoşii şi oamenii

Munţii se revarsă,
Diblele cântă,
Viermii se mişcă.

(Tocilescu-Ţapu..., 393)

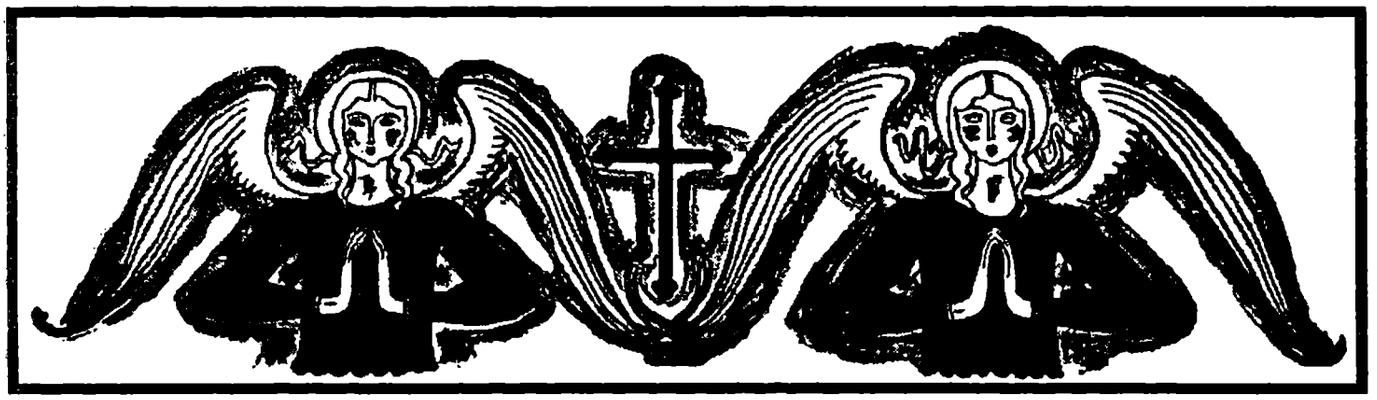

Surse

Pamfil Bilțiu, *Poezii şi poveşti populare din Țara Lăpuşului* (secțiunea V, *Genul aforistic şi enigmatic, a. Ghicitori)*, Editura Minerva, Bucureşti, 1990, p. 469–474) (Seria „Folclor din Transilvania", vol. X); **Bilțiu..;**

C. Brăiloiu, Emilia Comişel şi Tatiana Găluscă-Cârşmaru, *Folclor din Dobrogea* (secțiunea III. *Poezia lirică,* n. *Ghicitori*), Editura Minerva, Bucureşti, 1978, p. 543–545; **Brăiloiu...;**

Tănase Ciucescu şi Vasile Zamfir, *Poezii populare tradiționale* (secțiunea VI, *Ghicitori*) în cadrul vol. *Cântecele şi poveştile Oltului*, Editura Minerva, Bucureşti, 1979, p. 651–662 (Seria „Folclor din Oltenia şi Muntenia", vol. VII); **Ciucescu-Zamfir.....;**

Mihai Costăchescu, *Cântece populare româneşti* (Partea a II-a, *Cântece populare. Oraţii, Colinde, ghicitori şi descântece din Moldova şi Muntenia*, şi partea a III-a, *Alte cântece populare, oraţii, descântece şi ghicitori din Moldova şi Muntenia*), ediție îngrijită şi studiu introductiv de G. Ivănescu şi V. Şerban, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1969, p. 189–193; 386–395. (Seria „Folclor din Moldova", vol. I): **Costăchescu...;**

Artur Gorovei, *Cimiliturile românilor,* Ediţiunea Academiei Române, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, Bucureşti, 1898.

C. Manolache, *Ciobănaş de la miori*. Culegere de folclor poetic din zona Teleajenului (secțiunea *Ghicitori*), Casa Creaţiei Populare, Ploieşti, 1971, p. 329–339: **Manolache...;**

Leca Morariu, *De la noi, Poveşti, poezii şi cimilituri populare*, (partea a III-a, *Cimilituri populare*, ediție îngrijită şi

prefață de Petru Rezuş, Editura Minerva, Bucureşti, 1983, p. 127–164: **Morariu...;**

I. Oprişan, *Folclor din Moldova de Jos* (secțiunea VII. *Ghicitori*), Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1969, p. 401–407 (Seria „Folclor din Moldova", vol. II): **Oprişan...;**

Gh. I. Neagu, *Ghicitori din Ialomița şi Teleoram*, Tipografia şi legătoria de cărți „Lumina Poporului", Roşiorii de Vede, 1939, 76 p.: **Neagu...;**

G. Pascu, *Cimilituri româneşti*, anexa la *Despre cimilituri*, extras din *Analele Academiei Române*, seria II, tom. XXXIII, *Memoriile Secțiunii Literare*, Librăriile Socec & Comp., C. Sfetea şi Librăria Națională, Bucureşti, 1911, p. 349–382; **Pascu...;**

Grigore G. Tocilescu – Christea N. Țapu, *Materialuri folcloriscite*, vol. III (secțiunea *Ghicitori*, ediție critică şi studiu introductiv de Iordan Datcu, Editura Minerva, Bucureşti, 1981, p. 361–393: **Tocilescu...;**

Ioan Torpan, *Folclor de pe Mureş* (secțiunea f. *Ghicitori*), Editura Nico, Târgu-Mureş, 2008, p. 527–533: **Torpan...;**

BIBLIOTECA V.A. URECHIA GALAȚI

Cuprins

GHICITOAREA. FORMELE EI DE ARTĂ

I Definiția şi tipurile ghicitorii 5
1. Generalități 5
2. Denumiri. Arii de răspândire 7
3. Definiție. Tipologie 11
II Originile. Substratul universal 16
1. Ghicitoarea la popoarele antice 16
2. „Ghicitorile cosmice" Presupusele legături cu miturile 20
3. Lupta prin ghicitori. Reminiscențe legendare 25
4. Ghicitoarea ca formă de petrecere şi de manifestare a inteligenței 31
5. Raporturile dintre ghicitoarea populară şi cea cultă 34
6. Substratul universal 43
III Trecutul ghicitorii româneşti 60
2. Reminiscențe istorice. Elemente geografice 63
3. Ecourile vieții 65
IV Universul poetic al ghicitorii româneşti 70
1. Caracteristicile universului poetic: teme şi metafore 70
2. Abstracțiuni; trăsături morale şi profesionale 73
3. Imagini ale vieții noi 75
V Forma de artă 80
1. Structură strofică. Versificație 80
2. Fluiditatea formelor strofice. Vers şi proză în ghicitoare 84
3. Rama: forme inițiale şi finale 87
4. Forme interne ale ghicitorii: mimarea anumitor forme stilistice din recuzita generală a literaturii 91
5. Forme călătoare: imagini-tip, scheme poetice-tip 96
VI Mecanismul poetic 111
1. Specificul creației în ghicitoare 111
2. Varierea unghiurilor de perspectivă 113
3. Oscilația între claritate şi obscuritate 118

4. Pendularea între abstract şi concret, organic şi mecanic.... 120
5. Alternanţa între afirmaţie şi negaţie..... 122
6. Imagini optice – imagini acustice 124
VII Speciile ghicitorii 132
1. Generalităţi..... 132
2. Ghicitorile-păcăleli 133
3. Frământări de limbă..... 136
4. Întrebări şi răspunsuri. Întrebări glumeţe. Păcăleli 139
5. Ghicitorile cu desfăşurare epică..... 144
6. Ghicitori cu structură de poezie didactică. Povestea numerelor..... 151
Note şi bibliografie 154
1. Definiţia tipurilor ghicitorii..... 154
2. Originile. Substratul universal 155
3. Trecutul ghicitorii româneşti..... 156
4. Universul poetic al ghicitorii româneşti..... 156
5. Forma de artă 157
6. Mecanismul poetic..... 157
7. Speciile ghicitorii 158
GHICITORI. Antologie de texte alcătuită de I. Oprişan 161
I. Oprişan, *Notă asupra ediţiei* 163
Acoperământul oalei.....165
Acoperişul şi peretele casei 165
Acul 165
Acul *(ar.: aclu)*.....165
Acul cu aţă.....166
Adam-strămoşul.....167
Albina 167
Albuşul şi gălbenuşul de ou.....167
Altoiul şi portaltoiul.....167
Aluna 167
[Amfora cu apă] *(ar.: stamna cu apă)*.....168
Amnarul, cremenea şi iasca 168
Andrelele, firele şi colţunul 168
Anii 168
Anul 168
Apa 169
Apa, râul 169
Arătura.....169

Arcuşul, dibla şi coardele 169
Ardeiul 169
Aria şi Streajărul 170
Ariciul 170
Aţa de la opincă 171
Avionul 171
Balamalele 173
Balanţa 173
Baliga 173
Baligile pe drumuri 173
Banii 173
Barza 174
Bastonul 174
Băţul 174
Băţul ţestului 175
Bârna 175
Becul 175
Berbecii care se buşesc 175
Berbecul 176
Biciul 176
Biblioteca 177
Birul 177
Biserica 177
Biserica *(sau băsearica)* 177
Boii 178
Boii, carul, sacii cu grâu 178
Boii şi plugul 179
Boldurile de la casă 179
Bostanii 179
Bostanul 180
Bostanul când se rupe de viţă 181
Bota 181
Boul 181
Boziile 181
Bradul 182
Brazdele 182
Brânza 182
Briciul 182
Broasca 183
Broasca ţestoasă 183

Brotăcelul 183
Bruma 184
Buricul 184
Butoiul 184
Butoiul şi cepu 185
Calul 186
Calul şi călăreţul 186
Calul înşeuat 186
Cana de băut apă 186
Candela *(ar.: căndila)* 187
Capra 187
Capra, varza, omul şi pirosteiul 187
Capul, fruntea, ochii, nasul, gura şi bărbia 187
Capul omului 187
Cartea 188
Cartofii 189
Cartoful 189
Carul 189
Carul şi sania 190
Casa 190
Casa şi coşul 191
Casa şi oamenii 191
Casa şi uşa 191
Castravetele 191
Castravetele murat 192
Caucul 192
Căciula 192
Căciula macului 192
Călăreţul 193
Călăreţul, calul şi şeaua 193
Călcâile 193
Căldarea de la puţ 193
Căldarea şi toartele ei 194
Căldarea şi donița 194
Căldarea şi fedeleşul 194
Călugării *[când vin la biserică]* 194
Căluţul de iarbă, cosaşul 194
Cămaşa 194
Căpăţâna de usturoi 195
Cărările 195

Cărbunele 195
Cărțile de joc 195
Cățeaua 195
Cățeii de usturoi 196
Câinele 196
Cânepa topită 196
Cântarul 196
[Cântarul] *(ar.: ziga)* 197
[Cârligile de ciorapi] 198
Cârligul fântânii şi cofa 198
Cârligul *[de smuls paie]* 199
Cârpătorul, pânea şi țestul 199
Ceapa 200
Ceapa *(ar.: çiapa)* 200
Ceara 201
Ceasornicul 201
Ceasul 201
Ceața 202
Ceaunul 203
Ceaunul, mămăliga 204
Ceaunul şi căuşul 204
Ceaunul şi cofa 204
Ceaunul şi cele necesare pentru pregătit mămăliga 204
Cepul de la poloboc 205
Cercel[ul] *(ar.: minghiusla)* 205
Cercul 206
Cercul pe poloboc 206
Cernutul făinii 206
Cerul 206
Cerul şi luna 206
Cerul şi soarele 207
Cerul şi stelele 207
Cerul, stelele şi luna 207
Cheia 207
Cheia în lacăt *(ar.: dischitoarea)* 207
Chiotul 208
Chiotul şi gândul 208
Chiperiul 208
Chiseilogu (pisălogul) de la pivă 208
Cimitirul 208

Cimpoiul 209
Cioara 210
Cioara cu cloşca cu pui 210
Ciobanul şi oile 210
Ciobotarul, scaunul, câinele şi cizma 210
Ciocănitoarea 211
Ciomag[ul], bâta *(ar.: ciumaglu)* 211
Cireşul 211
Ciucălăul de păpuşoi 211
Ciuperca 212
Ciuperca *(ar.: burete sau guguleană)* 212
Ciutura 212
Ciutura şi lumânarea puţului 213
Cizma 213
Cizmele 213
Claia 213
Clanţa 214
Cleampa şi scârţâitul uşii 214
Cleampa uşii 214
Cleştele 214
Clopotul 214
[Clopotul] *Campanele* 215
Clopotul bisericii 216
Clopotele 216
Cloşca şi uliul 216
Coada cucoşului 217
Coarnele berbecului 217
Coasa 217
Coasa şi grebla 219
Cobiliţa 219
Cocoşul 220
Cofa 220
Colţunul [Ciorapul] 220
Colţunul şi piciorul 221
Comoara 221
Condeiul 221
Copilul înfăşăţel, înfăşat 221
Corabia 222
Cosciugul 222
Coşul (hornul) 222

Coţofana 223
Coţofana pe cuib 223
Coţofana pe porc 223
Crai Nou 224
Crăpătura 224
Crâşma 224
Crucea 224
Cucoarele 224
Cucuveaua 225
Cuiu[l] *(ar.: pendura sau penura)* 225
Cuiul şi ulcica 225
Culbecul (melcul) 225
Cumpăna de la fântână 226
Cununa 226
Cununa de usturoi 226
Cununia 226
Cuptorul 227
Cuptorul cu cărbunii şi cociorva 227
Curcubeul 227
Curcubeul *(ar.: curcubeulu)* 227
Curechiul (varza) 228
Curpănul de mure 228
Cuţitul 228
Degetarul 229
Degetele 229
Degetele torcătoare, la tors 229
Degetul cu inele 229
Desagii 229
Desagii pe cal 230
Dimirlia (baniţa) 230
Dinţii 230
Dinţii şi limba 230
Doniţa şi căldarea 230
Dovleacul 231
Dovleacul *(ar.: curcubeta)* 231
Dracul 232
Drugu de lemn *(ar.: losturu)* 232
Drumul 233
Evanghelia 234
Eu 234

Fasolea 235
Fata sau nevasta *(ar.: feata ică 'nveasta)* 236
Fața de perină şi perina 236
Făcăleţul 236
Făina cernută 236
Fântâna 236
Fântâna şi cumpăna 237
Fedeleşul (butoiaş) 237
Felinar[ul] de mână *(ar.: finere, lihnu)* 237
Femeia cu copil 238
Femeia cu dăsagii 238
Femeia însărcinată 238
Femeia măritată 239
Fereastra 239
Fereştile 239
Fiarele la cununie 239
Fierul de prins păsări 240
Firul de păr 240
Fluierul 240
Foarfeca 240
Foarfeca *(ar.: foartica)* 241
Foarfecele 241
Focul 242
Focul, amnarul, cremenea 243
Focul şi căldarea 243
Focul şi fundul ceaunului, tigăilor şi oalelor 243
Frânghierul 244
Frica 244
Frunza 244
Frunza codrului 244
Frunza, hăragu, boghița şi h'inu 244
Fulgerul 245
Fumul *(ar.: fumulu)* 245
Fumul şi căldarea 246
Fumul şi coşul 246
Furca şi fusul 246
Furnica 246
Furnicarul 247
Furnicile 247
Fusul 247

Fusul cu furca 248
Gaia şi garoiul 249
Gardul 249
Găina *(ar.: gălina)* 249
Găinile 249
Găleata puțului 250
Gândul 250
Gâsca 251
Geamurile 251
Gerul 252
Ghemul 252
Ghetele 253
Ghicitoarea 253
Ghimpele 253
Ghinda 253
Ghinda, porcul şi lupul 254
Ghionoaia 254
Glonțul 255
Gluga 255
Gogoaşa de mătase 255
Grangurul 255
Grăunțele la moară 255
Grâul şi pleava 256
Greierele 256
Greutatea de la cântar 257
Grinda (coarda casei) 257
Groapa 257
Gura 258
Gura şi dinții 258
Gutuia 259
Hamurile 260
Haragul, butucul, strugurele şi vinul 260
Harbuzul 260
Hârtia 261
Hornul şi cahla 261
Hultanul 261
Icoana 262
Iepurele *(ar.: liepurele)* 262
Inelul 263
Inelul în deget 263

Inima....263
Izvor[ul] *(ar.: şopotlu, izur)*....264
Îmblăciul....265
Împletitura părului la o nevastă....265
Încuietoarea....265
Lacătul....266
Lacrima....266
Lada....267
[Lada] *(ar.: sănduchia)*....267
Lampa....268
Lanţul....268
Lăcusta....269
Leoca....269
Licuriciul....269
Limba....270
Limba de clopot....270
Lingura....270
Lingurile în strachină....272
Lipitoarea *(ar.: arvela)*....272
Livada....272
Lubeniţa....273
Luleaua....273
Lumea în biserică....274
Lumânarea....275
Lumina....275
Luna....275
Luna, cerul şi stelele....276
Luntrea....276
Lupul....277
Lupul sfâşiind oile....277
Macul....278
Malul....278
Masa....278
Măceaşa....279
Măgarul....279
Mălaiul în ţest....279
Mămăliga....279
Mămăliga făcută în ceaun pe pirostrei....280
Mănuşa....280
Mănuşile şi degetele....280

Mărul 281
Mătura *(ar.: metura)* 281
Mâna 282
Mâţa 282
Mâţa şi şoarecele 283
Melcul 283
Melc[ul] *(ar.: zmelciul sau cărnaţ)* 283
Melița 284
Metrul 285
Mielul 285
Mierea 286
Miezul de nucă 286
Minciuna 286
Mingea 287
Mintea 287
Miriştea 288
Moara 288
Moara de apă 289
Moara (şi ceasornicul) 289
Mocirlele 289
Morarul 290
Morcovul 290
Morişca de cafea 290
Mortul când îl duci la groapă 290
Motanul 290
Mulsul, degetele şi ţâţele 291
Mustăţile 291
Muşuroaiele 291
Nasul 293
Năvodul 293
Neaua (omătul, zăpada) 293
Negura şi vântul *(ar.: negura şi vintul)* 294
Ninsoarea şi soarele 294
Nourii şi vântul 294
Nuca *(ar.: nuclu)* 294
Nucul 295
Nuiaua 295
Nuielele 295
Nume[le] *(ar.: numa)* 296
Oaia 297

Oala....297
Oala la foc....298
Oala pusă-n par....298
Obrajii....298
Ochii....298
Odorul....300
Oglinda....300
Oglinda *(ar.: vilia)*....300
Ogoarele....301
Oile şi ciobanul....301
Oile fac un caş....302
Omătul....302
Omul....302
Opaiţul....303
Opinca....303
Opincile....304
Oul....304
Paianjănul....307
Pana....307
Papucii, bocancii....307
Para....307
Paştile....307
Patul....308
Patul, uşa şi poliţa....308
Păduchele....308
Păianjenul....308
Pălăria....309
Pământul....309
Pământul, cerul şi lumea....309
Păpuşoiul....309
Părul, ochii, nasul şi gura....310
Pătrunjelul....310
Pâinea....310
Pârâiaşul....311
Pecetea....311
Penița....311
Pepenele....311
Peria....312
Peştele....313
Peştele în plasă....313

Piciorul [în ciorap] *(ar.: ciciorlu tu parpode)*.....313
Piciorul în cizmă.....314
Piciorul în ciubotă.....314
Piciorul omului îmbrăcat cu colţun de lână şi cu ciubotă de piele.....314
Pieptănul *(ar.: cheptinli)*.....314
Pietrele morii.....315
Piperul.....315
Pirostriile.....315
Pirostriile şi ceunul.....315
Pisica.....315
Pisica fură carnea din oală.....316
Pisoiul şi vrăbiile.....316
Pistolul.....316
Piuliţa *(ar.: năvanea)*.....317
Piua şi pilugul.....317
Plasa.....317
Pleava de porumb şi de grâu.....317
Ploaia.....317
Pleoapele.....318
Plosca (cu vin).....318
Plugul.....319
Poama de vie (strugurele).....320
Poarta.....320
Podul.....321
Popa în biserică.....321
Porcul.....321
Porcul şi caragaţa.....322
Porcul şi coţofana.....323
Porumbul.....323
Potecile.....323
Pragul.....323
[Prazul] *(ar.: praşlu)*.....324
Pristolnicul de prescuri.....324
Pruna.....324
Puii şi rândunica.....325
Pulberea în raza soarelui.....325
Puntea.....325
Puricele.....325
Puşca.....327

Puşca *(ar.: fufechia)*.....327
Putineiul.....329
Putineiul şi bătătorul.....329
Puţul.....329
Puţul cu cumpăna.....329
Racul.....330
Rața sălbatică.....330
Rața şi rățuştele.....330
Răsunetul.....331
Răşchitorul.....331
Războiul *(ar.: arăzboilu)*.....331
Râma.....331
Rândunica.....332
Râşniţa.....332
Respirarea.....333
Ridichea.....333
Roata (cu 5 ciolane şi 10 spiţe).....334
Roata morii.....334
Rotaia (făgaşul, urma căruţei).....334
Roţile de la car.....334
Roţile carului (şi anotimpurile).....334
Roua.....335
Roua şi bruma.....335
Sabia.....336
[Sabia] *(ar. coarda)*.....336
Sania.....336
Sapa.....336
Sămânţa.....337
Sămânţa, vrejul, dovleacul (pepenele).....337
Sâmburele de nucă *(ar.: sâmburli de nucă)*.....337
Sânul de fată mare.....337
Sânul femeii.....337
Scara.....337
Scaunul.....338
Scânteia.....338
Scânteia *(ar.: scăntelia* sau *scănteaua)*.....339
Scânteia şi fumul.....339
Scoica.....339
Scripca.....340
Scrisoarea.....340

Scroafa cu purcei 341
Secera 341
Securea [şi căldarea] *(ar.: ţupata şi cădarca)* 342
Sfecla 342
Sfredel[ul] *(ar.: sfrédiule)* 342
Sicriul 343
Sita 343
Smochina 344
Snopul 344
Soarele 344
Soarele şi luna 345
Soarele şi luna, cerul şi pământul, focul şi apa 346
Soba 346
Soba, coşul, fumul şi scânteia 347
Socul 347
Somnul 347
Spata războiului 348
Spicul 348
Spinul 348
Spiţele roţii 349
Sprincenele 349
Sprâncenele şi ochii 349
Stativele, războiul 350
Stâlpii hornului 350
Stâna 350
Steagul 350
Steaua 350
Stelele 350
Sticla 351
Stiloul 352
Stogul de fân 352
Strachina 352
Strugurele 352
Strugurele *(ar.: călărusul de auă)* 352
Stuful 353
Stuful (Trestia) 353
Stupul 353
Stupul cu albinele 354
Sufletul 354
Sulurile războiului 354

Suveica (suvelnița) 354
Şarpele 356
Şeaua 356
Şoarecele 356
Şopârla 357
Ştiuletele de porumb 357
Şuierătoarea 357
Tăgârța 358
Tâlvul (pâlnia din tivdă) 358
Tigaia cu untură 358
Timpul 358
Toaca 358
Toba 359
Trandafirul 359
Trenul 359
Trestia 359
Tronul 360
Trupul omului 360
Tufanul (stejarul) 361
Tunetul 361
Tunetul şi trăsnetul 362
Turta 362
Tutunul 362
Țapul 363
Țarca (Coțofana) 363
Țăranul şi sania 363
Țâțâna 363
Țâțele 363
Țâțele vacii 364
Țestul 364
Țurțurele de gheață 364
Ulciorul 365
Uliul şi cloşca (găina / găinile) 365
Uliul şi puiul de găină 366
Umbra 366
Umbra şi vântul 367
Urechile 367
Urma roților căruței 368
Ursul 368
Urzica 368

Usturoiul 368
[Usturoiul] *(ar.: ailu)* 368
Uşa 369
Uşa şi patul 369
Uşa, fereastra şi culmea 370
Uşa şi vântul 370
Vaca (mulsul vacii) 371
Vaca (şi săceala) 371
Varul 371
Varza 372
Vatra [sau soba] *(ar.: ică soba)* 372
Vălătucii 372
Vătraiul 373
Vâna 373
Vântul 373
Vârtejul 374
Vârtelnița 374
Via 374
Viața 374
Vinul 375
Vioara 375
Vița de vie şi strugurii 376
Vițelul în vacă 376
Vrabia 376
Vulpea 377
Zăpada 378
Zilele săptămânii 378
Ziua 378
Ziua şi noaptea *(ar.: Sua şi Noaptea)* 379
Zorile, cocoşii şi oamenii 380
Surse 381

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
PAPADIMA, OVIDIU
Ghicitoarea: formele ei de artă / Ovidiu Papadima; ed. îngrijită şi antologie de texte de I. Oprişan. - Bucureşti: Saeculum I. O., 2009
Bibliogr.
ISBN 978-973-642-169-3

I. Oprişan, Ionel (ed. şt.)

398.61
821.135.1-91-193.1

CĂRȚILE NOASTRE – LA DISPOZIȚIA D-VOASTRĂ

Editurile **SAECULUM I.O., VESTALA** și **SAECULUM VIZUAL** (*Str. Ciucea, nr. 5, bl. L 19, ap. 216, cod 74696, București – 72*), oferă cititorilor interesați cărțile publicate sub egida lor cu reducere de preț, în cazul în care le achiziționează direct de la depozitul editurilor (*Str. Teodosie Rudeanu, nr. 29, sect. 1*) cu plata în numerar, sau le comandă în scris (cu plata ramburs).

Se asigură gratuitatea expedierii prin poștă în cazul unor comenzi de peste 50 de lei.

Reducerile sunt proporționale cu valoarea cărților comandate. Peste **60** lei – **10%**; peste **100** lei – **15%**; peste **150** lei – **20%**.

Relații suplimentare la telefoanele **021/222.85.97, 0748.146498** (depozit), între orele **9–17** (fax: **021/222.85.97, 021/345.28.27**).

OFERTĂ SPECIALĂ

Cititorii care achiziționează cărți direct de la depozit beneficiază de reducerea de 10% chiar și atunci când suma cumpărăturilor nu se ridică la 60 lei.

Vizitați pagina noastră de internet:

www.saeculum.ro

E–mail: saeculumio@rdslink.ro /

vestala@rdslink.ro /

director@saeculum.ro / depozit@saeculum.ro

NOUTĂȚI EDITORIALE

- *Cristiana Aranghelovici,* **Îndreptar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române,** Cf. DOOM, ed. a II-a, 2005, 464 p.
- *B. P. Hasdeu,* **Sic cogito**, legat, cartonat, 17x24 cm, 272 p.
- *Pr. G. D. Gologan*, **Spiritismul și minunile Mântuitorului,** 336 p.
- *Helmuth Uhlig*, **Dumul mătăsii**, 288 p.
- *I. Oprișan*, **Opera literară a lui B. P. Hasdeu,** 544 p.
- *Yves Roman,* **Împărați și senatori,** 496 p.
- *Dan Oltean,* **Burebista și Sarmizegetusa,** 336 p.
- *Jules Michelet,* **Franța sub Napoleon,** 272 p.
- *Margareta Miller–Verghy*, **Vechi motive decorative românești**, 22x29,5 cm, legat, cartonat, text român/francez, ilustrații color, 336 p.
- *Paul Ștefănescu*, **Buruiana Diavolului,** 384 p.
- *A. M. Marienescu*, **Cultul păgân și creștin,** 416 p.
- *N. Iorga*, **Sate și preoți din Ardeal,** 256 p.
- *Jenica Tabacu,* **Amurgul Demiurgului. Ultimii ani de viață ai lui B. P. Hasdeu,** 240 p.
- *Madeleine Lazard,* **Eva în oglindă. Viața femeii în Renaștere,** 416 p.
- *G. Popa-Lisseanu,* **Dacia în autorii clasici,** 416 p.
- *Teodor T. Burada,* **Datinile poporului român la înmormântări,** 208 p.
- *Tony Brill,* **Tipologia legendei populare românești,** I–II, 656+576 p.
- *A. Schullerus,* **Tipologia basmelor românești și a variantelor lor,** 176 p.
- *Iordan Datcu,* **Dicționarul etnologilor români,** 976 p.
- *I. Oprișan,* **La hotarul dintre lumi. Studii de etnologie românească,** 560 p.
- *I. Oprișan,* **Cariatide literare. Studii de istorie a literaturii române,** 688 p.
- *D. Nimigeanu,* **Însemnările unui țăran deportat din Bucovina,** 176 p.
- **Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu. Sec. XX,** vol. I, II–V, VI–IX, X–XI; XII–XIII, 352+416+400+448+448+384+400+368+400+ 384+352+416+496 p.
- *Liviu Grăsoiu,* **Emil Giurgiuca, sub povara vremurilor,** 160 p.
- *B. P. Hasdeu,* **Omul de Flori. Basme și legende populare românești,** 400 p.
- *Iuliu Dragomirescu,* **Ideile și faptele lui B. P. Hasdeu,** 240 p.
- *Simeon Florea Marian*, **Nașterea, Nunta, Înmormântarea la români,** 4 vol, 320+320+ +336+432 p. (ediție de lux)
- *Gala Galaction,* **Jurnal. 1947–1953. Pagini inedite cenzurate,** 272 p.
- *Iulia Hasdeu,* **Cugetări,** 160 p.
- *Dr. Rodica Perciun,* **Tratamentul diabetului zaharat. Ghid practic,** 192 p.
- *Ovidiu Drimba,* **Studii și eseuri de literatură universală,** 464 p.
- *I. Oprișan,* **Opera lui Mihail Sadoveanu,** 448 p.
- *Tudor Pamfile,* **Sărbătorile la români,** 432 p.
- *Tudor Pamfile*, **Mitologia poporului român,** I, II, 408+408 p.
- *Gh. F. Ciaușianu,* **Superstițiile poporului român,** 336 p.
- *I. Oprișan,* **Basme fantastice românești,** V–VII, VIII–IX, 384+368+368+352+320 p. (există și vol. I–IV, 352+400+368+448 p.)

ÎN CURS DE APARIȚIE

- *B. P. Hasdeu*, **Pierit-au dacii? Elemente dacice în limba și cultura română**, 368 p.

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

2025